

Udlændinge- og
Integrationsministeriet

Styrelsen for International
Rekruttering og Integration

Nationalt Center for
Forebyggelse af Ekstremisme

Udfordringer relateret til salafisme og jihadi-salafisme i Danmark

Historik, aktuelle udviklinger
og praktiske erfaringer

Kolofon

Udgivelse: Styrelsen for International
Rekruttering og Integration
Udgivelsesår: 2022
Materialet er samlet og redigeret af
Styrelsen for International
Rekruttering og Integration
Layout/design: Mouret.dk

ISBN digital: 978-87-93445-58-1
ISBN tryk: 978-87-93445-57-4
Publikationen kan downloades
på Nationalt Center for Forebyggelse
af Ekstremismes hjemmeside
stopekstremisme.dk.
Der kan frit citeres fra publikationen
med angivelse af kilde.

Indhold

KAPITEL 1

Introduktion

Magnus Ranstorp

Strategisk rådgiver (CTSS) ved Försvarshögskolan 7

1.1	Rapportens formål og fokus	8
1.2	Rapportens struktur.....	10
1.3	Metoder	11
1.4	Begrænsninger	12
1.5	Baggrund	12
1.6	Hvad er salafisme?	15
1.7	Salafisme og jihadi-salafisme i kontekst.....	19
1.8	Hvorfor udgør salafisme en potentiel udfordring for den demokratiske retsorden?	23
1.9	Rapportens struktur.....	24
1.10	Litteraturliste.....	32

KAPITEL 2

Europæisk salafisme: Voldelig jihad, fredelig selvsegregering og alt derimellem

Lorenzo Vidino

Leder af forskningscenteret Program on Extremism

ved George Washington University, USA..... 34

2.1	Indledning.....	35
2.2	Jihadisterne	36
2.3	Kvietisterne	39
2.4	Gråzonen mellem salafisme og vold.....	42
2.5	Salafisme som negativ social kontrol: fænomenet <i>hisba</i>	48
2.6	Myndigheders debatter om salafisme.....	52
2.7	Litteraturliste.....	59

KAPITEL 3:

Jihadi-salafismens udvikling i Danmark fra 1980'erne til 2013

Ann-Sophie Hemmingsen

Chefkonsulent ved Nationalt Center for Forebyggelse af Ekstremisme 61

3.1	Indledning.....	62
3.2	Konflikter i andre lande siver ind i Danmark.....	63
3.3	Ikke kun de andres problem	64
3.4	De første danske terrrorsager	65
3.5	Udrejse til konfliktområder	68
3.6	Udviklingen af danske miljøer.....	69
3.7	Den aktivistiske gren.....	71
3.8	Afrunding	73
3.9	Litteraturliste.....	74

KAPITEL 4

Den danske jihadistiske bevægelse 2013-2021

Tore Refslund Hamming

Senior Fellow ved International Centre for the Study of Radicalisation,

England 75

4.1	Introduktion.....	76
4.2	Metodiske betragtninger.....	76
4.3	Baggrund: Konflikten i Syrien og polariseringen af det militante islamistiske miljø.....	77
4.4	Kaldet til Islam imploderer.....	78
4.5	Islamisk Stats danske sympatisører.....	80
4.6	Al-Qaidas loyale følgere.....	84
4.7	De danske terrorister.....	85
4.8	Et miljø i opløsning?.....	87
4.9	Litteraturliste.....	88

KAPITEL 5

Fra kvindelig kriger til opdrager af næste generation: Kvindespecifik salafi-propaganda i et 10-års perspektiv

Sara Jul Jacobsen

Postdoc ved Aarhus Universitet..... 89

5.1	Indledning.....	90
5.2	Metodisk fremgangsmåde.....	91
5.3	Kvindespecifikke kald til væbnet kamp.....	93
5.4	Vestlig feminisme og muslimsk søsterskab.....	97
5.5	Moderskab og den næste generation.....	98
5.6	Opsummering og konklusion.....	100
5.7	Litteraturliste.....	103

KAPITEL 6

Fem politikredses erfaringer med bekymringer for radikaliseret til militant islamisme

Malik Larsen

Fuldmægtig ved Nationalt Center for Forebyggelse af Ekstremisme

Magnus Ranstorp

Strategisk rådgiver (CTSS) ved Försvarshögskolan 105

6.1	Indledning.....	106
6.2	Metode.....	106
6.3	Om arbejdet med bekymringshenvendelser.....	107
6.4	Tendenser og udfordringer i forebyggelsesarbejdet.....	108
6.4.1	Udfordringer forbundet med øget sikkerhedsbevidsthed hos miljøerne.....	109
6.4.2	Udfordringer forbundet med kriminalitet og bekymring for terrorfinansiering.....	110
6.4.3	Bekymringer med et element af radikaliseret online udfordrer i stigende grad.....	110
6.4.4	Bekymringer med et element af psykiske problemstillinger udfordrer i stigende grad.....	111
6.4.5	Bekymringer angående børn udfordrer i stigende grad.....	112
6.4.6	Bekymringer angående flygtninge, asylansøgere og udvisningsdømte.....	112
6.5	Forskellige former for dialog med muslimske trossamfund.....	113
6.6	Konklusion.....	114
6.7	Litteraturliste.....	115

KAPITEL 7

Danske kommuners erfaringer med udfordringer relateret til salafistisk orienterede personer

Mathias Kamper

AC-bachelor ved Aarhus Universitet

Lasse Lindekilde

Professor ved Aarhus Universitet 116

7.1	Introduktion.....	117
7.2	Salafisme.....	117
7.3	Population	118
7.4	Spørgeskema	119
7.4.1	Spørgeskemaets opbygning	119
7.4.2	Spørgeskemaets distribuering og dataindsamling	124
7.5	Resultater.....	126
7.5.1	Baggrundsinformationer	126
7.5.2	Kendskab til og forståelse af salafisme.....	130
7.5.3	Erfaringer med salafistisk orienterede personer inden for de seneste to år.....	134
7.6	Konklusion.....	153
7.7	Litteraturliste.....	155
7.8	Appendiks.....	155

KAPITEL 8

Kriminalforsorgens erfaringer med udfordringer relateret til salafistisk orienterede personer

Mathias Kamper

AC-bachelor ved Aarhus Universitet

Lasse Lindekilde

Professor ved Aarhus Universitet 156

8.1	Introduktion.....	157
8.2	Salafisme.....	157
8.3	Population	158
8.4	Spørgeskema	159
8.4.1	Spørgeskemaets opbygning	159
8.4.2	Spørgeskemaets distribuering og dataindsamling	165
8.5	Resultater.....	166
8.5.1	Baggrundsinformationer	167
8.5.2	Kendskab til og forståelse af salafisme.....	170
8.5.3	Erfaringer med salafistisk orienterede indsatte/klienter inden for de seneste to år.....	174
8.6	Konklusion.....	198
8.7	Litteraturliste.....	200
8.8	Appendiks.....	200

KAPITEL 9

Danske moskéers erfaringer med udfordringer relateret til salafisme og jihadi-salafisme

Malik Larsen

	Fuldmægtig ved Nationalt Center for Forebyggelse af Ekstremisme	201
9.1	Indledning.....	202
9.2	Metodisk tilgang	204
9.2.1	Hvordan er moskéerne blevet udvalgt?	206
9.2.2	Hvad blev der spurgt ind til?.....	207
9.2.3	Refleksioner over forskerposition.....	207
9.2.4	Komplementære metoder til analyse af interviewene	208
9.3	Tidligere forskning.....	212
9.4	Moskéernes erfaringer med salafisme.....	212
9.4.1	Hvad forbandt moskéerne med begrebet 'salafisme'?	213
9.4.2	Moskéernes erfaringer med salafisme.....	216
9.4.3	Moskéernes erfaringer med udfordringer relateret til salafisme	219
9.4.4	Moskéernes indtryk af salafistiske udviklinger	223
9.5	Moskéernes erfaringer med jihadi-salafisme.....	226
9.5.1	Hvad forbandt moskéerne med begrebet 'jihadi-salafisme'?	227
9.5.2	Moskéernes erfaringer med jihadi-salafisme.....	227
9.5.3	Moskéernes erfaringer med udfordringer relateret til jihadi-salafisme	231
9.5.4	Fra passiv tolerance til aktiv afstandtagen	232
9.6	Afrunding	235
9.7	Litteraturliste.....	237

KAPITEL 10

Afsluttende refleksioner

Magnus Ranstorp

	Strategisk rådgiver (CTSS) ved Försvarshögskolan	240
10.1	Generelle overvejelser.....	241
10.2	Workshop og perspektiver fra fagprofessionelle	245
10.3	Litteraturliste.....	249

KAPITEL 1

Introduktion

Magnus Ranstorp

Strategisk rådgiver (CTSS)
ved Försvarshögskolan

OVERSAT FRA ENGELSK

1.1 Rapportens formål og fokus

Denne rapport er udfærdiget på opdrag fra Udlændinge- og Integrationsministeriet i Danmark for at opnå større viden om danske erfaringer med udfordringer for samfund, demokrati og borgere i relation til salafisme og jihadi-salafisme. I tæt samråd med Nationalt Center for Forebyggelse af Ekstremisme (NCFE) agerede den svenske Forsvarshögskolan, repræsenteret ved Magnus Ranstorp, som koordinator for projektet. Dette indebar at udvikle og designe flere elementer af nærværende rapport og udvælge bidragsyderne og sikre samtidig den videnskabelige kvalitet og relevans af de bestilte bidrag fra andre involverede akademiske eksperter og offentlige myndigheder.

Tilblivelsen af dette projekt har været inspireret af udgivelsen af den svenske rapport *Between Salafism and Salafi-Jihadism: Influences and Challenges on Swedish Society*¹ i 2018. Denne 265-siders lange rapport blev sponsoreret af den svenske Civilberedskabsstyrelse (MSB) og kortlagde de ideologiske forbindelser mellem forskellige salafistiske og jihadi-salafistiske miljøer i Sverige i 17 forskellige byer. Desuden indeholdt den analyser af salafistiske påvirkninger af det svenske samfund, som disse blev beskrevet i over 70 kvalitative interviews med praktikere, der arbejder med forebyggelse af voldelig ekstremisme (P/CVE). Den svenske rapport viste, at der eksisterede et ideologisk kontinuum mellem forskellige former for salafisme, såvel voldelige som ikkevoldelige, og at de svenske salafimiljøer var relativt store og havde en betydelig negativ indflydelse på det demokratiske samfund i flere henseender. For det første udviste salafistiske fællesskaber et udpræget had mod homoseksuelle, jøder, shiamuslimer og andre ikke-salafistiske muslimer, der blev betegnet som "fjender af islam". For det andet hindrede salafistiske fællesskaber ikke-salafistiske muslimer, ikke-muslimer, kvinder og homoseksuelle i frit at udøve deres individuelle, demokratiske rettigheder og friheder gennem negativ social kontrol og parallelle retssystemer baseret på sharia. Rapporten gav indblik i, hvordan det salafistiske økosystem var struktureret og organiseret i forskellige byer, og hvordan man brugte da'wah (missionsarbejde) både on- og offline, etablerede skoler som institutionelle platforme for udøvelse af indflydelse, og hvordan aktiviteter i Sverige blev finansieret lokalt og gennem både statslige og ikke-statslige donorer fra udlandet.

Idet der er betydelige forskelle imellem danske og svenske forhold i forbindelse med salafistiske og jihadi-salafistiske miljøer, hvad angår størrelse, synlighed og deres respektive aktiviteter og indflydelse, er projektet på opdrag fra NCFE udviklet konceptuelt og operationelt forskelligt fra sit svenske modstykke.

Projektet har udviklet sig ad to primære spor. I 2019 gav NCFE Magnus Ranstorp ansvaret for at invitere både internationale og danske eksperter til en international konference om salafisme, der blev afholdt i København i november samme år. Konferencen samlede anerkendte internationale og danske forskere såvel som repræsentanter for europæiske efterretningstjenester og myndigheder for at udforske forskellige former for salafisme og jihadi-salafisme og deres medfølgende ideologiske manifestationer i både Danmark, Tyskland og Holland. Titlen på den efterfølgende konference-rapport, *Contextualizing Salafism and Salafi Jihadism*, understregede nødvendigheden af omhyggeligt at analysere forskellige former for salafisme og deres indflydelse på demokratiet. Som den daværende kontorchef for NCFE bemærkede i rapportens forord, "viste konferencen, at der er et behov for yderligere viden om salafisme og jihadi-salafisme i en dansk kontekst." Udgangspunktet for denne rapport om udfordringer relateret til salafisme og jihadi-salafisme i Danmark er at betragte denne specifikke religiøse retning fra mange forskellige vinkler.

1 Magnus Ranstorp et al. *Mellan salafism och salafistisk jihadism: Påverkan mot och utmaningar för det svenska samhället* (Stockholm: Forsvarshögskolan, 2018).

På baggrund af konferencen i 2019 blev det besluttet, at den danske undersøgelse skulle tage udgangspunkt i udfordringer relateret til salafisme og jihadi-salafisme, som forskere og andre eksperter havde identificeret i andre lande og på et mere generelt plan. Formålet med den danske undersøgelse var at finde ud af, om der findes lignende udfordringer i Danmark. I de delundersøgelser, der havde med kommuner, Kriminalforsorgen og majoritetsmuslimske miljøer at gøre, blev det formaliseret ved hjælp af interview og spørgeskemaer angående erfaringer med adfærd, der skaber udfordringer enten for enkeltpersoner, grupper eller samfundet i bredere forstand. Det blev også besluttet, at man skulle fokusere på de tilfælde, hvor salafisme giver anledning til udfordringer, og ikke på salafisme generelt. Rapportens mål er derfor ikke at bidrage med ny viden om salafisme i Danmark generelt, men særligt om adfærd, der skaber udfordringer for individer, grupper og samfund. Undersøgelsen omfatter udfordringer, der stammer fra både salafisme og jihadi-salafisme, hvilket betyder, at rapporten ikke alene handler om terrorisme eller ekstremisme, men også adresserer emner som social isolation, negativ social kontrol, undergravning af demokratiet osv.

Rapportens fokus på salafisme og jihadi-salafisme har resulteret i en række metodiske udfordringer, da det danske myndighedssamarbejde kun i et begrænset omfang har benyttet sig af disse kategorier. Det betyder ikke, at relaterede udfordringer ikke har været en del af samarbejdet mellem forskellige aktører, men at disse udfordringer som regel er blevet adresseret med henvisning til andre begreber eller en anden terminologi. Det har derfor i undersøgelserne været nødvendigt at være omhyggelig med at forklare, hvad der konkret er blevet spurgt om i spørgeskemaer og interviewsituationer, og i introduktionen til denne rapport gøre opmærksom på, at forskellige begreber og perspektiver kan have indflydelse på svarene, eller at svarene kunne se anderledes ud, hvis andre ord var blevet benyttet i spørgsmålene. Derfor vedrører resultaterne kun salafisme og jihadi-salafisme, og de kan ikke tolkes som noget andet. Erfaringerne med jihadi-salafisme kan således ikke tolkes som udtryk for en bredere erfaring med ekstrem islamisme (som jihadi-salafisme er en underkategori til). På lignende vis kan erfaringer med salafisme ikke regnes for det samme som erfaringer med for eksempel islamisme eller fundamentalisme, der repræsenterer bredere kategorier.

Projektets andet spor er konkret skredet frem ad to forskellige akser. For det første indebar det udvælgelsen af relevant og førende akademisk ekspertise inden for jihadi-salafisme til at give en baggrundsforståelse for, hvordan dette radikale miljø har udviklet sig både internationalt og i en specifik dansk kontekst gennem de seneste årtier siden 1980'erne. Som en tragt indledes rapporten med et internationalt blik på salafistiske og jihadi-salafistiske tendenser i Europa. Derefter undersøges grundlæggelsen af jihadistiske miljøer i Danmark, hvorledes de har udviklet sig gennem tiden, hvordan konflikten i Syrien tiltrak sig danske fremmedkrigere, der medførte interne stridigheder mellem ekstremistiske grupper, som igen har indflydelse på radikaliserings og ekstremistiske elementer i det danske samfund. Endelig ser den på danske salafi-kvindes rolle i propaganda på sociale medier. Tilsammen bidrager disse kapitler med nye indsigter i dette mangefacetterede fænomen.

For det andet søger projektet at bidrage med enestående og evidensbaserede indsigter i, hvordan politiet, kommunerne, Kriminalforsorgen og de organiserede majoritetsmuslimske miljøer i Danmark oplever udfordringer med salafisme og jihadi-salafisme. Endelig søger rapporten på baggrund af dette samlede billede at undersøge implikationer for den danske indsats med at udvikle tiltag og værktøjer til bekæmpelse af voldelig ekstremisme og andre mulige udfordringer i forhold til salafisme. Denne del af projektet omfattede et tæt samarbejde med NCFE og feedback fra en rådgivende følgegruppe, der bestod af repræsentanter fra Udenrigsministeriet, Rigspolitiets Nationale Forebyggelsescenter (NFC), Politiets Efterretningstjeneste (PET), Kriminalforsorgen, SSP-samrådet, Kommunernes Landsorganisation og Forsvarets Efterretningstjeneste. Den rådgivende

følgegruppe mødtes to gange under projektet for at diskutere projektets retning og resultater. Det er vigtigt at understrege, at ansvaret for resultaterne af nærværende rapport alene ligger hos redaktørerne og de enkelte forfattere, og at hverken de indsamlede data eller konklusionerne repræsenterer nogen af de respektive offentlige myndigheders politikker eller synspunkter blandt dem, der deltog i den rådgivende følgegruppe.

Rapportens overordnede resultater viser markante forskelle mellem den svenske og den danske rapport om salafisme og jihadi-salafisme. Mens udfordringerne i Sverige synes mere omfattende og udbredte, peger den danske undersøgelse på mere begrænsede udfordringer. Dette burde bidrage til at illustrere proportionaliteten af rapportens resultater. Som det kom frem under en afsluttende workshop, genkendte de inviterede fagprofessionelle fra blandt andet politi og kommuner de overordnede resultater fra de gennemførte interviews og spørgeskemaundersøgelser i deres daglige arbejde. Workshopens deltagere opfattede også resultaterne som et udtryk for, at der ikke er nogen væsentlige problemer, der mangler faglig opmærksomhed, og at det lave niveau af udfordringer hænger sammen med en velfungerende bred dansk forebyggende indsats.

1.2 Rapportens struktur

Der er fire grundlæggende dele i denne rapport:

- For det første søger rapporten at give en bredere, kontekstbestemt forståelse for, hvad salafisme indebærer som ideologi, og hvorledes den kan udgøre forskellige udfordringer for den demokratiske samfundsorden.
- For det andet bidrager rapporten med et akademisk overblik over den historiske udvikling af salafisme og jihadi-salafisme i henholdsvis en europæisk og en dansk sammenhæng. Som sådan undersøger den den europæiske salafamiljøs udvikling, væsen og dynamikker, og hvordan forskellige grene af salafismen har udviklet sig til vold eller til ikkevoldelige udfordringer for de europæiske regeringer. Derefter udforsker og kontekstualiserer rapporten jihadi-salafismens udvikling i en dansk sikkerhedssammenhæng, kortlægger dens udvikling fra 1980'erne og perioden fra 11. september 2001 over den skelsættende syriske konflikt, og hvordan den har formet udviklingen af radikale jihadi-salafistiske miljøer op til i dag. Den søger ligeledes at forstå ændringer i kvinders rolle og deltagelse i promovningen af online salafi-narrativer i løbet af det seneste årti. Disse akademiske bidrag søger at skabe den nødvendige forståelsessammenhæng i udviklingen af jihadi-salafisme som en sikkerhedstrussel mod Danmark og at bidrage med nye indsigter i forskellige dynamikker ved og dimensioner af jihadi-salafisme.
- Tredje del af rapporten undersøger oplevelser og erfaringer med mulige udfordringer hos de praktikere og fagprofessionelle i Danmark, der potentielt møder forskellige manifestationer af salafisme og jihadi-salafisme i deres daglige arbejde. I særdeleshed undersøger rapporten ved hjælp af forskellige metoder, politiets, kommunernes og Kriminalforsorgens opfattelser af og erfaringer med udfordringer relateret til salafisme og jihadi-salafisme. Disse vidnesbyrd, særligt i kapitlerne om kommunerne og Kriminalforsorgen, bidrager med et evidensgrundlag angående omfanget af bestemte problematikker og udfordringer i forbindelse med salafisme og jihadi-salafisme. Derudover er organiserede majoritetsmuslimske miljøer blevet adspurgt om deres oplevelse af og erfaringer med udfordringer relateret til forskellige former for salafisme.
- Den sidste del af rapporten reflekterer over en række fagprofessionelles reaktioner på undersøgelsens resultater, som de kom til udtryk ved den afsluttende workshop. De fagprofessionelle forholdt sig til undersøgelsens konklusioner samt vurderede, hvilken betydning disse havde for den danske forebyggelsesindsats.

1.3 Metoder

Salafisme og jihadi-salafisme eksisterer ikke i et vakuum, men må forstås i deres sammenhæng som et resultat af komplekse og forbundne faktorer, der samtidigt skaber lokale dynamikker og transnationale forbindelser. En egentlig kortlægning af lokaliserede salafistiske og/eller jihadi-salafistiske fællesskaber har ikke været en del af ambitionen i dette projekt. Lokale miljøer, såvel salafistiske som jihadi-salafistiske aktører, handler parallelt og er forbundet til hinanden i forskellig udstrækning. Disse kan beskrives som et "salafistisk økosystem" med indflydelsesrige imamer og talere, moskeer, foreninger, forretningsforbindelser, uddannelsesinstitutioner, missionsk arbejde (da'wah) både online og offline, sociale medier, indsamlinger, humanitære indsamlinger og i visse tilfælde voldelig ekstremisme. Dette sammensurium af salafistiske økosystemer er i varierende grad på én gang uafhængigt og forbundet med det internationale salafistiske miljø af prædikanter og fællesskaber, samt oversøiske finansieringsstrukturer. At kortlægge disse netværk og indfange deres sammenhænge og bevægelser kræver betydelige analytiske og efterretningsmæssige ressourcer, som overstiger mulighederne for denne rapport.

Udgangspunktet for denne rapport har været at opridse, hvorledes salafisme og jihadi-salafisme har udviklet sig gennem de seneste årtier i Europa og derefter, som en tragt, gradvist bevæge sig mod en undersøgelse af, hvordan disse indbyrdes forbundne miljøer historisk set er opstået i Danmark, og efterfølgende fokusere på specifikke aspekter, såsom faciliterende ekstremistiske grupper og netværk og salafi-kvindes rolle på sociale medier.² Rapportens anden del drejer sig om kvalitativt at måle eller bedømme, hvordan forskellige fagprofessionelle opfatter de udfordringer, der vedrører salafisme og jihadi-salafisme. Hver enkelt akademiske bidragsyder har skitseret det specifikke omfang og den specifikke metode i forbindelse med deres respektive undersøgelser. Hver bidragsyder er ansvarlig for sit eget arbejde, deres respektive konklusioner og resultater.

Gennem open source-kilder er det muligt at indhente vigtige informationer om salafisme og jihadi-salafisme både internationalt og i Danmark. Rapportens akademiske bidragsydere har benyttet sig af hele paletten af tilgængelige forskningsressourcer; alt fra internationale, peer-reviewed artikler og bøger, nyhedsrapporter, arkiver, retsdokumenter og transskriptioner, ministerielle rapporter, feltarbejde i form af interviews med ekstremister,³ interviews med offentlige institutioner, semi-strukturerede interviews med fagprofessionelle, til at høste data fra sociale medier. Nogle akademikere har gennemført store undersøgelser af kommunernes og kriminalforsorgens medarbejdere. Kvalitative interviews har mestendels været anonymiserede af forskerne for at sikre en høj grad af åbenhed hos de adspurgte og for at leve op til forskningsetiske retningslinjer. Nogle interviews blev lydoptaget med det forbehold, at optagelserne blev transskriberet og optagelserne umiddelbart derefter slettet for at sikre de interviewedes anonymitet og fortrolighed.

Den sidste del af rapporten omhandler en mindre endagsworkshop afholdt hos NCFE med fagprofessionelle og koordinatore for forebyggelse af ekstremisme fra forskellige kommuner samt repræsentanter fra offentlige organer, såsom NCFE, politiet og Kriminalforsorgen. Workshoppens primære formål var at diskutere de resultater, man havde fundet i undersøgelserne og interviewene med organiserede majoritets-muslimske miljøer, og i bredere forstand reflektere over og drøfte, hvordan man kan styrke indsatsen mod de udfordringer, salafisme og jihadi-salafisme stiller til den

2 Hvad angår ideologiske dimensioner, se venligst: M. Ranstorp (ed.), *Contextualising Salafism and Salafi Jihadism*, (Copenhagen: Nationalt Center for Forebyggelse af Ekstremisme, 2020).

3 Adam Dolnick (red.) *Conducting Terrorism Field Research: A Guide* (Routledge, 2013). Se også: <https://www.qualitativecriminology.com/pub/2jr2p5aw/release/1>.

demokratiske retsorden i Danmark. Workshopdeltagernes identitet afsløres ikke for at sikre anonymitet og åbenhed i meningsudvekslingerne. Ansvar for nøjagtigheden af workshopdiskussionernes opsummering ligger alene hos redaktøren.

1.4 Begrænsninger

Nærværende studie indebærer adskillige begrænsninger, der er nødvendige at fremhæve og diskutere. For det første er det vigtigt at forstå, at undersøgelsen ikke søger at drage nogen overordnede eller fyldestgørende konklusioner, hvad angår salafistisk og jihadi-salafistisk tilstedeværelse i og påvirkning af det danske samfund. I stedet er målet at bidrage med øget viden og nye indsigter i dette komplekse spørgsmål ved at fokusere på udvalgte dele af området. Dette projekt kan i øvrigt betragtes som et forsøg på at genetablere salafisme som forskningsområde i Danmark. En stor del af den tidligere forskning er mere end fem til ti år gammel, hvilket afspejler, at der ikke er blevet udgivet meget på området i de seneste år.

For det andet består store dele af det empiriske materiale, der benyttes i de forskellige kapitler, af open source-data grundet forskningsetiske overvejelser og retningslinjer. Derfor er der en risiko for, at visse væsentlige aktører eller relevante materialer er blevet overset. Men grundet disse miljøers lukkede karakter er den begrænsede adgang til frit tilgængelige empiriske data desværre uundgåelig. Endelig kunne man sætte spørgsmålstejn ved det begrænsede empiriske materiale baseret på direkte interaktioner med salafistiske og jihadi-salafistiske aktører som sådan. Men, som blandt andre Kathrine Elmoose Jørgensen og Henriette Frees Esholdt viser,⁴ er det at få kontakt til lukkede, salafistiske miljøer og individer en kompliceret proces, der kræver tålmodighed og gode kontakter. Desuden involverer det også betydelige personlige risici. Mens sådanne empiriske data sikkert ville have været gavnlige, så retfærdiggør ovennævnte overvejelser den her anvendte tilgang. Når det er sagt, er der én bidragsyder (Tore Hamming), som leverer et enestående indblik i denne verden ved hjælp af interviews med medlemmer af jihadistiske bevægelser i Danmark.

For det tredje spiller ekstern finansiering af salafisme og jihadi-salafisme fra Golfstaterne en vigtig rolle, da disse finansieringsstrukturer af moskeer ofte er knyttet til betingelser angående bestyrelsesposter, hvilket øver indflydelse på den faktiske ideologiske retning.⁵ På lignende vis udgør salafistisk fundraising til humanitære formål og fordelingen af disse midler i udlandet en vigtig støttemekanisme for udbredelsen af salafistiske ideologier. Selvom disse transnationale forbindelser er vigtige faktorer, der indvirker på salafismen og jihadi-salafismen, har det ikke været muligt at undersøge disse dimensioner inden for rammerne af dette projekt.

1.5 Baggrund

Gennem det seneste årti er salafisme blevet uløseligt forbundet med terrorisme og ekstremisme af journalister og forskere i Danmark. I 2010 analyserede Michael Taarnby og Lars Hallundbæk al-Shabaab og fremhævede internationaliseringen af militant islamisme i Somalia og dens sikkerhedsmæssige implikationer for Europa.⁶ En af de første danske nyhedsreportager, der nævner "salafisme", blev offentliggjort i 2011 i forbindelse med retssagen i Chicago mod terroristen David Headley, som havde planlagt et større terrorangreb mod Jyllands-Posten tilbage i 2009.⁷ Det faldt sammen med udgivelsen

4 Ibid.

5 Magnus Ranstorp, et al., *Gränslös extremism* (Stockholm: Försvarshögskolan, 2021).

6 Michael Taarnby & Lars Hallundbæk, "Al-Shabaab – The Internationalization of Militant Islamism in Somalia and the Implications for Radicalisation Processes in Europe" (finansieret af Justitsministeriet, Danmark, 26. februar 2010).

7 "Vælger Rana tavsheden i terrorsag mod JP?", *TV2 Fyn*, 27. maj 2011.

af en undersøgelse fra Institut for Tværkulturelle og Regionale Studier ved Københavns Universitet i 2011 om ekstremistiske miljøer med særligt fokus på salafistiske grupper.⁸ Dette studie fokuserede på en salafistisk ungdomsgruppe kaldet Tawhedforum, som rekrutterede unge mennesker gennem gade-da'wah (missionsarbejde), internet-da'wah, uddannelse og forelæsninger, først og fremmest i København. Baseret på interviews med 25 individer undersøgte studiet socialiseringsprocesserne i salafisme og vurderede, at der var omkring 20-30 regelmæssige deltagere i Tawhedforum og yderligere 50 deltagere med en mere løs tilknytning. Sammenlignet med Hizb ut-Tahrir var Tawhedforum mere løst organiseret og mindre hierarkisk. Studiet skitserede den ideologiske tiltrækning og mobilisering, hvor salafistiske miljøer bidrog med en stærk gruppeidentitet kombineret med et polariseret verdensbillede, der opdelte den muslimske verden og Vesten og muslimer versus ikke-muslimer. Disse narrativer udnyttede følelser af uretfærdighed, undertrykkelse og diskrimination mod muslimer som en "protestreligion" og præsenterede islam og en islamisk stat som et altomfavnende og attraktivt alternativ. Studiet konkluderede, at selvom de salafistiske miljøer ikke promoverede vold (omend de heller ikke udelukkede muligheden for dens brug), så var der elementer, der kunne betragtes som ekstremistiske ved deres "tendens til at betone antidemokratiske ideologier, intolerance over for andres synspunkter, fjendebilleder, polarisering og en vis attraktion over for jihadbegrebet i hvert fald i forhold til globale kriser, der opfattes som en trussel mod ummaen".⁹

I 2012 udgav Ann-Sophie Hemmingsen en statusrapport angående antidemokratiske og voldsfremmende islamistiske miljøer i Danmark, sponsoreret af Social- og Integrationsministeriet, der gav et overblik over den eksisterende forskning og vidensbase vedrørende militant islamisme.¹⁰ Studiet nævner kortvarigt salafisme og de tre former af salafisme identificeret af Quintan Wiktorowitz (puritansk, politisk og jihadi-salafisme) og de forskellige udfordringer, det stiller til demokratiet i Danmark. Hemmingsen understreger, at disse kategorier er en del af et spektrum, hvor det er muligt at bevæge sig mellem de forskellige. Studiet identificerer fire forskellige kategorier af organisations typer: Den klassiske – med fokus på udenlandske konflikter (hvor man følger en sheikh), den nationalistiske – med fokus på en dansk kontekst, hvor man forsøger at indstifte islamisk lov lokalt og er mere løst organiseret (Tawhedforum), national aktivisme – som åbent erklærer ønsket om at etablere et kalifat i Danmark (Kaldet til Islam) og hierarkiske strukturer såsom Hizb ut-Tahrir. Studiet nævner også betydningen af udenlandske forbindelser og særligt den indflydelse, ekstremisterne Omar Bakri Mohammed og Anjem Choudary har øvet på danske militante islamistiske miljøer. Endvidere bidrager studiet med et overblik over de mange terrorrelaterede sager i Danmark, der har ført til terrorplaner og terrordomme. Studiet forsøger ikke at kortlægge de forskellige jihadi-salafistiske miljøer eller give nogen dybdegående analyse af de bredere salafistiske støttenetværk.

Det Nationale Forskningscenter for Velfærd – SFI - udgav en rapport i 2014 med titlen "Antidemokratiske og ekstremistiske miljøer i Danmark – En kortlægning", som kortlagde femten forskellige grupperinger i tre ekstremistiske ideologiske miljøer – højreorienterede, venstreorienterede autonome og militante islamister.¹¹ I denne undersøgelse havde man interviewet 11 akademiske eksperter og fagprofessionelle med viden om militante islamistiske miljøer kombineret med andre spørgeskemaundersøgelser,

8 "Ekstremistiske miljøer med salafi-grupperinger i fokus", (Institut for Tværkulturelle og Regionale Studier, Københavns universitet, 2011).

9 Ibid.: p.38.

10 Ann-Sophie Hemmingsen, "Anti-demokratiske og voldsfremmende miljøer i Danmark, som bekender sig til islamistisk ideologi: Hvad ved vi?" (DIIS Report 2012:06).

11 Lisbeth Pedersen, "Antidemokratiske og Ekstremistiske Miljøer i Danmark" (SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd, 2014).

forskning og sociale medier som kilder. Den del, der fokuserede på militante islamistiske miljøer, identificerede fem forskellige grupperinger: Hizb ut-Tahrir, Kaldet til Islam, Dawah-centret, Dawah-bærere, og Muslimske Ungdomscenter (MUC). Undersøgelsen forsøgte at kvantificere størrelsen af de forskellige grupper, hvor Hizb ut-Tahrir var den største med et anslået medlemstal på mellem 100 og 150 på landsplan, Kaldet til Islam havde 10-15 kernemedlemmer og op mod 200 sympatisører, Dawah-centret havde 50 medlemmer med 15 kernemedlemmer, og MUC i Østjylland havde 20 kernemedlemmer i alderen 15-25 år og mellem 100 og 150 sympatisører, der deltog i arrangementer.

Foruden den akademiske forskningsindsats har adskillige journalister bidraget med uvurderlig viden om og indsigt i terrorceller og planlagte terrorangreb. Morten Skjoldager har bidraget med et dybdegående indblik i Said Mansours og andre radikale imams rolle, samt Glostrupsagen, Vollsmosesagen og Glasvejsagen.¹² Kaare Gotfredsen endevendte Vollsmosesagen¹³, mens Kaare Sørensen afslørede detaljer om David Headleys planlagte angreb mod Jyllands-Posten, såvel som det afvæbnede komplot med de fire svenskere, der rejste fra Stockholm til København og havde planlagt et Mumbai-inspireret angreb i december 2010.¹⁴ Mette Albæk, Louise Dalsgaard og Natascha Réé Mikkelsen fremviste detaljer om terroristen Omar Hussein og hans angreb mod Krudtønden og den jødiske synagoge i februar 2010.¹⁵ Jakob Sheikh har på lignende vis givet et glimrende indblik i radikaliseringen og rekrutteringen af fremmedkrigere fra Danmark, der rejste til Syrien for at tilslutte sig ISIS.¹⁶

Politiets Efterretningstjeneste (PET) og dets Center for Terroranalyse (CTA) har løbende analyseret udviklingen af terrortruslen mod Danmark, både fra danske og udenlandske terrorkilder. I 2012 gjorde PET opmærksom på, at udenlandske terrorister var ved at blive et sikkerhedsproblem med konsekvenser for terrortruslen mod Danmark.¹⁷ Ved udgangen af 2013 vurderede CTA, at mindst 80 personer var rejst til Syrien fra Danmark.¹⁸ I slutningen af juni måned 2014 vurderede CTA, at over 100 personer var rejst til Syrien for at tilslutte sig ISIS og andre jihadistiske grupper, og man vurderede, at tilbagevendende fremmedkrigere til andre europæiske lande kunne udgøre en betydelig terrortrussel mod Danmark.¹⁹ I oktober 2015 havde antallet af danske fremmedkrigere nået 125 personer, hvoraf 10 procent var kvinder.²⁰ I 2021 offentliggjorde CTA informationer om, at 160 personer fra Danmark var rejst til Syrien, hvoraf mere end halvdelen var vendt tilbage til Danmark, og 32 fortsat var på fri fod i konfliktzonen.²¹

Kort fortalt har der været et betydeligt akademisk, politisk og mediemæssigt fokus gennem de seneste år på de voldsfremmende elementer i det militante islamistiske miljø. Salafisme kan danne grobund for radikaliseringsretningen af voldelige jihadistiske ideer. Der har i mindre grad været fokus på salafisme og det ideologiske spektrum, der findes inden for salafismen, som kan flytte tilhængere fra ikkevoldelige til voldelige overbevisninger og omvendt. Der har været et meget begrænset fokus på

12 Morten Skjoldager, *Truslen indefra: De danske terrorister* (Lindhardt og Ringhof Forlag A/S, 2009); Morten Skjoldager, *Syv år for PET: Jakob Scharfs tid* (People's Press, 2016).

13 Kaare Gotfredsen, *Terrorsagen fra Vollsmose* (TV2, 2008).

14 Kaare Sørensen, *Halshug: Historien om en Terrorplan*, (People's Press, 2013).

15 Mette Albæk, Louise Dalsgaard & Natascha Réé Mikkelsen, *Terroristen fra Nørrebro* (Politikens Forlag, 2019).

16 Jakob Sheikh, *Danmarks børn i hellig krig* (Lindhardt og Ringhof, 2015).

17 PET/CTA, "Foreign fighters – og truslen mod Danmark" (19. november 2012). <https://pet.dk/Publikationer/-/media/CTA/20121119FinalFFUKLASS2pdf.ashx>.

18 PET/CTA, "Truslen mod Danmark fra personer udrejst til Syrien", (24. november 2013). <https://pet.dk/Publikationer/-/media/CTA/20131124SyrienUKLASENDENpdf.ashx>.

19 PET/CTA, "Udviklingen i terrortruslen fra personer udrejst fra Danmark til Syrien", (26. juni 2014). <https://pet.dk/Publikationer/-/media/CTA/20140626UKLASSCTAanalyseTruslenfraudrejstpersonerfraDanmarktipdf.ashx>.

20 PET/CTA, "Terrortruslen mod Danmark fra udrejste til Syrien/Irak", (23. oktober 2015). <https://pet.dk/Publikationer/-/media/Syrien20151023/TerrortruslenfraudrejstetilSyrienogIrakuklpdf.ashx>.

21 PET/CTA, "Vurdering af terrortruslen mod Danmark", (marts 2021). <https://pet.dk/Publikationer/-/media/VTDD%202021/2021VTDDApdf.ashx>.

andre udfordringer end de voldelige manifestationer. Der findes ingen rapporter, der søger at forstå, hvordan fagprofessionelle praktikere, der arbejder med forebyggelse af ekstremisme, offentlige myndigheder og majoritetsmuslimske organisationer opfatter salafistisk indflydelse på og udfordringer for det danske samfund.

En vigtig grund til, at begrebet salafisme ikke benyttes af fagpersoner eller af politiet, er ideologiens mangefacetterede karakter. I stedet benytter man ofte begrebet militant islamisme eller ekstrem islamisme.²² Salafisme kan være et forvirrende begreb, da det har forskellige betydninger for forskellige mennesker. For muslimer er begrebet salafi nogle gange associeret med noget positivt og fromt; en hengiven muslim. For andre fremprovokerer begrebet salafi frygt og vrede, da det kan være associeret med vold og terrorisme. Denne forvirring må ses i lyset af, at mange salafister aldrig kalder sig selv "salafi" eller al-salafiyya. Endvidere distancerer mange sunnimuslimer sig fra salafisme og kritiserer dens tilhængere for "deres overdrevne tilbøjelighed til at erklære andre muslimer for at være ikketroende. Derfor sammenlignes salafister ofte med den fanatiske, historiske sekt Kharijites."²³

1.6 Hvad er salafisme?

Sunniislam er opdelt i fire primære *madhāhib* (islamiske lovskoler): Hanafi, Maliki, Hanbali og Shafi'i. Disse fire lovskoler har diskuteret fortolkninger i århundreder og beror på religiøse lærdes evne til at studere og fortolke givne spørgsmål ud fra den respektive lovskoles metodologiske grundlag. Et grundlæggende element i traditionel sunniislam i de fleste lovskoler er betydningen af den kæde af lærde, der er blevet bygget videre på gennem tiden, og som kan spores hele vejen tilbage til profeten. I modsætningen hertil springer salafisterne denne proces over og går direkte til profetens og de fromme efterfølgeres direkte kilder. Den hollandske forsker Joas Wagemakers har præcist beskrevet denne forskel på følgende måde, ved at låne en metafor fra den britiske historiker Michael Cook: "Vi kan forestille os religion som en flod, der løber ned ad bjerget og tager al slags skidt med sig: traditionalister, det vil sige sunnimuslimske lærde, accepterer alt, floden tager med sig, som byggesten; fundamentalister bevæger sig i stedet mod strømmen, tilbage til flodens udspring, mod det rene vand."²⁴

Inden for forskningsområdet islamiske studier har begrebet salafisme været genstand for megen debat. I lighed med begreber som politisk islam og islamisme er salafisme en kollektiv betegnelse for forskellige retninger indenfor sunniislam, der knytter sig til en bestemt fortolkningstradition. Selvom den nogle gange bliver associeret med terrororganisationer som al-Qaeda eller Islamisk Stat (IS), er det vigtigt at understrege, at salafisme ikke legitimerer ekstremisme eller vold som sådan. Tværtimod udgør voldelige salafister et mindretal inden for denne fortolkningstradition. Langt de fleste salafister er af ikkevoldelig, apolitisk og puritansk overbevisning. Det er derfor afgørende i forhold til at sætte salafisme i en kontekst at forstå forskellene mellem forskellige former for salafisme.²⁵

Salafisme udgør et mindretal inden for forskellige fortolkningstraditioner i sunniislam. Den søger at praktisere islam i overensstemmelse med de første tre generationer – tilsammen kendt som *al-salaf al salihin*. De består af *sahaba*, profetens samtidige

22 Ifølge PET defineres militant islamisme som: "en islamistisk ideologi, der legitimerer brugen af vold for at opnå politiske, religiøse eller ideologiske mål." Ibid.

23 Jakob Guhl, "A Theoretical Introduction to Contemporary Salafism" (Institute for Strategic Dialogue, 2021).

24 Magnus Ranstorp på vegne af EUs Radicalisation Awareness Network – Centre of Excellence, "Factbook on Islamist Extremism: A Practical Introduction" (2019) https://ec.europa.eu/home-affairs/system/files/2020-01/ran_factbook_islamist_extremism_december_2019_en.pdf.

25 Fazlhasemi, Mohammad. "Takfirism". I SOU 2017:67. *Våldsbejakande extremism: En forskarantologi*.

ledsagere, *tabi'in*, følgerne af *sahaba* og *tabi' tabi'in*, følgernes følgere. At praktisere som *al-salaf al-salihin* anses af salafister som den sande og autentiske version af islam og fungerer som sådan som retningslinje for et fuldstændigt liv, hvilket gør salafismen til en filosofi, der følger princippet om "fremgang gennem tilbagevenden."²⁶ Salafister er som sådan dogmatiske og bogstavelige i forhold til Koranen og *sunnah* (profetens lære, gerninger og adfærd, hvem de anser som den perfekte muslim), idet de opfatter dem som fuldkomne og tilstrækkelige til at vejlede alle muslimers liv. På den måde bestræber salafister sig på at efterligne profeten ned til mindste detalje. Salafister mener, at de praktiserer den mest autentiske trosform med henvisning til en hadith i *Sahih al-Bukhari* (8:76:437), hvor profeten betegner de første tre generationer som de bedste mennesker.

Salafister anser sig selv som legemliggørelsen af et oplyst fællesskab, en slags autentisk og eksklusiv avantgarde, der forplanter sig, beskytter og forsvarer profetens lige vej. Salafister skildrer sig selv som *ghuraba* (fremmede), da de er den eneste sekt, der bliver reddet fra helvedesilden ud af treoghalvfjerds muslimske sekter.²⁷

Salafisme er dogmatisk og bogstavelig, og salafister ønsker uden tøven at adlyde og følge deres forståelse af Koranen, skrifterne om profeten, *sunnahen*, såvel som praksis og fortolkning af *al-salaf al salahin*.²⁸ På grund af den bogstavelige fortolkning af Koranen såvel som den profetiske tradition afvises ethvert forsøg på, hvad der opfattes som alternative eller moderne fortolkninger af religionen. Salafister benytter sig af en "bogstavelig tilgang til islams grundlæggende skrifter, særligt Koranen og haditherne (udsagn og levnedberetninger, der tilskrives profeten) og en præference for 'transmission' eller 'narration' (*naql*) af disse skrifter, særligt haditherne, snarere end analoge sammenligninger (*qiyas*), rationelle beviser (*aql*) eller meninger (*ra'y*)."²⁹

Alle former for, hvad der opfattes som forandring, afvigelse eller fornyelse, anses som syndige og som en afvisning af sandheden, der fordrer bekæmpelse af polyteisme (*shirk*) og *kuffar* (ikketroende).³⁰ Mange salafister laver en binær distinktion imellem troende og ikketroende og opererer med et strengt moralsk opdelingsystem, der kategoriserer enhver opførsel som enten *haram* (forbudt) eller *halal* (tilladt), som skal følges til punkt og prikke. For eksempel kategoriseres alle handlinger som enten rene eller urene, hvor den urene handling legitimerer udøvelsen af *hisba* – at formane ret og forbyde uret.³¹ Salafister følger reglerne strengt og overvåger tæt overholdelsen af dette moralske kodeks, der regulerer alle handlinger og sociale relationer mellem muslimer og ikke-muslimer. Enhver afvigelse kræver afrettende foranstaltninger. Salafister overholder også forskrifter for påklædning og personlig fremtrædelse i overensstemmelse med forbilledet *salaf al-salih*.

Salafister er stærkt optagede af bestræbelser på at bevare renhed, kæmpe imod og rense islam for fornyelse af religionen (*bid'ah*). Salafister fokuserer på at rense religionen fra fornyelse eller genfortolkning gennem uddannelse (*tarbiya*), renselse (*tazkiyya*) og da'wah blandt andre muslimer, mens nogle også promoverer segregering i forhold til ikke-muslimer. Nogle salafister følger nøje doktrinen om *al-wala' wa-l-bara'* (loyalitet og fjendskab), hvilket henviser til, at muslimer skal udvise loyalitet over for

26 Shiraz Maher, *Salafi-Jihadism: The History of an Idea*, (London: Penguin Books, 2017): 7-8.

27 Joas Wagemakers, *Salafism in Jordan* (Cambridge: Cambridge University Press, 2016).

28 M. Ranstorp, F. Ahlin, P. Hyllengren & M. Normark, *Mellan salafism och salafistisk jihadism: Påverkan mot och utmaningar för det svenska samhället*, (Stockholm: Swedish Defence University, 2018): 23, <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1231645/FULLTEXT02.pdf>.

29 Frederic Wehrey and Anouar Boukhars, *Salafism in the Maghreb: Politics, Piety, and Militancy* (Oxford University Press, 2019).

30 J. Wagemakers, 'A Purist Jihadi-Salafi: The Ideology of Abu Muhammad al-Maqdisi', *British Journal of Middle Eastern Studies*, vol. 36, no. 2, (2009): 283.

31 R. Meijer, *Global Salafism: Islam's New Religious Movement*, (New York: Oxford University Press, 2013): 11.

trofæller og vende sig bort fra de "vantrø". I følge denne forståelse bliver de, der ikke er salafister, anset som ikketroende, der bør fordømmes eller ekskommunikeres (*takfir*). De, der ikke lever op til salafismens standarder og normer, risikerer at blive stemplet som *kuffar* (vantrø), *murtaddun* (frafaldne), *rafidi* (afvisere) eller andre nedværdigende termer. Begrebet *al-wala' wa-l-bara'* (loyalitet og fjendskab) former alle aspekter af sådanne salafisters hverdag og sociale relationer og giver disse salafister mulighed for "at udpege politiske og religiøse trusler mod islam og muslimer."³²

For salafister er princippet om at adskille "godt" fra "ondt" gennem *hisbah* (at formane ret og forbyde uret) og *al-wala' wa-l-bara'* (loyalitet og fjendskab) afgørende elementer for at undgå ikke-islamiske, korrupperende indflydelser. Det anses også som en prøvelse for salafister, "der må bevise renheden af deres *niat* (hensigter) ved at undgå korrupperende kræfter og derved demonstrere deres kærlighed til og frygt for Allah (*taqwa*)."³³ For nogle salafister er interaktion med ikke-salafister kun tilladt, så længe det er nødvendigt for at udføre *da'wah* (missionsarbejde) for at omvende dem eller afrette deres adfærd, og så længe det ikke fordærver den salafistiske tro og dens principper.

Salafi-doktrinen betoner strengt Guds enhed (*tawhid*), opretholdelsen af dogmatisk renhed (*'aqida*), såvel som for nogle salafisters vedkommende en total underkastelse for Guds love og regler. Vægtningen af *tawhid* kan yderligere indebære opfattelsen af Gud som den eneste retmæssige lovgiver. Som sådan er det enhver muslims pligt at følge sharia fuldt ud. I forlængelse af denne tro afviser nogle salafister yderligere det parlamentariske demokrati, fordi en sådan styreform giver menneskeskabte love forrang for guddommeligt givne love.³⁴

Mens salafisme er baseret på en idealiseret version af islam, som betoner autenticitet og renhed, er der flere forskellige metoder (*manhaj*), der kan benyttes for at opnå disse. Følgelig er akademikere som Quintan Wiktorowicz tilbøjelige til at tale om forskellige kategorier indenfor salafisme – puritansk, politisk og jihadistisk – hvor den primære forskel ligger i deres respektive *manhaj*.³⁵

Som det fremgår af selve betegnelsen, er puritanske salafister særligt interesserede i at opretholde religionens renhed, samt bekæmpe afvigende udøvelsesformer og moderne fortolkninger.³⁶ Puritanske salafister er apolitiske og afviser endvidere brugen af vold.³⁷ I stedet argumenterer de for, at de korrekte metoder til at implementere den salafistiske tro er missionsarbejde (*da'wah*), renselse (*tazkiyya*) og religiøs uddannelse (*tarbiya*).³⁸ Nogle puritanske salafister bestræber sig på en streng adskillelse mellem muslimer og ikke-muslimer og en adskillelse mellem kvinder og mænd i strengt opdelte sfærer. Desuden betragter puritanske salafister jihad som *fard kifayya*, hvilket betyder, at adskillige betingelser skal være opfyldt, før man må tage del i voldelige handlinger.³⁹ Dette står i skarp kontrast til jihadi-salafister, der betragter det som en individuel pligt (*fard ayn*). Puritanske salafister omtales nogle gange også som Madkhali-salafister.

Den anden kategori, politiske salafister, har en mere aktivistisk tilgang. De er hovedsageligt interesserede i retspraksis i forbindelse med tingenes aktuelle tilstand (*al-fiqh*

32 Sabine Damir-Geilsdorf, Mira Menzfield and Yasmina Hedider, "Interpretations of al-wala' wa-l-bara' in Everyday Lives of Salafis in Germany", *Religions*, 10(2) (2019): p.124.

33 Chaplin, Chris. "Communal Salafi learning and Islamic selfhood: examining religious boundaries through ethnographic encounters in Indonesia." *Ethnography* (2018).

34 Q. Wiktorowicz, 'Anatomy of the Salafi Movement', *Studies in Conflict & Terrorism*, vol.29, no.3, (2006): 208-209.

35 Wagemakers. 'A Purist Jihadi-Salafi: The Ideology of Abu Muhammad al-Maqdisi', (2009): 284.

36 Wiktorowicz, 'Anatomy of the Salafi Movement', (2006).

37 F.J. Buijs, 'Muslims in the Netherlands: Social and Political Developments after 9/11', *Journal of Ethnic and Migration Studies*, vol. 35, no. 3, (2009): 431.

38 Wiktorowicz (2006).

39 Buijs, 'Muslims in the Netherlands: Social and Political Developments after 9/11', (2009): 431.

al-waqi) og er fortalere for anvendelsen af en salafistisk livsopfattelse på den politiske arena. Denne vægtning kan delvist tilskrives princippet om *tawhid* og Gud som den eneste retmæssige lovgiver, hvorved alternative politiske systemer opfattes som en udfordring til selve de centrale principper i islam.⁴⁰ Som sådan er det muligt, at politiske salafister ikke alene selv ville tage afstand fra demokratiet og de demokratiske myndigheder, men aktivt kunne søge at forhindre andre muslimer i at deltage i demokratiske processer. Enkelte promoverer endvidere streng overholdelse af sharia, overvåger afvigende adfærd blandt andre muslimer og forsøger nogle gange at udøve social kontrol over visse geografiske områder.⁴¹ Politiske salafister er også kendt som Harakis (aktivister).

Endelig indtager jihadi-salafister et mere militant standpunkt og argumenterer for, at det er utilstrækkeligt at sætte sin lid til fredelige og politiske metoder. I stedet giver de udtryk for, at de nuværende omstændigheder og den nuværende situation faktisk fordrer vold og revolution; ydermere tror de på, at "kritik af andres uislamiske opførsel i sidste ende kan og skal føre til at indlede jihad mod de vantro (*kuffar*)."⁴² Fysisk kamp i Guds navn og for hans sag betragtes endvidere som islams højdepunkt.⁴³ Derfor opfordrer jihadister til aktiv handling mod den nuværende politiske orden, hvor USA og deres allierede anses for at føre krig mod islam og muslimer verden over.⁴⁴ Ved at hævde, at det muslimske fællesskab (*umma*) er under angreb, og ved at henvise til princippet om selvforsvar, retfærdiggøres den voldelige kamp.⁴⁵ Desuden betragtes jihad ikke alene som legitim, men identificeres som en religiøs pligt for hver enkelt troende.⁴⁶ Martyrium anses endvidere for at være den ultimative gudshengivelse. Således tror jihadi-salafister, at deres selvopofrelse for Gud vil blive belønnet i Paradis.⁴⁷ Det er vigtigt også at påpege, at der findes passive måder, hvorpå de, der ikke kan deltage fysisk eller aktivt i jihad, alligevel kan bakke op.

Jihadi-salafister er af den overbevisning, at der findes en individuel pligt for enhver muslim til at kæmpe mod vantro regimer og udvide *dar al-islam* (islams hus). Blandt nogle af disse betragtes Europa som *dar al-harb* (krigens hus). Jihadi-salafister søger at føre vedvarende væbnet jihad, der betragtes som en individuel pligt, indtil dommedag. Disse jihadi-salafister opererer med stærke kategoriseringer af fjender, der opfattes som uislamiske og skal bekæmpes, samt en bestemt terminologi, der medvirker til at umenneskeliggøre deres fjender. Jihadi-salafister betegnes undertiden også som Takfiri-jihadister.

Mens Wiktorowicz' typologi bidrager med et vigtigt udgangspunkt, bør det understreges, at grænserne mellem de forskellige kategorier langt fra er tydelige. Det er vigtigt at holde sig for øje, at de angivne kategorier inden for salafisme nogle gange er overlappende og sammenblandede. De fleste forskere argumenterer for, at salafister afviser de fire sunnimuslimske lovskoler (*madhab*), men der er dem, der hævder, at salafisme er en metodologi og kan opstå inden for Maliki, Shafi'i, Hanbali og Hanafis respektive lovskoler.⁴⁸ For eksempel henviser nogle salafister i vid udstrækning til lærde som Ibn Taymiyyah og Ibn al-Qayyim.⁴⁹ Andre fastholder, at salafister alene er rodfæstede i den strenge iagttagelse af Koranen, sunnah og de første generationer (al-salaf). Som Mark

40 Wiktorowicz (2006): 208.

41 Ranstorp et al (2018): 29.

42 Wagemakers (2009): 284.

43 Maher (2017): 32.

44 Ranstorp et al (2018): 29.

45 Maher (2017): 38-42.

46 Haykel, 'On the Nature of Salafi Thought and Action', (2013): 48-50.

47 A. Moghadam, 'Motives for Martyrdom: Al-Qaida, Salafi Jihad, and the Spread of Suicide Attacks', *International Security*, vol. 33, no. 3, (Vinteren 2008/2009): 59.

48 Mohamed Ali, "Understanding Salafis, Salafism and Modern Salafism", *Islamiyyat* 41(1) (2019): pp.125-136.

49 Mohamed Bin Ali, "Modern Salafism: One Ideology, Many Movements", *Maydan* (9. marts, 2018).

Durie forklarer, er "salafisme ikke så meget en organisation, som et verdenssyn og en måde at afgøre religiøse spørgsmål på. Salafister vil muligvis identificere sig med en af de islamiske lovskoler, men deres præference er ikke at afvige fra de første generations fremgangsmåder."⁵⁰ Det at følge en leder eller grundlægger af en lovskole anses som *shirk*, da der ikke fandtes nogen *madhahib* på profetens tid.⁵¹

Det er vanskeligt at afgøre, hvem der er salafist, og hvem der ikke er, da "alle muslimer kunne gøre krav på betegnelsen, siden det universelle islamiske ideal er at imitere profeten og det tidlige fromme muslimske fællesskab (*al-salaf al-salih*)."⁵² Ifølge Wage-makers "er det strengheden og metodologien, hvormed salafister forsøger at leve op til de standarder, der er fastsat af salaf og deres villighed til at rette deres lære og tro mod det mål ... som adskiller dem fra andre sunnimuslimer."⁵³ Salafister holder sig nøje til ritualer i hverdagen og i deres sociale relationer, hvilket ifølge dem selv demonstrerer deres niveau af fromhed over for andre.⁵⁴ At udføre ritualer (*ibadat*) helt i overensstemmelse med teksten er centralt for salafismen.

For mange salafister "repræsenterer salafisme enkelhed, klarhed, sammenhæng og en kæde af autenticitet, der fører tilbage til tidlig ortodoksi – det vil sige Koranen og haditherne."⁵⁵ For mange følgere giver det en fast moralsk ramme, der bidrager med sikkerhed, en klar gruppeidentitet og en orientering, der er streng, evidensbaseret, ren og fri for korruption. Salafismens tiltrækningskraft og tyngde er forankret i en opfattelse af ideologien som moralsk overlegen.

1.7 Salafisme og jihadi-salafisme i kontekst

Denne religiøse og ideologiske strømningss mangefacetterede karakter blev indfanget i konferencerapporten *Contextualizing Salafism and Salafi Jihadism*, der udgør første del af dette projekt om salafisme. Konferencerapporten understregede, at salafisme alt for ofte bliver synonym med vold, voldelig ekstremisme og terrorisme i medierne og den offentlige debat. Men de forskellige bidragsydere til rapporten argumenterede for, at salafisme er meget mere kompleks og må forstås mere nuanceret og i sin rette sammenhæng.⁵⁶

Salafisme har været genstand for megen diskussion – både akademisk, politisk og i den offentlige debat. Der er i øjeblikket en vis uenighed om den nøjagtige betydning og anvendelse af begrebet, hvilket har resulteret i mange generaliseringer, simplificeringer og fejlopfattelser. Nogle journalister har en tilbøjelighed til uvægerligt at forbinde salafisme med terrorisme. At nogle skaber en sådan forbindelse, er ikke enestående for de danske medier. Som Jakob Skovgaard-Petersen understreger, har egyptiske medier traditionelt anlagt en lignende strategi. I slutningen af det 20. århundrede var der en tilbøjelighed i egyptiske medier og populærkulturproduktioner til at dæmonisere salafister ved at portrættere dem som voldelige, politisk farlige og overdrevent religiøse – hvorved man skabte primitive stereotyper. For at modvirke den potentielle trussel fra salafismen har der interessant nok været en tendens til at tage lignende strategier i brug, som salafisterne selv – ved at "fremmedgøre" deres modstykke, samt portrættere dem i sort-hvide termer. Selvom der blev anlagt nye strategier blandt egyptiske

50 Mark Durie, "Salafis and the Muslim Brotherhood: What is the difference?", *Middle East Forum*, (6. juni, 2013). <https://www.meforum.org/3541/salafis-muslim-brotherhood/>.

51 Henri Lauzière, *The Making of Salafism: Islamic Reform in the Twentieth Century* (Columbia University Press, 2016).

52 Mohamed Bin Ali, "Modern Salafism: One Ideology, Many Movements", *Maydan* (March 9, 2018).

53 Ibid.: p.3.

54 Emin Poljarevic, "In Pursuit of Authenticity: Becoming a Salafi", *Comparative Islamic Studies*, Vol.8, No.1-2 (2012): p.152.

55 Hamid Sadek, *Sufis, Salafis and Islamists: The Contested Ground of British Islamic Activism* (London: I.B. Tauris, 2016): p.59.

56 Nærværende forfatter vil gerne takke sin kollega Linda Ahlerup (Försvärshögskolan), som på elegant vis bidrog med den følgende opsummering af de forskellige tematiske bidrag til rapporten *Contextualizing Salafism and Salafi-Jihadism* (2020).

populærkulturelle TV-produktioner i begyndelsen af det 21. århundrede ved at skabe religiøse rollemodeller som en måde at modvirke salafistiske idealer på,⁵⁷ så afhænger denne tilgang fortsat af en forestilling om "dem og os".

Joas Wagemakers har endvidere fremhævet to hovedtendenser i brugen af og synet på salafisme i den offentlige debat, hvor man enten sidestiller den med sunniislam eller med radikal islamisme.⁵⁸ Der er også en tendens til at forstå salafisme som et homogent fænomen, snarere end at anerkende dens iboende fragmentering og de ideologiske uoverensstemmelser inden for selvsamme fortolkningstradition. Selvom den ofte fremstilles som en bogstavelig fortolkning af islam, har Susanne Olsson påpeget, at virkeligheden er langt mindre ligetil. For eksempel viser de forskellige holdninger til martyrium vs. selvmord henover det salafistiske spektrum tydeligt, at selv forskellige salafistiske grupper er tilbøjelige til at fortolke haditherne og sunnah forskelligt. Som sådan er det faktisk en oversimplificering at hævde, at salafisme repræsenterer en bogstavelig læsning af Koranen og sunnah.⁵⁹

Hertil kommer, at de fleste analytikere, som har forsøgt at opnå en dybere forståelse af salafisme og jihadi-salafisme, i det væsentlige har undladt at inddrage den store mængde primærkilder, der er tilgængelige på arabisk, produceret og udbredt både online og offline af de selvsamme aktører, man interesserer sig for. Som Nico Prucha har påpeget, har analytikere en tilbøjelighed til primært at fokusere på den engelske produktion, der udgår fra jihadi-grupper og ikke eftergå de faktiske salafistiske kilder benyttet i det selvsamme materiale – hvorfor man potentielt overser vigtige sammenhænge imellem salafisme og jihadi-salafisme.⁶⁰

Hvad angår begrebet "jihadi-salafisme", har Nelly Lahoud endvidere argumenteret for, at selve begrebet er misvisende. Det skyldes, at det antyder en afgrænsning mellem religiøse overbevisninger, som jihadi-grupper såsom IS og al-Qaeda tilslutter sig, og traditionelle sunnimuslimer. Men ifølge Lahoud vedrører forskellene mellem sunnimuslimer og jihadi-salafister ikke fundamentale religiøse overbevisninger. I stedet angår forskellene fortolkningen af substansen (såsom Koranen og haditherne) og som sådan kilderne til den berettigelse, der understøtter politiske processer og institutioner. Derfor bør diskussioner om politiske tiltag for at bekæmpe terrorisme og voldelig ekstremisme ikke udelukkende fokusere på de potentielle mistænkte religiøse overbevisninger. Det skyldes, at sådan en tilgang risikerer at udpege enhver sunnimuslim som potentiel jihadist. På den anden side er det vigtigt at anerkende de religiøse forskelle blandt diverse jihadi-salafistiske grupper. Det er nødvendigt for at få en bedre forståelse for deres respektive verdensanskuelser, de interne dynamikker og deres tilbøjelighed til at ty til forskellige former for vold.⁶¹ På lignende vis er det endvidere vigtigt at anerkende de forskellige sammenhænge, de respektive grupper indgår i.⁶²

Endnu en omstændighed, der må anerkendes i forhold til salafisme og jihadi-salafisme, er betydningen af den digitale arena. For at forstå disse miljøer er der behov for at

57 J. Skovgaard-Petersen, 'Salafism and Its Critics: A Note on the Role of Salafism in Arab Mass Media', i M. Ranstorp (red.), *Contextualising Salafism and Salafi Jihadism*, (Copenhagen: Nationalt Center for Forebyggelse af Ekstremisme, 2020): pp. 14-21.

58 J. Wagemakers, 'Salafism: Generalisation, Conceptualisation and Categorisation', i M. Ranstorp (red.), *Contextualising Salafism and Salafi Jihadism*, (Copenhagen: Nationalt Center for Forebyggelse af Ekstremisme, 2020): pp. 22-37.

59 S. Olsson, 'Different Types of Salafism: On Creed and Deed', i M. Ranstorp (red.), *Contextualising Salafism and Salafi Jihadism*, (Copenhagen: Nationalt Center for Forebyggelse af Ekstremisme, 2020): 50-51.

60 N. Prucha, 'Salafist Mindset: Jihadist Dialectic or the Salafist-Jihadist Nexus', i M. Ranstorp (red.), *Contextualising Salafism and Salafi Jihadism*, (Copenhagen: Nationalt Center for Forebyggelse af Ekstremisme, 2020): pp. 69-87.

61 N. Lahoud, 'Jihadism and Religious Ideology', i M. Ranstorp (red.), *Contextualising Salafism and Salafi Jihadism*, (Copenhagen: Nationalt Center for Forebyggelse af Ekstremisme, 2020): pp. 55-68.

62 N. Prucha, 'Salafist Mindset: Jihadist Dialectic or the Salafist-Jihadist Nexus', i M. Ranstorp (red.), *Contextualising Salafism and Salafi Jihadism*, (Copenhagen: Nationalt Center for Forebyggelse af Ekstremisme, 2020): 69.

analysere disse aktørers onlineaktiviteter. Som fremhævet af Nico Prucha i hans analyse af det såkaldte "Caliphate Library" (en kanal, der tidligere blev styret af IS på den krypterede sociale medieplatform Telegram, før den blev fjernet i november 2019), benytter grupper som IS sig af en bred vifte af forskellige online platforme for at informere, uddanne og overbevise deres følgere, sympatisører og målgrupper. Følgelig foregår krigsførelse ikke længere alene offline, men finder også sted online – her handler kampen om selve definitionen af visse begreber, såvel som at overbevise målgrupperne om, at det verdensbillede, en bestemt jihadi-salafistisk gruppe repræsenterer, virkelig udgør "sandheden".⁶³ Som sådan bør online-dimensionen ikke forsømmes, da den udgør en vigtig brik i puslespillet.

Hvis vi bevæger os fra disse bredere diskussioner om salafisme og jihadi-salafisme til deres manifestationer i en dansk kontekst, er der i løbet af de senere år kommet adskillige vigtige bidrag. Ét sådant vigtigt bidrag er Lene Kühles fremstilling af forholdet mellem salafisme og danske moskéer. Grundet brugen af salafisme som et begreb, der ses anvendt i politiske diskussioner i Danmark, hvilket har medført potentielle spændinger og sociale konsekvenser, er der meget få enkeltpersoner og moskéer i landet, der har valgt at betegne sig som salafistiske. Ikke desto mindre er en række moskéer og deres omgivende miljøer blevet identificeret som sådan af andre, hvilket indikerer, at der faktisk er visse forbindelser mellem salafisme og i det mindste nogle få, danske moskéer. Sådanne forbindelser kommer til udtryk på forskellig vis – det kan manifestere sig i alt fra, at moskéer eller deres centrale repræsentanter identificerer sig som salafistiske til salafistiske aktiviteter, der finder sted, uden centrale repræsentanters eller andre moskébrugeres viden om det. Ifølge Kühle har salafismens indflydelse været tiltagende i Danmark siden 2011, hvor radikale personer historisk set har været til stede i relation til visse moskéer og deres omkringliggende miljøer.⁶⁴

Men Kühle understreger også, at miljøerne i og omkring moskéerne har ændret sig gennem tiden. For eksempel rejste mange af dem, der havde tilknytning til tidligere fremtrædende salafistiske grupper, til Syrien for nogle år siden – og nogle af dem er aldrig vendt tilbage. Endvidere er visse kontroversielle undervisere og imamer blevet udvist eller udelukket fra visse moskéer. Derfor er det uvist, selvom salafismen virkelig har haft en øget indflydelse i Danmark gennem det seneste årti, om denne indflydelse er vokset på det seneste.⁶⁵

Selvom det kan være svært at vurdere salafismens nuværende indflydelse på det danske samfund, er det fortsat vigtigt at holde sig for øje, at Danmark havde et større antal fremmedkrigere per indbygger, der rejste til Syrien eller Irak, end de fleste andre EU-medlemslande.⁶⁶ Ydermere har Danmark haft en relativt høj andel af kvindelige fremmedkrigere i de seneste år, hvor én ud af syv fra Danmark har været kvinde.⁶⁷ I deres analyse og vurdering af terrortruslen i 2021 anslår Center for Terroranalyse (CTA), at militante islamister fortsat udgør den primære terrortrussel mod Danmark. Endvidere anslår CTA, at danskere, der er rejst til konfliktzonen i Syrien og Irak, kan udgøre en trussel mod den danske stat eller danske interesser i udlandet – og at denne vurdering gælder for såvel kvinder som mænd.⁶⁸

63 Prucha, 'Salafist Mindset: Jihadist Dialectic or the Salafist-Jihadist Nexus', (2020): pp. 69-87.

64 L. Kühle, 'Salafist Environments and Mosques in Denmark', i M. Ranstorp (red.), *Contextualising Salafism and Salafi Jihadism*, (Copenhagen: Nationalt Center for Forebyggelse af Ekstremisme, 2020): pp. 88-105.

65 Kühle, 'Salafist Environments and Mosques in Denmark', (2020): pp. 88-105.

66 B. van Ginkel & E. Entenmann, *The Foreign Fighters Phenomenon in the European Union: Profiles, Threats & Policies*, (The Hague: International Centre for Counter-Terrorism, ICCT, 2016): 51.

67 S. Jul Jacobsen, 'Female-specific Jihad Propaganda in Denmark', i M. Ranstorp (red.), *Contextualising Salafism and Salafi Jihadism*, (Copenhagen: Nationalt Center for Forebyggelse af Ekstremisme, 2020): pp. 106-126.

68 Center for Terroranalyse (CTA), *Assessment of the Terrorist Threat to Denmark*, (Søborg: Politiets Efterretningstjeneste Center for Terroranalyse, 2021), <https://www.pet.dk/Nyheder/2021/~media/VTD%202021/2021VTDENGpdf.ashx>.

I forbindelse med de kvindelige fremmedkrigere har Sara Jul Jacobsen gransket de strategier blandt danske jihadi-salafistiske organisationer, der er specielt henvendt til rekruttering af kvinder og blandt andet har været benyttet til at påkalde kvinder til deltagelse i jihad. Baseret på en undersøgelse og analyse af tekst- og lydmateriale, som tre danske jihadi-salafistiske grupper har lagt ud på deres 16 officielle konti på Facebook, fremhæver Jul Jacobsen, at disse organisationer fremstiller tre konceptuelle positioner, som kvinder kan indtage, for at tage del i jihad – ”moder”, ”hustru til martyr” og ”mujahida” (kvindelig kriger). Som sådan tildeles kvinder både militante og ikke-militante roller i jihad. Sammenlignet med internationale jihad-organisationer hævder Jul Jacobsen, at danske jihadi-salafistiske organisationer skiller sig ud ved deres kvindespecifikke propaganda. Det ses derved, at mens internationale organisationer generelt synes at udelukke kvinder fra kamp, da opfordrer danske jihadi-salafistiske organisationer eksplicit og gang på gang kvinder til at påtage sig en aktiv kamprolle i jihad. Voldelig jihad fremlægges endvidere som en pligt baseret på doktriner om defensiv jihad.⁶⁹

Jul Jacobsen argumenterer desuden for, at de følelser, der formidles i den kvindespecifikke propaganda, som danske jihadi-salafistiske grupper udbreder, spiller en afgørende rolle i den potentielle rekruttering og mobilisering af kvinder. Dansk jihadi-salafistisk propaganda er i høj grad baseret på følelser som vrede og håb såvel som skam og kærlighed. Ved at opbygge deres propaganda og motiverende narrativer omkring socialt konstruerede følelser kan danske jihadi-salafistiske organisationer muligvis bidrage til at udløse en potentiel trang til at handle blandt deres tilsigtede tilhørere.⁷⁰

Selvom kvinder historisk set har spillet og fortsat spiller en vigtig rolle i jihad, er forskning og forebyggende tiltag på området endnu tilbøjelige til at ignorere kønsaspektet – og Danmark udgør på dette område ingen undtagelse.⁷¹ Følgelig, for at opnå en fyldestgørende forståelse af jihadi-salafisme, må kønsdimensionen nødvendigvis medtages.

Bortset fra den trussel, de voldelige dele af den salafistiske bevægelse rummer, inklusiv de mere end 150 danskere, der rejste ned for at slutte sig til forskellige terrorgrupper i Syrien og Irak,⁷² rummer salafismen forskellige udfordringer for det danske demokrati, hvilket vil blive uddybet nedenfor. Selvom de ikke-jihadistiske dele af det salafistiske spektrum ikke deltager i voldelige handlinger, udgør de en stærk ideologisk strømning, der ofte søger at yde indflydelse på normer og adfærd indenfor visse grupper i samfundet.⁷³ Som Susanne Olsson fremhæver, mener adskillige dele af det salafistiske miljø, at de har pligt til at ”påbyde ret og forbyde uret” – hvilket ofte resulterer i et ”moralpoliti”, der søger at udøve kontrol over andre muslimer, såvel som andre minoriteter.⁷⁴ Dette kan inkludere forsøg på at forhindre andre muslimer i at deltage i de demokratiske processer såsom at stemme. En sådan indsats kan ydermere indebære en begrænsning af den frie bevægelighed for kvinder og piger – hvor man regulerer, hvem de mødes med, hvordan de klæder sig og hvilke aktiviteter, de deltager i.⁷⁵ Desuden søger salafister generelt at opdele egen gruppen fra fremmedgruppen, hvor man lægger vægt på segregation og mange gange en medfølgende isolationisme.⁷⁶ En sådan indsats indebærer desuden en streng opdeling af mænd og kvinder, hvorved kvinders rettigheder

69 Jul Jacobsen, 'Female-specific Jihad Propaganda in Denmark', (2020).

70 Jul Jacobsen, (2020).

71 Jul Jacobsen, (2020).

72 Center for Terroranalyse (CTA), 'Vurdering af terrortruslen mod Danmark', PET, (2018-01-12), <https://www.pet.dk/Nyheder/2018/-/media/VTD%202018/VurderingafterrortruslenmodDanmark2018pdf.ashx>.

73 M. Ranstorp, F. Ahlin, P. Hyllengren & M. Normark, *Executive Summary: Between Salafism and Salafi-Jihadism: Influence and Challenges for Swedish Society*, (Stockholm: Swedish Defence University, 2018): 13.

74 Olsson, 'Different Types of Salafism: On Creed and Deed', (2020): 42-46.

75 Ranstorp et al., *Executive Summary: Between Salafism and Salafi-Jihadism*, (2018): 12.

76 Olsson, (2020): 42-46.

og friheder begrænses.⁷⁷ Følgelig udfordrer sådanne overbevisninger og praksisser nogle af demokratiets helt centrale principper og risikerer at underminere nogle af de basale menneskerettigheder og frihedsrettigheder for bestemte grupper og individer i samfundet.

Men selvom salafismen som doktrin rummer en udfordring for grundlæggende demokratiske principper, er det stadig problematisk at skildre salafisme på en unuanceret måde fremfor at skabe en tilbundsgående indsigt i dens ideologiske grundlag. På tilsvarende måde er det vigtigt at holde sig for øje, at selvom der uden tvivl findes voldsfremmende segmenter langs det salafistiske spektrum, så udgør disse anstiftere et klart mindretal. For at kunne udforme nøjagtige og effektive foranstaltninger er det derfor af den største vigtighed at indsamle dybdegående og nuanceret viden om det pågældende fænomen.

1.8 Hvorfor udgør salafisme en potentiel udfordring for den demokratiske retsorden?

Jihadi-salafisme medfører åbenlyse udfordringer for sikkerhed og demokrati gennem den vold og terrorisme, man har oplevet i Danmark og verden over. På verdensplan er det højeste antal, niveau og intensitet af voldelige terrorangreb primært knyttet til en række jihadi-salafistiske grupper. Også det store antal fremmedkrigere fra forskellige steder i verden, der sluttede sig til – og fortsat tilslutter sig – IS, al-Qaeda og andre lignende jihadi-salafistiske grupper og problemet med fremmedkrigere hjemvendt fra konfliktområder, vil sandsynligvis fortsat udgøre en alvorlig sikkerhedsudfordring i fremtiden.⁷⁸ Ligeledes udgør de terrorister, der handler alene, men er inspireret af jihadi-salafistisk ideologi, et anseeligt sikkerhedsproblem, som PET og andre sikkerhedsmyndigheder har understreget. Men bortset fra volden; hvilke udfordringer stiller den ikkevoldelige salafisme da den demokratiske retsorden overfor?

Mange salafister modsætter sig åbenlyst det sekulære demokrati, eftersom Guds autoritet er den eneste legitime kilde til lovgivning. Som sådan anerkender de potentielt ikke blandt andet grundlovens, regeringens, politiets og retssystemets berettigelse eller andre demokratiske processer. For at overkomme en sådan afvisning af myndighed promoveres parallelle retssystemer, der indskrænker kvinders rettigheder i forhold til skilsmisse, arv, påklædning og sociale interaktioner. Samtidig vil nogle salafister muligvis forsøge at forstærke følelsen af skuffelse og manglende tillid, der allerede eksisterer blandt nogle muslimer bosat i Vesten, og således drive potentielle sympatisører ind i deres fold. Dette kan f.eks. gøres ved at pointere de muslimske fællesskabers ufordelagtige status og islamofobi i de vestlige samfund og i stedet argumentere for, at man bør vende ryggen til Vesten og vende tilbage til sine rødder og sin religion.

Mange salafister er dogmatiske og bogstavelige i deres bestræbelse på at følge profetens ledsagere så tæt som muligt gennem ritualer, påklædning og en gennemgående social regulering af adfærd. Salafisme tilskynder en binær distinktion mellem troende og ikketroende og til at benytte et strengt moralsk kodeks, der kategoriserer al adfærd som enten *haram* (forbudt) eller *halal* (tilladt), hvilket skaber moralske forskrifter, der må følges ned til mindste detalje. Salafisme handler i høj grad om at "opretholde skel", at skelne mellem renhed og retfærdige følgere og dem, der ikke er det. Som sådan stræber nogle salafister efter en adskillelse mellem muslimer og ikke-muslimer, såvel som en streng adskillelse mellem mænd og kvinder i hver deres sociale sfære. Denne tanke om opdeling promoverer brugen af tørklæder og muligvis niqab/burka for at begrænse

77 Ranstorp et al., (2018).

78 See: Europol TE-SAT reports 2020.

fitna (prøvelse) med hensyn til seksuel fristelse, såvel som en mulig begrænsning af kvinders rolle og tilstedeværelse i det offentlige rum.⁷⁹ Denne kønsopdeling er central for salafismen. Som Susanne Olsson skriver, "synes spørgsmålet om ligestilling for minoriteter i vestlige lande at være et vigtigt element, der medfører en klar distinktion mellem egen grupper og fremmedgrupper, og som sådan at være en vigtig strategi for identitetsdannelse og befæstelse af en gruppe."⁸⁰ Nogle salafister isolerer sig også fra det øvrige samfund, hvilket er motiveret af en følelse af ekstern trussel fra sekularismen, særligt ved at styrke social segregering og udøve social kontrol ved at regulere, at kvinder bliver hjemme.

Salafister er ofte også bange for, at ikke-islamisk indflydelse kan have en negativ indvirkning på deres børns tro. Derfor investerer nogle salafister i koranskoler i weekenderne og sommerlejre til deres børn og sender dem i islamiske børnehaver og på islamisk uddannelse. Der er visse kendte tilfælde fra udlandet, hvor børn har været indesluttet i et parallelt religiøst miljø med meget begrænset kontakt til det øvrige samfund hele vejen fra børnehaven til gymnasiet. Uformel undervisning kan potentielt prædike intolerance, eksklusion, had og afvisning af dem, der har andre holdninger, samt medlemmer af andre trosretninger, hvilket på længere sigt muligvis kan være underminerende for den sociale sammenhængskraft og den "vertikale" struktur i den demokratiske retsorden (forholdet mellem borgere og regering).

Nogle salafister udbreder modvilje mod demokratiske værdier i Vesten. Salafistiske aktiviteter risikerer således at medvirke til en afvisning af demokratiet, aktiv opfordring til intolerance, diskrimination og hadefulde udsagn mod andre minoritetsgrupper (såsom jøder og shiamuslimer, der har dybe religiøse rødder) og at fremme isolationistiske tendenser, herunder oprettelsen af enklavelignende samfund, hvor ikke-salafistisk adfærd modvirkes på det kraftigste. Visse salafister er i sagens natur fjendtligt indstillede overfor ikke-salafister og ikke-muslimer, som de anser for at være *kuffar*.

For at opsummere udgør salafisme en potentiel risiko og udfordring for den demokratiske samfundsorden, idet den kan skabe polarisering, grundet nogle salafisters had til ikke-salafister, og den kan hindre og indskrænke ikke-salafistiske muslimer, ikke-muslimer, kvinder, homoseksuelle og andre selvidentificerede fjender fra frit at kunne udfolde deres individuelle demokratiske frihed og rettigheder. Salafisme kan også forværre segregering og fremme parallelle retssystemer, der underminerer den demokratiske retsorden i de vestlige demokratier.

1.9 Rapportens struktur

Som tidlige nævnt er salafismens væsen og dens potentielle udfordringer for den demokratiske retsorden kompleks og mangefacetteret. Den indledende del af rapporten har handlet om at udlægge salafismens væsen som ideologi og at tilføje nye lag af viden fra de konklusioner, der blev gjort i den foregående konferencerapport, *Contextualizing Salafism and Salafi Jihadism* fra 2020. Den følgende oversigt skitserer nærværende rapportens tre hoveddele, der indeholder bidrag, som dækker forskellige aspekter af projektet om salafisme og jihadi-salafisme i Danmark.

Lorenzo Vidino, ph.d., en erfaren og internationalt anerkendt ekspert indenfor islamisme og terrorisme, bidrager med et afgørende overblik over udviklingen af salafistiske miljøer i Europa gennem de seneste tyve år. Hans bidrag påpeger salafismens

79 Uriya Shavit, "Raising Salafi Children in the West", *Islam and Christian-Muslim Relations*, Vol.28, No.3 (2017): p.335.

80 Susanne Olsson, "True, Masculine Men Are Not Like Women!": Salafism between Extremism and Democracy, *Religions*, (11), (2020): p.1-16.

ekstremt heterogene karakter, og hvordan salafistiske miljøer ofte er fragmenterede og på kant med hinanden. Han argumenterer for, at kategoriseringen af salafisme i de tre kategorier (puritansk, politisk og jihadistisk) risikerer at være forvirrende og en oversimplificering. I stedet hævder han, at det er bedre at basere kategoriseringen udelukkende på dens forhold til vold, idet den salafistiske bevægelse bør anses som et kontinuum. Denne skala giver plads til at erkende, at enkeltpersoner og organisationer kan befinde sig i en gråzone med hensyn til vold både intellektuelt og operationelt og kan svinge i henhold til dynamiske faktorer, såsom kontekst, ydre pres og tilstedeværelsen af forskellige muligheder.

Vidino kortlægger jihadi-salafisternes ankomst i Europa i 1980'erne, hvor de grundlagde operationsbaser, sofistikerede netværk og støtteinfrastrukturer, der førte tilbage til deres terrororganisationer i Nordafrika og Mellemøsten. Udenlandske konflikter, som dem i Bosnien, Tjetjenien, Kashmir og Afghanistan, blev i 1990'erne et trækplaster for mobilisering af jihad. Disse krigsskuepladser blev senere erstattet af Irak i 2003 og igen af Syrien i 2012, hvilket med tiden førte til, at mere end 5000 jihadister fra forskellige europæiske lande rejste ned for at slutte sig til Islamisk Stat og andre jihadistiske grupperinger. Samtidig begyndte jihadi-salafister at angribe vestlige lande i terrorangreb enten i tæt tilknytning til konfliktområderne eller ved at inspirere og støtte terrorister, der handlede alene på europæisk jord.

Parallelt med jihadi-salafistiske aktiviteter har andre puritanske salafistiske miljøer søgt at segregere sig selv fra ikke-salafistiske indflydelser og har skabt små, selvforsynende mikrokosmos for deres tilhængere. Denne selv-segregering er blevet muliggjort ved hjælp af salafistisk uddannelse, missionsarbejde, transnationale forbindelser og den støtte, man har modtaget fra lande i den Arabiske Golf. Vidino hævder, at de europæiske salafistiske netværk er vokset gennem et netværk af moskeer, skoler og andre undervisningsaktiviteter, samt ved at omfavne den teknologiske udvikling og brugen af sociale medier. Endvidere argumenterer Vidino overbevisende for, at gråzonen mellem salafisme og vold ses tydeligt ved adskillige radikale "transportbåndsorganisationer" i forskellige europæiske lande, såsom Muhajiroun (Storbritannien), Sharia4Belgium og Die Wahre Religion (Tyskland). Jihadi-salafistiske økosystemer eksisterer på tværs af europæiske byer, hvor der findes specifikke knudepunkter for radikaliserings.

Vidino diskuterer salafisternes rolle som udøvere af social kontrol gennem *hisba*, en dominerende doktrin, der er baseret på Koranens befaling om at påbyde det, der er godt, og forbyde det onde. Han skitserer, hvordan disse selvudnævnte håndhævere af moral har gennemført intimideringskampanjer ved at agere moralpoliti i adskillige europæiske lande. I nogle tilfælde er disse moralkampanjer blevet voldelige gennem selvtægt og har resulteret i etableringen af såkaldte sharia-kontrollerede zoner. Vidino afslutter sit kapitel med en diskussion af forskellige EU-regeringers diskussioner angående salafisme, og hvorvidt det er en god idé at samarbejde med ikkevoldelige salafister og islamister, eller om salafisme udgør et forstadium til jihadi-salafisme. Kapitlet fremhæver i særlig grad det vanskelige forhold, der omhandler salafismens indvirkning på den retslige, demokratiske samfundsorden i mange EU-lande og dens påvirkning af integration, social sammenhængskraft, samt individuelle menneske- og frihedsrettigheder.

Ann-Sophie Hemmingsen, ph.d., bidrager med et overblik over den jihadi-salafistiske udvikling i Danmark fra 1980'erne indtil 2013, hvor konflikten i Syrien rasede, og Islamisk Stat blev grundlagt. Ligesom de tendenser, der blev beskrevet af Vidino i det foregående kapitel, fandt etableringen af jihadi-salafistiske netværk sted i Danmark, da nøglepersoner fra forskellige jihadistiske miljøer ankom i 1980'erne, hvor de søgte tilflugt fra forfølgelse i deres hjemlande i Mellemøsten og Nordafrika eller søgte et tilflugtssted efter at have deltaget i konflikterne i Afghanistan og andre steder. Hemmingsen argumenterer for, at flere generationer af jihadi-salafister har haft indflydelse på de danske

jihadi-salafistiske miljøer. Mens første og anden generation af jihadister havde fokus på henholdsvis at rejse sig mod undertrykkende arabiske regimer og udenlandsk indblanding og at billige terrorangreb mod Vesten, var den tredje generation af jihadi-salafister påvirket af Vestens intervention i Mellemøsten, kontroverser som Muhammedtegningerne og tilblivelsen af "homegrown" europæiske ekstremistiske miljøer.

Dette kapitel viser, hvorledes konflikter i Nordafrika og Mellemøsten sivede ind i Danmark i 1980'erne og 1990'erne gennem personer, der søgte et tilflugtssted i Danmark, hvoraf nogle var medlemmer af terrorgrupper som den egyptiske *al-Gama'a al-Islamiyya*. Prominent blandt disse var Said Mansour, der blev udvist af Danmark i 2019 og fik frataget sit danske statsborgerskab grundet sin indblanding i terrorisme. En anden var Guantánamo-fangen Slimane Hadj Abderrahmane, som blev fanget i 2002 for sin forbindelse til al-Qaeda. Sidstnævnte sag faldt sammen med terrorangrebene i Madrid i 2004 og i London i 2005, da spørgsmålet om såkaldt "homegrown" terrorisme opstod. Hemmingsen kortlægger de første danske terrorsager og den centrale rolle, sagen om Muhammedtegningerne spillede i mobiliseringen af jihadister og som inspiration for terrorangreb både herhjemme og i udlandet. Glostrup-, Vollsmose- og Glasvej-sagerne er glimrende eksempler på kompleksiteten i terrortruslen mod Danmark og spændvidden af terroraktører, som i varierende grad er henholdsvis opstået i Vesten og/eller har forbindelse til udenlandske terrorgrupper.

Hemmingsen giver desuden et overblik over danske fremmedkrigere, der rejste til udlandet for at tilslutte sig den somaliske terrororganisation al-Shabaab mellem 2006 og 2013. Adskillige højtprofilerede terrorrelaterede sager har forbindelse til al-Shabaab, som det sås med selvmordsangrebet i Mogadishu i 2009, der blev udført af to danske statsborgere; angrebet i 2010 på tegneren Kurt Westergaard i hans hjem; og de to danske brødre, der blev dømt for at have modtaget træning og terrorfinansiering i 2014. Parallelt hermed udviklede der sig en tredje generation af jihadi-salafistisk aktivisme i Danmark, der var centreret omkring gruppen Kaldet til Islam. Hemmingsen diskuterer, hvordan Kaldet til Islam erklærede såkaldte "shariah-zoner" i Tingbjerg som en del af deres radikaliserings- og rekrutteringsstrategi og afslører det tætte forhold, de havde til deres britiske modpart al-Muhajiroun. Kaldet til Islam fokuserede ikke kun på voldsfremmende og militante budskaber, men også på emner som identitet, racisme, dansk politik og islam på en mere åben måde og gennem tilgængelige sociale medier. Denne ændrede kommunikationsstrategi og den øgede åbenhed var åbenlys, da mange fra Kaldet til Islam rejste til Syrien i 2012-13 for at slutte sig til forskellige jihadistiske grupperinger, der i sidste ende udkrystalliserede sig til Islamisk Stat (IS).

Tore Hamming, ph.d., leverer et omfattende og detaljeret overblik over udviklingen af den jihadistiske bevægelse i Danmark fra 2013 frem til 2021. I denne periode er de jihadistiske miljøer karakteriseret ved at være mere fragmenterede og mere ideologisk forskelligartede, hvilket har medført organisatoriske splittelser. Dette kapitel er baseret på omfattende antropologisk feltarbejde, både online og offline, og på interviews med omtrent ti personer, der var eller fortsat er aktive i det militante islamistiske miljø i Danmark. Nogle af de interviewede var medlemmer af Kaldet til Islam.

Kapitlet bidrager med en kort baggrundsfortælling om oprettelsen af Islamisk Stat i Syrien og hvordan Shiraz Tariq, Kaldet til Islams leder, rejste til Syrien i december 2012 og senere sluttede sig til Islamisk Stat, hvis leder – al-Baghdadi – han svor troskab til. Hamming tilvejebringer et fascinerende indblik i interne uenigheder indenfor Kaldet til Islam over, hvorvidt man skulle følge Shiraz' løfte om troskab til Islamisk Stat eller snarere al-Qaedas linje, hvilket nogle medlemmer af Kaldet til Islam, der stadig var i Danmark, var fortalere for. Splittelsen i Kaldet til Islam resulterede i en udbrødergruppe, der kaldte sig Kaldets Nye Ungdom, som var mindre konfrontatorisk, mere religiøst orienteret og stod i opposition til Islamisk Stat. Gruppens manglende evne til at opnå

støtte førte hurtigt til dens fald, hvilket skabte et organisatorisk vakuum i det danske jihadistiske miljø, et tomrum som senere blev udnyttet af tilhængere af Islamisk Stat i Danmark.

Hamming udstiller i fascinerende detaljegråd dynamikker i det jihadistiske miljø i Danmark, der udvikler sig fra online stridigheder til voldelige fysiske konfrontationer mellem rivaliserende grupper i København. I 2014 blev gruppen Millatu Ibrahim grundlagt. Den var loyal overfor Islamisk Stat og havde omkring 20-30 tilhængere. Ligesom Kaldet til Islam fokuserede Millatu Ibrahim på gade-da'wah, der opsøgte konfrontation og polarisering (hvilket gjorde det nemmere at isolere og rekruttere flere tilhængere). Men Millatu Ibrahim var en kortvarig affære og ophørte officielt med at eksistere i 2016. Både Kaldet til Islam og Millatu Ibrahim var pressede grundet tilknyttede personers afrejse til Syrien og anholdelser udført af de danske myndigheder.

Kapitlet opridses, hvordan nye grupper opstod, såsom Sandhedens Vej og Team Dawah, og hvordan disse grupper har benyttet gade-da'wah og andre sociale aktiviteter til at sprede propaganda og rekruttere nye tilhængere. Team Dawah blev et nationalt projekt med fokus på København, Aarhus, Aalborg og Svendborg. Interne konflikter ledte til yderligere splittelser og fremkomsten af mindre grupperinger. Hamming leverer detaljer angående disse mindre grupperingers indsats for at prioritere en online tilstedeværelse og propagandainsats, da de havde svært ved at integrere og infiltrere miljøer med tilknytning til etablerede moskéer. Grupper, der var loyale over for Al-Qaeda, som for eksempel Kaldets Nye Ungdom og Risalah (senere Islams Klare Budskab), anvendte mere subtile metoder til at få adgang til moskéer og økonomisk støtte. Fokus for disse al-Qaeda-loyale grupper blev primært religiøs uddannelse. Hamming afslutter kapitlet med at undersøge terrorsager i Danmark, som har resulteret i et betydeligt øget pres på disse jihadistiske individer, grupper og miljøer. I dag er det jihadistiske miljøes organisatoriske status temmelig svag, da mange af dets ledere og medlemmer enten er døde, sidder i fængsel eller har forladt disse grupper.

Det sidste kapitel i den del af rapporten, der omhandler status af det danske jihadi-salafistiske miljø, er skrevet af **Sara Jul Jacobsen**, ph.d., hvis bidrag fokuserer på den rolle, kvinder og salafistisk propaganda henvendt til kvinder har spillet over en tiårig periode. Kapitlet viser, hvordan militant propaganda var dominerende i perioden fra 2011 til 2017, hvor der var fokus på at kalde kvinder til væbnet jihad, og hvor væbnet jihad blev fremstillet ikke blot som en nødvendig, men som en obligatorisk pligt for kvinder at deltage i. Dette står i skarp kontrast til den propaganda, man ser mellem 2018 og 2021, hvor narrativet om strukturel diskrimination og bekæmpelse af muslimer og islam i Danmark er de dominerende temaer. Det nutidige fokus for salafistisk propaganda er i stedet på feminisme, søsterskab som muslimer og kvinders rolle som mødre.

Jul Jacobsens kapitel er baseret på en analyse af ti forskellige salafistiske grupper gennem 35 tilgængelige profiler på Facebook, Twitter, Youtube og Instagram over en tiårig periode. Disse grupper var geografisk spredte og forskellige, hvad angår baggrund, religiøsitet, indstilling til væbnet aktion og politisk engagement. Materialet er omfattende og består af mere end 20.000 tekster og videoer lagt ud på disse danske salafistiske gruppers sider på sociale medier.

Den kønsspecifikke propaganda, der fokuserer på en væbnet indsats, følger den jihadistiske ideolog Abdallah Azzams doktrin om defensiv jihad som en individuel pligt (fard'ayn) – også for kvinder. For danske kvinder genfortælles historier fra islams tidlige år om heroiske kvinder, der bliver fremstillet som handlingsorienterede, heroiske og voldelige. I modsætning hertil fokuserer propagandaen fra danske salafistiske grupper i årene 2018-2021 på ikkevoldelige aspekter, der specifikt fokuserer på en modposition til Vestens opfattelse af den "muslimske kvinde". Her er fokus i stedet på at kritisere

Vestens liberale forståelse af frihed og Vestens forventninger til muslimske kvinder som tilbagestående og konservative. Vestlig feminisme kritiseres på det kraftigste. Derimod repræsenterer muslimske kvinder for tilhængere af salafisme et stærkt, forenet søsterskab. I særdeleshed lovpriser propagandaen fokuseret på kvinder og moderskab kvindens ansvar for at føde den næste generation af muslimer. Disse danske salafisters narrativer er i overensstemmelse med online-propaganda, som både IS og al-Qaeda promoverer. Det er vigtigt at anerkende kvinders handlekraft og den ønskede utopi, der motiverer nogle salafistiske kvinder. Propagandaen afslører også de vanskeligheder, salafistiske kvinder møder ved at skulle opdrage deres børn i Vesten.

Jul Jacobsen afslutter kapitlet med at reflektere over resultaterne i forhold til en forebyggende indsats. Ikke-militant propaganda kan også tjene som en drivkraft i radikaliseringsprocesser, da den promoverer et narrativ, der skaber splittelse; om islam som værende under ideologisk angreb fra Vesten og nødvendigheden af at komme andre muslimer til undsætning. Denne defensive indstilling har indflydelse på eventuelle forebyggende indsatser. Der er behov for, at kvinders rolle i jihadi-salafistiske miljøer bliver undersøgt og analyseret nærmere.

Kapitlerne i denne anden sektion giver et samlet billede af, hvordan omstændighederne omkring og grundlaget for jihadi-salafisme tager sig ud i Danmark. Sammenlignet med Sverige, hvor der ifølge den svenske sikkerhedstjeneste er over 2000 personer i jihadi-salafistiske miljøer, som er voldsfremmende og udgør en sikkerhedstrussel,⁸¹ er det jihadi-salafistiske miljø i Danmark relativt lille og alvorligt påvirket af fremmedkrigeres afrejse til Syrien, PET's og politiets målrettede anholdelser og fragmentering på grund af interne ideologiske splittelser og manglende organisering. Ikke desto mindre er det vigtigt at anerkende, at det ikke er antallet, der er afgørende i forhold til sikkerhedsmæssige overvejelser. Selv aktører, der handler alene, kan skabe kaos og rædsel, som det tydeligt blev demonstreret i tilfældet med terroristen Omar Hussein og terrorangrebet på Krudttønden og synagogen i København i februar 2015.

Det tredje afsnit af denne rapport omhandler opfattelsen af salafisme og jihadi-salafisme og de udfordringer forbundet hermed, som politiet, Kriminalforsorgen, kommunerne og de majoritetsmuslimske organisationer opfatter dem. Disse bidrag leverer en delvis forståelse af den måde, hvorpå centrale statslige organer og lokale kommuner, der laver forebyggende arbejde, forstår og opfatter spørgsmålet om salafisme og mulige udfordringer i forbindelse hermed. Bidragene har benyttet sig af en række forskellige metoder.

Det første bidrag til denne del af rapporten er udarbejdet af **Malik Larsen** og **Magnus Ranstorp**, ph.d., der har gennemført interview med forebyggelsesmedarbejdere i fem politikredse. Kapitlet fokuserer særligt på den vurdering af bekymringshenvendelser, som foregår i de tværfaglige fora, infohusene. Deltaljeret skelnen mellem forskellige underkategorier til henholdsvis venstreekstremisme, højreekstremisme og ekstrem islamisme/militant islamisme er ofte vanskelig og unødvendig i infohusenes arbejde. Det har betydet, at det ikke har været muligt at spørge ind til erfaringer med salafisme og jihadi-salafisme specifikt, fordi sådanne begreber ikke anvendes bredt. I stedet har det været nødvendigt at tale om erfaringer med bekymringer for radikaliserings relateret til militant islamisme. Kapitlets fokus er dermed bredere end jihadi-salafisme, da denne kan siges at udgøre en underkategori til militant islamisme.

81 Magnus Ranstorp et.al. Gränslös Extremism: En studie om transnationella kopplingar till svenska radikala miljöer (Försvarshögskolan, 2021).

I interviewene blev der spurgt åbent ind til aktuelle tendenser og udfordringer i forbindelse med arbejdet med bekymringshenvendelser. De emner, som særligt stod frem, viste sig i flere tilfælde at korrespondere med en række emner, som tidligere er blevet adresseret i Center for Terroranalysens årlige trusselsvurderinger. Til forskel fra trusselsvurderingerne bidrager interviewene imidlertid med et indblik i, hvad bestemte udviklinger har af betydning for den praktiske forebyggelsesindsats. Interviewpersonerne fremhævede for eksempel udfordringer i forhold til bekymringshenvendelser, der indeholder et element af online radikaliserings og/eller psykiske problemstillinger, ligesom bekymringer angående børn (helt ned til 11-årsalderen) og flygtninge eller udvisningsdømte i stigende grad udfordrede. Tilsammen tegnede interviewene et billede af, at forskellige udviklinger de seneste få år har ændret, hvordan det konkrete forebyggelsesarbejde udfolder sig. Udviklingerne illustrerer samtidig vigtigheden af løbende at justere det etablerede forebyggelsesarbejde, således at nye udfordringer kan håndteres.

Mathias Kamper og professor **Lasse Lindkilde** har foretaget to store, separate undersøgelser online i forhold til erfaringer og udfordringer med salafisme og salafi-orienterede individer. Den ene undersøgelse var henvendt til kommunale aktører med forbindelse til SSP-koordinering, integrationsindsatser og/eller kommunale informationshuse, mens den anden undersøgelse blev omdelt blandt medarbejdere i Kriminalforsorgen, der er specialuddannet til at arbejde med radikaliserings. Begge undersøgelser, der var designet på lignende måder, fokuserede på arbejdsrelaterede personlige erfaringer og udfordringer i forbindelse med salafisme og salafi-orienterede personer gennem de seneste to år. En kort definition af salafisme blev udfærdiget i samråd med dr. Magnus Ranstorp og NCFE, baseret på rapporten *Contextualizing Salafism and Salafi-Jihadism*. En omfattende række spørgsmål blev formuleret i et spørgeskema og sendt rundt til disse frontlinjearbejdere i tæt samarbejde med NCFE. De følgende resultater blev fundet i de respektive undersøgelser:

Spørgeskemaundersøgelsen målrettet kommunerne blev sendt rundt til 150 kommunale infohustovholdere i 97 ud af 98 kommuner samt 371 fagprofessionelle, der arbejder i den kommunale integrationsindsats i 76 ud af 98 kommuner. Spørgeskemaundersøgelsens svarrate for denne kontaktede population var på under 36 % (190 respondenter). Spørgeskemaundersøgelsen viste, at et mindretal (16 %) havde haft arbejdsrelaterede erfaringer med salafistisk orienterede personer inden for de seneste to år, mens et flertal (85 %) havde hørt om begrebet salafisme. 14 % af respondenterne vidste ikke, hvorvidt de havde haft arbejdsrelaterede erfaringer med salafistisk orienterede personer. Spørgeskemaundersøgelsen viste endvidere, at dem med mest relevant erfaring arbejdede inden for integrationsområdet og havde oplevet forskellige former for problematisk adfærd relateret til salafisme. Størstedelen af denne problematiske adfærd handlede om håndhævelse af religiøs påklædning, adskillelse mellem mænd og kvinder i separate sfærer, diskriminerende bemærkninger mod personer med andre overbevisninger end dem selv og begrænsning af seksuel orientering eller retten til at udtrykke sine holdninger. Færre respondenter havde erfaring med vold, trusler eller begrænsning af muligheden for at deltage i demokratiske aktiviteter eller tvang af nogen til at bo i bestemte områder. Spørgeskemaundersøgelsen viste også, at frontlinjearbejderne i varierende grad følte sig kvalificeret til at møde udfordringerne: Nogle følte, de havde de nødvendige værktøjer og kompetencer, mens andre efterspurgte mere viden og flere kvalifikationer.

Spørgeskemaundersøgelsen målrettet kriminalforsorgen blev sendt til 121 særligt uddannede ressourcepersoner inden for fængselsystemet. 68 personer besvarede undersøgelsen, hvilket giver en svarrate på 56 %. Undersøgelsens design blev justeret, så den passede til adfærd i et fængselsmiljø. Undersøgelsen viste, at et mindretal (16 %) havde haft arbejdsrelaterede erfaringer med salafistisk orienterede personer

inden for de sidste to år. Heraf stammede de fleste fra lukkede fængsler og arresthuse. 18 % var ikke klar over, hvorvidt de havde haft arbejdsrelaterede erfaringer med salafistisk orienterede personer. Næsten alle adspurgte (99 %) havde hørt om salafisme som begreb og de fleste af dem (90 %) i forbindelse med deres arbejde – enten på kurser, uddannelse eller til konferencer. Størstedelen kunne i forvejen skelne den faglige definition af salafisme, som den er operationaliseret i denne rapport, fra typiske fejlforståelser. De fleste erfaringer med problematisk adfærd relateret til salafisme vedrørte bestræbelser på at forbyde deltagelse i demokrati, loyalitet alene overfor troende, manglende anerkendelse af autoriteter og myndigheder, diskrimination mod andre trossystemer og retfærdiggørelse af vold. Særligt blev der gjort opmærksom på en udfordring vedrørende indsatte, som forsøgte at kontrollere fælleskøkkener og gårdaktiviteter, hvilket fængselspersonalet følte var svært at gøre noget ved og konfrontere. Undersøgelsen afslørede også, at frontlinjearbejderne i varierende grad følte sig kvalificeret til at møde udfordringerne: Nogle følte, de havde de nødvendige værktøjer og kompetencer, mens andre efterspurgte mere viden og flere kvalifikationer.

Begge spørgeskemaundersøgelser viser, at salafisme og jihadi-salafisme, ifølge frontlinjearbejdernes erfaring – det være sig ansatte i kommuner eller ved Kriminalforsorgen – er relativt marginale fænomener. Det er muligt at forstå undersøgelsesresultaterne på forskellige måder, hvilket undersøges nærmere i rapportens sidste kapitel. I de diskussioner, der fandt sted i workshopen, argumenterede nogle for, at det må opfattes som et marginalt fænomen. Andre argumenterede for, at det sande omfang ikke er kendt, idet begrebet salafisme ikke benyttes af offentlige myndigheder og kommuner. De hævdede, at det faktiske problem kan være større, da det er svært at afgøre, hvem der er salafister i forhold til konservative muslimer og andre religiøse orienteringer. Undersøgelserne viser dog, at frontlinjearbejdere har en rimelig god forståelse for, hvad salafisme vil sige, også selvom de måske ikke selv ville kalde det sådan. Dette må anses som det mest sandsynlige, undersøgelsens resultater taget i betragtning. Ikke desto mindre har denne rapport ikke anslået omfanget af salafistiske miljøer, men snarere forsøgt at undersøge opfattelsen af hvilke udfordringer, salafismen kan medføre i Danmark. I workshoppens diskussioner gav nogle af de inviterede fagprofessionelle udtryk for, at de følte en høj grad af tillid til at have de adækvate og nødvendige værktøjer og træning til at konfrontere problemerne, mens andre efterspurgte flere værktøjer og bedre kompetencer. Undersøgelsens design og resultater er vigtige retningslinjer for fremtidige vurderinger af de fagprofessionelles forebyggende indsatser.

Det sidste kapitel i tredje sektion er skrevet af **Malik Larsen**, som stiller skarpt på danske moskéers erfaringer med og udfordringer relateret til salafisme og jihadi-salafisme. I dette studie interviewede Larsen 28 aktive og centrale personer fra mainstreammoskéer, systematisk udvalgt blandt Danmarks cirka 190 moskéer på baggrund af etnicitet, størrelse og geografisk beliggenhed. Interviewene dækker de seks største moskémiljøer i Danmark: Det arabiske, tyrkiske, somaliske, pakistanske, bosniske, "andre" og shiamuslimske. Hvad geografisk beliggenhed angår, var de 28 interviews fordelt som følger: 12 fra Sjælland, 9 fra Jylland og 7 fra Fyn. Interviewspørgsmålene fokuserede på erfaringer med udfordringer relateret til salafisme, såsom segregering, ekstremisme, antidemokratisk adfærd og negativ social kontrol.

Larsens interviews bidrager med et enestående indblik i, hvordan organiserede majoritetsmuslimske miljøer opfatter erfaringer med salafisme. Få af de adspurgte forbandt salafisme med noget positivt, mens langt de fleste forbandt det med konflikt, et sort-hvidt verdensbillede og anså salafisme som ufleksibel, intolerant og ekstrem. Salafisme blev således af mange beskrevet som modparten i en intern muslimsk kulturkamp. Interviewpersoner fra alle etniske miljøer forbandt salafisme med de arabiske og somaliske miljøer, mens de tyrkiske, pakistanske, bosniske og shiamuslimske moskéer ikke syntes at have nogen forbindelse til salafisme.

Kapitlet undersøger også mainstreammoskéernes erfaringer med personer, der sympatiserer med jihadi-salafisme. Selvom de fleste erfaringer lå mere end tre år tilbage, viste interviewene, at mens erfaringer med trusler og vold var sjældne blandt de interviewede sunnimuslimer, var sådanne mere velkendte for shiamuslimer – hvilket bevidner de stærke anti-shiamuslimske holdninger blandt nogle jihadi-salafister. Endvidere beskrev nogle af de interviewede en udvikling i deres moskéer som konsekvens af erfaringerne med de omkring 160 danske muslimer, som gennem 2010'erne udrejste til konfliktzonen i Syrien og Irak. Denne oplevelse har resulteret i en opvågning for mange moskéer i forhold til, hvordan bestemte verdensanskuelser hurtigt kan forvandle sig til handling. Følgelig har mange moskéer ændret deres indstilling til folk, der udtrykker sympati for en jihadi-salafistisk ideologi, og har øget deres kontrol med, hvad der foregår i deres lokaler for at undgå uønsket rekruttering af deres børn og unge. Som en følge heraf beskrives jihadi-salafistiske miljøer som mere isolerede fra de majoritetsmuslimske miljøer end nogensinde før.

Endelig giver det sidste kapitel "Afsluttende refleksioner" af **Magnus Ranstorp**, ph.d., et indblik i en workshop med interessenter afholdt i begyndelsen af november 2021 med ca. ti fagprofessionelle, der arbejder med forebyggelse af ekstremisme. Det primære formål med denne workshop var at diskutere, hvordan man skal forstå eller fortolke resultaterne fra spørgeskemaundersøgelserne med kommuner og Kriminalforsorgen, samt interviewresultaterne fra politikredsene og de majoritetsmuslimske miljøer. Bør forebyggelsesindsatsen kalibreres eller ændres på baggrund af resultaterne fra kommunerne og Kriminalforsorgen samt interviewundersøgelserne? Bidrager resultaterne med nye indsigter eller grunde til at justere forebyggelsesindsatsen i forhold til æresrelaterede konflikter eller kriminalpræventive tiltag? Denne sidste, korte del bidrager med indsigter i, hvordan rapportens resultater flugter med den operationelle virkelighed og de fagprofessionelles oplevede erfaringer.

1.10 Litteraturliste

- Albæk, M., L. Dalsgaard & N. R. Mikkelsen. (2015). *Terroristen fra Nørrebro*. Politikens Forlag
- Ali, M. (2019). "Understanding Salafis, Salafism and Modern Salafism". *Islamiyyat* 41 (1)
- Ali, M. B. (2018, 9. marts). "Modern Salafism: One Ideology, Many Movements". *Maydan*
- Buijs, F.J. (2009). "Muslims in the Netherlands: Social and Political Developments after 9/11". *Journal of Ethnic and Migration Studies* 35 (3)
- Center for Terroranalyse (CTA). (2012). *Foreign fighters – og truslen mod Danmark*. Center for Terroranalyse
- Center for Terroranalyse (CTA). (2013). *Truslen mod Danmark fra personer udrejst til Syrien*. Center for Terroranalyse
- Center for Terroranalyse (CTA). (2014). *Udviklingen i terrortruslen fra personer udrejst fra Danmark til Syrien*. Center for Terroranalyse
- Center for Terroranalyse (CTA). (2015). *Terrortruslen mod Danmark fra udrejste til Syrien/Irak*. Center for Terroranalyse
- Center for Terroranalyse (CTA). (2018). *Vurdering af terrortruslen mod Danmark*. Center for Terroranalyse
- Center for Terroranalyse (CTA). (2021). "Assessment of the Terrorist Threat to Denmark". Center for Terroranalyse
- Center for Terroranalyse (CTA). (2021). *Vurdering af terrortruslen mod Danmark*. Center for Terroranalyse
- Chaplin, C. (2018). "Communal Salafi learning and Islamic selfhood: examining religious boundaries through ethnographic encounters in Indonesia". *Ethnography*
- Damir-Geilsdorf, S., M. Menzfeld & Y. Hedider. (2019). "Interpretations of al-wala' wa-l-bara' in Everyday Lives of Salafis in Germany". *Religions* 10 (2)
- Dolnick, A. (red.) (2013). *Conducting Terrorism Field Research: A Guide*. Routledge
- Durie, M. (2013, 6. juni). "Salafis and the Muslim Brotherhood: What is the difference?". *Middle East Forum*
- Europol. (2020). TE-SAT reports. Europol
- Fazlhasemi, M. (2017). "Takfirism". I *Våldsbejakande extremism: En forskarantologi*. SOU
- Gotfredsen, K. (2008). *Terrorsagen fra Vollsmose*. TV 2
- Guhl, J. (2021). *A Theoretical Introduction to Contemporary Salafism*. Institute for Strategic Dialogue
- Haykel, B. (2013). "On the Nature of Salafi Thought and Action". I R. Meijer (red.), *Global Salafism: Islam's New Religious Movement*. Oxford Scholarship Online
- Hemmingsen, A. (2012). *Anti-demokratiske og voldsfremmende miljøer i Danmark, som bekender sig til islamistisk ideologi: Hvad ved vi?* DIIS Report
- Jacobsen, S. J. (2020). "Female-specific Jihad Propaganda in Denmark". I M. Ranstorp (red.), *Contextualising Salafism and Salafi Jihadism*. Nationalt Center for Forebyggelse af Ekstremisme
- Jensen, T. G. & K. Østergaard. (2011). *Ekstremistiske miljøer med salafi-grupperinger i fokus*. Institut for Tværkulturelle og Regionale Studier, Københavns Universitet
- Kühle, L. (2020). "Salafist Environments and Mosques in Denmark". I M. Ranstorp (red.), *Contextualising Salafism and Salafi Jihadism*. Nationalt Center for Forebyggelse af Ekstremisme
- Lahoud, N. (2020). "Jihadism and Religious Ideology". I M. Ranstorp (red.), *Contextualising Salafism and Salafi Jihadism*. Nationalt Center for Forebyggelse af Ekstremisme
- Lauzière, H. (2016). *The Making of Salafism: Islamic Reform in the Twentieth Century*. Columbia University Press
- Maher, S. (2017). *Salafi-Jihadism: The History of an Idea*. Penguin Books
- Meijer, R. (2013). *Global Salafism: Islam's New Religious Movement*. Oxford University Press
- Moghadam, A. (2008). "Motives for Martyrdom: Al-Qaida, Salafi Jihad, and the Spread of Suicide Attacks". *International Security* 33 (3)
- Olsson, S. (2010). "Different Types of Salafism: On Creed and Deed". I M. Ranstorp (red.), *Contextualising Salafism and Salafi Jihadism*. Nationalt Center for Forebyggelse af Ekstremisme
- Olsson, S. (2020). "True, Masculine Men Are Not Like Women!": Salafism between Extremism and Democracy". *Religions* 11
- Pedersen, L. (2014). *Antidemokratiske og Ekstremistiske Miljøer i Danmark*. SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd
- Poljarevic, E. (2012). "In Pursuit of Authenticity: Becoming a Salafi". *Comparative Islamic Studies* 8 (1-2)
- Prucha, N. (2020). "Salafist Mindset: Jihadist Dialectic or the Salafist-Jihadist Nexus". I M. Ranstorp (red.), *Contextualising Salafism and Salafi Jihadism*. Nationalt Center for Forebyggelse af Ekstremisme
- Ranstorp, M., F. Ahlin, P. Hyllengren & M. Normark. (2018). *Executive Summary: Between Salafism and Salafi-Jihadism: Influence and Challenges for Swedish Society*. Swedish Defence University

- Ranstorp M., F. Ahlin, P. Hyllengren & M. Normark. (2018). *Mellan salafism och salafistisk jihadism: Påverkan mot och utmaningar för det svenska samhället*. Försvarshögskolan
- Ranstorp, M., Filip Ahlin, Linda Ahlerup & Magnus Normark. (2021). *Gränslös Extremism: En studie om transnationella kopplingar till svenska radikala miljöer*. Försvarshögskolan
- Ranstorp M. (red.) (2020). *Contextualising Salafism and Salafi Jihadism*. Nationalt Center for Forebyggelse af Ekstremisme
- Ranstorp, M. (2019). *Factbook on Islamist Extremism: A Practical Introduction*. EUs Radicalisation Awareness Network – Centre of Excellence
- Sadek, H. (2016). *Sufis, Salafis and Islamists: The Contested Ground of British Islamic Activism*. I.B. Tauris
- Shavit, U. (2017). "Raising Salafi Children in the West". *Islam and Christian-Muslim Relations* 28 (3)
- Sheikh, J. (2015). *Danmarks børn i hellig krig*. Lindhardt og Ringhof
- Skjoldager, M. (2009). *Truslen indefra: De danske terrorister*. Lindhardt og Ringhof
- Skjoldager, M. (2016). *Syv år for PET: Jakob Scharfs tid*. People's Press
- Skovgaard-Petersen, J. (2020). "Salafism and Its Critics: A Note on the Role of Salafism in Arab Mass Media". I M. Ranstorp (red.), *Contextualising Salafism and Salafi Jihadism*. Nationalt Center for Forebyggelse af Ekstremisme
- Sørensen, K. (2013). *Halshug: Historien om en Terrorplan*. People's Press
- Taarndby, M. & L. Hallundbæk. (2010). *Al-Shabaab - The Internationalization of Militant Islamism in Somalia and the Implications for Radicalisation Processes in Europe*. Finansieret af Justitsministeriet, Danmark
- TV 2 Fyn. (27. maj 2011). "Vælger Rana tavsheden i terrorsag mod JP?". TV 2 Fyn
- van Ginkel, B. & E. Entenmann. (2016). *The Foreign Fighters Phenomenon in the European Union: Profiles, Threats & Policies*. International Centre for Counter-Terrorism, ICCT
- Wagemakers, J. (2009). "A Purist Jihadi-Salafi: The Ideology of Abu Muhammad al-Maqdisi". *British Journal of Middle Eastern Studies* 36 (2)
- Wagemakers, J. (2016). *Salafism in Jordan*. Cambridge University Press
- Wagemakers, J. (2020). "Salafism: Generalisation, Conceptualisation and Categorisation". I M. Ranstorp (red.), *Contextualising Salafism and Salafi Jihadism*. Nationalt Center for Forebyggelse af Ekstremisme
- Wehrey, F. & A. Boukhars. (2019). *Salafism in the Maghreb: Politics, Piety, and Militancy*. Oxford University Press
- Wiktorowicz, Q. (2006). "Anatomy of the Salafi Movement". *Studies in Conflict & Terrorism* 29 (3)

KAPITEL 2

Europæisk salafisme: Voldelig jihad, fredelig selvsegregering og alt derimellem

Lorenzo Vidino

Leder af forskningscenteret
Program on Extremism ved
George Washington University, USA

OVERSAT FRA ENGELSK

2.1 Indledning

I løbet af de seneste to årtier er salafisme i stigende grad blevet genstand for opmærksomhed og et stridspunkt i Europa, omend med forskellige grader af intensitet gennem tiden og fra land til land. Siden angrebene d. 11. september 2001 og den bølge af jihadrelaterede angreb og mobiliseringer, som kontinentet har oplevet, har europæere diskuteret forskellige aspekter af denne ideologi og lignende bevægelser særligt med henblik på dens forhold til vold.

Blandt centrale dele af såvel medier som politiske beslutningstagere er salafisme nærmest ensidigt blevet associeret med ekstremisme og terrorisme, og mange fremstillinger af bevægelsen tenderer mod det stereotype og stærkt forsimplede.⁸² I det akademiske miljø og hos politi og efterretningstjenester er debatten som oftest betydeligt bedre informeret og mere nuanceret. Men også indenfor disse miljøer har der i høj grad været fokus på forholdet mellem salafisme og vold – selvom der langt fra er enighed om, hvordan det skal forstås.

Forvirringen skyldes til dels salafismens ekstremt heterogene natur, »en bevægelse, der«, som den franske forsker Mohammed-Ali Adraoui formulerer det, »trækker på samme kilder, men afspejler modsatrettede erfaringer.«⁸³ De mange strømninger, der udgør bevægelsen, har et fælles grundlæggende trossystem (*aqidah*), men meget forskellige metoder (*manhaj*). I modsætning til Det Muslimske Broderskab og flere andre islamistiske grupper mangler den salafistiske bevægelse alt, hvad der minder om en samlet struktur og organisering.⁸⁴ Den er splittet i utallige strømninger, der ofte indgår i voldsomme diskussioner med – hvis ikke ligefrem giver direkte kritik af – hinanden. Den kan nærmere defineres som en overordnet ideologisk ramme, der er splittet af betydelige forskelle angående doktrin, hvorunder utallige entiteter og aktører, hvis organisationsniveau varierer betydeligt, handler; som oftest uafhængigt af og i indbyrdes konkurrence med hinanden.

Forskere har længe forsøgt at kategorisere den komplekse bevægelse. Man kan argumentere for, at den mest anvendte kategorisering kommer fra den amerikanske forsker Quintan Wiktorowicz, som inddeler bevægelsen i tre grene: 1) Den puritanske/kvietistiske, der skyr politik og fremhæver ikke-voldelig missionering, renselse og uddannelse, 2) Den politiske, der fokuserer på at anvende religiøs overbevisning politisk og 3) Den jihadistiske, der antager en mere militant position og argumenterer for, at den nuværende situation fordrer vold og revolution.⁸⁵

Skønt Wiktorowicz' kategorier udgør en glimrende ramme for at kunne forstå den salafistiske bevægelse, kan man hævde, at en lille ændring ville kunne forbedre den til tider forvirrede og forenklede europæiske debat om sagen. I betragtning af den europæiske debats vedvarende fokus på sikkerhed, kunne det muligvis være nyttigt udelukkende at basere kategoriseringen på dens forhold til vold og således forestille sig den salafistiske bevægelse som et kontinuum. I den ene ende af spektret ligger de jihadistiske grene af bevægelsen, som gør vold til deres vigtigste træk, deres *raison d'être*. I den modsatte ende ligger de stålfaste kvietistiske grene af bevægelsen, som ikke alene ikke involverer sig i vold, men som af doktrinære grunde afskyr dens anvendelse, måske undtagen i begrænsede tilfælde.

82 Joas Wagemakers, "Salafism: Generalisation, Conceptualisation and Categorisation," i Magnus Ranstorp, red., *Contextualising Salafism and Salafi Jihadism*, Danish Centre for Prevention of Extremism, marts 2020.

83 Mohamed-Ali Adraoui, *Salafism Goes Global: From the Gulf to the French Banlieues* (New York, Oxford University Press, 2020).

84 Se Brigitte Marechal, *The Muslim Brothers in Europe* (Leiden: Brill, 2008); and Lorenzo Vidino, *The Closed Circle: Joining and Leaving the Muslim Brotherhood in the West* (New York, Columbia University Press, 2020).

85 Quintan Wiktorowicz, "The Anatomy of the Salafi Movement," *Studies in Conflict and Terrorism*, Volume 29, 2006 - Issue 3.

Mange salafister er fast forankrede i en af yderpositionerne i dette spektrum, hvor de enten ufortrødent påtager sig eller afviser volden. Men mange enkeltpersoner og organisationer kan placeres et eller andet sted på dette spektrum i intellektuelle og agerende gråzoner baseret på deres forhold til vold. I mange tilfælde fluktuerer deres stilling hen over spektret og bevæger sig potentielt i begge retninger i tiltagende eller aftagende grad, hvad angår støtte til og deltagelse i vold.

Ved at anvende dette spektrum som overordnet ramme vil dette kapitel forsøge at give et overblik over den europæiske salafistiske scenes karakter og dynamik gennem de seneste tyve år. Først ved at analysere spektrets to ekstremer - det jihadistiske og det kvietiskiske. Derefter ved at skitsere dynamikker relateret til grene af den salafistiske bevægelse, der gennem tiden har haft flertydige eller foranderlige forestillinger om og forhold til vold - gråzonen langs spektret. Kapitlet afsluttes med et overblik over europæiske regeringers diskussioner vedrørende tiltag på området.

Det siger sig selv, at en analyse af udviklingen af alle aspekter af den salafistiske bevægelse i hele Europa er en monumental opgave, og det er på ingen måde muligt for et kort kapitel at indfange alle dens finesser på blot nogenlunde nuanceret vis. Dynamikker varierer også enormt fra land til land. På trods af disse forbehold søger dette kapitel at bidrage til en bedre informeret debat om den salafistiske bevægelse i Europa og i særdeleshed til dens kontroversielle, men yderst politisk relevante forhold til vold.

2.2 Jihadisterne

Individer og organisationer, der fulgte den voldelige gren af salafismen, begyndte at etablere en vedvarende tilstedeværelse i Europa i slutningen af 1980'erne. Nogle var militante individer fra forskellige lande i Mellemøsten og Nordafrika, som flygtede fra forfølgelse af lokale regimer. Andre var veteraner fra konflikten mod sovjetterne i Afghanistan, som ikke kunne vende tilbage til deres lande efter krigens afslutning.⁸⁶ Efter at være kommet til Europa drog de fleste af dem fordel af Europas generøse indvandringspolitik, frihedsrettigheder og rigidom til at fortsætte deres militante aktiviteter, sprede propaganda, rekruttere nye tilhængere og rejse midler til deres kamp mod sekulære regimer i deres hjemlande. Organisationer som egyptiske Gamaa Islamiya eller algeriske Den Væbnede Islamiske Gruppe (GIA) skabte sofistikerede netværk i hele Europa, der ydede afgørende støtte til organisationernes arbejde i Nordafrika.⁸⁷ Det er i den henseende værd at bemærke, at Gama Islamiyas leder Tal'at Fu'ad Qasim (også kendt som Abu Talal al Qassimi) i flere år boede i København, hvorfra han styrede gruppens aktiviteter, indtil han forsvandt under mystiske omstændigheder på Balkan i 1995.⁸⁸

I denne første fase af jihadisme i Europa viste de fleste jihadi-salafistiske organisationer ingen tegn på voldelige intentioner i forhold til deres nye værtslande, som de alene betragtede som midlertidige og yderst belejlige baser for deres operationer. Selvom det tydeligt fremgik af deres propaganda, at de på det kraftigste misbilligede Europas udenrigspolitik, sekulære samfund og følte antimuslimske bias, rettede jihadisternes deres propagandaindsatser og voldelige aktiviteter mod deres hjemlande. En væsentlig undtagelse til denne regel var Frankrig, der oplevede en bølge af angreb i midten af 1990'erne grundet den franske regerings støtte til det algeriske regime under borgerkrigen i Algeriet.⁸⁹

86 Petter Nesser, *Islamist Terrorism in Europe* (London, Hurst, 2018).

87 Daniel Benjamin and Steven Simon, *The Age of Sacred Terror*, (New York, NY: Random House, 2002).

88 Lorenzo Vidino, *Al-Qaeda in Europe: The New Battleground for International Jihad* (Amherst, NY: Prometheus Books, 2006).

89 Gilles Kepel, *Jihad: The Trail of Political Islam* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2002), pp. 8–13.

Denne første fase var også kendetegnet ved den operationelle adskillelse mellem de forskellige jihadistiske grupperinger, der var aktive i Europa. Selvom de alle delte samme ideologiske grundlag, havde netværk på baggrund af forskellige nationaliteter en tendens til at opretholde en vis grad af autonomi i forhold til hinanden. Men dette begyndte at ændre sig i midten af 1990'erne, da militante jihadister af forskellig oprindelse bosiddende i Europa begyndte at interagere med hinanden på slagmarkerne i Bosnien samt i mindre grad Tjetjenien og Kashmir, i træningslejrene ledet af al-Qaeda i Afghanistan og i nogle af knudepunkterne for Europas jihadister (hvoraf mange på det tidspunkt var tæt knyttet til specifikke moskeer). Disse dynamikker førte til en gradvis omend ikke altid total svækkelse af de nationale barrierer, der eksisterede mellem europæiske jihadi-salafistiske netværk. Samtidig tog mange af dem det dengang spirende al-Qaeda-netværk til sig, der samlede ligesindede militante jihadister til at kæmpe under samme flag og flyttede den globale jihadistbevægelses primære fokus fra regimer i regionen til USA og mere generelt Vesten.⁹⁰

Angrebene den 11. september 2001 – der meget sigende var ledet af en lille gruppe militante individer, som var født i Mellemøsten og senere radikaliserede og rekrutterede i Hamborg, hvilket var en klar indikation på den europæiske jihadistiske scenes tiltagende betydning – igangsatte vigtige forandringer for europæisk jihadisme.⁹¹ For det første fik angrebet europæiske myndigheder til at være meget opmærksomme på et fænomen, som man i store træk førhen havde ignoreret, og man igangsatte monitorering og afvikling af vigtige jihadistiske knudepunkter, der opererede overalt på kontinentet. Samtidig steg antallet af europæiske borgere, der blev tiltrukket af den jihadistiske ideologi, markant, mens det skal siges, at det fortsat var statistisk ubetydeligt i forhold til den samlede muslimske befolkning. En afgørende demografisk forandring i europæisk jihadisme bestod i, at mange af disse nye tilhængere enten var født i Europa, andengenerationsindvandrere eller konvertitter.

2000'erne var præget af en stabil og aktiv jihadistisk mobilisering. Invasionen af Irak i 2003 udløste en relativt stor tilstrømning af europæiske fremmedkrigere.⁹² Og kontinentet blev udsat for adskillige terrorangreb begået af europæiske jihadister. Det er kendetegnende for den europæiske jihadismes forskelligartede karakter, også fra et operationelt synspunkt, at nogle af angrebene var sofistikerede operationer direkte forbundet med al-Qaeda (først og fremmest bombeattentaterne i marts 2004 i Madrid og bombeattentaterne i juli 2005 i London), mens andre blev begået af individer, der tilskrev sig den jihadistiske ideologi, men ikke havde formelle forbindelser med nogen organiseret gruppe.⁹³

I slutningen af 2000'erne og de tidlige 2010'ere syntes truslen fra jihadisterne at have nået et stabilt leje uden yderligere stigning. Militante aktører og netværk var i den grad stadig til stede og udførte en bred vifte af aktiviteter, herunder terrorangreb på europæisk jord. Men intensiteten af fænomenet syntes at være dalet i sammenligning med de tidlige 2000'ere, og myndighederne havde et langt bedre greb om fænomenet. Men alt dette ændrede sig i midten af 2012, da de oprindeligt fredelige protester mod Bashar al Assads syriske regime hurtigt udviklede sig til en borgerkrig.⁹⁴

Store dele af det europæiske jihadistiske miljø blev mobiliseret, da jihadistiske militser begyndte at spille en stadig mere central rolle i den syriske konflikt og udsendte videoer

90 Thomas Hegghammer, *The Caravan: Abdallah Azzam and the Rise of Global Jihad* (Cambridge University Press, 2020).

91 Final Report of the National Commission on Terrorist Attacks Upon the United States, juli 2004.

92 Timothy Holman (2015) Belgian and French Foreign Fighters in Iraq 2003–2005: A Comparative Case Study, *Studies in Conflict & Terrorism*, 38:8, 603–621.

93 Bruce Hoffman and Fernando Reinares (Eds.): *The Evolution of the Global Terrorist Threat: From 9/11 to Osama bin Laden's Death* (Columbia University Press, 2016).

94 Charles Lister, *The Syrian Jihad: Al-Qaeda, the Islamic State and the Evolution of an Insurgency* (Oxford University Press, 2015).

om deres bedrifter, samt opfordringer til at slutte sig til dem via forskellige online-platforme. Ifølge officielle skøn drog omkring 5000 europæiske indbyggere til Syrien imellem 2013 og 2014, hvoraf langt de fleste tilsluttede sig Islamisk Stat samt i mindre grad Jabhat al Nusra.⁹⁵ Antallet er på mange måder forbavsende højt. Sigende er det, at europæiske muslimer er omtrent 16 gange overrepræsenteret blandt fremmedkrigere i Syrien og Irak sammenlignet med antallet af muslimer, der kom til fra andre dele af verden.⁹⁶ Blandt de tilrejsende var blandt andre veteraner fra det europæiske jihadistiske miljø, tilhængere af grene af salafismen, som befandt sig et sted i midten af førnævnte spektrum og nu tog springet til det mere voldelige (mere herom senere), samt individer der ikke havde nogen tidligere forbindelser til jihadi-salafisme – ikke engang på et rent ideologisk plan.

En anden måde, hvorpå bølgen af jihadisme, der skyllede ind over Europa, manifesterede sig sideløbende med udviklingen, der fandt sted i Syrien og Irak (opblomstringen af adskillige jihadistiske grupperinger, tilstrømningen af fremmedkrigere, erobringen af territorier og deklARATIONEN af Kalifatet af Islamisk Stat), var den kraftige stigning i terroraktiviteter og -angreb på europæisk jord. Mens nogle få hændelser havde fundet sted tidligere (såsom angrebet i maj 2014 mod Det Jødiske Museum i Bruxelles), tiltog fænomenet betydeligt efter september 2014, hvor ISIS' ledelse opfordrede deres tilhængere til ikke at rejse til Kalifatet, men at udføre angreb i deres hjemlande. Det er sigende, at mens Europol i 2012 meldte om 122 anholdelser i forbindelse med jihadistiske aktiviteter og ingen angreb, nåede antallet af anholdelser i 2015 op på hele 687 og 150 dræbte i 17 forskellige attentater.⁹⁷ I alt undergik Europa i omegnen af 75 terrorangreb inspireret af jihadisme fra erklæringen af Kalifatet i juni 2014 frem til september 2020.⁹⁸ Ifølge Europols oplysninger er lidt flere end 3000 individer desuden blevet anholdt for jihadistiske aktiviteter i Europa fra 2015 til 2019.⁹⁹

Såvel angrebene som gerningsmændene er af meget heterogen karakter. Nogle angreb var meget sofistikerede og meget dødbringende (omend nogle angreb var sidstnævnte, men ikke førstnævnte, såsom lastbilattentatet i Nice i 2016), andre var improviserede og amatøragtige. Nogle få var operationelt forbundet, om ikke andet så gennem onlinetilkommunikation, til organiserede grupper såsom Islamisk Stat, men de fleste blev udført af enkeltstående gerningsmænd. Blandt gerningsmændene, der repræsenterede den europæiske jihadi-salafismes ekstreme mangfoldighed, er trænede jihadister med erfaring fra slagmarken og individer uden forudgående kompetencer eller tidligere involvering i netværk; mænd og kvinder; nyligt ankomne immigranter og konvertitter; karismatiske ledere og mennesker med psykiske problemer.

Siden sammenbruddet af ISIS' erklærede kalifat og den generelle tilbagegang for gruppen synes det europæiske jihadi-salafistiske miljø at have gennemgået en fase med svækkelse og strategisk forvirring. Aktører og netværk, der støtter jihadistisk ideologi, er stadig til stede i alle europæiske lande, men de har ikke mobiliseret sig med samme intensitet som i de foregående år. Antallet af angreb i de sidste år af 2010'erne gik markant tilbage, og der findes ikke nogen destinationer udenfor Europa, som kan måle sig med Syriens magnetiske tiltrækningskraft i begyndelsen af samme årti.

95 Data according to EU Counter-Terrorism Coordinator Gilles de Kerchove, i Raffaello Pantucci, "A View From the CT Foxhole: Gilles de Kerchove, European Union (EU) Counter-Terrorism Coordinator," *CTC Sentinel*, august 2020, Bind 13, Nr. 8.

96 Fernando Reinares, "Jihadist Mobilization, Undemocratic Salafism, and Terrorist Threat in the European Union". *Georgetown Security Studies Review*, 2017.

97 "TE-SAT 2012: EU Terrorism Situation and Trend Report." 2012. Haag, Holland: Europol. "TE-SAT 2016: EU Terrorism Situation and Trend Report." 2016. Haag, Holland: Europol.

98 Database opbevaret og løbende opdateret af forfatteren og Francesco Marone. Opdaterede tal indtil november måned 2017 samt metodologi er tilgængelige i Lorenzo Vidino, Francesco Marone og Eva Entenmann, *Fear Thy Neighbor: Radicalization and Jihadist Attacks in the West*, rapport udført i samarbejde mellem GWU's Program on Extremism, ISPI og ICCT The Hague. 14. juni, 2017. Tallet 75 er beregnet per september 2020.

99 TE-SAT 2020: "EU Terrorism Situation and Trend Report." 2020. The Hague, Netherlands. Page 12.

Generelt synes det europæiske jihadi-salafistiske miljø at have lidt under udviklingen i Syrien og være usikker på, hvad den nærmeste fremtid vil bringe. Trods denne mangel på strategisk retning vedbliver anholdelser og angreb at finde sted regelmæssigt i hele Europa. Alene i efteråret 2020 bekræftede forskellige hændelser for eksempel, at en jihadistisk trussel af meget heterogen art fortsat er aktuel. Hændelserne indbefatter halshugningen af gymnasielæreren Samuel Paty i en forstad til Paris, angrebet i en kirke i Nice, terroranslaget i Wien og andre mindre episoder i Frankrig, Tyskland og Schweiz.

2.3 Kvietisterne

På voldsspektret ligger i den anden ende af skalaen, modsat jihadisterne, de kvietistiske salafister. Modsat det indtryk visse fremstillinger giver, tilhører mange europæiske salafister denne kategori, som ikke deltager i, og faktisk i visse tilfælde på det kraftigste tager afstand fra og udfordrer, brugen af vold. Den indbefatter flere meget fragmenterede grene, der ofte indgår i ophedede diskussioner med hinanden angående hvilken sheik, man skal følge eller hvilken holdning, man skal tilskrive sig i forhold til specifikke problemstillinger. Men fælles for dem alle er, at de fortæller deres følgere, at de skal koncentrere sig om forhold vedrørende troen og holde sig væk fra vold (i det mindste i Vesten og under de nuværende omstændigheder).

Ligesom alle andre grene af salafismen anser kvietisterne sig selv for at være islams bannerførere; beskyttere af islams dogmer med ansvaret for at definere korrekt religiøs praksis. Dette får salafisterne til bestandigt at stræbe mod at udvide deres viden om religionen, fordybe sig i teksterne og i forelæsninger, der hjælper dem til at forstå alle aspekter af islam og samtidig perfektionere deres daglige praktisering af den. De er drevet af en forståelse af, at islam er et totalsystem, der regulerer alle livets aspekter helt ned til, hvordan man skal børste sine tænder. Samtidig giver salafisternes selvforståelse som en slags avantgarde, der har genopdaget den autentiske islam, dem følelsen af ansvar overfor andre muslimer (og potentielt nye konvertitter) for at få dem med ind i folden. *Dawa* (missionsarbejde), hvad end den foregår gennem opsøgende arbejde eller alene ved at handle dydigt og således statuere et eksempel til efterfølgelse, betragtes af kvietisterne som en af deres hovedopgaver.

Opfattelsen af at tilhøre et elitefællesskab, der står overfor den opgave at leve i et urent miljø og være forhindret i at praktisere islam fuldt ud, får desuden europæiske salafister til at engagere sig i endeløse debatter om, hvordan man kan håndtere situationen. De lærde foreslår to forskellige løsninger: emigration eller selvisolation. Fortalere for den første mulighed argumenterer for, at det ikke er tilrådeligt og i nogle tilfælde direkte *haram* (syndigt) for en god muslim at leve i et ikke-muslimsk samfund, og at det er obligatorisk at flytte til et sted, hvor flertallet er muslimer. Men selv blandt fortalere for *hijra* (emigration), er der delte meninger om den rette destination (hvorvidt det kan være et hvilket som helst land med muslimsk flertal eller hvilket land, der har et samfund og et retssystem, der kommer tættest på et salafistisk ideal), og hvorvidt der kan være personlige undtagelser fra pligten til at flytte.¹⁰⁰

Visse grene af den europæiske salafistiske bevægelse har den indstilling, at *hijra*, omend anbefalelsesværdig, ikke er en pligt, og at en god muslim kan respektere religionens grundpiller ved at isolere sig selv fra det omgivende, korrumpierende samfund. "Som udgangspunkt," skriver den tyske sikkerhedstjeneste, "er salafister forpligtede til alene at søge kontakt med de vantro, hvis det tjener missionerende formål. Hvis disse indsats er succesfulde, skal kontakten afbrydes. Desuden fører salafisternes

100 Mohamed-Ali Adraoui, *Salafism Goes Global: From the Gulf to the French Banlieues* (New York, Oxford University Press, 2020).

blotte udseende og opførsel som regel til deres isolation fra flertallet i samfundet.”¹⁰¹ Gennem de seneste to årtier har mange salafistiske fællesskaber gjort en indsats for at segregere sig fra det omkringliggende miljø og skabe selvforsynende sociale mikrokosmos for at begrænse kontakten med den udenforstående verden.

Nogle mindre grupper har for eksempel skabt små samfund i landlige egne af Frankrig. Mere almindeligt er det, siden de fleste salafister bor i urbane områder, at forsøge at fjerne så mange berøringsflader som muligt med det omkringliggende ikke-salafistiske samfund. Mange salafister har derfor valgt at skabe deres egne kommercielle virksomheder, hvorved kontakten til ikke-muslimske kolleger begrænses.¹⁰² På samme måde vælger mange alternative uddannelsesmuligheder til deres børn, som ligger udenfor det offentlige skolesystem. I lande, hvor retssystemet tillader det, som Sverige eller Storbritannien, vil det betyde oprettelsen af egne skoler, der anerkendes og nogle gange finansieres af regeringen. I andre lande, hvor mulighederne er mere begrænsede, kan det betyde oprettelsen af undervisningstilbud efter skoletid for at "korrigere" de synspunkter, der tillæres i de offentlige skoler. Eller det kan betyde til tider ulovligt at fjerne børnene fra det offentlige skolevæsen og undervise dem hjemme. Den kendsgerning, at nogle europæiske lande giver bedre muligheder for, at salafisterne kan oprette deres egne mikrokosmos, har ført til mindre intra-europæiske *hijra*-mønstre, idet nogle salafister fra forskellige lande på det kontinentale Europa er flyttet, særligt til Storbritannien, hvor de finder det lettere at segregere sig fra det omkringliggende samfund.

Denne selvbestaltede adskillelse omfatter også kvietisternes uvilje mod at engagere sig i politik.¹⁰³ Mange lærde salafister argumenterer for, at troende bør fokusere på renselse, uddannelse og missionsarbejde og afstå fra alle former for politik. Dette omfatter også demonstrationer, der anses som en efterligning af ikke-troende og kilde til uacceptabel sammenblanding af kønnene. Samtidig er der dog mange europæiske salafister, der følger prominente salafistiske sheiker fra Saudi-Arabien såsom Albani og Madkhali, som argumenterer for, at selvom muslimer bør afholde sig fra politiske anliggender og segregere sig fra det omkringliggende ugudelige samfund, så skal de dog respektere den politiske orden, de lever under, selv i samfund hvor flertallet ikke er muslimer.¹⁰⁴ Denne måde at tænke på fører til en afvisning af vold, som, hvis den ikke er godkendt af en legitim muslimsk leder (noget som ifølge salafistiske lærde enten ikke har eksisteret siden ophævelsen af kalifatet i 1924, eller som er legemliggjort af nogle herskere i den muslimske verden), anses for at udgøre et uberettiget politisk engagement.

Kvietistisk salafisme i alle dens afskygninger og forgreninger har bredt og forandret sig betydeligt, siden den først ankom til Europa i 1980'erne.¹⁰⁵ Dens ankomst er uløseligt forbundet med den opbakning, den fik fra Saudi-Arabien og i mindre grad fra andre arabiske gulflande – hvad end støtten kom direkte fra regeringen, fra principielt uafhængige, men dog regeringsrelaterede enheder, såsom Muslim World League eller World Assembly of Muslim Youth, eller fra private donorer.¹⁰⁶ Hundrevis af millioner af dollars i oliepenge finansierede opførelsen af store, ikoniske moskeer i forskellige europæiske hovedstæder (såsom Bruxelles, Rom og Madrid) og utallige mindre moskeer over hele

101 *Salafism in Germany: Proselytising efforts and jihad*, Bundesverfassungsschutz.

102 Mohamed-Ali Adraoui, *Salafism Goes Global: From the Gulf to the French Banlieues* (New York, Oxford University Press, 2020), s.63.

103 Det skal bemærkes, at der er en gren af salafismen, som Wiktorwitz korrekt har betegnet som politisk, der går ind for politisk engagement. Denne retning, der nogle gange benævnes *harakis*, var særligt indflydelsesrig i Saudi Arabien i 1990'erne og har været det i Egypten efter revolutionen i 2011. Den synes ikke at have mange tilhængere i Europa.

104 Mohamed-Ali Adraoui, *Salafism Goes Global: From the Gulf to the French Banlieues* (New York, Oxford University Press, 2020).

105 Sadek Hamid, "The development of British Salafism," *ISIM Review*, Spring 2008.

106 En fremragende analyse af dynamikkerne i dette fænomen i Nederlandene kan findes i *Saudi influences in the Netherlands. Links between the Salafist mission, radicalisation processes and Islamic terrorism*, report by the AIVD, January 2005 (tilgængelig her: <https://english.aivd.nl/publications/publications/2005/01/06/saudi-influences-in-the-netherlands>). De dynamikker, der er på spil i Nederlandene, er udbredte i hele Europa.

kontinentet. Man finansierede tillige forelæsninger af besøgende religiøse autoriteter såvel som ophold for herboende; man udbød stipendier til europæiske muslimer, der ville studere islam ved saudiarabiske universiteter og seminarer; muliggjorde massiv distribuering af salafistisk litteratur på arabisk og adskillige europæiske sprog; betalte for utallige missionsaktiviteter, såsom workshops, konferencer og alle mulige forskellige events.

Den massive investering i at gøre salafistisk ideologi tilgængelig var sammenfaldende med efterspørgslen fra mange europæiske muslimer. Blandt de europæiske muslimer, som har taget salafismen til sig, er folk med vidt forskellige baggrunde; fra andengenerationsindvandrere til konvertitter af forskellig etnisk oprindelse, fra højtuddannede og succesrige individer til plagede unge med kriminel baggrund.¹⁰⁷ Hver enkelt vil naturligvis have sine egne grunde til at tage salafismen til sig, men generelt findes to overlappende faktorer, som almindeligvis fremhæves for at forklare fænomenet.

Den første er salafismens evne til at tilbyde klare regler og en veldefineret række af præcise normer, der hævdes at have guddommeligt mandat, og som appellerer til mange på grund af den struktur, de giver. Ifølge mange tilbyder salafismen på samme måde en klar identitet til mennesker, som er splittede imellem deres muslimske baggrund – ofte påvirket af deres forældres kulturelle arv – og deres tilværelse i de sekulære, ikke-muslimske lande, hvor de er født.¹⁰⁸ Salafismen giver disse mennesker en følelse af at høre til, selvværd, identitetsfølelse og retning og en tro på, at de tilhører det eneste retskafne fællesskab, der er værd at tilhøre.

Selvom det skal siges, at salafismen fortsat kun tiltrækker et mindretal af europæiske muslimer, har dens appel været støt stigende. Omend den økonomiske støtte, som flere grene af bevægelsen tidligere modtog fra gulflande, er svundet ind i de senere år grundet bestemte ideologiske omrokeringer af dele af de herskende klasser i regionen, så kan det europæiske kvietistisk-salafistiske miljø betegnes som voksende, velorganiseret og bredt favnende. Selvom der findes øjeblikke af samhørighed mellem forskellige salafistiske aktører, så vedbliver bevægelsen at være relativt fragmenteret med individuelle aktører og ideologiske grene, som ofte agerer uafhængigt af hinanden.

Nogle af disse aktører – særligt dem, der historisk set og fortsat nyder udenlandsk finansiering – driver sofistikerede foretagender, der omfatter styringen af netværk af moskeer, skoler og andre uddannelsesaktiviteter. Andre er mindre foretagender bestående af en karismatisk prædikant og dennes følgere. Uanset deres organisationsniveau har de fleste salafistiske netværk i Europa udvidet deres rækkevidde gennem det seneste årti ved at tage den teknologiske udvikling til sig. Salafistisk ideologi er meget udbredt online lige fra sofistikerede hjemmesider med mange forskellige funktioner til livestreamede forelæsninger og interaktive diskussioner på adskillige interaktive platforme.¹⁰⁹ På samme måde har salafistiske tv-kanaler haft stor fremgang, uanset om de udsendes på arabisk fra Mellemøsten eller på diverse europæiske sprog.

Det er svært at forudsige, hvilken retning det europæiske kvietistisk-salafistiske miljø vil bevæge sig i. Dets heterogene natur taget i betragtning er det muligt at forestille sig, at forskellige retninger vil udvikle sig, vokse eller aftage og operere på forskellige måder. Det er for ekstemmel interessant at lægge mærke til, at nogle fremtrædende

107 For en detaljeret oversigt over europæiske salafisters socio-demografiske forhold med særligt fokus på Frankrig, se Mohamed-Ali Adraoui, *Salafism Goes Global: From the Gulf to the French Banlieues* (New York, Oxford University Press, 2020).

108 Den vel nok mest prominente teori om identitet som primærkilde til salafismens tiltrækningskraft kan findes i følgende værk: Olivier Roy, *Globalized Islam: The Search for a New Ummah* (New York: Columbia University Press, 2006).

109 Brune Descamps, "Mouvance jihadiste francophone et reseaux sociaux," i Bernard Rougier, *Les territoires conquis de l'islamisme* (PUF, 2020).

tænkere og ledere fra miljøet er draget ud på intellektuelle rejser, der, som eksemplerne med den amerikanske teolog Yasir Qadhi og den britiske Usama Hasan viser, kan afvige ganske betragteligt fra hinanden, og som har ført dem til delvist at vokse fra de snævre konturer af salafismen og undersøge nye måder at reflektere på.¹¹⁰

2.4 Gråzonen mellem salafisme og vold

Som tidligere nævnt har meget af den europæiske debat omkring salafisme fokuseret på dens forhold til vold. For bedre at forstå dette komplekse spørgsmål har forfatteren foreslået en tilgang til det, der først fokuserer på de to yderpositioner: jihadi-salafisme, som fuldt ud tager volden til sig, og den voldsafvisende kvietisme, der selvsagt ikke går ind for vold. Derefter fokuserer tilgangen på det, der ligger imellem de to yderpunkter, gråzonerne. Dette afsnit vil derfor analysere dele af de dynamikker, der gør sig gældende i det komplekse forhold mellem visse grene af europæisk salafisme og vold.

Spørgsmålet kan til dels stilles op i forhold til den gamle, yderst polariserende, videnskabelige debat vedrørende forholdet mellem ekstremistiske ideer og voldelige handlinger.¹¹¹ Yderpositionerne betragter enten ekstremistiske ideer som bevæggrund, der driver individer til vold eller helt modsat betragter dem som en nærmest uvedkommende faktor. Man kan argumentere for, at de fleste forskere og praktikere opererer med en slags mellemvej, der hævder, at ekstremistiske ideer er et vigtigt element i at drive folk til voldelig adfærd, men at andre faktorer, såsom psykologiske træk, ikke er mindre afgørende. De fleste analyser er i det væsentlige enige om, at størstedelen af de 'kognitivt radikale', det vil sige individer, der abonnerer på radikale holdninger, aldrig vil tage springet til at begå voldelige handlinger. Men samtidig forholder det sig sådan, at enhver analyse, der ignorerer den ideologiske side af sagen, risikerer at være fejlagtig.¹¹²

En analyse fra 2008 udarbejdet af Europakommissionens Ekspertgruppe om Voldelig Radikalisering udtrykker klart dette synspunkt ved at argumentere for, at radikaliseringsprocesser finder sted "i mødet mellem et befordrende miljø og en personlig løbebane."¹¹³ Hvis "personlig løbebane" refererer til de psykologiske processer, der former det radikaliserede individs beslutninger, så henviser "befordrende miljø" til de steder, fysiske eller virtuelle, hvor enkelte mennesker første gang introduceres til en radikal ideologi, og hvor de sidenhen kan udvikle og pleje deres tilslutning til den.

Almindeligvis antages det, at voldelig politisk adfærd ikke opstår i et vakuum. Anvendt på spørgsmålet om jihadisme i Europa argumenterer fortalere for denne tankegang for, at ikke-voldelige salafistiske miljøer vil kunne udgøre et ideologisk *antechambre* for jihadisme ved at udbrede et bestemt narrativ, hvorpå voldelige grupper lettere kan bygge videre og påvirke folk til at være mere modtagelige for deres verdenssyn. Dette er den såkaldte "transportbåndsteori" om radikaliseringsprocesser, der i sin mere nuancerede form argumenterer for, at ikke alle salafister vil ty til vold – de fleste vil formodentlig ikke – og at udviklingen sjældent er lineær. Samtidig argumenterer den for, at for dem, der tyr til vold, var militante holdninger i salafistiske miljøer den nødvendige introduktion til et verdensbillede, der er nærmest identisk med verdensbilledet hos grupper som al-Qaeda og Islamisk Stat.

110 Sadek Hamid, "The development of British Salafism," ISIM Review, Spring 2008.

111 See Alex P. Schmid, *Violent and Non-Violent Extremism: Two Sides of the Same Coin?* ICCT Research Paper, maj 2014.

112 Peter R. Neumann, "The Trouble with Radicalization," *International Affairs*, 89:4 (2013), 873-93.

113 *Radicalisation Processes Leading to Acts of Terrorism*, rapport udarbejdet af Europakommissionens ekspertgruppe om voldelig radikaliseringsproces, 15. maj, 2008.

Denne teori har både tilhængere og kritikere. Selvom dette kapitel ikke hævder én gang for alle at kunne afgøre dens gyldighed, så sigter det mod at fremlægge beviser fra det seneste årti, der viser en vis grad af sammenhæng i transportbåndets drivkraft mod vold i flere europæiske salafistiske miljøer – men ikke alle, da der gives vigtige undtagelser.

Et af de mest studerende eksempler i denne sammenhæng er formentlig den militante gruppe al Muhajiroun, der blev formet i Storbritannien af Omar Bakri i midten af 1990'erne og senere blev ledet af Anjem Choudary.¹¹⁴ Al Muhajiroun og det virvar af navnekonstellationer, der erstattede det, efter gruppen blev gjort ulovlig af den britiske regering i 2010, benyttede sig af en særdeles anti-lærd og aktivistisk form for salafisme, der gjorde bevidst provokerende og opmærksomhedssøgende stunts til deres varemærke. Gruppen selv indlod sig aldrig på voldelige aktiviteter, og dens ledere gjorde hele tiden en indsats for ikke at komme i karambolage med den britiske terrorlovgivning. Ikke desto mindre var der lige fra begyndelsen en lind strøm af folk med tilknytning til al Muhajiroun, lige fra centrale skikkelser til sympatisører, der havde deltaget i et par enkelte møder, som tog del i terroraktiviteter både i Storbritannien og i andre lande. Raffaello Pantucci anslår meget sigende, at næsten halvdelen (23 ud af 51) af de terroranslag, der blev planlagt eller udført i Storbritannien mellem 2000 og 2015, havde en eller anden forbindelse til al Muhajiroun.¹¹⁵

Det synes tillige, at et betydeligt antal britiske fremmedkrigere, der rejste til Syrien efter 2012 for at slutte sig til forskellige jihadistiske grupper, havde forbindelser til al Muhajiroun. Og det er faktisk konflikten i Syrien, der gør visse af ovennævnte transportbåndsdynamikker temmelig åbenlyse over hele Europa. Et særligt klart eksempel findes i Belgien, der er dét europæiske land, som har leveret det højeste antal fremmedkrigere.¹¹⁶ I begyndelsen af 2010'erne opnåede den lokale pendant til al Muhajiroun, Sharia4Belgium, berømmelse ved at praktisere nogle af de samme taktikker, som var kendt fra deres britiske sidestykke: konfrontatoriske protester med det formål at tiltrække sig medieopmærksomhed, afbrydelser af events og en aggressiv online tilstedeværelse. De opnåede et betydeligt følge i visse urbane områder i Flandern og i og omkring Bruxelles, men de involverede sig ikke i terrorhandlinger. De fleste belgiske myndigheder anså Sharia4Belgium for at være udgjort af en flok problematiske og polariserende kværulanter, men efter devisen "gøende hunde bider ikke", ikke som en alvorlig terrortrussel.

Det ændrede sig drastisk i august 2012, da en håndfuld centrale medlemmer af Sharia4Belgium tog til Syrien for at slutte sig til forskellige jihadistiske grupper. I løbet af de følgende måneder fulgte et større antal belgiske jihadist-spirer dem i en tilsyneladende sneboldeffekt. Mange af de nye rejsende var randmedlemmer af Sharia4Belgium, sympatisører eller personlige kontakter til centrale medlemmer, der allerede var i Syrien.¹¹⁷ Mange af disse fremmedkrigere havde også været involveret i to andre salafistiske netværk, det såkaldte Resto Tawhid-netværk og Zerkani-netværket, som begge havde tiltrukket mestendels personer med en kriminel baggrund i nabolaget Molenbeek i Bruxelles. Ingen af disse grupper havde tidligere været involveret i voldelige aktiviteter, men da det syriske jihad indtraf, mobiliserede et stort antal af deres tilhængere sig.

Sharia4Belgiums aktive deltagelse i mobiliseringen af sine netværk er uden tvivl en af nøglerne til at forklare det uforholdsmæssigt store antal belgiske krigere i Syrien.

114 Michael Kenney, *The Islamic State in Britain: Radicalization and Resilience in an Activist Network* (Cambridge University Press, 2018).

115 Raffaello Pantucci, *We Love Death as You Love Life* (Hurst, 2015).

116 Van Ostaeyen, Pieter. 2016. "Belgian Radical Networks and the Road to the Brussels Attacks." *CTC Sentinel* 9 (6).

117 Van Ostaeyen, Pieter. 2016. "Belgian Radical Networks and the Road to the Brussels Attacks." *CTC Sentinel* 9 (6).

Faktisk ville et kort over de områder, belgiske fremmedkrigere kommer fra, vise en meget ujævn fordeling med uforholdsmæssigt høje koncentrationer i de hovedsageligt flamsktalende dele af landet (Antwerpen, Bruxelles og Vilvoorde), hvor Sharia4Belgium og andre salafistiske netværk var aktive.¹¹⁸ Disse områder er unægtelig plaget af forskellige socioøkonomiske udfordringer, men det er der mange andre dele af landet, der også er, som ikke har oplevet tilnærmelsesvis sammenlignelige mobiliseringsniveauer.

En lignende dynamik gjorde sig gældende i nabolandet Holland, hvor små, uformelle salafistiske grupper, såsom Sharia4Holland, Straatdawah og Behind Bars blev aktive i begyndelsen af 2010'erne.¹¹⁹ Disse grupper tog en al Muhajiroun-agtig form for aktivisme til sig og blev mere og mere utilfredse med de almindelige salafistiske miljøer i Holland, som mange af deres medlemmer oprindeligt havde været en del af (mere om det senere). Disse spændinger blev mere udtalte ved begyndelsen af den syriske konflikt, idet hovedsageligt yngre, hollandskfødte, mere militante medlemmer af de nye organisationer blev frustrerede over det gennemsnitlige hollandske salafistiske miljøes uvilje mod at støtte deltagelse i konflikten. AIVD, den hollandske sikkerhedstjeneste, beskriver denne udvikling på følgende måde:

Til at begynde med var det ikke klart, hvilken retning denne nye aktivistiske bevægelse ville tage. Lidt afhængigt af grupperne forholdt deres offentlige budskab sig i det væsentlige indenfor de grænser, der er tilladt i henhold til hollandsk lovgivning. Det samme gjorde sig gældende for de metoder, der blev anvendt til at udbrede den. Ikke desto mindre blev jihadistisk retorik og symbolik åbenlyst anvendt. Bevægelsen blev ledet af jihadistister, og den tiltrak tilhængere af jihad. Men der var ingen tegn på nogen intentioner om at begå vold, og i lang tid var det at rejse afsted for at slutte sig til kamp andetsteds en sjældenhed. Først med tilsynkomst af Syrien som scene for jihad skiftede opmærksomheden endelig fra dawah til reel deltagelse i hellig krig.¹²⁰

Analysen fortsætter:

Adskillige medlemmer af radikale islamistiske organisationer, såsom Sharia4Holland og Behind Bars, er blandt dem, der drog til Syrien for at tilslutte sig jihad. Dette giver en indikation af, hvor udvisket grænsen mellem radikalisme og jihadisme er blevet. Disse bevægelser har skabt et miljø, hvor mennesker med lignende ideer mødes og udvikler radikale ideer til jihadistiske ideologier.¹²¹

Disse dynamikker er ens stort set overalt i Europa. I Tyskland advarede myndighederne længe om den salafistiske gruppe Die Wahre Religions aktiviteter; en gruppe med søsterorganisationer i Schweiz, Sverige og andre europæiske lande. Die Wahre Religion stod bag en kampagne for at distribuere millioner af koraner i Tyskland, mange af dem via bemandede stande placeret i bycentre i myldretiden. Gruppen var åben omkring dens modstand mod demokrati og gik ind for dødsstraf for homoseksuelle og ægteskabsbrydere, men den udøvede ikke vold. Dette ændrede sig med konflikten i Syrien, da omkring 140 medlemmer af Die Wahre Religion ifølge tyske myndigheder rejste til Syrien og sluttede sig til Islamisk Stat.¹²²

118 Van Ostaeyen, Pieter. 2016. "Belgian Radical Networks and the Road to the Brussels Attacks." *CTC Sentinel* 9 (6).

119 38 *The Transformation of Jihadism in the Netherlands: Swarm Dynamics and New Strength*, AIVD, september 2014; Ineke Roex, "The rise of public dawa networks in the Netherlands: Behind Bars, Sharia4Holland, and Straatdawah," in Lorenzo Vidino, *Sharia4: Straddling political activism and jihad in the West*, al Mesbar Studies and Research Centre, Dubai, 2015.

120 *The Transformation of Jihad in the Netherlands: Swarm Dynamics and New Strength*, AIVD, 2014. Tilgængelig her: <https://english.aivd.nl/publications/publications/2014/10/01/the-transformation-of-jihadism-in-the-netherlands>, p.13.

121 *The Transformation of Jihad in the Netherlands: Swarm Dynamics and New Strength*, AIVD, 2014. Tilgængelig her: <https://english.aivd.nl/publications/publications/2014/10/01/the-transformation-of-jihadism-in-the-netherlands>, p.13.

122 Robert Klages, "De Maizière: „Mit Religionsfreiheit nicht vereinbar,“ *Der Tagesspiegel*, 15. november 15, 2016.

På lignende måde viste et omfattende studie af salafisme i Sverige foretaget af Det Svenske Forsvarsuniversitet, at adskillige prominente ledere af det ikke-voldelige svenske salafistiske miljø virkede som "centrale brobyggere mellem de salafistiske miljøer og de mere jihadi-salafistiske elementer."¹²³ Rapporten bemærkede hyppige overlap imellem de to grene af den lokale salafistiske bevægelse, hvor jihadistiske og angiveligt ikke-voldelige miljøer delte moskeer, begivenheder og foredragskredse.

En analyse af de dynamikker, der bevirkede, at den sydfranske by Toulouse blev en af landets mest centrale jihadistiske knudepunkter, udgør endnu et eksempel på dette fænomen.¹²⁴ Salafister begyndte at tiltrække sig et følge i nogle af byens ringere stillede kvarterer i midten af 1990'erne, hvor de overtog moskeer, der typisk var kontrolleret af netværk forbundne til Tabligh-bevægelsen og Det Muslimske Broderskab. Karismatiske salafistiske prædikanter skabte sig et følge blandt lokale unge, særligt blandt dem med en kriminel baggrund (*salafodélinquants*, som nogle i Frankrig kalder dem, der hengiver sig til salafisme, men stadig tager del i de kriminelle aktiviteter, de var engagerede i inden deres omvendelse).

Selvom det ikke var tilfældet for mange, endte flere af de lokale unge, der blev spundet ind i salafismens fortryllelse, i sidste ende med at begå voldelige handlinger. En af de første eksempler på dette var Mohamed Merah, der gennemførte en række angreb i Toulouse-området i 2012, inden han døde i en skudveksling med det franske politi. Fænomenet tiltog, efterhånden som den syriske konflikt eksploderede. Brødrene Fabien og Jean-Michel Clain, der var prominente medlemmer af det salafistiske miljø i Mirail-kvarteret i Toulouse, rejste til Syrien og tog snesevis af unge med sig fra Toulouse. Mange medlemmer af det lokale miljø foretog det samme spring, hvilket gjorde Toulouses andel af fremmedkrigere til en af Frankrigs største.

Baseret på deres analyse af fænomenet i Toulouse og talrige andre tilfælde i landet har flere franske forskere argumenteret for, at urbane miljøer, i hvilke salafister er særligt aktive, ofte bliver knudepunkter for radikaliseringsproces. Bernard Rougier taler om "écosystèmes islamistes" i mindre områder af europæiske byer, hvor salafistiske påvirkninger er udbredte.¹²⁵ Ifølge Rougier bliver det islamistiske narrativ konstant bekræftet i disse små økosystemer; i kvarterets moskeer og kulturforeninger, i den ved halalslagteren tilgængelige litteratur, i boderne på gågaden, i den islamiske dagpleje, til de store begivenheder, hvor en sheik fra Golfstaterne kommer og taler, i sportsklubben, i telebutikken og så videre. Som sagt ville flertallet af mennesker, der er bosat i disse islamistiske økosystemer, aldrig være voldelige. Men man kan argumentere for, at de udgør det ideelle miljø for jihadistiske budskaber, uanset om disse formidles personligt eller bare spredes online.

Disse fænomener, der er blevet observeret på tværs af det europæiske kontinent, kan bidrage med nogle indsigter i radikaliseringsfænomenet. Såvel forskere som politiske beslutningstagere har længe formuleret forskellige teorier i forsøget på at forklare, hvad det er, der driver et statistisk ubetydeligt, men ikke desto mindre bekymrende antal europæiske muslimer til at tage en jihadistisk ideologi til sig. Samtidig med, at man anerkender, at radikalisering er en yderst kompleks og særdeles individuel proces, ofte formet af et lidet forstået samspil mellem strukturelle og personlige faktorer, fokuserer mange teorier på social eksklusion. De argumenterer for, at europæiske muslimer

123 Magnus Ranstorp et. al, "Executive Summary: Between Salafism and Salafi Jihadism," *Swedish Defence University*, June 2018, <http://fhs.diva-portal.org/smash/get/diva2:1313715/FULLTEXT01.pdf>.

124 Hugo Micheron, "Toulouse: la machine de prédication ou la fabrication sociale du jihadisme," i Bernard Rougier, *Les territoires conquis de l'islamisme* (PUF, 2020). Pp. 225-51.

125 Bernard Rougier, *Les territoires conquis de l'islamisme* (PUF, 2020).

ikke er tilstrækkeligt integrerede, og at økonomisk og uddannelsesmæssig underpræstation er afgørende forklarende faktorer.

De hidtil beskrevne dynamikker sår en vis tvivl om denne tilgang og tilføjer et ekstra lag af kompleksitet. Hvis det blot var et spørgsmål om socioøkonomiske betingelser, hvordan kan det så være, at kun et statistisk ubetydeligt mindretal af de mange millioner europæiske muslimer, hvoraf langt de fleste er udsat for samme niveau af marginalisering, bliver radikaliserede? Det synes åbenlyst, at andre faktorer, der arbejder i tandem med de sociale betingelser, er afgørende i forhold til at bestemme hvorfor og hvordan, radikaliseringen finder sted. Thomas Hegghammer udtrykker, at selvom der ikke kan herske tvivl om, at de fleste europæiske jihadister er økonomisk underprivilegerede, så er spørgsmålet, "i hvilket omfang der er en årsagssammenhæng" mellem deres marginalisering og deres radikalisering og, hvis der findes en sådan sammenhæng, "hvad de præcise mekanismer er, og hvorledes økonomiske afsavn interagerer med andre faktorer."¹²⁶

Desuden kompliceres billedet yderligere gennem den ulige fordeling af radikalisering i forskellige dele af Europa. Faktisk er de lande, der har oplevet det højeste antal af fremmedkrigere per indbygger, central- og nordeuropæiske lande (såsom Sverige, Østrig og Danmark), som traditionelt klarer sig betydeligt bedre på de parametre, der oftest anvendes til at vurdere niveauet af integration og socioøkonomiske forhold (arbejdsløshed, adgang til uddannelse, etc.), end det er tilfældet i de sydeuropæiske lande. Paradoksalt nok har Spanien, Italien og andre sydeuropæiske lande ikke desto mindre oplevet et betydeligt lavere niveau af radikalisering, end det er tilfældet i de central- og nordeuropæiske lande.¹²⁷

Endelig har niveauet af radikalisering været ujævnt fordelt i de enkelte europæiske lande. Nogle byer eller områder synes at have været vidne til et meget problematisk niveau af radikalisering, mens andre områder i samme land med stort set identiske demografiske forhold og sociale betingelser næsten synes at være blevet forskånet for disse fænomener. Hvis begge byer oplever meget lignende integrationsproblemer, hvorfor er det da, at snesevis af indbyggere fra én by rejser til Syrien eller slutter sig til Islamisk Stat, mens kun ganske få fra en anden by gør det?

Dette er blot nogle af de kendsgerninger, der underminerer tanken om et lineært forhold mellem manglende integration/socioøkonomisk marginalisering og radikalisering. Det betyder ikke, at det ikke er vigtigt at forstå det sociale miljø, i hvilket radikaliseringen finder sted, eller at omstændigheder med faktisk eller opfattet marginalisering ikke kan bidrage til radikaliseringsprocessen. Det er klart, at enhver analyse, der udelader de sociale betingelser, er ufuldstændig. Men en analyse, der kun fokuserer på dem og udelader alle andre faktorer, vil ligeledes være behæftet med fejl.

Det kan hævdes i tråd med den ovenfor anførte analyse, at en salafistisk prædikants handlinger, moskeen, organisationen eller i bredere forstand det gennemgribende økosystem var det afgørende element, der bestemte, hvorfor et land med et højere integrationsniveau observerede en højere grad af radikalisering end et land med et lavere integrationsniveau, eller hvorfor én by frembragte et meget større antal jihadister end en anden by med stort set de samme karakteristika. Radikalisering kan ikke beregnes efter en matematisk formel, men det er klart, at tilstedeværelsen af salafistiske aktører

126 Thomas Hegghammer, *Revisiting the poverty-terrorism link in European jihadism*, lecture before the Society for Terrorism Research annual conference, Leiden, 8. november, 2016.

127 Lorenzo Vidino, Francesco Marone og Eva Entenmann, *Fear Thy Neighbor: Radicalization and Jihadist Attacks in the West*, rapport fra PoE, ICCT and ISPI, 13. juni, 2017.

ofte udgør det "befordrende miljø", der henvises til af Europakommissionens Ekspertgruppe om Voldelig Radikalisering.

Dette er den analyse, adskillige europæiske sikkerhedsekspertes er kommet frem til, både i og udenfor offentlige myndigheders regi. Ved at undersøge den nylige mobilisering af fremmedkrigere i Tyskland har Sean Reynolds og Mohammed Hafez f.eks. "kun" fundet "moderat underbygning af teorien om manglende integration." I stedet argumenterer de for, "at størstedelen af beviserne peger på, at interpersonelle bånd i høj grad er det, der driver fænomenet med de tyske fremmedkrigere. Rekruttering bestod af gruppemobilisering og blokrekruttering indenfor indbyrdes forbundne radikale miljøer, hvilket fik os til at konkludere, at netværk af ligemænd [peer-to-peer] er den vigtigste mobiliseringsfaktor for tyske fremmedkrigere."¹²⁸

Samtidig har nogle europæiske salafister spillet den diametralt modsatte rolle i forhold til konflikten i Syrien, hvilket demonstrerer bevægelsens kompleksitet og fejlagtigheden af enhver analyse, der forsøger at definere den i sin helhed. Mens flere salafistiske strømninger fordømte Bashar al Assads nedslagtning af civile, nægtede de faktisk at definere modstand mod det som en religiøs pligt og opfordrede tværtimod på det kraftigste deres følgere til ikke at tage del i den. Sådanne holdninger blev fremsat af de fleste salafistiske miljøer med tilknytning til lærde i Saudi-Arabien, der traditionelt skyer politik og er fortalere for loyalitet mod det herskende regime, uanset hvilket det måtte være. En særligt ihærdig fortæller for denne tankegang er Rabe'e Ibn Haadee 'Umayr al-Madkhalee, tidligere leder af Afdeling for Sunnah Studier ved det Islamiske Universitet i Madina, som har et stort følge af tidligere studerende og disciple, der leder salafistiske moskeer og skoler over hele Europa.¹²⁹

Det faktum, at Madkhalee og mange andre mestendels Saudi-tilknyttede lærde salafister var modstandere af mobiliseringen til Syrien – hvilket de også havde været i andre nylige konflikter i Mellemøsten, der tiltrak fremmedkrigere – havde store sikkerhedsmæssige konsekvenser i Europa. "Der var en jihad i Afghanistan [mod Sovjetterne], også i Tjetjenien," udtalte en fransk salafist, som blev interviewet af Adraoui, "Det er der ikke i dag i Irak, ikke i Afghanistan. Når der ikke er nogen emir, er der ikke nogen jihad."¹³⁰ Opfattelsen af, at kun visse konflikter er legitime at deltage i, sanktioneret af prominente lærde efter en konservativ vurdering af forskellige teologiske krav, deles af mange europæiske salafister. Nogle vil sige, at den deles af flertallet, som følger de konventionelle saudiarabiske salafistiske autoriteter, hvilket er det, der forhindrede en meget større mobilisering af europæiske salafister til Syrien.

Disse spændinger indenfor forskellige salafistiske strømninger er fremragende eksemplificeret i den dynamik, der udspillede sig i Holland mellem slutningen af 2000'erne og begyndelsen af 2010'erne. Forskellige salafistiske netværk har længe været aktive i adskillige hollandske byer og har siden slutningen af 1990'erne været genstand for den hollandske sikkerhedstjenestes opmærksomhed grundet deres forbindelse til terrorisme, i det mindste ud fra et ideologisk synspunkt. Alligevel skriver AIVD i en rapport fra 2015, der beskriver udviklingen af salafisme i landet, at fra 2009 " fungerede salafistiske moskeer, selvom de formidlede et intolerant, isolationistisk og antidemokratisk budskab, ikke længere som grobund for jihadistisk terrorisme. Under et kombineret

128 Reynolds, Sean C., and Mohammed M. Hafez. 2017. "Social Network Analysis of German Foreign Fighters in Syria and Iraq," *Terrorism and Political Violence*, februar, 1–26.

129 Mohamed-Ali Adraoui, *Salafism Goes Global: From the Gulf to the French Banlieues* (New York, Oxford University Press, 2020).

130 Mohamed-Ali Adraoui, *Salafism Goes Global: From the Gulf to the French Banlieues* (New York, Oxford University Press, 2020), s.58.

pres fra den offentlige debat, regeringens politik og opposition internt i det muslimske samfund, ekskluderede de aktivt ekstremister og afviste ekstremisme."¹³¹

Dette fænomen var særligt tydeligt ved Haags As Soennah Moske, en af landets mest indflydelsesrige salafistiske institutioner.¹³² As Soennahs ledelse begyndte at tale imod jihadistiske grupper offentligt og advarede endda AIVD, da tidligere medlemmer af As Soennahs menighed havde forsøgt at rejse til Somalia for at slutte sig til al Shabaab.¹³³ I frustration fik det en lille gruppe unge, hollandskfødte og mere ekstreme fra As Soennah-menigheden til at forlade moskeen. De skabte omgående en række mindre organisationer (Sharia4Holland, Behind Bars og Straat Dawa), der tog del i en mere militant form for aktivisme, som al Muhajiroun og Sharia4Belgium var pionerer for.¹³⁴ Modsætningen mellem de to grupper blev endnu mere bitter, da konflikten i Syrien eksploderede. Mens As Soennah-miljøet urokkeligt fordømte mobiliseringen til Syrien, rejste dem, der havde forladt det, afsted i hobetal for at slutte sig til Islamisk Stat og andre grupper.

Den hollandske dynamik eksemplificerer rammende kompleksiteten i europæisk salafisme og vanskeligheden ved at redegøre for dens forhold til vold. Etablerede moskeer med forbindelse til Saudi-Arabien, der er ledet af emigrerede lærde fra Mellemøsten med begrænset kendskab til Europa, deler faktisk nogle kerneværdier med små, uformelle grupper som Sharia4Holland, Behind Bars og Straat Dawa, som blev etableret hovedsageligt af hollandskfødte, muslimske andengenerationsindvandrere. Begge kan da også kategoriseres som tilhørende europæisk salafisme. Men deres forskellige tilgang til vold er kun én af de faktorer, der viser, hvor forskellige de er, og hvor problematisk det er at udarbejde én samlet analyse af forholdet mellem salafisme og vold.

2.5 Salafisme som negativ social kontrol: fænomenet *hisba*

Mens debatten om salafisme ofte fokuserer på dens forhold til radikaliserings og terrorisme, har et andet fænomen med episodiske forbindelser til vold, der også ofte udgår fra europæiske salafistiske miljøer, fået betydeligt mindre opmærksomhed. Forskellige manifestationer af undertrykkende negativ social kontrol, udøvet af små salafistiske klynger i forskellige dele af Europa, udgør faktisk endnu et vigtigt, omend noget overset, perspektiv i vurderingen af miljøets aktiviteter, fremtidige kurs og forhold til vold.

Stort set alle religiøst konservative og islamistiske grupper, der opererer i Europa, er enige om, at de europæiske samfund moralsk har spillet fallit, og at muslimer, der bor i disse lande, står overfor alvorlige udfordringer, hvis de ikke skal falde i sådanne fælder som seksuel promiskuitet, druk, hasardspil og anden u-islamisk opførsel. Derfor gør de en betydelig indsats for at opfordre europæiske muslimer til at opføre sig etisk og i overensstemmelse med principperne i *sharia*, selvom de bor i sekulære samfund, hvor muslimer er i mindretal. De arrangerer konferencer og udbreder litteratur, der vejleder europæiske muslimer og søger at lede dem på vejen mod det gode, væk fra synden.

Denne adfærd er baseret på det islamiske begreb *hisba*, en mainstreammuslimsk doktrin, der er baseret på Koranens påbud om at fremme det, som er godt, og forbyde

131 *Salafism in the Netherlands: Diversity and dynamics*, AIVD, 2015. Tilgængelig her: <https://english.aivd.nl/publications/publications/2015/09/24/salafism-in-the-netherlands-diversity-and-dynamics>.

132 *The Transformation of Jihadism in the Netherlands*, AIVD, 2014. Tilgængelig her: <https://english.aivd.nl/publications/publications/2014/10/01/the-transformation-of-jihadism-in-the-netherlands>.

133 Interview med AIVD-embedsmænd, juni 2017.

134 Ineke Roex, "Should we be scared of all Salafists in Europe? A Dutch case study," *Perspectives on Terrorism*, 8(3), 2014.

det, som er forkert.¹³⁵ Islamiske lærde har længe debatteret forskellige aspekter af det guddommelige påbud om at forbyde det onde, lige fra dets anvendelsesområde til dets modaliteter. De fleste fastslår, at selvom det er enhver muslims pligt at forsøge at hindre ondt med ord, er det kun en etableret autoritet i form af en islamisk stat, der har pligt til ved magt at stoppe eller forebygge afvigelser fra islamiske normer. Men nogle er uenige og argumenterer for, at når autoriteter svigter deres pligt til at håndhæve islamisk moral, så bør den enkelte muslim handle. Et lille antal europæiske islamister fra forskellige teologiske og politiske strømninger argumenterer for, at en sådan dynamik ikke alene gør sig gældende i muslimske lande, hvor autoriteter svigter håndhævelsen af *sharia*, men også i lande hvor muslimer udgør et mindretal - og derfor også i Europa. Disse marginale stemmer argumenterer for, at det er en guddommelig pligt at håndhæve Guds love overalt, hvor der findes et muslimsk fællesskab uafhængigt af den eksisterende politiske orden.

Det er baseret på dette argument, der kun deles af minoriteten selv i salafistiske miljøer, at nogle salafistisk-inspirerede aktører bosat i Europa er indgået i det, der kan kaldes tvangsmæssig *hisba*, hvor man med vold straffer muslimer, der forbryder sig mod islamisk lov. I Europa forekommer episoder af *hisba* kun lejlighedsvis og i begrænset omfang. Dynamikken i *hisba*, som den ses i muslimske lande, hvad end håndhæveren er staten eller en ikke-statslig aktør, forekommer ikke i Europa andet end i væsentligt reduceret form og kun i nogle områder. Alligevel har myndighederne i flere europæiske lande gennem de seneste år observeret begrænsede, men dog bekymrende former for religiøst inspireret patruljering foretaget af små grupper af salafister, der forsøger at påtvinge den lokale muslimske befolkning deres strenge fortolkning af islamisk moral. Handlingerne udført af disse selvbestaltede håndhævere af islamisk moral synes at spænde fra intimidering til egentlige voldshandlinger, hvor de konkrete dynamikker varierer betydeligt fra ét tilfælde til et andet og ofte er ganske vanskelige at vurdere.

Der er langt imellem bekræftede tilfælde af organiseret *hisba* i Europa. Ét af dem fandt sted i 1990'erne omkring moskeen ved Londons Finsbury Park. Oprindeligt grundlagt som en almindelig, moderat moske for den store muslimske befolkningsgruppe i det nordlige London blev Finsbury Park senere overtaget af den berygtede egyptiske imam Abu Hamza al Masri og en lille gruppe af hans følgere i midten af 1990'erne.¹³⁶ Efter at have intimideret moskeens forvaltere gjorde Abu Hamza stedet til dét, som efterretningstjenester fra forskellige lande på det tidspunkt betragtede som det ubestridte hovedkvarter for jihadistiske aktiviteter i Europa.

Men ud over forskellige terrorrelaterede aktiviteter håndhævede Abu Hamza og hans nærmeste tilhængere også en form for *hisba* i moskeens umiddelbare nærområde. Ifølge højtstående britiske antiterror-officerer og lokale beboere intimiderede Hamza og hans mænd frisører til ikke at klippe "upassende frisurer", muslimske kioskejere til ikke at udstille og sælge "umoralske blade og aviser" og muslimske restaurantejere til ikke at servere alkohol fra slutningen af 1990'erne indtil Hamza blev anholdt i 2004.¹³⁷ Det er uklart, om Hamza og hans følgere nogensinde fysisk overfaldt nogen, der ikke adlød deres ordrer, men der er ingen tvivl om, at mændene – hvoraf de fleste var krigsveteraner fra Algeriet, Afghanistan og Bosnien – udøvede en omfattende og overbevisende intimideringskampagne.

135 Spørgsmålet om *hisba* i islamisk teologi er blevet mesterligt undersøgt af Michael Cook, en af de mest prominente vestlige forskere i islamisk historie. I 2001 udgav Cook et stort og meget informativt bind med titlen *Commanding Right and Forbidding Wrong in Islamic Thought* (Cambridge: Cambridge University Press, 2001). I 2003 udgav han en kortere version med titlen *Forbidding Wrong in Islam* (Cambridge: Cambridge University Press, 2003).

136 Sean O'Neill and Daniel McGrory, *The Suicide Factory: Abu Hamza and the Finsbury Park Mosque* (London: Harper Collins, 2006), pp. 34–52.

137 Interview med Robert Lambert, juli 2012; interview med lokale beboere og forretningsdrivende, London, oktober 2012.

En lignende dynamik gjorde sig efter sigende gældende i slutningen af 2000'erne i den catalanske by Lleida. Spanske og catalanske myndigheder, lokale og nationale nyhedsmedier samt aktivister fra lokalsamfundet har gentagne gange beskyldt ledelsen af moskeen i Carrer del Nord, en gade i den multikulturelle del af det centrale Lleida, for at drive et "religiøst politi" i byen. I 2010 bragte avisen ABC med base i Madrid f.eks. artikler, der citerede flere forskellige efterretningskilder, som hævdede, at en gruppe bestående af et halvt dusin salafister med tæt tilknytning til moskeen ofte patruljerede de smalle gader omkring Carrer del Nord-moskeen, hvor de tvang muslimske beboere til at adlyde deres strenge fortolkning af *sharia*.¹³⁸ Kilderne, som blev interviewet af ABC, hævdede, at gruppen havde et sæt regler, og at de først advarede dem, der forbrød sig imod det, derefter lagde pres på dem på forskellige måder og endelig, hvis folk endnu ikke overholdt reglerne, truede dem eller anvendte egentlig vold. Avisen hævdede også, at moskeen "gennem betroede individer fremmede indsættelsen af 'religiøst politi' i adskillige andre områder" af Lleida-provinsen.¹³⁹ Andre nyhedsmedier og lokale aktivister berettede om lignende historier, hvilket gjorde Lleidas *hisba*-patruljer til et nationalt anliggende.¹⁴⁰

Disse påstande blev afvist af moskeens ledelse, der hævdede, at patruljens opgave "ikke var at true eller tvinge, men snarere at undervise i det gode og advare om det onde."¹⁴¹ Men både spansk og catalansk politi og efterretningstjenester, som blev interviewet af forfatteren, bekræfter, at der fra 2008 til 2010 var en gruppe på en håndfuld salafister, der agerede som *hisba*-gruppe i et lille område af Lleida.¹⁴² Mændene, alle med lange skæg og iført traditionelle islamiske klæder, strejfede angiveligt rundt i små grupper i nabolagets gader og irettesatte folk, der udviste en adfærd, mændene fandt upassende. Der blev ikke indgivet anmeldelser imod dem, men myndighederne har flere indikationer på, at gruppen udøvede et ekstremt pres på den lokale muslimske befolkning. Det er sigende, at mændene identificerede sig selv, og af de lokale muslimer blev betegnet som *muttawā*, det arabiske ord for islamisk moralpoliti.¹⁴³ Der findes ingen dokumentation for, at gruppen nogensinde udførte voldelige handlinger, men myndighederne og nogle aktivister fra nærmiljøet hævder, at truslen om vold var implicit.¹⁴⁴

Et lignende fænomen er såkaldt religiøs motiveret selvtægt. I adskillige kvarterer i europæiske byer med en høj procentdel muslimske borgere har man set tilfælde af grupper af muslimske mænd, ofte fra den samme moske, der danner vagtværn for at udfordre den lokale påvirkning fra narkohandlere, prostitutionsringe og bander. Mens nogle af disse er uproblematisk og endog har modtaget støtte fra lokale myndigheder – medmindre vagtværnene beslutter sig for at ville erstatte politiet og tage loven i egen hånd – har der også været tilfælde, hvor sådanne grupper, der ofte domineres af personer med salafistisk eller mere generelt med en islamistisk baggrund, retter sig mod ikke kun ulovlig, men også amoralsk adfærd efter deres standarder. Faktisk har der været rapporter fra flere nordengelske byer om muslimske vagtværn, ledet af personer med en islamistisk baggrund, der ikke alene har rettet sig imod narkohandlere og prostituerede, men også mod legitime forretninger, der solgte alkohol eller tillod hasardspil.¹⁴⁵

138 "El Imán de Lérida Quiere Extender su Policía Islamista a Otras Ciudades," ABC, 23. december, 2010.

139 "El Imán de Lérida Quiere Extender su Policía Islamista a Otras Ciudades," ABC, 23. december, 2010.

140 Interview med Omar Charab, Bell Lloc d'Urgell, december 2012; se også "La Entidad Atlas Denuncia la Existencia de 'Patrullas Religiosas' en Bares de Lleida," *La Mañana*, 13. marts, 2010.

141 Antonio Baquero, "El Islam Ultraortodoxo Duplica las Mezquitas en Catalunya en 4 Años," *El Periodico*, 13. juli 2008.

142 Interview med Mossos d'Esquadra, Policía Nacional, Guardia Civil, Guardia Urbana de Lleida og andre spanske og catalanske myndigheder.

143 Interview med tjenestemænd fra Mossos d'Esquadra, Lleida, oktober 2012.

144 Interviews with Mossos d'Esquadra and other Catalan officials, Barcelona, Sabadell, Lleida and Mollet del Vallès, November 2012.

145 Interview med britiske tjenestemænd, juni 2014.

Et særligt problematisk tilfælde af salafistisk inspireret og religiøst motiveret overvågning, der senere udviklede sig til terrorhandlinger, er Beestons såkaldte Mullah Boys. I kølvandet på terrorangrebene i London d. 7. juli 2005 afslørede undersøgelser udført af politiet og journalister, at tre ud af de fire selvmordsbombere, der udførte angrebene, havde været med i et vagtværn, som var blevet skabt nogle år forinden i den forsømte forstad til Leeds, Beeston. Mohammed Siddique Khan, angrebenes leder, var en af de førende medlemmer af gruppen, som bestod af mestendels andengenerationsindvandrere med pakistansk baggrund, der kaldte sig selv for Mullah Boys.¹⁴⁶ Cirka 15 til 20 personer tilhørte gruppen, som havde fundet sammen for at bekæmpe forekomsten af narkotika i kvarteret. Dens medlemmer jog narkohandlere ud af området og gennemførte "kold tyrker"-interventioner, hvor de med familiens samtykke kidnappede unge muslimer, der var afhængige af stoffer og beholdt dem i en lejlighed i nærheden af deres salafistiske moske, indtil de var blevet stoffri. Gruppen voksede hurtigt fra sit religiøst betingede formål som nabolagsvagtværn, og nogle af dens centrale medlemmer blev involverede i jihadistiske aktiviteter.

Alle disse omstændigheder peger på udbredte vanskeligheder ved at vurdere et uklart fænomen. Endnu en faktor, der komplicerer tingene, er, at eksempler på *hisba* ofte er enten under- eller overrapporterede. Eksempler på det første forekommer i de hyppige tilfælde, hvor lokalsamfundet ikke rapporterer tilfælde af *hisba* til myndighederne. Politifolk, politikere, journalister, socialrådgivere og ledere i lokalsamfundet i adskillige europæiske lande, som forfatteren interviewede, har gentagne gange udtrykt det synspunkt, at *hisba* i mange muslimske samfund er en lidet skjult hemmelighed. De fleste er klar over, at det finder sted på et eller andet niveau, men ingen anmelder det; for det meste af frygt for at blive straffet eller for ikke at udskamme det lokalsamfund, man er en del af. I en vis forstand kan man sammenligne fænomenet med *omertà*, der omgærder mafiaens aktiviteter i områder af det sydlige Italien.

Samtidig har visse tilfælde unægtelig været overrapporterede. Det var f.eks. tilfældet i sommeren 2011, da forskellige områder i det østlige London blev overstrøet med skriggule plakater og løbesedler med den gådefulde og faretruende overskrift "Du går nu ind i en *sharia*-kontrolleret zone – islamiske regler håndhæves her."¹⁴⁷ Ophængt på mure, ved busstoppesteder og på lygtepæle i kvarterer med en stor andel af muslimske beboere identificerede de veldesignede skilte tillige angiveligt forbudte aktiviteter: "Ingen alkohol", "Ingen spil", "Ingen musik eller koncerter", "Ingen pornografi eller prostitution" og "Ingen stoffer eller rygning."

Folderne var lavet af Muslims Against Crusades og Islam4UK, begge udløbere af al Muhajiroun.¹⁴⁸ I typisk al Muhajiroun-stil var deres ledere uvillige til at undskylde for deres handlinger og glade for at modtage mediernes opmærksomhed. Islam4UK's leder, Anjem Choudary, påstod, at der var blevet trykt op til halvtredstusinde foldere og hævdede, at Waltham Forest var på trapperne til at blive Storbritanniens første *sharia*-kontrollerede zone. "Vi har hundreder, hvis ikke tusinder, af mennesker, som er villige til at gå ud og sørge for, at vore love overholdes," udtalte den London-fødte tidligere advokat. "Dette er den bedste måde at håndtere fuldskab, usømmelighed, prostitution og den slags nedrigt liv, man finder i Storbritannien, på."¹⁴⁹ Han tilføjede også, at

146 Shiv Malik, "My Brother the Bomber," *Prospect Magazine*, nummer 135, juni 2007.

147 Rebecca Camber, "No porn or prostitution: Islamic extremists set up Sharia law controlled zones in British cities," *Daily Mail*, 28. juli 2011.

148 For en relativt omfangsrig og opdateret beretning om al Muhajiroun og dens undergrupperinger, se Catherine Zara Raymond, *Al Muhajiroun and Islam4UK: The Group Behind the Ban*, International Centre for the Study of Radicalisation and Political Violence, maj 2010.

149 Sue Reid, "As Islamic extremists declare Britain's first Sharia law zone, the worrying social and moral implications," *Daily Mail*, 29. juli 2011.

hans gruppe havde til hensigt, at "drive området som en *sharia*-kontrolleret zone og virkelig lægge kimen til et islamisk emirat i det lange løb."¹⁵⁰

Britiske medier rapporterede på alarmerende vis indførelsen af "Storbritanniens første sharialovs-zone," hvilket udløste kraftige fordømmelser fra politikere og intellektuelle af enhver politisk overbevisning og tro. I realiteten lignede kampagnen, iværksat af Islam4UK og Muslims Against Cruelty, de fleste andre af gruppernes aktiviteter: publicity-stunts, der havde til formål at tiltrække sig mediernes opmærksomhed, at provokere og at skabe splid. Trods deres ledes påstande, er der ingen rapporter om, at nogen af gruppernes medlemmer – endsi­ge de tusindvis af mennesker, Choudary påberåbte sig – skulle have håndhævet folder­nes dikta.¹⁵¹ Byråds- og politifolk fjernede sammen med lokale borgere og medlemmer af lokale muslimske samfund folderne, og spørgsmålet blev hurtigt glemt.

Episoder som de al Muhajiroun-affili­erede grupper foregavne "sharia-kontrollerede zoner" er blevet benyttet af visse politikere og kommentatorer som bevis på en påstået "snigende islamisering" af Europa. Ved at bygge et narrativ op omkring en påstået trussel fra en voksende og gradvist mere selvsikker muslimsk befolkning i europæiske byer og omkring dens øgede brug af islamisk lov har nogle nyhedsmedier og højreorienterede bloggere argumenteret for, at tilfælde af *hisba* forekommer ekstremt hyppigt, og at hele områder af stort set samtlige vesteuropæiske storbyer er *sharia*-kontrollerede og *de facto* ikke-tilgængelige områder for etniske europæere. Det billede, som disse stemmer maler, er politisk motiveret og meget langt fra virkeligheden.

På trods af de ovennævnte vanskeligheder, der umuliggør en bare tilnærmelsesvis nøjagtig vurdering, udgør tvangsmæssig *hisba* formentligt et meget begrænset fænomen i Europa; det finder sted, men ikke i noget stort omfang. Ikke desto mindre bør fænomenet nok tiltrække sig større opmærksomhed grundet dets problematiske indvirkning på de enkelte europæiske muslimers borgerrettigheder og på muslimske samfund i bredere forstand. Dets mulige forbindelser til voldelig radikaliser­ing, som det var tilfældet med Mullah Boys, bør heller ikke overses.

2.6 Myndigheders debatter om salafisme

Som sagt har salafisme været meget omdiskuteret i europæiske sikkerheds-, lovgivnings- og mediekredse gennem de seneste tyve år (omend med varierende grader af intensitet og kompleksitet fra land til land). Debatten har ofte fokuseret på bevægelsens forhold til vold – hvilket i det væsentlige kan koges ned til overvejelser om, hvorvidt salafistiske ideer er med til at fremme vold, er neutrale i forhold til den, eller, som nogle påstår, har en potentielt immuniserende effekt overfor jihadistisk vold. De svar, der er blevet givet på disse komplekse spørgsmål, har været forskellige fra land til land og fra ét tidspunkt til et andet.

Et af de første lande til at indgå i denne debat og, hvad der er endnu mere interessant, implementere politiske vedtægter relativt dertil, var Storbritannien. Kort tid efter angrebene d. 11. september 2001 i USA skabte Scotland Yard Den Muslimske Kontaktenhed (the Muslim Contact Unit, MCU), en specialiseret enhed, der havde til opgave at skabe kontakt til det muslimske samfund og særligt til de dele af det, der hældte mod islamisme. MCU forsøgte at overkomme den tillidskløft, der gjorde sig gældende mellem politiet og de mest konservative dele af det muslimske samfund. Dette gjorde de ved at

150 Rebecca Camber, "No porn or prostitution: Islamic extremists set up Sharia law controlled zones in British cities," *Daily Mail*, 28. juli 2011.

151 Interview med forskellige politifolk og lokale embedsmænd, London, juli og oktober 2012.

samarbejde med enheder, der ifølge MCU nød en fremtrædende status og havde første-håndserfaringer med at tackle radikaliserings på lokalt niveau.

Under vejledning af denne filosofi dannede MCU "London Partnerskaberne" ("the London partnerships").¹⁵² I ét af disse partnerskaber begyndte MCU at arbejde med lokale organisationer med tilknytning til Det Muslimske Broderskab. I et andet arbejdede MCU sammen med salafistiske ledere i den sydlige del af London Brixton. Lokale salafistiske ledere, hvoraf mange var jamaicanske konvertitter til islam, havde været aktive siden 1990'erne med at bekæmpe både stofmisbrug og jihadistisk rekruttering i kvarteret. Efter 9/11 besluttede MCU sig for at udnytte Brixton-salafisternes 'street credit' og gå sammen med dem for at dæmme op for den voksende sympati for al-Qaeda i lokalsamfundet.

MCU's uortodokse filosofi blev kendt blandt udøvere som lambertisme, navngivet efter hjernen bag, Bob Lambert. Som erfaren politimand argumenterede Lambert for, at de fra majoritetssamfundets synsvinkel mest oplagte samarbejdspartnere i form af "ideelle ja-sigende" muslimske ledere mangler troværdighed i lokalsamfundet og viden om radikaliserings.¹⁵³ Han mente også, at kun islamister har 'street credit' til at udfordre al-Qaedas narrativ og yde indflydelse på unge muslimer og gik derfor ind for "politiforhandlinger, der kunne føre til partnerskab med muslimske grupper, som traditionelt blev anset for at være undergravende for demokratiet."¹⁵⁴ "Salafister og islamister har ofte den bedste modgift til al-Qaedas propaganda, når den først har fået fat."¹⁵⁵

Gennem en årrække samarbejdede britiske myndigheder ofte med og ydede finansielle bidrag til en bred vifte af salafistiske og islamistiske organisationer. I nogle tilfælde var denne tilgang drevet af en omhyggelig vurdering af den islamistiske karakter af deres samarbejdspartnere, som det var tilfældet med MCU, og den klare overbevisning, at de udgjorde de mest egnede partnere. I andre tilfælde, f.eks. i nogle tilfælde af finansiering fra lokale byråd, blev partnerskaber indgået uden megen forudgående viden om partnerens beskaffenhed.

Men i slutningen af 2000'erne tog britiske myndigheder denne tilgang til samarbejde op til revision og besluttede sig for ikke fremdeles at samarbejde med salafister og islamistiske aktører. De bevæggrunde, der fik britiske myndigheder til at ændre kurs – med en temmelig bred politisk opbakning, der begyndte under partiet Labour og siden fortsatte endnu mere stålfast under David Camerons konservative regering – er mange og overlappende. Én faktor i beslutningsprocessen var uden tvivl, at britiske medier med jævne mellemrum afslørede tilfælde, hvor islamistiske aktører, der havde modtaget offentlige støttemidler eller var blevet udråbt som moderate allierede af politikere, blev grebet i at forsvare vilde konspirationsteorier og ekstremistiske holdninger eller i nogle tilfælde i at have voldelige forbindelser. Det satte britiske politikere i alvorlig forlegenhed, når deres evne til at vælge samarbejdspartnere på den måde blev gransket offentligt.

Men en anden bevæggrund vedrører dybere strategiske overvejelser omkring samarbejde med salafister og andre islamistiske grupper, som var blevet almindelig blandt britiske politikere. Kritikere argumenterede for, at selv hvis man antog, at salafister og andre "ikke-voldelige islamister" kunne modvirke, at nogle unge muslimer begik terror, opvejes sådanne kortsigtede gevinster på sikkerhedsområdet ikke af de langsigtede konsekvenser af et sådant partnerskab. Kritikere fastholdt, at selvom ikke-voldelige

152 Robert Lambert, *Countering Al-Qaeda in London: Police and Muslims in Partnership* (London: Hurst, 2011).

153 Interview med Robert Lambert, London, december 2008.

154 Robert Lambert, "Empowering Salafis and Islamists Against Al-Qaeda: A London Counterterrorism Case Study," *Political Science & Politics*, 41: 31-35, 2008.

155 Robert Lambert, "Ignoring the lessons of the past," *Criminal Justice Matters*, 73, september 2008, p. 23.

islamister modsatte sig terrorhandlinger i Vesten, så havde de synspunkter og målsætninger, som er uforenelige med det sekulære og multireligiøse moderne Europa. Betragtet som en del af problemet snarere end en del af løsningen argumenterede kritikerne for, at den britiske regering ikke skulle legitimere og styrke dem ved at indgå i nogen form for partnerskab med dem. De advarede om, at de langsigtede konsekvenser for den sociale sammenhængskraft og integration ville være langt større end de endnu ikke påviste kortsigtede fordele, der kunne opnås ved at forhindre terrorhandlinger. Som Shiraz Maher og Martyn Frampton formulerede det, "garanterede" den britiske regering ved at indgå partnerskab med islamister "for den selvsamme islamistiske ideologi, der afføder et illiberalt, intolerant og anti-vestligt verdensbillede. Politiske og teologiske ekstremister, der agerer med den myndighed, der følger med officiel anerkendelse, indoktrinerer unge mennesker med en ideologi, der er fjendtligt indstillet overfor vestlige værdier."¹⁵⁶

Ikke alle politikere og folk i antiterror kredse i Storbritannien var enige i denne kritik af de langsigtede negative sociale konsekvenser af samarbejdspolitikken med salafister og islamister. Og tilsvarende var debatten delt, hvad effekten af en sådan politik angår. Beviserne for, hvorvidt salafister var i stand til at standse radikaliseringsprocessen af dem, der stræbte mod at blive jihadister og/eller afradikalisere enkeltpersoner, var ofte utilstrækkelige af forskellige og overlappende grunde. Den første grund ligger deri, at det ikke altid er ligetil at bedømme, om et enkelt element bevirker afradikaliseringen af en person eller, hvad der er endnu sværere at bevise, forhindrede en radikaliseringsproces i at finde sted. Mange britiske antiterror tjeneste- og embedsmænd er enige om, at salafister i nogle tilfælde lykkedes med det, men at de i mange andre tilfælde ikke gjorde.¹⁵⁷

På samme måde førte det britiske eksperiment ikke til en klar konsensus blandt feltets praktikere om salafisternes rolle i forhold til radikaliseringsprocessen. Forskellige embedsmænd tog begrebet om "stemningsmusik" til sig, hvilket implicerer, at salafister og andre islamister spredte et narrativ, der, omend ikke direkte voldeligt, kan være fremmede for vold, hvorved det i det væsentlige fungerer som transportbånd for jihadistiske grupper. Andre modsatte sig denne forståelse. Et fortroligt dokument fra 2010, fremlagt af den britiske regering for kabinettets Udvalg for Indre Anliggender, skitserer disse spændinger: "Det hævdes undertiden, at voldelige ekstremister er blevet terrorister gennem et forbigående engagement med ikke-voldelig islamistisk ekstremisme, som for eksempel den slags, der associeres med Muhajiroun eller Hizb ut Tahrir ... Vi mener ikke, det er korrekt at betragte radikaliseringsprocessen i dette land som en lige linje fra at være forurettet over radikaliseringsprocessen til vold ... Denne tese synes både at misforstå radikaliseringsprocessen og at tillægge ideologiske faktorer unødigt stor vægt."¹⁵⁸

Som et eksempel på, hvor kompliceret sagen er, er det interessant at bemærke, at Bob Lambert – der, som anført, var arkitekten bag den britiske tilgang med at indgå partnerskaber med islamister imod jihadister – synes at tilslutte sig ideen om, at ikke-voldelige islamister danner et frugtbart miljø, som voldelige grupper kan arbejde i. "Men fra al-Qaeda's perspektiv," skriver Lambert i sin bog, "er vejen til at rekruttere en ung britisk muslim fra et salafi- og islamistisk miljø generelt set kortere, end hvis man rekrutterer en ung britisk muslim fra et Barelvi- eller sufi-miljø."¹⁵⁹

156 Shiraz Maher og Martyn Frampton, *Choosing our friends wisely: Criteria for engagement with Muslim groups*, Policy Exchange, 2009.

157 Interview med britiske sikkerhedsfolk, 2008-15.

158 Andrew Gilligan, "Hizb ut Tahrir is not a gateway to terrorism, claims Whitehall report," *The Telegraph*, 25. juli, 2010.

159 Robert Lambert, *Countering Al-Qaeda in London: Police and Muslims in Partnership* (London: Hurst, 2011), s. 66.

Lambert synes at bekræfte den analyse, der betragter fortællingen om ikke-voldelige islamister som nogen, der former det intellektuelle grundlag for jihadister og således essentielt set gør individer rede til at være mere modtagelige for jihadisternes rekrutteringsindsats. Der, hvor Lambert adskiller sig fra kritikere af islamister, er i spørgsmålet om, hvorledes dette slægtskab skal forstås. Netop grundet deres tætte slægtskab med jihadister "er salafister og islamister ofte bedst til at få øje på dem, og generelt set har de de bedste modfortællinger til al-Qaeda-propaganda, når en sådan er begyndt at udøve sin indflydelse på individer og samfund."¹⁶⁰ Men det er tydeligt, at Lambert ser en direkte sammenhæng mellem tilegnelsen af en islamistisk tankegang og dét potentielt at tage springet til jihadisme.

Denne debat, der tog sin begyndelse i Storbritannien (og nu er delvist glemt der), har siden nået flere lande i det kontinentale Europa, og fra tid til anden forlader den sikkerhedstjenesternes fortrolige rum og bliver diskuteret i politiske kredse. Holdningerne varierer, ikke bare fra sikkerhedstjeneste til sikkerhedstjeneste, men også i samme tjeneste er der sjældent absolut enighed, hvilket vil sige, at det ikke er usædvanligt, at forskellige embedsmænd indenfor samme tjeneste har modstridende opfattelser af sagen.

Dét land, hvor sikkerhedsapparatet synes at have indtaget den mest barske holdning til salafisternes indflydelse på radikalisering, er Tyskland, hvor både tyske føderale og delstatslige sikkerhedstjenester konsekvent har advaret med urokkelig klarhed om, at ikke-voldelige former for salafisme udgør et forstadium til jihadi-salafisme. "Den ideologi, salafisterne spreder, er grobund for islamistisk radikalisering i retningen af jihadistisk salafisme og endda mod rekruttering til jihad," hævder den tyske føderale sikkerhedstjeneste Bundesverfassungsschutz. "Salafistiske bestræbelser udgør et alvorligt sikkerhedsproblem, grundet deres iboende ideologiske forkærlighed for vold og den radikaliserende effekt af salafistisk ideologi," lyder det videre. "For medlemmer af et salafistisk miljø er der kun et lille skridt til rent faktisk at bruge vold – som erfaringer fra de senere år har vist."¹⁶¹ "Der er en betragtelig gråzone mellem de to retninger af salafisme," hævder sikkerhedstjenesten med henvisning til kvietistisk og jihadistisk salafisme. "Enkeltindivider eller grupperinger kan ikke altid klart identificeres som hørende til den ene eller den anden. Dette skyldes også, at begge strømninger udviser en forkærlighed for vold."¹⁶²

Trods denne ekstremt negative indstilling fra de tyske sikkerhedstjenesters side debatteres ideen om at samarbejde med "ikke-voldelige salafister" for at modvirke jihadismens appel tillige i Tyskland, i det mindste i visse politiske kredse.¹⁶³ Berlins indenrigs-senator Andreas Geisel satte for eksempel gang i en livlig debat, da han gjorde sig til fortaler for at samarbejde med ikke-voldelige islamister for at genintegrere fremmedkrigere hjemvendt fra Syrien og Irak. "De er ikke venner af den grundlæggende liberale demokratiske orden," sagde han, "det er jeg klar over. Men det er mennesker, der klart siger, de ikke er rede til vold; at de afviser vold. Og det er derfor, ifølge de eksperter, der fremlagde dette for Komiteen for Beskyttelse af Grundloven, at det er et fornuftigt skridt at benytte disse strukturer til i det mindste i første omgang at omstille mennesker, der tidligere var villige til at begå vold, til det ikke-voldelige spektrum – som et skridt på vejen mod afradikalisering."¹⁶⁴ Lignende debatter har fundet sted i andre europæiske

160 Robert Lambert, *Countering Al-Qaeda in London: Police and Muslims in Partnership* (London: Hurst, 2011), s. 67.

161 *Salafist efforts*, Bundesverfassungsschutz. Tilgængelig her: <https://www.verfassungsschutz.de/en/fields-of-work/islamism-and-islamist-terrorism/what-is-islamism/salafist-efforts>.

162 *Salafism in Germany: Proselytising efforts and jihad*, Bundesverfassungsschutz.

163 "Man kann Salafisten nicht mit Islamisten bekämpfen," *Berlin Monitor*, 17. december, 2019.

164 Andreas Koppitz, "Islamisten in Berlin: Senat: Radikale sollen sich um Radikale kümmern," *Berliner Zeitung*, 6. maj, 2019.

lande, hvilket tydeligt understreger manglen på konsensus vedrørende salafismens indflydelse på radikaliseringsprocessen.

Sikkerhedsvinklen er ikke den eneste, der er med til at forme diskussionen i regeringer og efterretningstjenester vedrørende salafisme, selvom det fortsat i det væsentlige er den dominerende. I flere europæiske lande bliver bevægelsen faktisk også analyseret gennem rammerne for dens indvirkning på integration og social sammenhængskraft. Og fra dette synspunkt er holdningerne hos stort set alle sikkerhedstjenester og langt størstedelen af politikerne i overvældende grad negative. Ikke-voldelige salafisters holdninger til sådanne spørgsmål som kvinders rettigheder, religionsfrihed og homoseksualitet, deres higen efter selvsegregering og deres indflydelse på integration er alle spørgsmål, der giver anledning til alvorlig bekymring i hele Europa.

Ikke overraskende har Tysklands sikkerhedstjenester udstedt nogle af de strengeste advarsler angående uforeneligheden mellem salafisme og demokrati. Bundesverfassungsschutz argumenterer for, at "Salafisme forhindrer integration, udgør et modkoncept til det vestlige fællesskab af delte værdier og fremmer udviklingen af parallelsamfund, der afviser den tyske regering og de offentlige myndigheder." "Dette er særligt vigtigt i forbindelse med store immigrationsstrømme," tilføjer sikkerhedstjenesten og advarer mod flere salafistiske aktørers forsøg på at øve indflydelse på de flygtninge, der er ankommet til Tyskland siden 2015.¹⁶⁵

Men sikkerhedstjenester over hele det kontinentale Europa deler i det væsentlige denne vurdering. Belgiens Sûreté de l'Etat udtaler for eksempel, at mens truslen fra jihadi-salafister er indlysende, så er truslen fra kvietistisk salafisme ikke mindre, da den er "en fjende af vestlige og demokratiske værdier" og som sådan et "samfundsmæssigt problem."¹⁶⁶ Ifølge belgiske myndigheder udgør salafister "en trussel mod vores land" grundet deres "intolerante fortolkning af religion og mangel på anerkendelse af legitimiteten af belgisk lov" og en trussel mod grundlæggende rettigheder; i første omgang overfor andre muslimer, som sikkerhedstjenesten angiver som de første ofre for salafisternes intolerance. Nederlandenes AIVD advarer mod lignende forhold og fremhæver den fare, det udgør for den demokratiske orden, at salafister forsøger at skabe et parallelt retssystem.¹⁶⁷

I det hele taget synes der at herske i hvert fald delvis enighed blandt europæiske antiterrorinstanser om, at salafismen har en negativ indvirkning på de europæiske samfund og at den, sammen med andre faktorer, kan være medvirkende til voldelig radikalisering. Disse pointer er blevet klart opsummeret af EU's antiterrorkoordinatør Gilles de Kerchove i et nyligt interview.

Vi bliver nødt til at gøre mere for at modvirke de ideologier, der giver næring til terrorisme, særligt islamistisk ekstremisme. Mens der er en række faktorer, der driver folk til at blive terrorister, ville terrorisme slet ikke eksistere uden en underliggende ekstremistisk ideologi. Derfor bør vi ikke undgå dette svære emne, men snarere tale om det. Mange almindelige muslimer er bekymrede for islamistisk ekstremisme, der dominerer formidlingen af religiøse islamiske tekster, støttet af velhavende donorer fra Golfområdet. Dette udgør et problem for integrationen i EU, hvilket EU er begyndt at analysere indenfor og udenfor sine grænser og er indgået i dialog med relevante tredjelands omkring. Det er vigtigt

165 *Salafism in Germany: Proselytising efforts and jihad*, Bundesverfassungsschutz.

166 *La Salafisme en Belgique: Mécanismes et Réalité*, Sûreté de l'Etat, 2018. Tilgængelig her: https://justice.belgium.be/fr/publications/le_salafisme_en_belgique_mecanismes_et_realite.

167 *The Radical Dawa in Transition*, AIVD, oktober 2017. Tilgængelig her: <https://english.aivd.nl/publications/publications/2007/10/09/the-radical-dawa-in-transition>.

at bemærke de mange europæiske muslimer, der er bekymrede over ekstremistiske islamistiske påvirkninger, som udfordrer de værdier, grundlæggende rettigheder og retsprincipper, der binder Europa sammen.¹⁶⁸

Bekymringerne angående salafisternes indflydelse på integration og social sammenhængskraft gør sig ikke kun gældende i de europæiske sikkerhedstjenester. Faktisk har et stigende antal politikere over hele Europa givet udtryk for lignende synspunkter i de senere år. Og det er bemærkelsesværdigt, at mens det tidligere som oftest var højreorienterede stemmer, der ytrede bekymring angående salafisme, er emnet blevet mere og mere almindeligt og optager politikere fra hele det politiske spektrum.

Det er sigende, at en af de mest fremtrædende kritikere af salafisternes og andre "ikke-voldelige islamisters" sociale dagsorden er den franske præsident Emmanuel Macron. I en skelsættende tale fra oktober 2020, blot den seneste i en række højtprofilerede bemærkninger om emnet, adresserede den franske præsident Emmanuel Macron fænomenet på følgende måde:

Problemet er islamistisk separatisme. Dette bevidste, teoretiserede, politisk-religiøse projekt, der udmønter sig i gentagne afvigelser fra republikkens værdier, som ofte resulterer i oprettelsen af et modsamfund, og hvis manifestationer er børn, der dropper ud af skolen, fremkomsten af lokal sport og kulturelle praksisser som påskud for undervisningsprincipper, der ikke er i overensstemmelse med republikkens love. Det er indoktrinering og gennem den, negationen af vores principper, lighed mellem kvinder og mænd, menneskelig værdighed. Problemet er denne ideologi, der hævder, at dens egne love er republikkens overlegne.¹⁶⁹

Den tiltagende bekymring over salafisme og mere generelt ikke-voldelig islamisme kolliderer med det vanskelige ved at have med en bevægelse at gøre, som for det meste opererer inden for lovens rammer. Også afhængigt af lokale omstændigheder vil nogle salafisters retorik af og til være i strid med love vedrørende diskrimination, opildnen eller antisemitisme. Men selv om det kan hævdes, at de er problematiske, er langt størstedelen af de aktiviteter, europæiske salafister engagerer sig i (prædikener, politisk engagement, fundraising, opførelse af moskeer og skoler etc.) ikke i sig selv ulovlige. Generelt opererer salafister i vid udstrækning inden for lovens rammer og nyder en forfatningsmæssigt sanktioneret ret til at gøre sig til fortalere for og arbejde henimod en islamisk orden.

Europæiske myndigheders forsøg på at komme salafisternes indflydelse til livs er derfor stødt på betydelige juridiske forhindringer. Flere lande har forsøgt at forbyde specifikke salafistiske grupper. Men hvorimod forbud udstedt af den tyske regering har bestået juridisk granskning, har domstolene i andre lande affærdiget dem som illegitime.¹⁷⁰ Men også legitime forbud bliver mødt med udfordringer i forhold til deres effektivitet, da det ikke er ualmindeligt for aktivister bag en forbudt gruppe blot at fortsætte deres aktiviteter under et andet navn – som tilfældet med de mange udbrydergrupper, der efterfulgte den britiske regerings forbud mod al Muhajiroun, demonstrerer.¹⁷¹ På samme måde har europæiske landes forsøg på at deportere enkelte salafistiske aktivister

168 Raffaello Pantucci, "A View From the CT Foxhole: Gilles de Kerchove, European Union (EU) Counter-Terrorism Coordinator," *CTC Sentinel*, august 2020, Bind 13, Nr. 8.

169 Transskriptionen af den franske præsident Emmanuel Macrons tale, 2. oktober 2020, er tilgængelig her: <https://www.elysee.fr/emmanuel-macron/2020/10/02/la-republique-en-actes-discours-du-president-de-la-republique-sur-le-theme-de-la-lutte-contre-les-separatismes>.

170 Det er for eksempel tilfældet i Danmark med de gentagne forsøg på at forbyde Hizb ut Tahrir.

171 Joe Muthall, "From Clowns to Contenders: The History and Development of al-Muhajiroun and its International Networks," i Lorenzo Vidino, red., *Sharia4: Straddling political activism and jihad in the West*, al Mesbar Studies and Research Centre, 2015.

uden europæisk statsborgerskab haft blandede udfald og er ofte blevet forhindrede af domstole grundet menneskerettighedsrelaterede forhold.

Det står derfor tiltagende klart for de fleste europæiske beslutningstagere og embedsmænd indenfor sikkerhedsområdet, der beskæftiger sig med spørgsmålet, at repræsentative foranstaltninger utvivlsomt nogle gange vil være nyttige, men alene kan udgøre en lille andel af svaret på salafismens udfordring, der fornemmes som mere og mere presserende. Præcist hvilken form et sådant svar skal antage – et svar, der bør fokusere på komplekse spørgsmål, såsom uddannelse, integration og teologi – er noget, der i øjeblikket bliver drøftet og sandsynligvis vil variere fra land til land.

De politikker, der bliver vedtaget i de kommende år, vil sandsynligvis have en indflydelse på europæisk salafisme, selvom det endnu er umuligt at vide hvilken. På samme måde vil andre faktorer, såsom den fortsatte støtte fra sponsorer i Golfen - eller mangel på samme - uden tvivl have en indflydelse på bevægelsen som helhed og på dominansen af visse tendenser fremfor andre inden for den. Samtidig er salafismen med tiden blevet europæisk og udvikler strømninger, ideer og dynamikker, der er særegne for kontinentet. Den komplicerede vekselvirkning mellem de mange eksterne og interne faktorer, der øver deres indflydelse, vil forme, hvordan europæisk salafisme kommer til at tage sig ud i de kommende år. Selvom det er meget svært at forudsige disse dynamikker med noget, der blot minder om præcision, er det sandsynligt, som det allerede har været tilfældet tidligere, at adskillige strømninger inden for den meget heterogene bevægelse, der noget forenklet identificeres som europæisk salafisme, vil udvikle sig i forskellige retninger.

2.7 Litteraturliste

- ABC. (2010, 23. december). "El Imán de Lérida Quiere Extender su Policía Islamista a Otras Ciudades". ABC
- Adraoui, M. A. (2020). *Salafism Goes Global: From the Gulf to the French Banlieues*. Oxford University Press
- AIVD. (2005). *Saudi influences in the Netherlands. Links between the Salafist mission, radicalisation processes and Islamic terrorism*. AIVD
- AIVD. (2014). *The Transformation of Jihadism in the Netherlands: Swarm Dynamics and New Strength*. AIVD
- AIVD. (2015). *Salafism in the Netherlands: Diversity and dynamics*. AIVD
- AIVD. (2017). *The Radical Dawa in Transition*. AIVD
- Baquero, A. (2008). "El Islam Ultraortodoxo Duplica las Mezquitas en Catalunya en 4 Años". *El Periodico*
- Belgian Service Public Fédéral Justice. (2018). *La Salafisme en Belgique: Mécanismes et Réalité*. Sûreté de l'Etat
- Benjamin, D. & S.Simon. (2002). *The Age of Sacred Terror*. Random House
- Berlin Monitor. (2019, 17. december). "Man kann Salafisten nicht mit Islamisten bekämpfen". *Berlin Monitor*
- Bundesverfassungsschutz. (2020). "Salafism in Germany: Proselytising efforts and jihad". I Magnus Ranstorp (red.), *Contextualising Salafism and Salafi Jihadism*. Danish Centre for Prevention of Extremism
- Bundesverfassungsschutz. (ukendt årstal). *Salafist efforts*. Bundesverfassungsschutz
- Camber, R. (2011, 28. juli). "No porn or prostitution: Islamic extremists set up Sharia law controlled zones in British cities". *Daily Mail*
- Cook, M. (2001). *Commanding Right and Forbidding Wrong in Islamic Thought*. Cambridge University Press
- Cook, M. (2003). *Forbidding Wrong in Islam*. Cambridge University Press
- Descamps, B. (2020). "Mouvance jihadiste francophone et reseaux sociaux". I Bernard Rougier (red.), *Les territoires conquis de l'islamisme*. PUF
- Europakommissionens ekspertgruppe om voldelig radikaliserings. (2008). *Radicalisation Processes Leading to Acts of Terrorism*
- Europol. (2012). *TE-SAT 2012: EU Terrorism Situation and Trend Report*. Europol
- Europol. (2016). *TE-SAT 2016: EU Terrorism Situation and Trend Report*. Europol
- Europol. (2020). *TE-SAT 2020: EU Terrorism Situation and Trend Report*. Europol
- Gilligan, A. (2010, 23. juli). "Hizb ut Tahrir is not a gateway to terrorism, claims Whitehall report". *The Telegraph*
- Hamid, S. (2008). "The development of British Salafism". *ISIM Review*
- Hegghammer, T. (2016, 8. november). "Revisiting the poverty-terrorism link in European jihadism". Lecture before the Society for Terrorism Research annual conference
- Hegghammer, T. (2020). *The Caravan: Abdallah Azzam and the Rise of Global Jihad*. Cambridge University Press
- Hoffman, B. & F. Reinares. (2016). *The Evolution of the Global Terrorist Threat: From 9/11 to Osama bin Laden's Death*. Columbia University Press
- Holman, T. (2015). "Belgian and French Foreign Fighters in Iraq 2003–2005: A Comparative Case Study". *Studies in Conflict & Terrorism* 38 (8)
- Kenney, M. (2018). *The Islamic State in Britain: Radicalization and Resilience in an Activist Network*. Cambridge University Press
- Kepel, G. (2002). *Jihad: The Trail of Political Islam*. Harvard University Press
- Klages, R. (2016). "De Maizière: Mit Religionsfreiheit nicht vereinbar". *Der Tagesspiegel*
- Kopietz, A. (2019, 6. maj). "Islamisten in Berlin: Senat: Radikale sollen sich um Radikale kümmern". *Berliner Zeitung*
- La Mañana. (2010, 13. marts). "La Entidad Atlas Denuncia la Existencia de 'Patrullas Religiosas' en Bares de Lleida". *La Mañana*
- Lambert, R. (2008). "Empowering Salafis and Islamists Against Al-Qaeda: A London Counterterrorism Case Study". *Political Science & Politics* 41
- Lambert, R. (2008). "Ignoring the lessons of the past". *Criminal Justice Matters* 73
- Lambert, R. (2011). *Countering Al-Qaeda in London: Police and Muslims in Partnership*. Hurst
- Lister, C. (2015). *The Syrian Jihad: Al-Qaeda, the Islamic State and the Evolution of an Insurgency*. Oxford University Press
- Maher, S. & M. Frampton. (2009). *Choosing our friends wisely: Criteria for engagement with Muslim groups*. Policy Exchange
- Malik, S. (2007). "My Brother the Bomber". *Prospect Magazine* 135
- Marechal, B. (2008). "The Muslim Brothers in Europe". *Muslim Minorities* 8

- Micheron, H. (2020). "Toulouse: la machine de prédication ou la fabrication sociale du jihadisme". I Bernard Rougier (red.), *Les territoires conquis de l'islamisme*. PUF
- Mulhall, J. (2015). "From Clowns to Contenders: The History and Development of al-Muhajiroun and its International Networks". I Lorenzo Vidino (red.), *Sharia4: Straddling political activism and jihad in the West*. al Mesbar Studies and Research Centre
- National Commission on Terrorist Attacks Upon the United States. (2004). *The 9/11 Commission Report: Final Report of the National Commission on Terrorist Attacks Upon the United States*. U.S. Government Printing Office
- Nesser, P. (2018). *Islamist Terrorism in Europe*. Hurst
- Neumann, P. R. (2013). "The Trouble with Radicalization". *International Affairs* 89 (4)
- O'Neill, S. & D. McGrory. (2006). *The Suicide Factory: Abu Hamza and the Finsbury Park Mosque*. Harper Collins
- Pantucci, R. (2015). *We Love Death as You Love Life*. Hurst
- Pantucci, R. (2020). "A View From the CT Foxhole: Gilles de Kerchove, European Union (EU) Counter-Terrorism Coordinator". *CTC Sentinel* 13 (8)
- Pieter, V. O. (2016). "Belgian Radical Networks and the Road to the Brussels Attacks". *CTC Sentinel* 9 (6)
- Ranstorp, M. & Filip Ahlin, Peder Hyllengren, Magnus Normark. (2018). "Executive Summary: Between Salafism and Salafi-Jihadism". *Swedish Defence University*
- Raymond, C. Z. (2010). *Al Muhajiroun and Islam4UK: The Group Behind the Ban*. International Centre for the Study of Radicalisation and Political Violence
- Reid, S. (2011, 29. juli). "As Islamic extremists declare Britain's first Sharia law zone, the worrying social and moral implications". *Daily Mail*
- Reinares, F. (2017). "Jihadist Mobilization, Undemocratic Salafism, and Terrorist Threat in the European Union". *Georgetown Security Studies Review*
- Reynolds, S. C. & M. M. Hafez. (2017). "Social Network Analysis of German Foreign Fighters in Syria and Iraq". *Terrorism and Political Violence*
- Roex, I. (2014). "Should we be scared of all Salafists in Europe? A Dutch case study". *Perspectives on Terrorism* 8 (3)
- Roex, I. (2015). "The rise of public dawa networks in the Netherlands: Behind Bars, Sharia4Holland, and Straatdawah". I Lorenzo Vidino (red.), *Sharia4: Straddling political activism and jihad in the West*. al Mesbar Studies and Research Centre
- Rougier, B. (2010). *Les territoires conquis de l'islamisme*. PUF
- Roy, O. (2006). *Globalized Islam: The Search for a New Ummah*. Columbia University Press
- Schmid, A.P. (2014). *Violent and Non-Violent Extremism: Two Sides of the Same Coin?* ICCT Research Paper
- Vidino, L. (2020). *The Closed Circle: Joining and Leaving the Muslim Brotherhood in the West*. Columbia University Press
- Vidino, L. (2006). *Al-Qaeda in Europe: The New Battleground for International Jihad*. Prometheus Books
- Vidino, L. & F. Marone, E. Entenmann. (2017). *Fear Thy Neighbor: Radicalization and Jihadist Attacks in the West*. GWU's Program on Extremism, ISPI og ICCT
- Wagemakers, J. (2020). "Salafism: Generalisation, Conceptualisation and Categorisation". I Magnus Ranstorp (red.), *Contextualising Salafism and Salafi Jihadism*. Danish Centre for Prevention of Extremism
- Wiktorowicz, Q. (2006). "The Anatomy of the Salafi Movement". *Studies in Conflict and Terrorism* 29 (3)

KAPITEL 3

Jihadi-salafismens udvikling i Danmark fra 1980'erne til 2013

Ann-Sophie Hemmingsen

Chefkonsulent ved Nationalt Center
for Forebyggelse af Ekstremisme

3.1 Indledning

I dette kapitel følger vi udviklingen af jihadi-salafisme i Danmark fra slutningen af 1980'erne, hvor de første udenlandske sympatisører slog sig ned, gennem 2000'erne, hvor egentlige danske miljøer udviklede sig og op til 2013, hvor konflikten i Syrien og gruppen Islamisk Stat fik afgørende betydning. Den videre udvikling følger i næste kapitel, forfattet af Tore Hamming.

Siden konflikten i Syrien brød ud, og danskere begyndte at rejse dertil for at deltage i kampe eller i opbygningen af det kalifat, som gruppen Islamisk Stat udråbte i juni 2014, har de dertil knyttede problematikker fyldt meget i både den offentlige debat og indsatsen for at forebygge ekstremisme og radikaliserings i Danmark. For de, som ønsker at forstå disse problematikker bedre, er det relevant at kende til begivenheder i Danmark, der gik forud. Danskeres udrejse til Syrien var nemlig ikke kun en reaktion på begivenheder i Syrien, men også en fortsættelse af udviklingen af jihadi-salafisme i Danmark, som begyndte i 1980'erne. Kendskab til denne historiske udvikling giver desuden et bedre udgangspunkt for at forstå aktuelle og fremtidige udviklinger i både jihadi-salafisme og ekstrem islamisme i Danmark.

Forståelsen af jihadi-salafisme i nærværende kapitel følger forklaringen i rapportens indledning. Kort opsummeret betyder det, at jihadi-salafisme forstås som en sunni-muslimsk religiøs praksis og livsstil, der gennem en bogstavelig læsning af koranen og *hadith*-litteratur (beretninger om profetens handlinger og udtalelser) efterstræber at imitere profeten og de tre første generationer af muslimer (*al-salaf al-salih*) på alle måder og desuden legitimerer vold. Dette betyder, at tilhængere af jihadi-salafisme som minimum mener, at vold er et legitimt middel til at løse de problemer, de er optaget af, og nogle af dem mener ligefrem, at væbnet kamp i islams navn er en religiøs pligt for muslimer på lige fod med for eksempel de fem daglige bønner og faste i ramadanmåneden.

Tilhængerne har dog ikke nødvendigvis en voldelig adfærd og selv dem, som har en voldelig adfærd, har det kun lejlighedsvis. Som Thomas Hegghammer viser i sin bog "Jihadi Culture",¹⁷² bruger selv jihadi-salafister, som deltager aktivt i væbnede konflikter, i praksis kun en lille del af deres tid på voldelige handlinger. Det meste af tiden bruger de på mindre spektakulære aktiviteter som diskussioner, socialisering, religiøse ritualer, sange, poesi, film, sport og madlavning, der tilsammen udgør deres kultur. Jihadi-salafisme behandles derfor i dette kapitel som et bredere fænomen end voldelige eller andre stabbare handlinger.

I konferencerapporten "Contextualising Salafism and Salafi Jihadism" forklarer Joas Wagemakers,¹⁷³ hvordan jihadi-salafisme primært er udviklet siden slutningen af 1970'erne. I forlængelse heraf beskriver Lorenzo Vidino i sit kapitel i nærværende rapport, hvordan jihadi-salafister begyndte at slå sig ned i Europa i slutningen af 1980'erne. Disse personer var ofte på flugt fra deres hjemlande i Mellemøsten og Nordafrika, eller de var udelukket fra at vende tilbage til disse hjemlande, fordi de havde deltaget i konflikten i Afghanistan op gennem 1980'erne. I en række europæiske lande fandt disse personer et helle, hvorfra de kunne fortsætte deres kamp. Det samme billede genfinder vi i Danmark.

Jihadi-salafismen fandt således vej til Danmark i slutningen af 1980'erne, hvor tilhængere, som i andre lande var mistænkt eller dømt for terrorhandling, begyndte at slå sig

172 Hegghammer, Thomas, 2017, *Jihadi Culture. The Art and Social Practices of Militant Islamists*, Cambridge University Press.

173 Joas Wagemakers, 2020, "Salafism: Generalisation, Conceptualisation and Categorisation" in Magnus Ranstorp (ed.), 2020, *Contextualising Salafism and Salafi Jihadism*.

ned og udbrede deres holdninger og verdenssyn gennem blandt andet oplæg i moskeer og interviews til danske medier.¹⁷⁴ Ligesom det var tilfældet i andre europæiske lande, var disse personer primært optaget af konflikter i deres hjemlande, men med tiden udviklede der sig netværk, som også rettede deres vrede imod Europa og Danmark.

I en international sammenhæng beskriver nogle forskere udviklingen af jihadi-salafismen som værende præget af forskellige generationer.¹⁷⁵ Denne forståelsesramme giver også god mening i en dansk sammenhæng og strukturerer derfor dette kapitel:

- Den første generation af jihadi-salafisme opstod i slutningen af 1970'erne og var optaget af at befri lande med muslimsk majoritetsbefolkning fra udenlandsk indblanding og det, de mente var diktatorer, hvorefter de ville indføre islamisk styre. Denne generation var blandt andet aktive i Ægypten og Afghanistan op gennem 1980'erne, hvor de på forskellig vis søgte at bekæmpe udenlandsk indflydelse og vælte regeringerne.
- Den anden generation af jihadi-salafisme opstod i slutningen af 1980'erne, hvor tilhængerne begyndte at sanktionere angreb på magtfulde vestlige lande, særligt USA, som de holdt ansvarlige for problemerne i lande med muslimsk majoritetsbefolkning. Det var med denne generation, at gruppen al-Qaida blev den primære repræsentant for jihadi-salafismen og gennemførte angrebene i USA den 11. september 2001.
- Den tredje generation af jihadi-salafisme opstod i 2000'erne. Denne generation var ligesom de forrige generationer optaget af problemer i lande med muslimsk majoritetsbefolkning og vestlige landes involvering heri, men dertil føjede de muslimers vilkår i Vesten, særligt Europa, og krænkelse af islam. Med denne generation begyndte grupper og enkeltpersoner, der mere eller mindre uafhængigt handlede efter inspiration fra organiserede kræfter som al-Qaida, at gennemføre angreb i deres vestlige hjemlande.

Forskellene mellem de tre generationer handler mere om fokus, prioriteringer og fremgangsmåder end om ideologiske forskelle, og det er ikke sådan, at de enkelte generationer har erstattet de tidligere. Tværtimod eksisterer de i dag alle parallelt med hinanden og konkurrerer om at repræsentere jihadi-salafismen. Det betyder, at jihadi-salafismen i dag er kompleks og heterogen, og at den legitimerer vold som løsning på en bredere palet af problemer. Samtidig betyder det, at den er præget af indre spændinger og konflikter.

3.2 Konflikter i andre lande siver ind i Danmark

Selv om den første og anden generation af jihadi-salafisme primært var og er optaget af problemer i lande med muslimsk majoritetsbefolkning og af magtfulde vestlige landes involvering heri, bragte nogle af tilhængerne deres konflikter med sig ind i Danmark.

I slutningen af 1980'erne og begyndelsen af 1990'erne tog flere personer, der i andre lande var mistænkt eller dømt for terrorhandlinger, kortere eller længere ophold i Danmark, hvilket i 2006 blev grundigt beskrevet af Michael Taarnby Jensen i rapporten "Jihad in Denmark".¹⁷⁶ Blandt disse personer havde flere tilknytning til ægyptiske

174 Ann-Sophie Hemmingsen, 2012, *Anti-demokratiske og voldsfremmende miljøer, som bekender sig til islamistiske ideologier. Hvad ved vi?* DIIS Report 2012:06.

175 Se f.eks. Gilles Kepel, 2017 *Terror in France. The Rise of Jihad in the West*, Princeton University Press.

176 Michael Taarnby Jensen, 2006, *Jihad in Denmark. An Overview and Analysis of Jihadi Activity in Denmark 1990-2006*, DIIS Working Paper no 2006/35.

grupper, herunder gruppen *al-Gama'a al-Islamiyya*, som søgte at vælte den ægyptiske regering og erstatte den med et islamistisk styre gennem brug af omfattende vold mod blandt andre politikere, intellektuelle og turister i Ægypten.

En af dem, der i begyndelsen af 1990'erne tog ophold i Danmark, var en mand, som i Ægypten var dømt for at have medvirket i mordet på den ægyptiske præsident Anwar al-Sadat i 1981. Denne mand fik politisk asyl i Danmark og udbredte frit sine holdninger her. I Danmark omgikkes han blandt andre Said Mansour, som i 2019 blev udleveret til Marokko efter at være frataget sit danske statsborgerskab på baggrund af flere danske terrordomme. De to gav sammen interviews til danske medier, hvor de berettede om deres fælles sympati for en tredje mand, der i dag er kendt som Den Blinde Sheikh. Denne mand havde blandt andet været mistænkt for ligeledes at have medvirket til drabet på den ægyptiske præsident i 1981, og derudover havde han deltaget i den voldelige konflikt i Afghanistan op gennem 1980'erne. Herefter havde han bosat sig i USA, hvorfra han flere gange besøgte Danmark blandt andet på invitation fra Said Mansour og holdt foredrag om sine holdninger for interesserede. I USA medvirkede han samtidig til planlægningen af det første angreb på World Trade Center i 1993, og for dette blev han i 1995 idømt en straf på 240 år, som han afsonede indtil sin død i 2017.¹⁷⁷

Nogle måneder efter det første angreb på World Trade Center i februar 1993 satte tre ægyptiske mænd ild til et hus nær Aarhus. Tilsyneladende var der tale om et jalousidrama, som bundede i, at de tre mænd mente, at husets ejer bar skylden for, at den enes hustru havde forladt ham. Efterforskningen af sagen førte imidlertid til ransagninger af de tre mænds hjem, og dér fandt politiet blandt andet kemikalier, som kunne anvendes til fremstilling af sprængstof, en bombemanual, materiale med trusler mod Vesten, et tegnet kort over området omkring den israelske ambassade i København og en adressebog med kontaktinformation på flere af de personer, som havde været involveret i angrebet på World Trade Center. Under den amerikanske retssag om dette angreb kom det desuden frem, at fingeraftryk fra to af de tre mænd anholdt i Danmark var blevet fundet på de anklagedes pas og papirer. De tre mænd havde alle ved deres ankomst til Danmark i hhv. 1985 og 1992 fortalt de danske asylmyndigheder, at de var medlemmer af ulovlige ægyptiske grupper og derfor havde behov for ly.¹⁷⁸ I Danmark blev der rejst sag for brandstiftelsen i Aarhus mod de tre mænd, og de blev alle dømt herfor, men ikke for andet selv om de internationale forbindelser blev søgt belyst i retten.¹⁷⁹

Disse personer bragte på forskellig vis deres konflikter med sig til Danmark, men de rettede ikke deres vrede direkte mod Danmark, og i 1980'erne og 1990'erne var det nok de færreste danskere, som interesserede sig for deres bagvedliggende agenda. Det ændrede sig efter angrebene i USA den 11. september 2001.

3.3 Ikke kun de andres problem

I tiden lige efter angrebene i USA den 11. september 2001 var billedet af jihadi-salafisme primært præget af gruppen al-Qaida, som i høj grad personificerede andengenerations-jihadisme. I en dansk sammenhæng fremstod jihadismen derfor primært som noget, der udsprang af konflikter langt væk fra Danmark, og en eventuel trussel mod Danmark fremstod som noget, der ville komme udefra.

177 Se f.eks. Michael Taarnby Jensen, 2006, *Jihad in Denmark. An Overview and Analysis of Jihadi Activity in Denmark 1990-2006*, DIIS Working Paper no 2006/35 og Ann-Sophie Hemmingsen, 2012, *Anti-demokratiske og voldsfremmende miljøer, som bekender sig til islamistiske ideologier. Hvad ved vi?* DIIS Report 2012:06.

178 Morten Skjoldager, 2009, *Truslen indefra*, Lindhart & Ringhof.

179 Michael Taarnby Jensen, 2006, *Jihad in Denmark. An Overview and Analysis of Jihadi Activity in Denmark 1990-2006*, DIIS Working Paper no 2006/35.

I begyndelsen af 2000'erne fik offentligheden små indblik i, hvordan nogle danskere åbenbart valgte at rejse ud i verden og engagere sig i konflikterne der. Journalisterne Hans Davidsen-Nielsen og Matias Seidelin udgav således i 2004 bogen "Danskeren på Guantánamo – den personlige beretning",¹⁸⁰ som var baseret på interviews med Slimane Hadj Abderrahmane, der var født i Danmark og opvokset dels i Danmark og dels i Algeriet. Abderrahmane fortalte i bogen, hvordan han som stor dreng i Algeriet fattede sympati for de algerske grupper FIS¹⁸¹ og GIA¹⁸² og løbende overvejede at engagere sig i disse og i forskellige konflikter ude i verden, hvor muslimer led. I 1993, da Abderrahmane var omkring 20 år, flyttede han tilbage til Danmark, hvor han begyndte at studere matematik på Aarhus Universitet, men i slutningen af 1990'erne vandt hans ønske om at engagere sig i konflikter tilsyneladende. Efter gennem længere tid at have ledt efter nogen i Aarhus, der kunne bistå ham, rejste han i 2001 til Afghanistan. Der blev han imidlertid anholdt, mistænkt for at være tilknyttet al-Qaida, og i 2002 blev han overført til Guantanamo-lejren, hvorfra han i 2004 blev udleveret til Danmark.¹⁸³ Efter sin hjemkomst stod Abderrahmane frem i danske medier og fortalte, at det i hans øjne var legitimt at dræbe navngivne danske ministre, fordi disse i hans øjne var ansvarlige for krigshandlinger i lande med muslimsk majoritetsbefolkning. I 2007 blev Abderrahmane dømt for at have stjålet breve indeholdende blandt andet pas og kreditkort fra sin arbejdsplads i Post Danmark, og i 2013 blev han af familie og venner rapporteret død i Syrien, hvilket dog ikke er bekræftet.¹⁸⁴

I midten af 2000'erne, hvor tredjegerations-jihadismen, der var optaget af muslimers vilkår i Vesten og krænkelser af islam, vandt frem, ændrede en række angreb i Europa billedet af jihadi-salafisme som noget, der primært var knyttet til konflikter langt væk og af truslen som noget, der kom udefra. Med drabet på den hollandske filminstruktør Theo van Gogh i Amsterdam i 2004 og bombeangrebene i Madrid i 2004 og London i 2005 kom terrortruslen meget tættere på Danmark, og fordi mange af gerningsmændene bag disse angreb var født og opvokset i de samfund, som de angreb, rejste der sig nye spørgsmål: Hvorfor vendte disse mennesker sig mod deres egne naboer, og var der noget, samfundet kunne gøre? Det var i denne tid, man begyndte at tale om *radikaliseringsprocesser* og *homegrown terrorisme*, og der blev både prioriteret forskning i fænomenerne og igangsat udvikling af forebyggende indsatser. Det betyder, at vi i dag har betydeligt mere viden om jihadi-salafisme efter midten af 2000'erne end før.

3.4 De første danske terrrorsager

Midten og anden halvdel af 2000'erne var præget af dels en række danske terrrorsager og dels den krise, som opstod efter, at Jyllands-Posten den 30. september 2005 offentliggjorde 12 karikaturtegninger. I dette kapitel skal vi ikke beskæftige os nærmere med krisen,¹⁸⁵ men blot konstatere, at jihadi-salafister hurtigt begyndte at bruge den til at rekruttere og mobilisere. I april 2006 udsendte den daværende leder af al-Qaida, Osama bin Laden, således en erklæring med titlen "O People of Islam", hvori han proklamerede, at tegningerne var en værre forbrydelse end drab på kvinder og børn, og opfordrede alle

180 Hans Davidsen-Nielsen & Matias Seidelin, 2004, *Danskeren på Guantánamo – den personlige beretning*, Politiken.

181 Front Islamique du Salut/Den Islamiske Frelserfront var en algerisk gruppe, som arbejdede for at gøre Algeriet til en islamisk stat. I 1991 dannede gruppen et parti, som vandt flere lokalvalg. Da partiet i 1992 stod til at vinde parlamentsvalget, gennemførte militæret et kup, hvorefter partiet blev kendt ulovligt og mange tusinde medlemmer blev interneret i ørkenen.

182 Groupe Islamique Armé/Den Væbnede Islamiske Gruppe var en af de militante grupper i den borgerkrig, som opstod i Algeriet efter militærkuppet i 1992.

183 Hans Davidsen-Nielsen & Matias Seidelin, 2004, *Danskeren på Guantánamo – den personlige beretning*, Politiken.

184 Se f.eks. Morten Skjoldager, Line Prasz og Claus Blok Thomsen, 2013, "Kontroversiel dansker kan være dræbt i Syrien". *Politiken* 18. februar 2013.

185 For et overblik over udviklingen af krisen se f.eks.: <https://nyheder.tv2.dk/samfund/2020-10-30-faa-overblikket-saadan-har-muhammedkrisen-udviklet-sig-fra-2005-til-nu>.

verdens muslimer til at dræbe tegnerne og straffe den danske regering. Derefter fulgte lignende trusler fra andre ledende figurer i al-Qaida.¹⁸⁶

Tegningerne spillede en rolle i adskillige efterfølgende terrrorsager både i Danmark og i udlandet, og ifølge Politiets Efterretningstjeneste fik krisen stor betydning for terrortruslen mod Danmark.¹⁸⁷ Af tjenestens vurdering af terrortruslen mod Danmark fra marts 2021 fremgår det, at tegningerne i 2021 fortsat er en faktor, som kan påvirke terrortruslen mod Danmark:

Siden tegningesagen har sager om opfattede krænkelse af islam (herefter "krænkelsessager"), i nogle tilfælde relateret til debat om ytringsfrihed, været en faktor i terrortruslen mod Danmark. I 2020 har hændelser i Danmark og udlandet, der er blevet opfattet som krænkelse af islam, vist, at krænkelsessager i Danmark og udlandet fortsat har et betydeligt potentiale som drivkraft for militante islamister. Reaktionen på krænkelsessager i udlandet og særligt i Frankrig har været med til at sætte fokus på både historiske og aktuelle krænkelsessager i Danmark.¹⁸⁸

Allerede inden tegningerne blev en faktor, så vi dog de første danske sager. I 2004 blev Said Mansour, der som tidligere nævnt omgikkes de udenlandske jihadi-salafister, som i slutningen af 1980'erne og begyndelsen af 1990'erne tog ophold i Danmark, dømt for besiddelse af en større mængde ammunition, en ladt pistol og hittegods samt for dokumentfalsk, og året efter blev han sigtet for at opfordre til terror gennem sit forlag al-Nur. For dette blev han i 2007 idømt 3,5 års ubetinget fængsel.¹⁸⁹ Mansours opfordringer til terror blev sat i forbindelse med den såkaldte Glostrup-sag, som tog sin begyndelse i oktober 2005, hvor politiet anholdt op imod 30 personer mistænkt for at planlægge terror.

Disse danske anholdelser udsprang af anholdelsen af en dansk og en svensk mand i Bosnien og hang desuden sammen med anholdelser i både Storbritannien, Canada og USA. Der var tale om et transnationalt netværk af ganske unge mænd, som i høj grad interagerede med hinanden online og den 11. september 2005 valgte at uploade et dokument på et online chatforum for al-Qaida-sympatisører, hvori de bekendtgjorde etableringen af *al-Qaida i Nordeuropa*.¹⁹⁰ Samtidig med deres online aktiviteter var de fleste af de unge mænd også i fysisk kontakt med lokale ideologer og prædikanter i deres hjemlande. Eksempelvis havde nogle af de unge mænd i Danmark en relation til Said Mansour, hvilket der blev lagt vægt på i begge retssager. Nogle af dem havde også deltaget i en rejse til London i slutningen af 2004, hvor de blandt andet mødte den engelske gruppe *al-Muhajiroun*. Denne gruppe og dens betydning for udviklingen af jihadi-salafisme i Danmark vender vi tilbage til lidt senere, men først skal vi lige afrunde gennemgangen af de første danske terrrorsager.

I 2007 begyndte den danske retssag mod fire af de unge mænd, som var blevet anholdt i Glostrup-sagen i oktober 2005. To af de anklagede var kun 16 år ved anholdelsen, og de stod anklaget for sammen med danskeren og svenskeren, som var blevet anholdt i Bosnien, at have planlagt et angreb et sted i Europa. Under anholdelsen i Bosnien havde man fundet våben, sprængstof, et selvmordsbælte, en video med vejledning til at fremstille bomber og en video, hvor den danske og den svenske mand forklarede, at de ville angribe et sted i Europa for at hævne krigen i Irak og Afghanistan. I den bosniske

186 Petter Nesser, 2015, *Islamist Terrorism in Europe. A History*, C. Hurst & Co.

187 Trusselvurderinger fra 2012 og frem kan tilgås på: <https://www.pet.dk/Publikationer/CTA-analyser.aspx>.

188 Center for Terroranalyse, 2021, Vurdering af Terrortruslen mod Danmark, Politiets Efterretningstjeneste.

189 Se f.eks. DR, 2007, Mansour skyldig i opfordring til terror, dr.dk, 11. april 2007.

190 Manni Crone, 2008, "Jihad uden kanon. Fra al-Qaeda til al-qaedisme?", *Den Ny Verden*, 41, s. 37-45.

sag blev begge fundet skyldige, og i den danske sag blev den ene af de fire – en af dem, som kun var 16 år ved anholdelsen – fundet skyldig og idømt syv års fængsel for planlægning af terror. Efter afsoning af denne dom overfaldt han i 2013 digteren Yahya Hassan¹⁹¹ og blev idømt fem måneders fængsel herfor, hvorefter han ifølge flere danske medier tilsluttede sig gruppen Islamisk Stat.¹⁹²

Glostrup-sagen satte for alvor truslen fra danske borgere på agendaen, og indtrykket blev forstærket af de efterfølgende anholdelser i Vollsmose-sagen i 2006 og Glasvejs-sagen i 2007. Journalisterne Morten Skjoldager og Kaare Gotfredsen har ganske detaljeret bekræftet disse tre første sager i deres bøger "Truslen indefra"¹⁹³ og "Terror-sagen fra Vollsmose",¹⁹⁴ så her skal de blot opsummeres. I Vollsmose-sagen blev tre mænd fra Odense i 2007 dømt for planlægning af terror og for at have anskaffet sig gødning, kemikalier og laboratorieudstyr, samt have fremstillet sprængstoffet TATP.¹⁹⁵ I Glasvejs-sagen blev to mænd fra København i 2008 dømt for planlægning af terror og for at have fremstillet og prøvesprængt sprængstoffet TATP. Den ene af de dømte havde haft et ophold i Waziristan mellem Pakistan og Afghanistan, hvor han blandt andet havde været i kontakt med al-Qaida og modtaget træning i fremstilling af sprængstoffer.

Gennem retssagen i Glasvejs-sagen blev det tydeligt, at de anklagede var del af den samme personkreds, som de anklagede i Glostrup-sagen, og at de alle var del af noget, der kunne beskrives som et dansk jihadi-salafistisk miljø.¹⁹⁶ Flere personer, som blev afhørt i forbindelse med Glostrup-sagen og Glasvejs-sagen, blev efterfølgende dømt i andre terrorrelaterede sager eller udrejste til konfliktområder i blandt andet Somalia og Syrien.

Som det fremgår, fandt flere af disse første sager sted efter offentliggørelsen af tegningerne i 2005, og under retssagerne blev der spurgt ind til, om offentliggørelsen og den efterfølgende krise havde haft betydning, men i ingen af sagerne fremstod nogen af delene som centrale. Der fulgte dog andre sager, hvor tegningerne og krisen helt åbenlyst spillede en central rolle.

I februar 2008 blev tre mænd anholdt i Aarhus mistænkt for at planlægge drab på Kurt Westergaard, der havde tegnet en af de tolv karikaturtegninger, som Jyllands-Posten offentliggjorde i 2005. Den ene af mændene blev hurtigt løsladt, mens de to andre, som var tunesiske statsborgere, blev administrativt udvist på baggrund af en vurdering af, at de var til fare for statens sikkerhed. Sagen, der blev kendt som Tuneser-sagen, førte til stramninger af reglerne for udviste personer på tålt ophold og til indførelsen af en ordning, hvor særligt udpegede forsvarsadvokater kan få adgang til Politiets Efterretningstjenestes beviser, som deres klienter og offentligheden ikke må se, således at disse beviser kan indgå i retssager. Derudover førte den til, at en lang række danske aviser den 13. februar 2008 genoptrykte de tolv karikaturtegninger, hvilket førte til endnu en krise og ifølge Politiets Efterretningstjeneste "ændrede Danmarks status fra at være et lejlighedsmål på niveau med andre vestlige lande til at være et højt prioriteret terrormål."¹⁹⁷ På denne baggrund fik Kurt Westergaard omfattende beskyttelse, hvilket havde afgørende betydning, da han den 1. januar 2010 blev angrebet i sit hjem

191 Se f.eks. Jan Lauridsen, 2013, "Yahya Hassans overfaldsmand stod bag terrormanifest", TV2 19. november 2013.

192 Se f.eks. Thomas Kløse Jensen, 2014, "Terroridømt dansker kæmper for Islamisk Stat", DR 19. november 2014.

193 Morten Skjoldager, 2009, *Truslen indefra*, Lindhart & Ringhof.

194 Kaare Gotfredsen, 2008, *Terrorsagen fra Vollsmose*, TV 2.

195 Et meget ustabilt sprængstof, som kan fremstilles af lettilgængelige ingredienser.

196 Se f.eks. Morten Skjoldager, 2009, *Truslen indefra*, Lindhart & Ringhof og Ann-Sophie Hemmingsen, 2010, *The Attractions of Jihadism. An Identity Approach to Three Danish Terrorism Cases and the Gallery of Characters around Them*, PhD Thesis, Københavns Universitet.

197 Center for Terroranalyse, 2013, *Tegningesagens fortsatte betydning for terrortruslen mod Danmark*, Politiets Efterretningstjeneste, 8. januar 2013.

af en mand bevæbnet med en økse. På grund af beskyttelsen undslap Westergaard angrebet, som både byretten, landsretten og Højesteret fandt var et forsøg på terror motiveret af Westergaards tegning.

I tillæg til disse to sager, hvor gerningsmændene var bosiddende i Danmark, var der i slutningen af 2000'erne også adskillige angreb på danske interesser i udlandet. Blandt andet blev den danske ambassade i Pakistan i juni 2008 mål for en bombe, som al-Qaida tog ansvar for og italesatte som hævn for tegningerne. Derudover rejste flere udlændinge til Danmark for at gennemføre angreb, ligesom der var anholdelser i andre lande af personer, som var mistænkt for at planlægge angreb på enten Jyllands-Posten eller Kurt Westergaard. Disse udenlandske sager var ikke udtryk for jihadi-salafisme i Danmark, men to af dem bør alligevel nævnes her.

Den ene sag omhandler amerikaneren David Headley, som i 2009 blev anholdt i Chicago. Han havde inden anholdelsen medvirket i planlægningen af dels en serie koordinerede angreb i Mumbai i Indien, som blev gennemført i november 2008, og dels et angreb mod Jyllands-Posten i København. I forbindelse med sin planlægning havde manden besøgt Danmark i begyndelsen og midten af 2009, hvor han blandt andet optog videosekvenser i København. Derudover havde Headley opholdt sig i samme område i Waziristan mellem Pakistan og Afghanistan som en af de dømte i Glasvejs-sagen.¹⁹⁸

Den anden sag omhandler fire svenskere, som mellem jul og nytår i 2010 blev anholdt i Storkøbenhavn med våben og ammunition. De havde gennem længere tid været overvåget af myndighederne i Sverige, og af aflytninger derfra fremgik det, at de planlagde at angribe en avis i København og desuden overvejede at angribe tilfældige danske familier i deres hjem i juledagene. Tre af svenskerne blev anholdt i en lejlighed i Herlev, som en herboende mand havde stillet til rådighed for dem. Ifølge den daværende chef for Politiets Efterretningstjeneste var denne mand kendt af tjenesten som del af det samme miljø, som de anholdte i Glostrup-sagen og Glasvejs-sagen. Der var dog ingen beviser for, at han vidste, hvad svenskerne planlagde, og derfor blev der ikke rejst tiltale mod ham.¹⁹⁹ Ligesom Headley havde en af svenskerne haft et ophold i samme område i Waziristan mellem Pakistan og Afghanistan som en af de dømte i Glasvejs-sagen.²⁰⁰ Begge disse udenlandske sager havde altså snitflader med både Glasvejs-sagen og tegningekrisen.

Set fra et dansk perspektiv var det tidsmæssige sammenfald mellem offentliggørelsen af tegningerne og udviklingen af tredjegerations-jihadisme særdeles uheldigt. Tegningerne blev offentliggjort på et tidspunkt, hvor nogle jihadi-salafister var begyndt at udvide deres fokus til også at omhandle muslimers forhold i Vesten og krænkelser af islam, og i den agenda passede tegningerne uhørt godt ind, som et konkret udtryk mod hvilket vreden kunne rettes. Lige siden har karikaturtegninger været et fokuspunkt for jihadi-salafister.

3.5 Udrejse til konfliktområder

Længe inden borgerkrigen i Syrien brød ud i 2012, og danskere begyndte at rejse dertil for at deltage i kampene eller i opbygningen af det kalifat, som gruppen Islamisk Stat udråbte i juni 2014, var danskere rejst til konfliktområder ude i verden. Som nævnt rejste Slimane Hadj Abderrahmane i begyndelsen af 2000'erne til Afghanistan, og både

198 Morten Skjoldager, 2016, *Syv år for PET. Jakob Scharfs tid*, People's Press.

199 Morten Skjoldager, 2016, *Syv år for PET. Jakob Scharfs tid*, People's Press.

200 Morten Skjoldager, 2016, *Syv år for PET. Jakob Scharfs tid*, People's Press.

før og efter dette rejste danskere til konfliktområder i lande som Afghanistan, Yemen, Irak og Somalia.²⁰¹

I slutningen af 2000'erne tiltrak særligt det østafrikanske land Somalia mange danskere. I Somalia udviklede en national konflikt sig således, at der omkring 2006 opstod en gruppe, som kaldte sig *al-Shabaab*. Denne gruppe tiltrak udlændinge fra hele verden, og i 2009 svor *al-Shabaab* troskab til *al-Qaida*. Samme år gennemførte to danske mænd hvert sit selvmordsangreb i Somalia. Disse angreb er udgangspunktet for filmen "Krigerne fra Nord" fra 2014,²⁰² som følger i fodsporene på en større gruppe unge mænd fra Københavnsområdet, der sammen blev tiltrukket af *al-Shabaab*, hvorefter flere valgte at rejse til Somalia for enten at gennemføre selvmordsangreb eller deltage i kampe. En af de unge mænd, som rejste i 2009, havde forud for sin afrejse været anholdt i forbindelse med Glasvejs-sagen, og ifølge Center for Terroranalyse (CTA) truede og fordømte *al-Shabaab* Danmark og den danske regering med reference til tegningerne i to videoer fra 2008.²⁰³

I 2013 vurderede Politiets Efterretningstjeneste, at op imod 40 personer bosiddende i Danmark opholdt sig eller havde opholdt sig i Østafrika med henblik på at modtage træning eller kæmpe for *al-Shabaab*.²⁰⁴ Flere personer, som i Danmark blev dømt for terrorrelaterede forbrydelser, havde tidligere været mistænkt for relationer til *al-Shabaab*. Således havde den mand, som nytårsdag i 2010 angreb Kurt Westergaard i hans hjem, i 2009 været anholdt i Kenya under mistanke for at være tilknyttet *al-Shabaab*. En af de fire svenskere, som blev anholdt i december 2010, havde ligeledes været anholdt i Østafrika under mistanke for tilknytning til *al-Shabaab* i 2007 og havde derudover været anholdt i Pakistan i 2009 under mistanke for at forsøge at tilslutte sig kampe i Afghanistan. Som nævnt ovenfor havde en anden af svenskerne opholdt sig i Waziristan mellem Afghanistan og Pakistan. Derudover blev to danske brødre i 2014 dømt for at have forsøgt at finansiere og modtage træning hos *al-Shabaab*. Efter afsoning af denne dom blev brødrene i 2019 dømt for svindel med NemID ved i 2016-17 ulovligt at have installeret keyloggere på computere på biblioteker i Danmark, og i 2021 blev den ene tiltalt for at have fortsat svindlen under sin afsoning.²⁰⁵

3.6 Udviklingen af danske miljøer

Samtidig med at alle disse sager udspandt sig, udviklede jihadi-salafistiske miljøer sig i Danmark, særligt omkring København og Aarhus. Siden begyndelsen af 1990'erne havde der i Danmark eksisteret miljøer bestående af tilhængere af første- og andengenerations-jihadisme. Disse miljøer var ikke videre organiserede, og de hverken interesserede sig for eller engagerede sig i det danske samfund, ligesom de ikke interagerede med offentligheden. Tilhængerne lyttede til de samme kilder, som de var loyale overfor, og de fulgte traditionelle måder at tildele autoritet og troværdighed på, hvor ældre automatisk respekteres, og hvor man lytter til personer med uddannelse fra traditionelle islamiske universiteter.

I midten af 2000'erne begyndte tredjegerations-jihadi-salafismen at gøre sig gældende også i Danmark med nye grupper og netværk af primært unge mennesker, som orienterede sig mere mod en dansk kontekst og forholdt sig mere til danske problematikker.

201 Center for Terroranalyser, 2012, *Foreign fighters og truslen mod Danmark*, Politiets Efterretningstjeneste, 19. november 2012.

202 Søren Steen Jensen og Nasib Farah, 2014, *Krigerne fra Nord*, Made in Copenhagen.

203 Center for Terroranalyse, 2013, *Al-Shabaab: Baggrund og status efter angrebet på Westgate shopping center i Nairobi*, Politiets Efterretningstjeneste, 23. september 2013.

204 Center for Terroranalyse, 2013, *Al-Shabaab: Baggrund og status efter angrebet på Westgate shopping center i Nairobi*, Politiets Efterretningstjeneste, 23. september 2013.

205 Morten Frandsen og Line Gertsen, 2021, "Terrordømt tiltalt for millionsvindel fra lukket fængsel", DR 29. oktober 2021.

Nogle af tilhængerne var desuden optaget af at få etableret et kalifat, som skulle samle alle muslimer i hele verden, herunder også i Danmark. Ligesom første- og andengenerationsmiljøerne var disse forholdsvis uformelle og uorganiserede. Der var således ingen ledelser eller medlemskaber, og der var heller ikke et erklæret hierarki. Der var nærmere tale om primært yngre mennesker, som søgte viden ved at gå til undervisning og finde inspiration på egen hånd. Tilhængerne fokuserede i mindre grad på traditionel uddannelse eller alder som kilde til autoritet, og de arrangerede selv både semi-offentlige foredrag, konferencer og fester omkring højtider og lukkede foredrag, hvor taleren på forhånd skulle godkende deltagerne. De uddelte også missionerende pjecer ved moskeer og på gader og stræder, og de havde flere hjemmesider tilknyttet, ligesom de annoncerede på både YouTube, Facebook og Twitter. Nogle tilhængere fulgte konsekvent faste, ugentlige begivenheder, men de fleste var løse tilknyttet og shoppede rundt mellem forskellige fora, som de fandt inspirerende.

I anden halvdel af 2000'erne voksede en mere aktivistisk gren af tredjegerations-jihadisme frem i Danmark. Denne gren havde et endnu stærkere fokus på Danmark, og så var den langt mere organiseret og hierarkisk. Tilhængerne havde også en langt mere aktivistisk og synlig profil og desuden et mere udtalt ønske om at etablere et kalifat i Danmark. De involverede sig direkte i det danske samfund og stillede blandt andet op i danske medier, ligesom de navngav sig selv som grupper og iscenesatte sig som offentlige debattører optaget af danske muslimers liv og levned. Et meget kendt eksempel fra denne gren er gruppen *Kaldet til Islam*. I sommeren 2011 gik denne gruppe aktivt ud i Københavnsområdet og agiterede imod deltagelse i det danske folketingsvalg, som skulle afholdes i september 2011 og lavede derefter forskellige ikkevoldelige aktioner i København. Flere af de personer, som grundlagde og repræsenterede gruppen Kaldet til Islam, havde tidligere været anholdt i forbindelse med blandt andet Glostrup-sagen og Glasvejs-sagen.

Gruppen Kaldet til Islam var både organiseret, koordineret og hierarkisk. Da de i efteråret 2011 lavede en aktion i København, hvor de via klistermærker og interviews til medier meddelte, at de havde etableret såkaldte "sharia-zoner" i Tingbjerg, stod navngivne personer således frem som talspersoner, og efterfølgende arrangerede gruppen konferencer for at fremlægge deres synspunkter.²⁰⁶ Videooptagelser af disse og af gruppens oplysningsarbejde på gaderne i København blev gjort tilgængelige på deres egen hjemmeside og profiler på sociale medier, som fremstod særdeles gennearbejdede og visuelt sammenhængende. Tilhængere af denne aktivistiske gren anvendte i højere grad end nogen andre internettet og især de sociale medier til at udbrede deres synspunkter og henvende sig eksplicit til det omgivende samfund.

Ligesom i en international sammenhæng eksisterede de forskellige generationer af jihadi-salafisme i Danmark sideløbende med hinanden, og der opstod jævnligt debatter og konflikter. Et eksempel på en konflikt mellem tilhængere af forskellige generationer udspandt sig, da gruppen Kaldet til Islam erklærede, at de havde etableret "sharia-zoner" i København, og at de arbejdede på at etablere flere rundt om i Danmark. I december 2011 offentliggjorde en mand, der opfattede sig selv som en autoritet og bevægede sig mellem anden- og tredjegerations-jihadisme, på sin hjemmeside en artikel, hvori han argumenterede mod ideen om at indføre kalifatet eller sharia i et land, hvor flertallet af befolkningen ikke er muslimer. Dette affødte reaktioner fra personer tilknyttet Kaldet til Islam, og den 31. december 2011 holdt autoriteten en tale under titlen "Rådgivning til vore brødre fra Kaldet", i hvilken han uddybede sin artikel og forholdt sig til reaktionerne fra gruppen Kaldet til Islam. Af denne tale fremgik det, at repræsentanter fra

206 Se f.eks. Lars Jellestad, 2015, "Vi snakkede med formanden for Kaldet til Islam om hans forhold til demokrati og martyrer", VICE 30. maj 2015.

Kaldet til Islam havde beskyldt ham for at fornærme Gud og dertil havde omtalt ham som en "såkaldt sheikh", der var til grin. I sin tale beskyldte han til gengæld repræsentanterne fra Kaldet til Islam for at være unge og uvidende og italesatte sig selv som en far, der måtte sætte sine børn på plads. Han argumenterede endvidere for, at det er et udtryk for uvidenhed, når nogle tror, at man kan eller skal indføre sharia i Danmark. Han fortalte videre, at han og gruppen Kaldet til Islam på et tidligere tidspunkt rent faktisk havde samarbejdet og blandt andet sammen havde afholdt en konference, som argumenterede imod deltagelse i demokrati som reaktion på, at ungdomsafdelingen af Islamisk Trossamfund i september 2011 havde inviteret en britisk sheikh til at tale om, at muslimer bør deltage i demokratiet. Derudover fremhævede han i talen, at han fortjente at blive respekteret for sin erfaring, viden og alder.²⁰⁷

Tre danske ph.d.-afhandlinger²⁰⁸ har beskæftiget sig indgående med dansk tredjegenerations-jihadisme, og herfra ved vi blandt andet, at for tilhængerne var der ikke kun tale om religiøse eller politiske fora, hvor man diskuterede eller planlagde at gøre noget ved de emner, som man var optaget af. Der var i høj grad også tale om sociale netværk, hvor tilhængerne fandt og formede deres identitet, og hvor der foregik alskens sociale aktiviteter, såsom sportsbegivenheder, lejrture og fester, og hvor tilhængere hjalp hinanden i deres privatliv. Derfor var der i miljøerne også tilhængere, som måske nok legitimerede brugen af vold og hyldede dem, der havde en voldelig adfærd, men ikke nødvendigvis selv nogensinde overvejede at gribe til vold, fordi de var der af helt andre grunde. Der var også en del social kontrol i miljøerne, hvor man pressede hinanden til at overholde de interne regler, og der var selverklærede autoriteter, som traf beslutninger om, hvorvidt tilhængere eksempelvis kunne lade sig skille fra en voldelig ægtefælle, hvordan de skulle klæde sig, og hvilke jobs de kunne tage.

3.7 Den aktivistiske gren

Den aktivistiske gren af tredjegenerations-jihadisme og gruppen Kaldet til Islam var ikke et dansk fænomen. De var del af en europæisk bevægelse, der i høj grad roterede omkring den ovenfornævnte London-baserede gruppe, som en gruppe unge danskere besøgte i 2004.

I juni 2004 rejste tolv unge mænd fra Danmark til London for at deltage i en konference, hvor en af hovedtalerne var en mand ved navn Omar Bakri Muhammad. Han var leder af den engelske gruppe *al-Muhajiroun*, som havde eksisteret siden midten af 1990'erne og var blevet kendt i den bredere offentlighed, da den i 2002 havde afholdt en konference med titlen "The Magnificent 19", som hyldede gerningsmændene bag angrebene den 11. september 2001. Hvad der foregik under de tolv unge mænds besøg i London i juni 2004, er ikke offentlig kendt, men i de efterfølgende år blev flere af deltagerne involveret i terrorsager,²⁰⁹ herunder Glostrup-sagen og Glasvejs-sagen og i udrejse til forskellige konfliktområder, herunder Syrien. Flere blev også centrale i udviklingen af det jihadi-salafistiske miljø i Danmark.

Al-Muhajiroun blev i 2005 kendt ulovlig i England, men havde inden da allerede opløst sig selv under dette navn og var begyndt at virke under andre navne. Under navnene *al-Ghurabaa* og *The Saved Sect* blev gruppen kendt ulovlig i 2006, hvorefter den virkede

207 Ann-Sophie Hemmingsen, 2012, *Anti-demokratiske og voldsfremmende miljøer, som bekender sig til islamistiske ideologier. Hvad ved vi?* DIIS Report 2012:06.

208 Sara Jul Jacobsen, 2020, Kvindespecifik jihadpropaganda - Subjekspositioner, motiveringsnarrativer og mobiliseringspotentiale: En undersøgelse af diskursive praksisser, materialitet og følelser i dansk online jihadisalafisme. Ph.d.-afhandling, Roskilde Universitet, Mikkel Hjelt, 2020, *The Radical Milieu: A Socio-Ecological Analysis of Salafist Radicalization in Aarhus, 2007-17*, PhD Thesis, Aarhus Universitet og Ann-Sophie Hemmingsen, 2010, *The Attractions of Jihadism. An Identity Approach to Three Danish Terrorism Cases and the Gallery of Characters around Them*, PhD Thesis, Københavns Universitet.

209 Morten Skjoldager, 2016, *Syv år for PET. Jakob Scharfs tid*, People's Press.

under navnene *Islam4UK*, *Call to Submission*, *Islamic Path*, *London School of Sharia* og *Muslims Against Crusades*. Under disse navne blev den kendt ulovlig i 2011-12, og i 2014 blev den kendt ulovlig under navnene *Need4Khilafah*, *Shariah Project* og *Islamic Dawah Association*.²¹⁰ Årsagen til, at gruppen gang på gang blev kendt ulovlig i England, var, at den jf. Terrorism Act 2000 var involveret i terrorisme. Gruppen blev, under de mange forskellige navne, gang på gang sat i forbindelse med konkrete terrorangreb, men ved at virke under forskellige navne var den i stand til at holde sig i gang, og ledelsen var i lange perioder i stand til at balancere på kanten af loven, således at den kunne ytre sig uden selv at blive dømt. Disse strategiske greb hang muligvis sammen med, at Omar Bakri Muhammad i 2005 forlod England og overlod ledelsen af gruppen til en mand ved navn Anjem Choudary, som var uddannet jurist.

Al-Muhajiroun og den karismatiske Choudary inspirerede i slutningen af 2000'erne ligesindede i flere europæiske lande til at danne mere organiserede grupper, der alle havde en særdeles offentlig profil og var bevidst provokerende og konfrontatoriske. Disse grupper omtalte alle sig selv med en række forskellige navne, herunder typisk navne, der begyndte med *Sharia4* eller *Islam4* og endte med det land, de tilhørte.²¹¹ Der var eksempelvis *Sharia4Belgium*, *Sharia4Holland*, og også den danske gruppe Kaldet til Islam kaldte sig sommetider *Sharia4dk*. Gruppen Kaldet til Islams åbenlyse inspiration fra englænderne var også tydelig, da de i 2011 meddelte, at de havde etableret "sharia-zoner" i København. Dette skete nemlig kort tid efter, at den engelske gruppe havde gjort det samme i London. Derudover var der også direkte personlig kontakt mellem danskerne og englænderne, ligesom de linkede til hinandens hjemmesider og sociale medier, og danskerne inviterede englænderne som talere til begivenheder.²¹²

Gruppen Kaldet til Islam havde ligesom englænderne og deres ligesindede i andre europæiske lande en langt mere interagerende stil, end tidligere tiders jihadi-salafister. Således arrangerede de både fysiske og virtuelle begivenheder, hvor deltagere kunne stille spørgsmål og kommentere, og de åbnede også for debat på deres profiler på sociale medier. Et helt nyt spor var gruppens målrettede fokus på frelse af muslimer, som var slået ind på en kriminel løbebane. I slutningen af 2000'erne og begyndelsen af 2010'erne forsøgte nogle af gruppens tilhængere således at omvende sådanne personer gennem en brevkampagne til indsatte og ved at missionere i de københavnske gader, hvor forskellige bander i denne periode havde en voldsom konflikt med hinanden.

Med den aktivistiske gren udviklede de danske jihadi-salafistiske miljøer sig – ligesom tilsvarende miljøer i andre europæiske lande – fra at være lukkede miljøer til at være langt mere synlige. Samtidig udviklede tredjegenerations-jihadismen en propaganda, som ikke kun handlede om voldsfremmende og militante budskaber, men også om emner som identitet, racisme, dansk politik og dansk islam, og som blev delt på åbne hjemmesider og profiler på sociale medier.

Den propaganda, som grupper som Kaldet til Islam offentliggjorde i de første år, kunne faktisk efterlade indtryk af, at gruppen slet ikke var jihadi-salafistisk, da den ikke eksplicit legitimerede vold. Da krigen i Syrien brød ud, ændrede gruppens propaganda sig dog hurtigt. Flere personer fra gruppen drog allerede i 2012 og 2013 til Syrien og begyndte derfra at propagandere og rekruttere andre gennem de platforme, som de tidligere havde etableret med deres bredere agenda. I sensommeren 2013 blev der eksempelvis lagt en serie af film på YouTube, som bar titlen *Den forglemte forpligtelse*.

210 <https://www.gov.uk/government/publications/proscribed-terror-groups-or-organisations--2/proscribed-terrorist-groups-or-organisations-accessible-version>.

211 Lorenzo Vidino, 2016, "Sharia4: From Confrontational Activism to Militancy", *Perspectives on Terrorism*, Vol. 9, Iss. 2, 2015.

212 Ann-Sophie Hemmingsen, 2016, "Plebeian Jihadism in Denmark: An Individualisation and Popularization Predating the Growth of the Islamic State", *Perspectives on Terrorism*, Vol. 10, Iss. 6, 2016.

I disse film fortalte de udrejste om, hvor fantastisk det var at være i Syrien, og hvor glade de lokale var for deres tilstedeværelse. Derudover opfordrede de meget ihærdigt danske muslimer til at komme ned og være med til at opbygge et kalifat, som på sigt skulle udvides til hele verden. I filmene fortalte de også om de kampe, som de deltog i, og i en af filmene var der en passage, hvor fire mænd skød til måls efter fotos af danske politikere og andre offentlige personer efter at have opfordret danskere til at gribe til vold i Danmark.²¹³

3.8 Afrunding

Dette kapitel har kort opsummeret udviklingen af jihadi-salafisme i Danmark fra 1980'erne frem til 2013. Den videre udvikling følger i Tore Hammings kapitel.

Kapitlet har fulgt udviklingen af jihadi-salafismen i Danmark siden slutningen af 1980'erne, hvor sympatisører, der primært var optaget af forholdene i lande med muslimsk majoritetsbefolkning, slog sig ned i Danmark, hvorefter der udviklede sig sympatiserende miljøer her. Det har illustreret, hvordan de danske miljøer altid har været påvirket af internationale begivenheder og strømninger, og hvordan de har udviklet sig i interaktion med ligesindede miljøer i andre lande. Særligt væsentlig var udviklingen af den tredje generation af jihadi-salafisme, som i midten af 2000'erne udviklede jihadi-salafismens fokus til også at omhandle muslimers vilkår i Vesten og krænkelse af islam. Samtidig udviklede den også sin propaganda fra at omhandle voldsfremmende og militante budskaber til også at omhandle emner som identitet, racisme, dansk politik og dansk islam, og den gjorde propagandaen langt mere tilgængelig på åbne hjemmesider og profiler på sociale medier. Det tidsmæssige sammenfald mellem udviklingen af denne version af jihadi-salafisme og tegningesagen fik stor betydning for Danmark, fordi tegningerne passede uhørt godt ind i denne agenda, som et konkret udtryk mod hvilket vreden kunne rettes.

Mange flere detaljer om miljøerne og deres udvikling kan findes i de publikationer, som er nævnt undervejs i kapitlet og i alle de andre bøger, rapporter, artikler, podcasts, dokumentarprogrammer med videre, som efterhånden er udarbejdet af både forskere og journalister. I disse findes også detaljer om flere sager, netværk, grupper og personer end de, som er nævnt i dette kapitel.

213 Ann-Sophie Hemmingsen, 2014, "Jeg en stat mig bygge vil. Når vesterlændinge drager til konfliktområder for at grundlægge Utopia", *Terrorisme og trusselvurderinger*, ed. Lars Erslev Andersen, Dansk Institut for Internationale Studier.

3.9

Litteraturliste

- Center for Terroranalyse. (2012). *Foreign fighters og truslen mod Danmark*. Politiets Efterretningstjeneste
- Center for Terroranalyse. (2013). *Tegningesagens fortsatte betydning for terrortruslen mod Danmark*. Politiets Efterretningstjeneste
- Center for Terroranalyse. (2013). *Al-Shabaab: Baggrund og status efter angrebet på Westgate shopping center i Nairobi*. Politiets Efterretningstjeneste
- Center for Terroranalyse. (2021). *Vurdering af Terrortruslen mod Danmark*. Politiets Efterretningstjeneste
- Crone, M. (2008). "Jihad uden kanon. Fra al-Qaeda til al-qaedisme?". *Den Ny Verden* 41
- Davidson-Nielsen, H. & M. Seidelin. (2004). *Danskeren på Guantánamo – den personlige beretning*. Politiken
- Danmarks Radio. (2007, 11. april). "Mansour skyldig i opfordring til terror". dr.dk
- Frandsen, M. & L. Gertsen. (2021, 29. oktober) "Terror dømt tiltalt for millionsvindler fra lukket fængsel". Danmarks Radio
- Gotfredsen, K. (2008). *Terrorsagen fra Vollsmose*. TV 2
- Hegghammer, T. (2017). *Jihadi Culture. The Art and Social Practices of Militant Islamists*. Cambridge University Press
- Hemmingsen, A. (2010). *The Attractions of Jihadism. An Identity Approach to Three Danish Terrorism Cases and the Gallery of Characters around Them*. Ph.d.-afhandling. Københavns Universitet
- Hemmingsen, A. (2012). *Anti-demokratiske og voldsfremmende miljøer, som bekender sig til islamistiske ideologier. Hvad ved vi?* DIIS Report
- Hemmingsen, A. (2014). "Jeg en stat mig bygge vil. Når vesterlændinge drager til konfliktområder for at grundlægge Utopia". I L. E. Andersen (red.), *Terrorisme og trusselsvurderinger*. Dansk Institut for Internationale Studier
- Hemmingsen, A. (2016) "Plebeian Jihadism in Denmark: An Individualisation and Popularization Predating the Growth of the Islamic State". *Perspectives on Terrorism* 10 (6)
- Hjelt, M. (2020). *The Radical Milieu: A Socio-Ecological Analysis of Salafist Radicalization in Aarhus, 2007-17*. Ph.d.-afhandling. Aarhus Universitet
- Jacobsen, S. J. (2020). *Kvindespecifik jihadpropaganda - Subjektspositioner, motiveringsnarrativer og mobiliseringspotentiale: En undersøgelse af diskursive praksisser, materialitet og følelser i dansk online jihadisalafisme*. Ph.d.-afhandling, Roskilde Universitet
- Jellestad, L. (2015, 30. maj). "Vi snakkede med formanden for Kaldet til Islam om hans forhold til demokrati og martyrer". VICE
- Jensen, M. T. (2006). *Jihad in Denmark. An Overview and Analysis of Jihadi Activity in Denmark 1990-2006*. DIIS Working Paper 35
- Jensen, S. S. & N. Farah. (2014) *Krigerne fra Nord*. Made in Copenhagen
- Jensen, T. K. (2014, 19. november). "Terror dømt dansker kæmper for Islamisk Stat". Danmarks Radio
- Kepel, G. (2017). *Terror in France. The Rise of Jihad in the West*. Princeton University Press
- Lauridsen, J. (2013, 19. november). "Yahya Hassans overfaldsmand stod bag terrormanifest". TV2
- Nesser, P. (2015). *Islamist Terrorism in Europe. A History*. C. Hurst & Co
- Skjoldager, M. (2009). *Truslen indefra*. Lindhart & Ringhof
- Skjoldager, M. (2016). *Syv år for PET. Jakob Scharfs tid*. People's Press
- Skjoldager, M. & L. Prasz, C. B. Thomsen. (2013, 18. februar). "Kontroversiel dansker kan være dræbt i Syrien". Politiken
- Vidino, L. (2015). "Sharia4: From Confrontational Activism to Militancy". *Perspectives on Terrorism* 9 (2)
- Wagemakers, J. (2020). "Salafism: Generalisation, Conceptualisation and Categorisation" I M. Ranstorp (red.), *Contextualising Salafism and Salafi Jihadism*. Nationalt Center for Forebyggelse af Ekstremisme

KAPITEL 4

Den danske jihadistiske bevægelse 2013-2021

Tore Refslund Hamming

Senior Fellow ved International Centre
for the Study of Radicalisation, England

4.1 Introduktion

Der er siden 2013 sket store forandringer i det militante islamistiske miljø i Danmark. Fra en periode karakteriseret af begyndende organisering og relativ ideologisk homogenitet er miljøet sidenhen fragmenteret, og en stigende ideologisk diversitet splitter miljøet indefra. På trods af at den primære årsag til den organisatoriske og ideologiske evolution var begivenheder, der fandt sted i Syrien, så skulle det vise sig også at have afgørende betydning for miljøet i Danmark. Men skønt forandringerne og de interne dynamikkens store indflydelse, er de aldrig blevet fyldestgørende beskrevet i litteraturen. Resultatet er derfor en mangelfuld forståelse af det hjemlige ekstremistiske²¹⁴ miljø over de snart seneste ti år.

Årsagen til, at vi som vidensamfund har overset – eller glemt – at følge det ekstremistiske miljø i Danmark, er, at fokus tilbage i 2013 rettede sig mod konflikten i Syrien og Irak og ikke mindst mobiliseringen af danske militante islamister til konflikten i Levanten. Den øjensynlige vigtighed af at følge og forstå disse danske *fremmedkrigere* overtrumfede mediernes og forskningens behov for at analysere, hvordan begivenhederne påvirkede det ellers historisk aktive miljø i Danmark. Det skulle sidenhen vise sig at give et skævt billede af sikkerhedstruslen i den offentlige debat, da empirien de efterfølgende år understregede, at terrorangreb ikke i særligt omfang blev udført af hjemvendte fremmedkrigere, men primært af personer fra de hjemlige miljøer, som aldrig udrejste.

Dette kapitel bygger videre på Ann-Sophie Hemmingsens analyse af det militante islamistiske miljø i Danmark siden 1980'erne. På baggrund af en empirisk gennemgang fortæller det historien om et miljø, der sprængtes indefra på grund af begivenheder uden for Danmarks grænser, og som i de efterfølgende år blev yderligere polariseret. Kapitlet giver et unikt indblik i den organisatoriske og ideologiske udvikling i det danske militante islamistiske miljø siden 2013, som ikke tidligere er blevet beskrevet, og perspektiverer denne udvikling til terrortruslen mod Danmark.

4.2 Metodiske betragtninger

En af forklaringerne på den begrænsede forskning i det militante islamistiske miljø i Danmark siden 2013 skal findes i de vanskelige vilkår for at få adgang til information og komme tæt på grupper og individer. Miljøet har aldrig været nemt tilgængeligt, men den stigende sikkerhedsbevidsthed over de seneste år har gjort udfordringen betydeligt vanskeligere for forskere og journalister, der har haft en interesse i at beskrive miljøet.

Tilbage i perioden 2010-2013, da gruppen Kaldet til Islam var aktiv, var adgangen til miljøet mere åben, ligesom aktørerne var mere eksplicite i italesættelsen af deres ideologiske holdninger.²¹⁵ Kaldet til Islam administrerede en hjemmeside og en YouTube-kanal, og gruppen inviterede på eget initiativ forskere og journalister til at observere deres arrangementer ud fra et mantra om, at negativ omtale ikke fandtes. Det mantra er nu fortid, og grupper som individer forsøger nu aktivt at gå under mediernes og forskningens radar for ikke at tiltrække unødigt opmærksomhed. De administrerer ikke længere hjemmesider, de er påpasselige med, hvordan de udadtil fremstår, og de har begrænset interesse i at interagere med udenforstående aktører.

214 I gennem kapitlet bruger jeg termerne militant islamisme, jihadisme og ekstremisme synonymt. Grunden til, at jeg i modsætning til flere kapitler i denne rapport ikke bruger termen 'jihadi-salafisme' til at beskrive det bredere miljø eller grupper er, at jeg finder det i strid med empirien. 'Jihadi-salafisme' beskriver en religiøs kategori, som jeg mener sjældent er dækkende for et miljø eller endda grupper, hvor der ofte er en teologisk diversitet. Jeg bruger derfor udelukkende begrebet til at beskrive enkeltpersoner.

215 Ann-Sophie Hemmingsen, 'Salafi Jihadism: Relying on fieldwork to study unorganized and clandestine phenomena,' *Ethnic and Racial Studies* 34:7 (2011): 1201-1215.

Denne forandring skyldes primært en øget sikkerhedsbevidsthed i miljøet som resultat af den betydelige opmærksomhed, der var i forbindelse med, at et stort antal danskere rejste til Syrien og Irak og de efterfølgende terrorretssager. Dette forstærkede det juridiske fokus på både tale og handling, understreget af flere terrordomme på baggrund af opslag på Facebook, samt skabte en bekymring i miljøet for, at de ville komme i myndighedernes søgelys. Så på trods af at de fortsat administrerer grupper på sociale medieplatforme som Facebook, er de blevet yderst påpasselige med, hvordan de portrætterer sig.

Dette kapitel bygger på flere års digitalt og fysisk antropologisk feltarbejde. For at indsamle information har forfatteren over en årrække fulgt en række online profiler og offentlige og private grupper på adskillige platforme. Flere profiler og grupper er over årene ophørt med at eksistere eller har slettet materiale fra deres konti. Andet er blevet taget ned på myndighedernes eller platformenes egen foranledning som del af en indsats for at begrænse tilgængeligheden til ekstremistisk propaganda. Store dele af materialet er dog i min besiddelse og gemt som del af et større arkiv over det danske ekstremistiske miljø. Dette digitale materiale giver et vigtigt indblik i de centrale grupperinger, personer og virtuelle fora, som de har benyttet til at kommunikere og disseminere propaganda.

I forlængelse af det digitale antropologiske feltarbejde har jeg over en årrække været i kontakt med ca. ti personer, som har været eller fortsat er aktive i det militante islamistiske miljø i Danmark. Det involverer personer, der var med i indercirklen i Kaldet til Islam, og som efterfølgende har været centrale aktører i flere af de grupperinger, der kom efter Kaldet til Islam, og som sympatiserede med henholdsvis al-Qaida og Islamisk Stat. Gruppen af personer inkluderer både mænd og kvinder, som jeg uden undtagelse har interviewet eller haft samtaler med af adskillige omgange i perioden 2017-2021. De har hver især bidraget med vigtig viden inde fra miljøet vedrørende spørgsmål omhandlede ideologi, organisatoriske strukturer og dynamikker samt om enkeltpersoner. Af hensyn til deres sikkerhed er alle personerne efter aftale anonymiseret.

Grundet den begrænsede viden om det danske militante islamistiske miljø siden 2013 i den eksisterende forskningslitteratur og i den bredere nyhedsdækning vil fokus i dette kapitel være på at give en detaljeret empirisk beskrivelse af udviklingen for at bidrage med så megen ny information som muligt. Ambitionen er derfor primært deskriptiv og i mindre grad at teoretisere over udviklingen i miljøet eller opstille analytiske kategorier.

4.3 Baggrund: Konflikten i Syrien og polariseringen af det militante islamistiske miljø

For at vi kan forstå udviklingen i det danske militante islamistiske miljø, er det nødvendigt med en kort beskrivelse af den kontekst, som miljøet udviklede sig i relation til. I denne henseende er det centralt at redegøre for situationen for den militante islamistiske bevægelse i Syrien i perioden 2013-2014, da den skulle vise sig at have afgørende betydning for de rammer, som det danske miljø udviklede sig indenfor.

Da den syriske borgerkrig brød ud i 2011, var det ikke tilstedeværelsen af militante islamister, der først dominerede fortællingen om krigen, men derimod de sekulære oprørsgrupper. Det skulle dog ændre sig over årene, da først Ahrar al-Sham, efterfulgt af Jabhat al-Nusra (JaN) og senest Islamisk Stat udviklede sig til prominente rebelgrupperinger med en militant islamistisk ideologi i kampen mod det syriske regime. Den for dette kapitel centrale tematik i den syriske konflikt er dog begrænset til den interne konflikt, der opstod mellem de militante islamistiske grupperinger, og særligt mellem al-Qaida og Islamisk Stat, som skulle vise sig at have afgørende betydning for Kaldet til Islams fremtid.

I sommeren 2011 krydsede seks medlemmer af Islamisk Stat i Irak (ISI) grænsen indtil Syrien, hvor de etablerede JaN. Gruppen var fra sin start dermed en underafdeling af modergruppen i Irak, men i 2013 begyndte der at opstå spændinger mellem de to grupper. Og herfra udspillede der sig en række hændelser, der kan koges ned på følgende vis: JaN havde udviklet sig til en vigtig oprørsgruppe i den syriske konflikt, men over tid var det blevet vanskeligere for ISI-ledelsen under Abu Bakr al-Baghdadi at kontrollere sin syriske undergruppe, der begyndte at trodse al-Baghdadis autoritet. Det resulterede i, at ISI i april 2013 ekspanderede fra Irak til Syrien og annoncerede, at JaN blev opløst og indlemmet i ISI, der nu ændrede sit navn til Islamisk Stat i Irak og Sham (ISIS). Lederen af JaN, Abu Muhammad al-Julani, reagerede ved at afgive troskabsløfte direkte til al-Qaidas leder Ayman al-Zawahiri og dermed løsrive sig fra al-Baghdadis autoritet. Misereen endte med, at al-Zawahiri blev nødsaget til at engagere sig i den begyndende konflikt, og i interne breve til henholdsvis al-Baghdadi og al-Julani bekendtgjorde al-Qaida lederen, at ISI skulle fortsætte med at være al-Qaidas lokale gruppering i Irak, mens JaN forblev al-Qaidas gruppe i Syrien. Det ville al-Baghdadi på ingen måde finde sig i, og han gik direkte imod al-Zawahiris ordre, hvilket førte til, at al-Qaida i februar 2014 udsendte en erklæring om, at gruppen ikke længere havde forbindelse til al-Baghdadis gruppe, og dermed for første gang i organisationens historie ekskluderede en lokal gruppe.

Splittelsen og den eskalerende konflikt mellem al-Qaida, og hvad der senere udviklede sig til Islamisk Stat, havde omgående en polariserende effekt på det militante islamistiske miljø i Syrien. Særligt efter Islamisk Stats annoncering af gruppens kalifat i juni 2014 antog gruppen en ekstrem konfrontatorisk attitude til andre militante islamistiske grupperinger. Islamisk Stat-ledelsen argumenterede, at det med etableringen af kalifatet ikke var legitimt at opretholde andre grupperinger, da kalifatet repræsenterede den ultimative religiøse og politiske autoritet.²¹⁶ I en artikel i gruppens engelsksprogede magasin *Dabiq* forklarede gruppen, at der ikke længere var en 'gråzone' mellem de sande troede og deres fjender – mantraet var nu, at enten var man med Islamisk Stat, eller også var man imod gruppen.²¹⁷

Særligt blandt vestlige fremmedkrigere var der mange, der tilsluttede sig Islamisk Stat.²¹⁸ Mens kalifatet som symbol var en effektiv rekrutterings- og mobiliseringsplatform, så gjorde det også Islamisk Stat attraktiv, at gruppen var godt organiseret, venligt indstillet over for fremmedkrigere og ikke mindst enormt succesfuld med at indtage territorium i Syrien og Irak. Men konflikten rystede ikke bare den jihadistiske bevægelse i Syrien og Irak, men i alle de lande, hvor der var aktive militante islamistiske oprør. Eksisterende grupperinger fragmenterede eller skiftede side i konflikten, hvilket resulterede i en særligt anspændt stemning i militante kredse i lande som Afghanistan, Yemen og Somalia. Og så skulle den vise sig også at påvirke militante miljøer i Vesten, heriblandt i Danmark.

4.4 Kaldet til Islam imploderer

Én af dem, som afgav troskabsløfte til Islamisk Stat, var Shiraz Tariq, lederen af den danske gruppe Kaldet til Islam. I løbet af sommeren og efteråret 2012 rejste mere end 20 af Kaldet til Islams medlemmer fra Danmark til Syrien, hvor de tilsluttede sig en gruppe bestående af fremmedkrigere, der kæmpede under JaN. Planen var, at hele Kaldet til Islam skulle relokere til Syrien, men det projekt lykkedes aldrig på grund af de begyndende organisatoriske problemer. Og i slutningen af december 2012 rejste Shiraz

216 Abu Muhammad al-Adnani, 'This Is the Promise of Allah,' 29. juni 2014.

217 Islamic State, 'The extinction of the Grey Zone,' *Dabiq* 7. februar 2015.

218 Pieter Van Ostaeyen and Guy Van Vliet, 'The Role of Belgian Fighters in the Jihadification of the Syrian War: From Plotting Early in 2011 to the Paris and Brussels Attacks,' *European Foundation for Democracy*, 2017.

endelig selv til Syrien. Da konflikten mellem JaN og Islamisk Stat brød ud i april 2013, var Shiraz en af de første til at afgive troskabsløfte til Islamisk Stats leder al-Baghdadi. For Shiraz var det helt centrale bag hans beslutning, at al-Baghdadis gruppe tog godt imod fremmedkrigere som ham selv. Skønt størstedelen af de kaldet til Islam-medlemmer, der allerede var i Syrien, fulgte i Shiraz' fodspor, så var det vigtigt for ham, at de resterende medlemmer hjemme i Danmark også sværgede troskab til Islamisk Stat. Derfor sendte han i april et brev hjem, der forklarede hans beslutning for at skifte gruppe på trods af, at Kaldet til Islam i flere år havde støttet al-Qaida.²¹⁹

Problemet for Shiraz Tariq var, at ikke alle Kaldet til Islams medlemmer i Danmark var enige i hans beslutning om at tilslutte sig Islamisk Stat. Faktisk var der allerede inden hans afrejse begyndt at være interne uenigheder om gruppens linje. Over sommeren 2012 havde en af Kaldet til Islams prominente medlemmer, der både havde været med til at grundlægge gruppen og nu sad i dens rådgivende *shuraråd*, forsøgt at kuppe Shiraz' ledelse af gruppen. Det var særligt spørgsmålene omkring, hvorvidt gruppen havde en islamisk pagt (*ahd*) med Danmark og i hvilket omfang, de skulle lytte til de to britiske prædikanter Omar Bakri og Anjem Choudary, som skilte ham fra Shiraz' linje.²²⁰ Shiraz var enormt fascineret af Bakri og Choudary og udover at have arrangeret en tur for Kaldets medlemmer i 2011 til London, havde han også fået organiseret ugentlig undervisning af Choudary over Skype, som Kaldet til Islams medlemmer var pålagt at deltage i.²²¹ Det skulle der gøres op med, mente Shiraz Tariqs rival, som i stedet advokerede for, at Kaldet til Islam skulle lytte mere til nogle af de etablerede jihadi-salafistiske sheikher i København. Men da Shiraz rejste til Syrien, lykkedes det hans interne rival ad omveje at få kontrollen over gruppen, og den brugte han til at trække medlemmerne i en retning mod sympati for al-Qaida.²²²

Foråret 2013 var derfor en periode karakteriseret af stor intern usikkerhed i det københavnske militante islamistiske miljø. Mens nogle fulgte den nye leder af Kaldet til Islam, var der andre, der fortsat stolede blindt på Shiraz Tariq og derfor også støttede hans beslutning om at erklære troskab til Islamisk Stat. I et forsøg på at håndtere den voksende konflikt inviterede en respekteret jihadi-salafi sheikh til møde i bydelen Tingbjerg, hvor Kaldet til Islam også holdt til. Mere end 50 unge deltog i mødet, som strakte sig over 11 timer, hvor sheikhen i kraftige vendinger advarede mod Islamisk Stat og støttede op om Kaldet til Islams nye linje. Det er usikkert, i hvilket omfang mødet ændrede tilhørernes holdning og loyalitet, men det er ikke desto mindre et vidnesbyrd om, at miljøet virkelig befandt sig i en brydningstid i denne periode, som varede ved igennem hele sommeren og efteråret 2013.²²³

Det ledte endeligt til en splittelse i Kaldet til Islam. I løbet af efteråret tog den nye ledelse af gruppen beslutningen om at ændre navnet til *Kaldets Nye Ungdom* for at signalere, at gruppen ikke længere var Shiraz Tariqs projekt. Kaldets Nye Ungdom videreførte strategien med at arrangere demonstrationer, men målsætningen var at skruer ned for provokationerne, fokusere på at tilegne sig islamisk viden og ikke mindst en modstand mod Islamisk Stat. Det skulle dog vise sig, at der var begrænset støtte til det nye projekt, og det varede derfor ikke længe, før gruppens ledelse trak sig, og Kaldets Nye Ungdom ophørte med at eksistere. Det skabte et organisatorisk vakuum i det danske militante

219 Interview med to tidligere ledende personer fra det danske militante islamistiske miljø i 2021.

220 Omar Bakri og Anjem Choudary havde igennem 00'erne formået at gøre deres gruppe al-Muhajiroun til et populært centrum for særligt unge mænd med ekstremistiske holdninger, og som prioriterede handling. Over årene inspirerede gruppen lignende bevægelser i andre lande heriblandt i Europa gennem Shariah4-bevægelsen. Kaldet til Islam var én af mange grupper, der tog inspiration fra Bakri og Choudary, og som etablerede en tæt relation til den britiske gruppe. Se Michael Kenney, 'The Islamic State in Britain: Radicalization and Resilience in an Activist Network,' (Cambridge: Cambridge University Press, 2018).

221 Interview med to tidligere ledende personer fra det danske militante islamistiske miljø i 2021.

222 Ibid.

223 Interview med tre tidligere ledende personer fra det danske militante islamistiske miljø i årene 2019 og 2021.

islamistiske miljø i starten af 2014, som en ny generation af danske tilhængere af Islamisk Stat snart skulle udnytte.

4.5 Islamisk Stats danske sympatisører

Allerede før Kaldets Nye Ungdom kollapsede, forsøgte gruppens ledere at forhindre, at danske Islamisk Stat-sympatisører ville organisere sig. De tog samtaler med flere af de tidligere Kaldet til Islam-medlemmer, som de vidste, støttede Shiraz Tariq i hans beslutning om at erklære troskab til Islamisk Stat, og lavede aftaler om, at de ikke måtte etablere nye grupper.²²⁴ Formålet var at sikre, at de trods divergerende loyalitet ikke skulle konkurrere direkte med hinanden om medlemmer. Mens det gav Kaldets Nye Ungdom ro til at forsøge at genopbygge organisationen, var gruppen mere udfordret online, hvor Islamisk Stat-sympatisører begyndte at ytre eksplicit støtte til al-Baghdadis gruppe og cirkulere gruppens materiale. Det skete primært i Facebookgruppen *Ahl ul-Ghurabaa* (De Fremmedes Folk), der var et velkendt forum med flere hundrede medlemmer, hvoraf mange befandt sig inden for et jihadi-salafistisk ideologisk spektrum. Mange af Facebookgruppens medlemmer havde historisk støttet al-Qaida, men nu begyndte Islamisk Stat-tilhængere i gruppen at udtrykke kritik af al-Qaida og promovere Islamisk Stat. Som konsekvens begyndte Facebookgruppens administratorer at forbyde eksplicit støtte til Islamisk Stat, og enhver overtrædelse resulterede i, at brugeren blev smidt ud af gruppen.

I foråret 2014 var konflikten mellem al-Qaida- og Islamisk Stat-tilhængere begyndt at gå fra hovedsageligt at være online til nu også at involvere voldelige konfrontationer i det københavnske militante islamistiske miljø. Rivaliserende grupper begyndte at angribe hinanden, hvilket resulterede i flere alvorlige sammenstød i København og omegn. Og så begyndte Islamisk Stat-tilhængerne at organisere sig i strid med den aftale, de havde lavet med Kaldets Nye Ungdom.²²⁵ I april 2014 blev gruppen *Millatu Ibrahim* (Ibrahims Vej) etableret som den første fysiske gruppering af Islamisk Stat-sympatisører på dansk jord. Mens der var enkelte gengangere fra Kaldet til Islam, var hovedparten af *Millatu Ibrahim*s medlemmer nye i miljøet. Gruppen nåede aldrig samme størrelse som Kaldet til Islam og vekslede i størrelse over tid, men medlemstallet lå typisk mellem 20 og 30. Det, der særligt karakteriserede *Millatu Ibrahim*, var, at den ligesom Kaldet til Islam fokuserede på at sende folk til Syrien, og af de tre personer, som udgjorde gruppens ledelse, endte to af dem senere som dømt for at have tilsluttet sig Islamisk Stat i Syrien.²²⁶ Og ligesom Kaldet til Islam var gruppen fokuseret på street dawah-aktiviteter med intentionen om at provokere for at skabe en reaktion.

Gruppen er tidligere blevet beskrevet som en dansk gren af et transeuropæisk netværk kendt under samme navn, men dette er ikke korrekt.²²⁷ Skønt gruppen havde internationale kontakter, var den aldrig forbundet med andre *Millatu Ibrahim*-grupper i Europa.²²⁸ *Millatu Ibrahim*s forbindelse til Kaldet til Islam, og særligt til Shiraz Tariq, var dog tydelig i gruppens fortsatte fascination for og relation til Anjem Choudary. Ad to omgange i 2014 besøgte Anjem Choudary København for at deltage i arrangementer, og i begge tilfælde var det *Millatu Ibrahim*s medlemmer, der agerede som prædikantens værter, og som assisterede ham i sine forberedelser til arrangementerne. Det var endda en af *Millatu Ibrahim*s ledere, der var ophavsmanden til Choudarys famøse kommentar i et Deadline-interview med Martin Krasnik om, at det danske parlament burde omdøbes fra

224 Interview med en tidligere ledende person fra det danske militante islamistiske miljø i 2021.

225 Ibid.

226 En leder i gruppen fortæller, at 18 personer, der var tilknyttet *Millatu Ibrahim* endte med at rejse til Syrien, *ibid.*

227 Dino Krause, Saer El-Jaichi, Telli Betül Karacan og Mona Kanwal Sheikh, 'Islamic State in Europe: the network and doctrine of *Millatu Ibrahim*', *DIIS*, 19. december 2019.

228 Interview med tidligere ledende person fra det danske militante islamistiske miljø i 2021.

Christiansborg til Muslimborg.²²⁹ Endnu mere kontroversielt var det under Choudarys andet besøg, hvor han skulle deltage i en anti-demokratisk festival afholdt af Radio 24/7 på Charlottenborg. Som del af sit entourage fra Storbritannien havde Choudary medbragt sin proselyt Siddhartha Dhar, bedre kendt som Abu Rumaysah. Kort tid efter Abu Rumaysah vendte tilbage til Storbritannien fra København, flygtede han til Syrien, hvor han tilsluttede sig Islamisk Stat og senere blev Islamisk Stats frygtede bøddel, kendt som *Jihadi John*.²³⁰

Efter to års aktivitet ophørte Millatu Ibrahim dog officielt med at eksistere. Gruppen havde fået for meget dårlig omtale i medierne, hvor den var blevet beskrevet som en gruppe, der støttede Islamisk Stat. Det hjalp heller ikke for gruppen, at Islamisk Stats medieafdeling Amaq News tog ansvaret for en skudveksling på Christiania, hvor Mesa Hodzic sårede to betjente.²³¹ Skønt Hodzic tidligere havde været medlem af Millatu Ibrahim, havde han for længst forladt gruppen, da skudepisoden fandt sted, men medierne knyttede stadig episoden til hans forbindelse med Millatu Ibrahim. Og så var gruppen også hårdt presset på medlemmer, da hovedparten af dem enten var rejst til Syrien eller var blevet anholdt i danske terrørsager.²³²

Som reaktion holdt de resterende medlemmer lav profil det følgende år. Uden en organisatorisk ramme fortsatte de enkelte af deres aktiviteter, men på et lavere niveau end tidligere. Det ændrede sig i foråret 2017, hvor de proklamerede etableringen af den nye gruppe *Sandhedens Vej*. Der var enkelte gengangere fra Millatu Ibrahim hos Sandhedens Vej, men på grund af de mange anholdelser og udrejste til Syrien bestod gruppen også af mange nye medlemmer. En af dem var gruppens leder, kendt i miljøet som Abu Jandal, der tidligere havde været udrejst til Syrien, hvor han kæmpede for JaN, men efter sin hjemkomst skiftede han side og erklærede troskab til Islamisk Stat.²³³ Senere udrejste han igen, men denne gang til Afghanistan, hvor han tilsluttede sig og i 2019 døde i kamp for Islamisk Stat i Khorasan.²³⁴ I sammenligning med Millatu Ibrahim var Sandhedens Vej mere subtil i gruppens støtte til Islamisk Stat. De uddelte fortsat pamfletter og afholdt sociale events som fodboldtræning, fællesspisning og hyttetur, som de dokumenterede på deres Facebookside for at tiltrække nye medlemmer,²³⁵ men gruppen var påpasselig med at udtrykke ekstremistiske sympatier. På offentlige platforme forsøgte de i højere grad at fremstå som en ordinær og moderat islamistisk gruppe, der ikke havde ekstremistiske holdninger. Men udover et personoverlap med Millatu Ibrahim, så led gruppen også af, at flere af dens medlemmer rejste eller forsøgte udrejse til Syrien for at tilslutte sig Islamisk Stat.²³⁶ Og selvom gruppen var varsom med at insinuere militante sympatier, var der indikationer i enkelte detaljer. For eksempel benyttede de i deres propagandabilleder nøjagtigt den samme grafik, som Islamisk Stat brugte en overgang i sin propaganda.

Men ligesom Millatu Ibrahim var Sandhedens Vej ikke et bæredygtigt projekt, fordi gruppen fokuserede for snævert på København, hvor det ekstremistiske miljø var begrænset efter flere år med udrejse og anholdelser. Det førte i begyndelsen af 2018 til, at lederne bag Sandhedens Vej begyndte at rejse Danmark rundt for at møde ligesindede og diskutere muligheden for at etablere et nationalt projekt. Det projekt så dagens lys i

229 Ibid.

230 Tara John, 'What to Know About the New 'Jihadi John'', *Time*, 5. januar 2016.

231 Lizzie Dearden, 'Copenhagen attack: Isis claims responsibility for shooting that injured two police officers in Christiania,' *Independent*, 2. september 2016.

232 Interview med en tidligere ledende person fra det danske militante islamistiske miljø i 2021.

233 Interview med to tidligere ledende personer fra det danske militante islamistiske miljø i 2021.

234 Ibid.

235 Se gruppens Facebookside <https://www.facebook.com/SandhedensVej2017/>.

236 En leder i gruppen fortæller, at 8 personer, der var tilknyttet Sandhedens Vej endte med at rejse eller forsøge udrejse til Syrien.

april 2018, da gruppen *Team Dawah* udsendte en introduktionsvideo, hvor tre personer fra henholdsvis København, Aarhus og Ålborg præsenterede gruppen. Team Dawah videreførte flere af aktiviteterne fra Millatu Ibrahim og Sandhedens Vej i form af street dawah og forskellige sociale arrangementer, men de er endnu mere sikkerhedsbevidste end deres forgængere i forhold til at proklamere deres ekstremistiske holdninger. Men dét der adskiller dem fra tidligere grupperinger, er netop ambitionen om at samle ekstremister på tværs af landet.

Personer fra Aarhus og omegn, der tidligere havde været en del af Muslimsk Ungdomscenter (MUC) og WAKF Ungdom, tilsluttede sig nu Team Dawah. Hverken MUC eller WAKF Ungdom kan med rimelighed beskrives som støtter af Islamisk Stat, da de begge var grupperinger med en stor intern diversitet. Dog var der medlemmer i de pågældende grupper, som havde ekstremistiske holdninger, og det var blandt disse medlemmer, at der var personer, som tilsluttede sig den nye landsdækkende gruppe.

I starten tilbragte gruppen meget tid i Aarhus, hvor medlemmerne frekventerede Grimhøjmoskéen. Team Dawah var fra sin begyndelse tæt på en af moskéens daværende imamer, hvis ene søn var et stiftende medlem af gruppen. Men over tid flyttede de deres primære samlingssted til Svendborg og moskéen Masjid al-Quran wa-l-Sunnah, hvor de i perioden 2018-2019 modtog undervisning af moskéens imam samt af en imam fra Odense. I løbet af 2019 og 2020 opstod der dog interne stridigheder i Team Dawah, som ledte til, at fraktionerne i Aarhus og Ålborg trak sig ud.²³⁷ Gruppen var nu igen isoleret til at være et københavnsk foretagende. Det hjalp heller ikke for gruppen, at den ligesom tidligere grupperinger blev forbundet til flere terrrorsager, som involverede nuværende og tidligere medlemmer.

En af de taltalte personer blev i slutningen af 2018 smidt ud af Team Dawah, hvorefter han etablerede sin egen lille gruppe, *Light of Tawhid* (Monoteismens Lys), bestående af flere Team Dawah-medlemmer.²³⁸ Gruppen var betragteligt mere eksplicit i sin støtte til ekstremistiske ideologier gennem opslag på Facebook og den krypterede platform Telegram og ytrede endda støtte til Islamisk Stat. Et eksempel er en video, gruppen publicerede 17. april 2019 med titlen *Finder vi os i det?* Videoen omhandler Rasmus Paludans demonstration 14. april på Nørrebro og de efterfølgende uroligheder. Til baggrundsmusik fra Islamisk Stats video *No Respite* fra november 2015 står der med tekst: "Da han kom til et muslimsk majoritetsområde, var muslimerne ikke stille, løverne angreb dem og lod kuffar [vantro] vide at vi er en Ummah [muslimsk samfund] af ære." Det var netop spørgsmålet om, hvor eksplicit støtten til jihad skulle udtrykkes, der var årsag til, at den pågældende person blev smidt ud af Team Dawah.²³⁹ Mellem april og december 2019 blev næsten hele *Light of Tawhid* anholdt og sigtet for at planlægge et terrorangreb. Ifølge anklageskriftet havde de indkøbt materialer til at producere eksplosivet TATP og komponenter, der kunne fungere som en fjernudløser.²⁴⁰

Indtil nu er der beskrevet et Islamisk Stat-sympatiserede miljø i Danmark, som trækker direkte tråde til Kaldet til Islam og den splittelse, der opstod i gruppen tilbage i 2013. Efterfølgende grupper som Millatu Ibrahim, Sandhedens Vej og Team Dawah var inspireret af Shiraz Tariqs beslutning om at erklære troskab til Islamisk Stat samt de metoder, som blev propageret af Omar Bakri og Anjem Choudary. I 2017 opstod et andet dansk netværk, der i modsætning til de andre grupperinger ikke virker til at trække tråde til Kaldet til Islam. Netværket *Ansaar ad-Dawah* (Missioneringen til Islams Hjælpere) var angiveligt et virtuelt netværk, der specialiserede sig i at oversætte taler,

237 Efter Aarhus-fraktionen trak sig ud, oprettede de deres egen gruppe med navnet Dawah United.

238 Interview med to personer fra det danske militante islamistiske miljø i 2021.

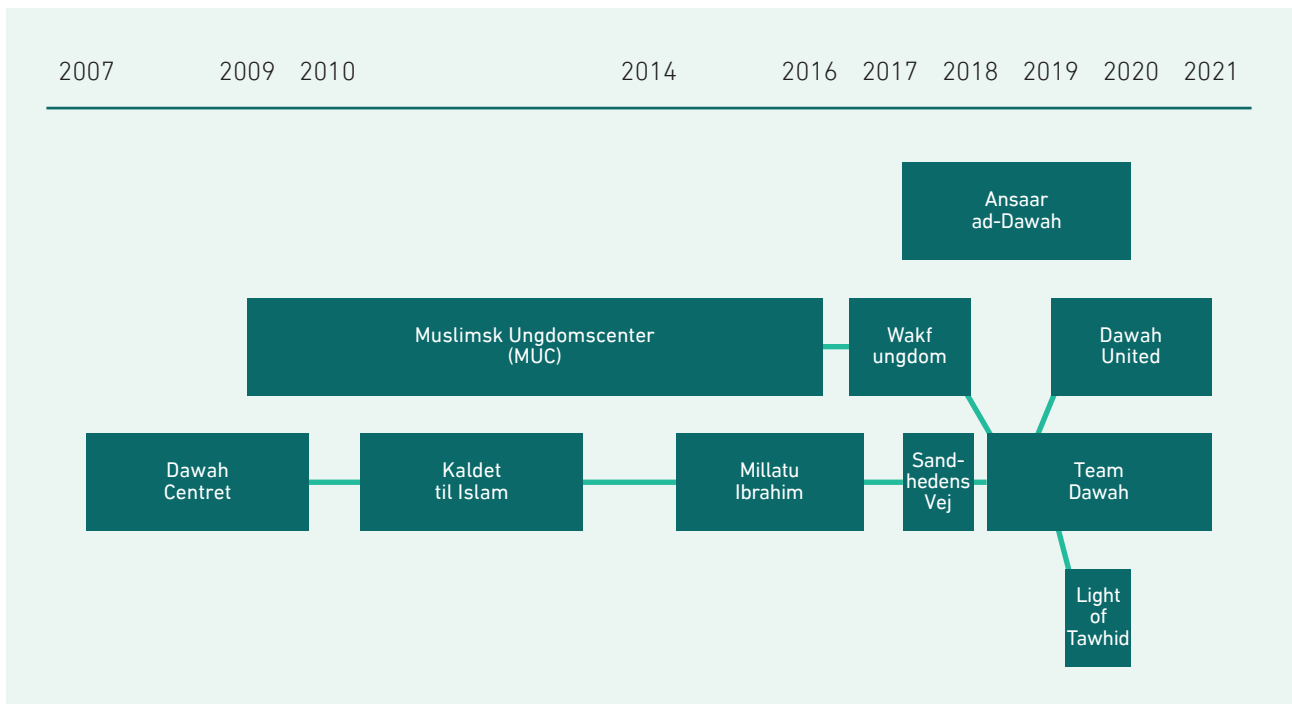
239 Ibid.

240 Statsadvokaten, 'Anklageskrift,' 4. oktober 2021, journalnummer: SAK-2019-1300219-13.

videoer og sange fra Islamisk Stat til dansk og engelsk, som netværket efterfølgende gjorde tilgængelige på Facebook, Telegram og sin egen hjemmeside. Inden Ansaar ad-Dawahs konti på diverse platforme blev slettet, havde netværket oversat mere end 30 Islamisk Stat-udgivelser, blev fulgt af omkring 3500 personer på Facebook og var blevet dissemineret i adskillige internationale Islamisk Stat-sympatiserende grupper på Telegram.²⁴¹ Banneret på netværkets hjemmeside viste prominente Islamisk Stat-ledere såsom Abu Musab al-Zarqawi, Abu Ali al-Anbari, Turki al-Binali, Abu Malik al-Tamimi and Abu Bakr al-Qahtani, hvorfor det er sikkert at konkludere, at Ansaar ad-Dawah støttede Islamisk Stat.

Karakteriserende for det Islamisk Stat-sympatiserende miljø i Danmark er, at de over årene har haft vanskeligt ved at integrere sig i det etablerede moskémiljø. Flere moskéer har nægtet dem adgang, hvorfor de har været nødsaget til at leje deres egne lokaler som supplement til kortvarige perioder, hvor de har haft adgang til vekslende moskéer. Personer i miljøet fortæller, at den begrænsede adgang har vanskeliggjort rekrutteringen til de forskellige grupper over årene, og at de derfor har måttet prioritere deres onlinetilstedeværelse for at tiltrække medlemmer.

Figur 1. Oversigt over den organisatoriske udvikling i det danske militante islamistiske miljø ²⁴²

241 Forfatterens egne observationer på Facebook og Telegram.

242 Forfatterens data.

4.6 Al-Qaidas loyale følgere

Kaldet til Islam havde historisk set støttet al-Qaida, da gruppen så sig selv følge den samme religiøse doktrin (aqida) og til dels metode (manhaj) som Usama bin Ladens gruppe. Så da Kaldet til Islam imploderede, var der også en fraktion, som forblev loyal over for al-Qaidas projekt. I første omgang skiftede de navn til Kaldets Nye Ungdom for dels at understrege den direkte forbindelse til Kaldet til Islam, men samtidig også for at indikere, at der var tale om noget nyt. På trods af, at Kaldets Nye Ungdom blev styret af flere personer med en historik fra Kaldet til Islams indercirkel, så lykkedes det ikke den 'nye' gruppe at etablere sig, og efter kort tid ophørte den med at eksistere. Efter flere års engagement i miljøet var lederne kørt trætte, og de fleste af deres støtter var på dette tidspunkt rejst til Syrien og Irak.²⁴³

Det skulle dog vise sig, at der stod personer klar i kulissen til at overtage og være drivkraft i det organisatoriske arbejde med at etablere nye grupper. Efter vejledning fra ledende sheikher i København tilknyttet Taiba-moskéen, som havde en rådgivende relation i forhold til unge al-Qaida sympatisører, ændrede de markant metode og lagde afstand til den tilgang, som Shiraz Tariq adopterede fra Omar Bakri og Anjem Choudary. Kaldets Nye Ungdom fortsatte i første omgang med demonstrationer, men formålet var i mindre grad at provokere.²⁴⁴

I første omgang organiserede de sig under navnet *al-Risalah* (Budskabet), men i 2016 ændrede de navn til *Islams Klare Budskab* (IKB). Gruppen blev ledet af en af Kaldet til Islams ledende figurer, men ellers var der få gengangere. I stedet var gruppen primært præget af nye ansigter i miljøet. Ligesom Team Dawah ville forsøge sig med nogle år senere, så havde IKB medlemmer og aktiviteter på tværs af landet med afdelinger i København og Aarhus. Men gruppen var større og mere accepteret i moskéerne end Islamisk Stat-sympatisørerne. Det skyldtes ikke mindst deres bedre relationer til indflydelsesrige imamer og sheikher i det arabiske moskémiljø i København. Disse imamer var ikke lige så mistroiske over for IKB, hvilket muliggjorde både adgang til lokaler og til *funding*, som gruppen brugte til at etablere sig og fremstå legitime.²⁴⁵

IKB beskriver sig selv som en klassisk salafistisk gruppe, der primært fokuserer på spørgsmål omhandlende tro (aqida og iman) og særligt Guds enhed (tawhid). IKB afholdt ligesom Sandhedens Vej og Team Dawah sociale arrangementer, hvor de inviterede til fællesspisning, spillede fodbold sammen og tog på hytteture. Men ellers var gruppens fokus på religiøs undervisning og foredrag. Fra 2016 til 2019 afholdt de ugentlig undervisning i religiøse emner som monoteisme (tawhid) og islamisk lov (fiqh). Det foregik først i Taibamoskéen og senere i Det Islamiske Kulturcenter og i Det Islamiske Trossamfund på Dortheavej. Dette fokus på tilegnelse af islamisk viden skal ses i forlængelse af konflikten mellem al-Qaida og Islamisk Stat, hvor førstnævntes kritik af kalifatet og dets støtter har været, at de har manglet viden, hvilket resulterede i deres forkerte handlinger. I kontrast ser al-Qaida sig som en gruppe, hvis medlemmer søger islamisk viden for at sikre, at de følger den korrekte profetiske metode (manhaj al-nubuwwa). For IKB kom det for eksempel til udtryk i forskellige uddannelsesforløb, som gruppen arrangerede i regi af dens specialoprettede institution madrasatu al-tawhid (monoteismens skole).

243 Interview med tre personer fra det danske militante islamistiske miljø i 2021.

244 Interview med ledende person fra det danske militante islamistiske miljø i 2021.

245 Ibid.

4.7

De danske terrorister

Dette kapitel fokuserer på det hjemlige militante islamistiske miljø i kontrast til de danskere, der udrejste for at tilslutte sig den væbnede kamp i primært Syrien og Irak. Det store fokus på udrejste fremmedkrigere fra myndighedernes og offentlighedens side var dels forårsaget af en undren over, hvorfor så mange danskere ville forlade deres trygge tilværelse for at drage i hellig krig, men også af frygten for, at de ville orkestrere eller motivere til terrorangreb i deres hjemland. Empirien de efterfølgende år har dog vist, at terrorangreb ikke i særligt omfang er udført af hjemvendte fremmedkrigere, men primært af personer fra de hjemlige miljøer, som aldrig udrejste.

Mens al-Qaida i en årrække fremstod som den primære militante islamistiske terrortrussel mod Vesten, så har billedet ændret sig siden 2014. Da Mehdi Nemmouche angreb det jødiske museum i Bruxelles i maj 2014 og dræbte fire civile, var det første gang, at Islamisk Stat kunne knyttes til et terrorangreb i Vesten. Sidenhen har Islamisk Stat stået bag en historisk voldsom terrorkampagne, hvor gruppen har orkestreret adskillige angreb og opildnet dens tilhængere til at udføre angreb. Allerede i januar 2014 insinuerer kaliffen Abu Bakr al-Baghdadi, at der vil være forestående terrorangreb. I en tale truer han:

*Our last message is to the Americans: know protector of the crusade that this war by proxy in Syria will not help you like it did not help you in Iraq. Soon we will be in a direct confrontation and the sons of Islam have prepared for such a day. So watch out, for we are watching you.*²⁴⁶

I september samme år kommer Islamisk Stats daværende talsmand Abu Muhammad al-Adnani med en direkte opfordring til Islamisk Stat-sympatisører:

*Kill a disbelieving American or European – especially the spiteful and filthy French – or an Australian, or a Canadian, or any other disbeliever from the disbelievers waging war, including the citizens of the countries that entered into a coalition against the Islamic State.*²⁴⁷

Og nogle måneder efter i januar 2015 bliver al-Adnani mere konkret i sin opfordring:

*We renew our call to the muwahhidin [monoteisterne] in Europe and the disbelieving West and everywhere else, to target the crusaders in their own lands and wherever they are found.*²⁴⁸

Og i maj 2016 gik al-Adnani skridtet videre, og for første gang opfordrede gruppen sine tilhængere i Vesten til at blive hjemme frem for at migrere. For hjemme i Vesten kunne de gøre større gavn for Islamisk Stat, forklarede han:

*O slaves of Allah, O muwahhidin! If the tawaghit have shut the door of hijrah [migration] in your faces, then open the door of jihad in theirs. Make your deed a source of their regret. Truly, the smallest act you do in their lands is more beloved to us than the biggest act done here; it is more effective for us and more harmful to them.*²⁴⁹

På trods af at frygten var meget centreret omkring fremmedkrigere, så vidner data fra de seneste år om, at det primært er personer fra nationale militante islamistiske miljøer,

246 Abu Bakr al-Baghdadi, 'untitled speech,' *al-Furqan Media*, 19. januar 2014.

247 Abu Muhammad al-Adnani, 'Indeed, You Lord is Ever Watchful,' *al-Furqan Media*, 22. september 2014.

248 Abu Muhammad al-Adnani, 'Say Die in your Rage,' *al-Furqan Media*, 26. januar 2015.

249 Abu Muhammad al-Adnani, 'And Those Who Lived [In Faith] Would Live Upon Evidence,' *al-Furqan Media*, maj 2016.

men som ikke har været udrejst, der har fulgt al-Baghdadis og al-Adnanis opfordringer. Det er også tilfældet i Danmark, hvor der siden Islamisk Stats etablering ikke har været et terrorangreb eller -plot, der involverede fremmedkrigere. Og i en bredere vestlig kontekst er det da også en lille andel af de militante islamistiske terrorangreb siden 2014, hvor fremmedkrigere medvirkede.²⁵⁰ Det ville være forkert på denne baggrund at konkludere, at fremmedkrigere ikke udgør en udfordring, både hvad angår den direkte terrortrussel og mere indirekte i en støttefunktion, men den tilgængelige data understreger, at omfanget af denne trussel er begrænset.

Da Omar el-Hussein udførte sit angreb mod Krudttønden og synagogen i Krystalgade i februar 2015, havde han kort forinden erklæret troskab til Islamisk Stat på sin Facebookprofil. Som det nu er velkendt, så var el-Hussein aldrig udrejst som fremmedkriger, men gennemgik en radikaliseringsproces under afsoning af en dom. Efterfølgende har der været et historisk højt antal terrordomme, der dels er udtryk for stramninger af den danske terrorlovgivning, men også for stor aktivitet i miljøet. Her følger en kort gennemgang:

I 2014 og 2015 blev to personer dømt under terrorlovgivningen for udsagn, de havde slået op på Facebook, som blev vurderet til at være støtte til terrorgrupper og -handlinger.²⁵¹ Dommene var eksempler på, at skriftlige kommentarer var tilstrækkelige til en §114-dom. I de følgende år har det dog særligt været de såkaldte 'listesager', der har været dominerende. De har omhandlet personer, der har været udrejst til Syrien, og som optræder på Islamisk Stats dokumenter, som er blevet fundet i Syrien og sidenhen delt med danske myndigheder. Disse såkaldte 'indmeldelsesblanketter' blev benyttet som konkret bevismateriale til at dømme de hjemvendte fremmedkrigere.²⁵² Senere har der også været terrrorsager om udrejste personer, hvor der ikke indgik indmeldelsesblanketter, men hvor de tiltalte ikke desto mindre blev tildelt hårde §114-straffe. Senest er en person idømt seks år for tilbage i 2013 at have faciliteret udrejse af en person til Syrien.²⁵³

I 2019 kørte den såkaldte 'Dronesag', hvor tre personer blev dømt af Københavns Byret for at have indkøbt og leveret dronedele til Islamisk Stat. Retten tolkede dette som materiel støtte til en terrororganisation. I Landsretten blev straffen skærpet mod den ene af de tre personer, som blev dømt for medvirken til forsøg på terror.²⁵⁴ Alle disse sager har været med til at rykke grænsen for, hvad der juridisk set vurderes at være terror, men udover Omar el-Husseins angreb, så omhandler ingen af sagerne direkte terrortruslen mod Danmark.

Den første indikation på terrortruslen mod Danmark efter el-Husseins angreb kom i december 2016 med den såkaldte 'Tændstikssag', da Moyed el-Zoebi indrejste fra Sverige for at mødes med Dieab Khadigah, der rejste til Danmark fra sin bopæl i Tyskland. Angiveligt styret af en såkaldt *virtual planner* fra Islamisk Stat skulle de to syriske mænd udføre et terrorangreb i København. Khadigah blev taget med 17.460 tændstikker, som de skulle bruge svovlet fra til at producere en bombe. Det kom frem under retssagen, at el-Zoebi havde taget del i kamphandlinger i Syrien, inden han rejste til Sverige

250 Tore Refslund Hamming, 'Homegrowns – ikke fremmedkrigere – udgør den største terrortrussel i Danmark og i Vesten,' *Berlingske*, 1. februar 2021.

251 Jens Anton Bjørnager, 'Højesteret: Boghandleren fra Brønshøj mister dansk statsborgerskab,' *Berlingske*, 8. juni 2016; Thea Pedersen, Jan Søgaard og Amanda Alberts, 'Dansk islamist hyldede terror i Paris: Nu er han dømt,' *Ekstra Bladet*, 21. september 2016.

252 Jens Anton Bjørnager, 'Danskere strømmede til terrorgrupper i Syrien, og alle ville retsforfølge dem: »Mens skete der ingenting«, *Berlingske*, 5. maj 2019.

253 TV2, 'Seks års fængsel for at hervede IS-kriger,' 17. september 2021.

254 Østre Landsret, 'Dom i den såkaldte "drone"-sag,' 10. september 2020; Anklagemyndigheden, 'Højesteret skærper straf i Drone-sagen,' 10. september 2021.

for at søge asyl. Som syrisk statsborger er el-Zoebi dog ikke fremmedkriger, men sagen var ikke desto mindre et vidne om, at Islamisk Stat så Danmark som et mål.²⁵⁵

Den næste indikation på, at terrortruslen mod Danmark var alvorlig, kom i december 2019, da syv politikredse på tværs af landet anholdt mere end 20 personer, der resulterede i tre separate terrorsager. To af sagerne omhandlede en række personer i Danmark, som ikke har været udrejst, men som angiveligt sympatiserer med Islamisk Stat. Flere af de tiltalte er kendte skikkelser fra det danske militante islamistiske miljø og har været medlemmer af flere af de Islamisk Stat-sympatiserende grupper nævnt i dette kapitel. Det har i ingen af de to sager været muligt for anklagemyndigheden med sikkerhed at identificere, hvad målet for de tiltaltes handlinger var.

Og i april 2020 anholdt politiet endnu en person, som efterfølgende er blevet idømt 10 års fængsel for at ville begå et terrorangreb. Under retssagen kom det frem, at den 24-årige tiltalte købte våben af en PET-agent, samt at han havde optaget en video af sig selv, hvor han erklærer troskab til Islamisk Stats kalif Abu Ibrahim al-Hashimi al-Qurayshi.²⁵⁶ Ligesom flere af de anholdte i december 2019 havde han ikke været udrejst, men kort haft berøring med gruppen Team Dawah.²⁵⁷

Historikken over danske terrorsager siden 2013 vidner altså om, at der er stor diversitet i de paragraffer, som personerne dømmes for under terrorlovgivningen, og når det kommer til terrortruslen i Danmark, så viser empirien, at terrorangreb ikke i særligt omfang er udført af hjemvendte fremmedkrigere, men primært af personer fra de hjemlige miljøer, som aldrig udrejste.

4.8 Et miljø i opløsning?

Det militante islamistiske miljø i Danmark har over en årrække været i nærmest konstant forandring. Den organisatoriske splittelse tilbage i 2013 ledte til en ideologisk diversitet, der sidenhen manifesterede sig på trods af skiftende organisationer over tid, og som har karakteriseret miljøets interne dynamikker.

De to dominerende grupperinger over de seneste år, Team Dawah og IKB, virker begge til nu at være kraftigt decimerede og potentielt under afvikling. Team Dawah lykkedes kun kortvarigt med sit projekt om at skabe en national platform for Islamisk Stat-sympatisører, og gruppen er nu isoleret til at være en mindre gruppe af unge mænd i København. Skønt de fortsat mødes på ugentlig basis, er gruppens religiøse, sociale og virtuelle aktiviteter dalende, og de har svært ved at samle mere end 7-8 medlemmer til deres aktiviteter. Samme konklusion gør sig gældende for IKB, hvis grundlægger og leder i juli 2019 annoncerede, at han forlod det ekstremistiske miljø. Sidenhen er der kun blevet publiceret få religiøse påmindelser på gruppens tidligere ellers meget aktive Facebookside, og deres fysiske arrangementer virker til at være sporadiske og kun besøgt af en håndfuld personer.

Én ting vi har lært over det seneste årti er dog, at det militante islamistiske miljø kan overleve organisatoriske problemer. Det vidner om, at i højere grad end en decideret gruppe, så er der tale om et miljø, der støtter et spektrum af ekstremistiske ideologier, og som over tid tager forskellige former. Udfordringen for miljøet er nu, at et stort antal af de centrale personer i løbet af det seneste årti enten er døde, sidder fængslet eller har forladt miljøet.

255 Tore Refslund Hamming, 'The 2016 Copenhagen 'Matchstick' Terror Plot and the Evolving Transnational Character of Terrorism in the West,' *CTC Sentinel*, Volume 12, Issue 11 (december 2019).

256 Astrid Søndberg, '24-årig mand idømt 10 års fængsel for forsøg på terror,' *TV 2*, 28. september 2021.

257 Interview med ledende person fra det danske militante islamistiske miljø i 2021.

4.9

Litteraturliste

- al-Adnani, A. M. (2014, 29. juni). "This Is the Promise of Allah". Jihadology.net
- al-Adnani, A. M. (2014, 22. september). "Indeed, You Lord is Ever Watchful". al-Furqan Media
- al-Adnani, A. M. (2015, 26. januar). "Say Die in your Rage". al-Furqan Media
- al-Baghdadi, A. B. (2014, 19. januar). "untitled speech". al-Furqan Media
- Anklagemyndigheden. (2021, 10. september). "Højesteret skærper straf i Drone-sagen". Anklagemyndigheden
- Bjørnager, J. A. (2016, 8. juni). "Højesteret: Boghandleren fra Brønshøj mister dansk statsborgerskab". Berlingske
- Bjørnager, J. A. (2019, 5. maj). "Danskere strømmede til terrorgrupper i Syrien, og alle ville retsforfølge dem: »Imens skete der ingenting«". Berlingske
- Dabiq. (2015, 7. februar). "The extinction of the Grey Zone". Dabiq
- Dearden, L. (2016, 2. september). "Copenhagen attack: Isis claims responsibility for shooting that injured two police officers in Christiania". Independent
- Hamming, T. R. (2019). "The 2016 Copenhagen 'Matchstick' Terror Plot and the Evolving Transnational Character of Terrorism in the West". CTC Sentinel 12 (11)
- Hamming, T. R. (2021, 1. februar). "Homegrown – ikke fremmedkrigere – udgør den største terrortrussel i Danmark og i Vesten". Berlingske
- Hemmingsen, A. (2011). "Salafi Jihadism: Relying on fieldwork to study unorganized and clandestine phenomena". *Ethnic and Racial Studies* 34 (7)
- John, T. (2016, 5. januar). "What to Know About the New 'Jihadi John'". Time
- Kenney, M. (2018). *The Islamic State in Britain: Radicalization and Resilience in an Activist Network*. Cambridge University Press
- Krause, D. & S. El-Jaichi, T. B. Karacan, M. K. Sheikh. (2019, 19. december). "Islamic State in Europe: the network and doctrine of Millatu Ibrahim". DIIS
- Pedersen, T. & J. Søgaard, A. Alberts. (2016, 21. september). "Dansk islamist hyldede terror i Paris: Nu er han dømt". Ekstra Bladet
- Statsadvokaten. (2021, 4. oktober). "Anklageskrift". Journalnummer: SAK-2019-1300219-13
- Søndberg, A. (2021, 28. september). "24-årig mand idømt 10 års fængsel for forsøg på terror". TV 2
- TV 2. (2021, 17. september). "Seks års fængsel for at hverve IS-kriger". TV 2
- Van Ostaeyen, P. & G. Van Vlieden. (2017). "The Role of Belgian Fighters in the Jihadification of the Syrian War: From Plotting Early in 2011 to the Paris and Brussels Attacks". European Foundation for Democracy
- Østre Landsret. (2020, 10. september). "Dom i den såkaldte "drone"-sag". Østre Landsret

KAPITEL 5

**Fra kvindelig kriger
til opdrager af
næste generation:
Kvindespecifik salafi-
propaganda i et
10-års perspektiv**

Sara Jul Jacobsen

Postdoc ved Aarhus Universitet

5.1 Indledning

Kvinder har længe engageret sig i ekstremistiske miljøer og aktiviteter. I 70'erne havde kvinder ledende positioner i den venstreekstremistiske terrorgruppe Rote Armee Fraktion (RAF) i Vesttyskland,²⁵⁸ og de har længe været en del af højreekstremistiske miljøer som eksempel white supremacy-bevægelser i USA eller neo-nazistiske grupper i Sverige.²⁵⁹ Kvinder har også haft afgørende roller i separatistiske bevægelser som for eksempel Irish Republican Army (IRA) og fungeret som krigere for nationalistiske bevægelser som De Tamilske Tigre (LTTE) eller Kurdistans arbejderparti (PKK).²⁶⁰ Dertil kommer, at der er flere eksempler på, at kvinder har fungeret som selvmordsbombere for internationale jihadorganisationer som for eksempel al-Qaeda.²⁶¹

Det høje antal af kvinder, der på forskellige måder tilsluttede sig konflikten i Syrien og Irak, var imidlertid alligevel et nyt fænomen. I hvert fald i det omfang vi så fra 2012 til 2016. Her forlod flere tusinde kvinder deres hjemland og rejste til konfliktzonen for at tilslutte sig jihadistiske grupperinger – herunder især, men ikke udelukkende, den terrorgruppe, der kalder sig Islamisk Stat (IS). Over 10 procent af alle fremmedkrigere²⁶², der rejste til Syrien/Irak, var kvinder, og for nogle lande udgjorde kvindelige fremmedkrigere mellem 30 og 40 procent af det samlede antal. I Danmark var hver syvende fremmedkriger en kvinde.²⁶³

Center for Terroranalyse anslår i deres trusselsvurdering fra 2020, at terrortruslen mod Danmark fortsat overvejende kommer fra militant islamisme, og det understreges i vurderingen, at den også udgår fra kvinder.²⁶⁴ Forskning på området finder også, at kvinder i stigende grad indgår i terrorangreb.²⁶⁵ Men mens forskningen i høj grad har beskæftiget sig med de mandlige fremmedkrigere og mænds radikaliseringsmønstre mere generelt, vides der stadig mindre om kvinderne. Og selv om sociale medier spiller en stadig væsentligere rolle i jihadi-salafisters kvindespecifikke rekrutteringsstrategi,²⁶⁶ er studier af den kvindespecifikke propaganda på sociale medier få – og inden for dansk kontekst næsten helt fraværende.²⁶⁷

En nyere OSCE-rapport efterspørger også mere viden om kvinder, herunder analyser af organisatorisk adfærd, som for eksempel hvordan kvinder motiveres til at tilslutte sig ekstremistiske grupper eller tage del i jihad.²⁶⁸ Særligt relevant for dette kapitel efterspørger forskningen også efterhånden et større fokus på og forståelse af den ikke-militante kvindepropaganda med henblik på at skabe en mere nuanceret tilgang til forebyggelse i dag.²⁶⁹

258 C. Banks, "Introduction: Women, Gender, and Terrorism: Gendering Terrorism." *Women & Criminal Justice*, 29:4-5, 2019, p. 181-187.

259 M. Latif, K. Blee, M. DeMichele and P. Simi, "Do White Supremacist Women Adopt Movement Archetypes of Mother, Whore, and Fighter?" *Studies in Conflict & Terrorism*, 2020; T. Askanius, "Women in the Nordic Resistance Movement and their online media practices: between internalised misogyny and "embedded feminism", *Feminist Media Studies*, 2021.

260 C. Banks, "Introduction: Women, Gender, and Terrorism: Gendering Terrorism." *Women & Criminal Justice*, 29:4-5, 2019, p. 181-187; M. K. Topal, *Kvindekrigere i den kurdiske nationalbevægelse PKK - Et kønsreflekteret perspektiv*, Ph.d.-afhandling, Roskilde Universitet, 2021.

261 J. Cook, *A woman's place*. Oxford: Oxford University Press, 2020.

262 En fremmedkriger forstås her som en privatperson, der har forladt sit hjemland for at rejse til et konfliktområde (fx Syrien/ Irak) for på den ene eller den anden måde at tilslutte sig konflikten.

263 CTA, 2018.

264 CTA, 2020.

265 C. Winter & M. Devorah, "The Mujahidat dilemma: Female Combatants and the Islamic State" *CTCSENTINEL* 10 (7), 2017, p. 23-29; E. M. Saltman and M. Smith, "Till Martyrdom do Us Part – Gender and the ISIS Phenomenon." London: Institute for Strategic Dialogue, 2015; E. Pearson and E. Winterbotham, "Women, Gender and Daesh Radicalisation." *The RUSI Journal* 162 (3), 2017, p. 60-72; K. Von Knop, "The Female Jihad: Al Qaeda's Women." *Studies in Conflict & Terrorism* 30 (5), 2007, p. 397-414.

266 J. Klausen, "Tweeting the Jihad: Social Media Networks of Western Foreign Fighters in Syria and Iraq." *Studies in Conflict & Terrorism* 38 (1), 2015, p. 1-22; Pearson and Winterbotham, 2017.

267 Med undtagelse af Jacobsen 2016; 2019; 2020.

268 OSCE, 2019.

269 E. Winterbotham, "What Can Work (And What Has Not Worked) in Women-Centric P/CVE Initiatives", Royal United Services Institute for Defence and Security Studies, 2020; K. E. Brown, *Gender, Religion, extremism*. Oxford: Oxford University Press, 2020; Cook, 2020.

Derfor vil kapitlet i det følgende præsentere den danske kvindespecifikke propaganda - militant såvel som ikke-militant²⁷⁰. Dette skal skabe en indsigt i, hvordan salafi-grupper med base i Danmark henvender sig til kvinder på deres officielle profiler på Facebook, Twitter, YouTube og Instagram, og hvordan denne propaganda har udviklet sig det seneste årti (2011-2021). Men det skal også skabe en mere nuanceret forståelse af propagandaen og potentielt en mere nuanceret forståelse af, hvorfor nogle kvinder tiltrækkes af ekstremistiske miljøer. Formålet er sidst, men ikke mindst at åbne en diskussion af, hvordan ikke-militant propaganda (også) kan tjene som dynamik i radikaliseringsprocesser, selv i de tilfælde, hvor det ikke har været intentionen hos afsenderen af propagandaen, og hvor den specifikke gruppe hverken kan defineres som ekstremistisk eller billiger militante handlinger. Kapitlet er målrettet fagfolk inden for forebyggelsesområdet og reflekterer løbende over, hvilken betydning den fremsatte viden kan have for det forebyggende arbejde.

Kapitlet finder, at den kvindespecifikke propaganda har ændret sig over tid, og mens den propaganda, der florerede på sociale medier fra 2011 til og med 2017, (også) bestod af militante budskaber, er den propaganda, der er blevet delt de seneste år til midt 2021, overvejende ikke-militant. Kapitlet præsenterer kort sin metodiske fremgangsmåde og ser derefter på den militante propaganda delt fra 2011 til og med 2017. Her præsenterer kapitlet, hvordan propagandaen kaldte kvinder til væbnet jihad gennem referencer til skriften og argumentet om, at væbnet forsvar er en pligt for kvinder, når islam er under angreb. Ved et nærmere blik på den propaganda, der er blevet delt de seneste år (2018-midt 2021), finder kapitlet imidlertid, at denne propaganda i højere grad er centreret omkring fortællinger om en strukturel bekæmpelse af muslimer og islam i Danmark. Disse fortællinger placeres især inden for emner som (anti)feminisme, søsterskab og kvindens rolle som mor, og der kaldes til modstand mod det, der opleves som et politisk angreb på 'den muslimske kvinde'. Kapitlet argumenterer for, at den propaganda, der er blevet delt de seneste år, hermed favner langt bredere og adresserer langt flere end den tidligere propagandas kald til væbnet jihad i Mellemøsten, og reflekterer i forlængelse heraf over, hvorvidt ikke-militant propaganda (også) kan tjene som dynamik i en radikaliseringsproces. Kapitlets punkter og pointer opsamles i konklusionen, der også opsummerer, hvilken betydning den fremsatte viden har for fagfolk, der arbejder med forebyggelse af radikaliserings og ekstremisme²⁷¹.

5.2 Metodisk fremgangsmåde

Kapitlet er baseret på et open source-studie af ti danske selvpositionerede salafi-gruppers 35 alment tilgængelige profiler på Facebook, Twitter, YouTube og Instagram. Studiet strækker sig over en periode på næsten ti år, og data består af 20.000+ tekst-, billede og videouploads fra de danske salafi-grupper. Propagandaen er overvejende dansk, og i de tekst- og videouploads, hvor der skrives eller tales arabisk, engelsk etc., er der ofte tilhørende oversættelser eller undertekster på dansk.

De salafi-grupper, der indgår i kapitlet, er alle sunnimuslimske, men varierer i forhold til geografisk tilknytning (Jylland, Sjælland, Fyn), målgruppe (køn, alder, etnicitet m.m.), politisk engagement, accept af vold og andre doktrinære forståelser.

270 Kapitlet forstår militant propaganda som propaganda, der på den ene eller den anden måde konstruerer vold som et legitimt middel i udbredelsen såvel som bekæmpelsen af islam. Det kan for eksempel være ved kald til væbnet kamp eller gennem hyldester af martyrdøm såvel som specifikke martyrer. Ikke-militant propaganda er omvendt den propaganda, der hverken omhandler væbnet udbredelse/forsvar af islam eller på andre måder indeholder voldssympatier.

271 Begreberne defineres efter den nationale handlingsplan: "Ekstremisme betegner personer eller grupper, som begår eller søger at legitimere vold eller andre ulovlige handlinger med henvisning til samfundsforhold, de er utilfredse med" (Den nationale handlingsplan 2016). "Radikalisering betegner en kortere eller længerevarende proces, hvor en person tilslutter sig ekstremistiske synspunkter eller legitimerer sine handlinger efter ekstremistisk ideologi" (Den nationale handlingsplan 2016).

De danske salafi-grupper deler langt hen ad vejen fjendebilleder, ideologi og politiske mærkesager. Flere ønsker en islamisk stat, hvor sharia-lovgivningen danner grundlaget for staten. Men der har også været interne uenigheder i miljøet. Og mens flere af de danske salafi-grupper i dag afholder arrangementer med hinanden som 'gæsteforelæsere', har de i perioder også været i direkte konflikt med hinanden. Disse uenigheder spænder bredt og inkluderer blandt andet diskussioner om, hvor og hvordan en islamisk stat skal etableres. Grupperingerne diskuterer også, hvordan grundlæggende helligtekster skal forstås, herunder blandt andet hvordan jihadbegrebet skal forstås, og hvorvidt væbnet jihad er legitim som offensiv eller defensiv kamp – eller overhovedet.

Kapitlet kalder de grupper, som indgår heri 'salafi' på grund af de forskellige måder, hvorpå grupperne selv-positionerer sig som salafister i deres propaganda på sociale medier. Måderne, hvorpå dette gøres, er for eksempel ved at udråbe sig selv som salafi ved at understrege, at de følger en ordret forståelse af skriften eller ved at argumentere for en praksis og adfærd, der er fuldt ud identisk med profeten Muhammeds og de første tre generationer herefter. Begrebet salafisme er afledt af det arabiske udtryk *as-salaf as-salih*, der betyder 'de fromme forgængere', og som netop henviser til profeten Muhammed og de efterfølgende tre generationer.²⁷² Salafisme som en generel tilgang til islam er altså kort sagt baseret på ideen om at følge i de tidlige generationers fodspor og udlede religiøs vejledning direkte fra kilderne uden at fortolke dem eller tilpasse dem til samfundet i dag.²⁷³

Nogle af grupperne vil også kunne betegnes som islamister frem for (aktivistiske/politiske) salafister (jf. Wiktorowicz' klassificeringsmodel). Det er imidlertid en større definitionsdiskussion inden for forskningen, som dette kapitel ikke vil gå yderligere ind i. Andre grupper kunne tidligere betegnes som jihadi-salafister ud fra deres alment tilgængelige SoMe-propaganda. Det kan de imidlertid ikke længere på grund af ændringer i online-outreach, der formentligt udspringer af, at digitale restriktioner og initiativer mod 'online-radikalisering' herunder *takedowns* i dag begrænser, hvad der kan deles og forblive på sociale medier.

Kapitlet samler således grupperne i fællesbetegnelsen 'salafi' på trods af, at de potentielt kunne placeres forskelligt på velkendte klassificeringsmodeller over salafisme. Kapitlet tager i stedet sit udgangspunkt i de store forandringer, der har været på den internationale jihadarena såvel som inden for det danske salafi-miljø, siden de første danske fremmedkrigere tilsluttede sig konflikten i Syrien/Irak. Og det diskuterer i forlængelse heraf generelle mønstre og tendenser i den propaganda, der i dag møder de unge, som begår sig i det danske, online salafi-miljø i forhold til den propaganda, der mødte dem i 2011 frem til og med 2017.

De grupper, der indgår i kapitlet, er udvalgt, fordi de gennem de tidsperioder, hvor kapitlets data er indsamlet, har været de mest toneangivende danske salafi-grupper på sociale medier. Hermed menes, at disse grupper under dataindsamlingsperioderne havde flest online-følgere, producerede mest materiale på åbne profiler eller fik delt mest af deres materiale inden for det danske, online salafi-miljø. Flere af grupperne er også toneangivende i dag.

I forhold til 'jihad', bliver begrebet ofte oversat til 'hellig krig' og forstået som en væbnet kamp mod fjender af islam. Men det er imidlertid en forsimpning. Jihadforståelser spænder fra en indadvendt spirituel kamp for at opnå den rette tro gennem

272 Q. Wiktorowicz, "Anatomy of the Salafi Movement." *Studies in Conflict & Terrorism* 29, 2006, p. 207–239.

273 Wiktorowicz 2005; 2006.

ord og gerninger til politisk eller militær kamp for at fremme islam.²⁷⁴ Mens dette er en velkendt pointe, er den ikke desto mindre afgørende at fremsætte hér. Den understreger nemlig en afgørende nuance i forhold til kapitlet: At den danske salafi-propagandas jihadforståelser – såvel som verdensforståelser mere generelt – er eksempler på specifikke læsninger, oversættelsesvalg og fortolkninger af skrift og tradition. Dette kapitels propagandaeksempler repræsenterer altså ikke danske muslimers holdninger til jihad m.m. På samme måde omhandler kapitlet ikke islam, men en retning eller politisk ideologi, om man vil, inden for islam. Kapitlet omhandler hermed ikke 'dansk islam' men salafisme inden for en dansk kontekst.

5.3 Kvindespecifikke kald til væbnet kamp

Fælles for den propaganda, de danske salafi-grupper har delt over det seneste årti (2011-2021), er, at store dele af den er kvinde-specifik forstået på den måde, at den henvender sig til eller handler om kvinder. Og ser vi indledningsvist nærmere på den propaganda, der blev delt af de danske salafi-grupper fra 2011 til 2017, var denne periode defineret ved, at terrorgruppen, der kalder sig Islamisk Stat (IS), etablerede sig som selvstændig organisation, rejste sit kalifat og til sidst begyndte sin territoriale tilbagegang i Syrien/Irak. Den danske propaganda delt på SoMe i den periode er også i høj grad militant, og den kalder ikke kun mænd, men også kvinder til væbnet kamp.

Et historisk tilbageblik viser imidlertid, at jihadistiske bevægelser verden over overvejende har været enige om, at kvinder som udgangspunkt ikke bør engagere sig i væbnet jihad. Denne position har ofte været baseret på klassiske doktriner om *offensiv jihad* fra islams første år. Mere specifikt skelnes der i traditionelle fortolkninger af skriftens retningslinjer for jihad mellem offensiv og defensiv krigsførelse. Her er forskellen, at doktrinerne for offensiv jihad (*jihad al-talab*) er retningslinjer for krig mod andre stater, mens doktrinerne for defensiv jihad (*jihad al-daf'a*), er retningslinjer for den kamp, der føres, hvis egne territorier bliver invaderet, og alle må forsvare sig.²⁷⁵ Således bliver offensiv jihad, dvs. militær erobring, anset for en 'kollektiv pligt' (*fard kifaya*) for voksne, stærke mænd. Omvendt bliver defensiv jihad, dvs. forsvar i tilfælde af angreb, betragtet som en 'individuel pligt' (*fard 'ayn*) for enhver, der kan forsvare sig – også kvinder.²⁷⁶

Skriftens retningslinjer stammer fra en tid, hvor man havde brug for skarpe regler for hvem, der skulle deltage i udbredelsen af islam og hvem, der skulle forsvare egne territorier mod angreb, imens områdets stærkeste mænd potentielt var ude for at vinde territorium.²⁷⁷ Mens de klassiske jihaddoktriner er blevet revideret flere gange af islamiske lærde, og fortolkningerne af jihadbegrebet har varieret siden islams begyndelse, har positionen overfor kvinder i krig været relativt konstant. Og kvindelige muslimer er generelt blevet ekskluderet fra at deltage i væbnet jihad.²⁷⁸

Dette ændrede sig, da jihadideolog Abdallah Azzam i 80'erne populariserede doktrinerne for defensiv jihad og herved kunne kridte banen op for kvinders deltagelse i væbnet kamp.²⁷⁹ Azzam, der har sat tydelige fingeraftryk på al-Qaeda's ideologi, understregede i en velkendt fatwa den doktrinære pointe om, at defensiv jihad er en individuel pligt for enhver muslim – også kvinder.²⁸⁰ Og i 2005 frigav lederen af al-Qaeda i Irak,

274 R. Peters, *Jihad i klassisk og moderne islam*. København: Forlaget Vandkunsten, 2004.

275 N. Lahoud, "The Neglected Sex: The Jihadis' Exclusion of Women from Jihad." *Terrorism and Political Violence* 26 (5), 2014, p. 780-802; T. Hegghammer, "Islamist violence and regime stability in Saudi Arabia." *International Affairs* 84 (4), 2008, p. 701-715; Wiktorowicz, 2006.

276 Lahoud, 2014; Hegghammer, 2008; Wiktorowicz, 2006.

277 Peters, 2004.

278 Peters, 2004; Lahoud, 2014; Winter & Margolin, 2017; Cook, 2020.

279 Winter & Margolin 2017, Hegghammer, 2020.

280 Hegghammer, 2020; Lahoud, 2014.

Abu Musab al-Zarqawi, en tale, hvori al-Qaeda for første gang tildelte kvinder en aktiv rolle i væbnet jihad. Zarqawi talte ud fra det pres, som sunni-muslimer på det tidspunkt blev udsat for fra besættelsen i Irak, og han krævede, at kvinder deltog i væbnet forsvar, og roste de, der allerede havde efterspurgt tilladelse til at forsvare sig med 'martyrdomsoperationer'.²⁸¹ Få måneder efter talen tog al-Qaeda for første gang offentligt ansvar for et selvmordsangreb udført af en kvinde. Og i tiden efter kom kvindelige selvmordsbombere til at spille en væsentlig rolle i Irak, hvor flere kvinder med støtte fra al-Qaeda fulgte trop.²⁸²

Ser vi nærmere på den danske propaganda delt på SoMe fra 2011 til og med 2017, kalder den også netop kvinder til jihad gennem referencer til skriftens jihaddoktriner, og det er kendetegnende for store dele af den danske, militante propaganda, at den lægger sig i forlængelse af Azzams fortolkning heraf. Et eksempel på dette er følgende tekst, der netop kalder kvinder til jihad ved referencer til Koranen og de sunnimuslimske retsskoler²⁸³. Teksten understreger indledningsvist, at den behandler den situation, der hersker, når 'fjenden forsøger at invadere et muslimsk land' og jihad er 'fardh 'ayn'. Teksten fremhæver hermed, at der er tale om defensiv jihad. Den argumenterer i forlængelse heraf for, at jihad i sådan en situation er en forpligtigelse for enhver muslim, der er i stand til at kæmpe, og at intet i disse tilfælde kan legitimere, at man ikke tager del i den væbnede kamp. Kvinder opfordres til at drage i jihad og have tillid til, at Allah tager sig af deres børn:

Når jihaad er fardh 'ayn, dvs. obligatorisk for ethvert individ, så er der ingen undskyldninger, så skal man drage ud, og have tawakkul på Allaah (dvs. at sætte sin lid til Allaah) at Han Azza wa Jall [den Mægtige og Majestætiske] tager [sig] af ens børn. (...) Al-Kaasaani al-Hanafi (må Allaah være ham nådig) sagde: "I en tid med generel mobilisering, som når fjenden forsøger at invadere et muslimsk land, så bliver det en individuel forpligtelse (fardh 'ayn) på hver enkelt muslim, der er i stand til at kæmpe, fordi Allaah siger (fortolkning af meningen): "Marcher frem, uanset om du er let (rask, ung og velhavende) eller tung (syg, gammel og fattig)" (Al-Tawbah 9:41) (...) Som konklusion: jihaad er ikke obligatorisk for kvinder i princippet, undtagen i tilfælde af nødvendighed, såsom hvis kuffaar angriber et muslimsk land, i dette tilfælde bliver jihaad obligatorisk for kvinder (...)."284

Ræsonnementet i den militante del af den danske propaganda er således, at deltagelse i kamp er en pligt for kvinder i de tilfælde, hvor der er tale om defensiv jihad - eller som udtrykt i det fremsatte teksteksempel: 'i tilfælde af nødvendighed'.

Ifølge traditionelle fortolkninger af skriftens retningslinjer for jihad gælder pligten til at tage del i væbnet jihad for dem, der er bosat i det område, som er under angreb, eller dem der er i nærheden.²⁸⁵ Den militante, danske propaganda har imidlertid – ligesom den globale jihadisme – udvidet denne specificering af, hvem der er forpligtet til defensiv jihad. Og ligesom den internationale jihadpropaganda fortæller den danske, militante propaganda, at islam er under generelt angreb fra Vesten, og den præsenterer derfor jihad som en forpligtigelse for alle muslimer verden over. Hermed omfortolkes de klassiske doktriner om defensiv jihad til et moderne, globalt kald til væbnet jihad. Og den danske propaganda kalder altså kvinder til jihad ud fra argumentet om, at når fjenden angriber islam, er et væbnet forsvar nødvendigt.

281 "Will the Religion Wane While I Live", al-Zarqawi, 2005.

282 Winter & Margolin, 2017.

283 Retsskolerne er bag den klassiske islamiske retslære, som blev udviklet i århundrederne efter islams opståen. Fire sunnimuslimske retsskoler har domineret muslimsk historie: Hanafi, Maliki, Shafi'i og Hanbali.

284 Facebook-tekst fra dansk salafi-gruppe, 2013, tekst som i originaltekst.

285 Lahoud, 2014; Hegghammer, 2008a; 2008b; Wiktorowicz, 2006; Peters, 2004.

Samme argument findes i Islamisk Stats online propaganda målrettet kvinder - tre år senere, i 2016. Her fremsatte gruppen følgende argument i et af sine online medier: "Jihad is not, as a rule, an obligation for women, but let the female Muslim know as well that if the enemy enters her abode, jihad is just as necessary for her as it is for the man (...)."²⁸⁶ Imens den danske propaganda ligner den internationale i sin fortolkning af de klassiske jihaddoktriner, var den altså i sin holdning til kvinder og kamp forud for de samtidige globale strømninger.

Islamisk Stat vedtog ved sin etablering som selvstændig gruppe og her tilhørende brud med al-Qaeda at gå tilbage til at ekskludere kvinder fra væbnet kamp. Blandt andet fordi målet om at etablere en stat inden for et kontrolleret område fik Islamisk Stat til at prioritere rekruttering af kvinder til positionen som 'state-makers' eller 'home-builders'.²⁸⁷ Islamisk Stat havde også, siden gruppen erklærede sig for et kalifat i juni 2014, mødt tilslutning fra flere tusinder af kvinder fra områder omkring Syrien og Irak såvel som et højt antal kvinder fra den vestlige verden. Og det var derfor ikke før Islamisk Stat begyndte at miste territorium, at gruppen var nødt til at engagere sig i spørgsmålet om, hvorvidt man også skulle rekruttere kvinder til positionen som kvindelige krigere. Men efter kalifatets sammenbrud i 2017 og gruppens tab af territorie, reformulerede gruppen sit kald fra offensiv jihad med fokus på militær erobring og etablering af kalifatet til defensiv jihad med fokus på forsvar af islam. Og hermed var gruppen også nødt til at revidere sin holdning til spørgsmålet om kvinder, der ifølge traditionelle fortolkninger er forpligtet til at kæmpe under defensiv jihad.²⁸⁸

I juli 2017 udkom Islamisk Stat således med sit 11. nummer af *Rumiyah*, som var et af gruppens officielle magasiner med ideologisk indhold skræddersyet til kvinder. En artikel heri opfordrede i tråd med den sædvanlige organisatoriske linje kvinder til at forblive "steadfast and unshakable" til trods for modgang og til at støtte deres ægtemænd, som kæmpede mod kalifatets fjender.²⁸⁹ Imidlertid erklærede artiklen afslutningsvist, at kvinder nu kunne gribe til våben i defensiv jihad. Og kvinderne blev bedt om at "rise with courage and sacrifice in this war (...) not because of the small number of men but rather, due to their love for jihad, their desire to sacrifice for the sake of Allah, and their desire for Jannah".²⁹⁰ Herved vedtog Islamisk Stat en holdning, der lå i forlængelse af sine forgængere. Men på trods af at positionen som kvindelig kriger blev erklæret legitim, har gruppen kun i begrænset omfang kaldt kvinden til jihad i sin efterfølgende propaganda.²⁹¹

Det er imidlertid ikke tilfældet i den danske online-propaganda fra 2011-2017. Her kaldtes kvinder ikke kun til slagmarken gennem referencer til skriften, men også ved beretninger om de heroiske kvinder, der på profetens tid deltog i væbnet kamp. Den mest omtalte er Umm 'Umarah²⁹², der ifølge islamisk tradition kæmpede side om side med profeten i flere kampe, herunder slaget ved Uhud. Slaget ved Uhud er ofte citeret i både dansk og international propaganda – blandt andet fordi slaget også omhandlede retten til at være muslim uden at blive undertrykt såvel som forsvaret for og udbredelsen af islam.²⁹³ Muhammed spredte sit budskab om islam i Mekka fra 613 til 622 e.Kr. Efter flere år med undertrykkelse og forfølgelse fra Quraish-stammen, som var den stamme

286 al-Naba, 2016.

287 Winter & Margolin, 2017; A. Speckhard, "Female terrorists in ISIS, al Qaeda and 21st century terrorism." *Trends Research*, 2015; A. Speckhard, "Brides of ISIS: The internet seduction of Western females into ISIS." *Homeland Security Today* 13 (1), 2016, p. 38-40.

288 Winter & Margolin, 2017.

289 Winter & Margolin, 2017.

290 "Our Journey to Allah", *Rumiyah*, 2017.

291 L. Ahmed, *Women and Gender in Islam: Historical Roots of a Modern Debate*. Yale: Yale University Press, 1992.

292 Også kaldt Umm Imara, Nasiba Bint Kaab al Mazini, Nusaybah bint Ka'ab og Nasiba bint Ka'b i den danske propaganda.

293 Ahmed, 1992.

Muhammed tilhørte, flygtede Muhammed og hans følgere fra Mekka til Medina, hvor de etablerede sig og skabte et lille samfund af muslimer.²⁹⁴ Slaget ved Uhud fandt sted i 625 e.Kr. i dalen nord for Uhud-bjerget, hvor Quraish-mekkanerne angreb Muhammed og hans følgere. Den danske propaganda beretter især om Umm 'Umarahs tapperhed og heltemod på slagmarken og om, hvordan hun reddede profetens liv i en situation, hvor han og islam stod over for en eksistentiel trussel.²⁹⁵

Særligt interessant er, at beretningerne om fortidens kvindelige krigere er lige så *empowerende*, som de er traditionsbundne og præ-moderne. Mere specifikt opsætter den danske propaganda gennem beretninger om fortidens kvindelige krigere modfortællinger til et (oplevelt) vestligt syn på nutidens muslimske kvinder som passive ofre for mandsdominerede ideologier. I stedet beskriver den danske propaganda 'den muslimske kvinde' som stærk og egenrådig gennem beretninger om de kvindelige krigeres handlekraft og voldsparathed.

Et eksempel herpå er tekstudsnittet nedenfor. Teksten tager netop udgangspunkt i et vestligt syn på 'den muslimske kvinde' som 'svag', 'undertrykt' og 'tilbagestående'. Og med udgangspunkt i islams historiske kvinder modtales denne opfattelse:

*Ideen om den muslimske kvinde som et svagt, undertrykt og tilbagestående væsen er meget udbredt i den vestlige verden (...) Den muslimske kvinde – som defineret af islam i sine skrifter i form af Koranen og Sunnah – er tværtimod et stærkt og selvbevidst væsen. Hvor mange i Vesten ved, at da Profeten Muhammed (fred med ham) lå i strid med de lokale vantro stammer på den arabiske halvø, havde hans hær af troende soldater selskab af mange kvinder, der på ligeværdig måde med våben i hånd forsvarede islam mod fjenden? Kendt er især Nasiba bint Kaab al Mazini [Umm 'Umarah], som altid var med i forreste række. I et slag blev hun såret 13 gange, mistede sin ene hånd og dræbte egenhændigt i nærkamp den mand, der havde slået hendes søn 'Umarah ihjel. Nasiba var en af de kvinder, der slog ring om Profeten (fred med ham) for at forsvare ham mod fjenden i slaget ved Uhud (...) Islams historiske og modige kvinder har vist vejen dertil. Men er nutidens muslimske kvinder stærke nok til at følge den? (...).*²⁹⁶

Man kender til flere tidlige beretninger om kvinder, der aktivt tog del i væbnet jihad. Disse er imidlertid blevet regnet som utraditionelle tapperhedshandlinger i den tidlige islamiske skrift og tradition, og de var derfor typisk udeladt i den tidlige fortolkning af kvinders position i jihad.²⁹⁷ Derfor er det særligt interessant, at beretningerne ikke fremstår som enkeltstående tapperhedshandlinger i den danske propaganda. Og et fokus på fortællingerne om fortidens kvindelige krigere kan bidrage til et mere nuanceret syn på den danske propagandas tiltrækningskraft. Det giver nemlig et indblik i, hvordan propagandaen ikke kun rekrutterer til væbnet kamp med fundament i skriften, men også ved at fremstille jihad som en bekæmpelse af og modstand mod stereotype opfattelser af muslimske kvinder. Det giver også et indblik i, hvordan den militante propaganda potentielt kan være tiltrækkende, fordi den tilbyder modfortællinger til opfattelsen af islam som kvindeundertrykkende. Modfortællinger hvori positionen som kvindelig kriger ikke kun fremstår som kilde til autenticitet, men også som kilde til en stærk selvidentitet og (em)power(ment).

294 Ahmed, 1992.

295 Ahmed, 1992.

296 Facebook-tekst fra dansk salafi-gruppe, 2012, tekst som i originaltekst.

297 C. D. Ness, "In the Name of the Cause: Women's Work in Secular and Religious Terrorism." *Studies in Conflict & Terrorism* 28 (5), 2005, p. 353-373.

Af relevans herfor finder forskningen, at selvom kvinder ikke er unikke i deres motivation til at tilslutte sig ekstremistiske grupper og deler flere ligheder med mænd, er kvinder primært drevet af en religiøs ideologi, der opererer indenfor en kønsbestemt ramme.²⁹⁸ Mere specifikt fungerede diskrimination i kvindernes vestlige hjemlande især som drivkraft i de kvindelige fremmedkrigeres beslutning om at tilslutte sig Islamisk Stat.²⁹⁹ Og en række studier inden for den kvindespecifikke litteratur finder også, at kvindelige IS-sympatisørers motivation for at tilslutte sig gruppen var mere følelsesladet og drevet af personlige oplevelser såvel som en længsel efter følelsen af accept og empowerment.³⁰⁰

5.4 Vestlig feminisme og muslimsk søsterskab

Men ser vi mod den danske salafi-propaganda, der er blevet delt på sociale medier fra 2018 til midt 2021, er kaldet til væbnet jihad (næsten) væk, og den kvindespecifikke propaganda er i stedet overvejende ikke-militant. Det kan blandt andet skyldes, at det danske salafi-miljø har forandret sig det seneste årti. Flere kernepersoner fra det jihadi-salafistiske miljø i Danmark har mistet livet i Syrien/Irak, og mens tidligere grupper er opløst eller integreret i andre grupper, har eksisterende grupper fået en større skare af følgere, og nye grupper er kommet til. Særligt interessant er det imidlertid, at selv de grupper, der tidligere kaldte til væbnet kamp, og som stadig har fodfæste i miljøet, også har omlagt deres online outreach til overvejende at være ikke-militant. Årsagen hertil kan naturligvis være ændringer i religiøs overbevisning, men det kan også være de store ændringer, der har været på den internationale jihadarena – herunder faldet af kalifatet. Dertil kommer, at de seneste års initiativer mod online-radikalisering i høj grad har skabt en bevidsthed om såvel som begrænsninger for, hvad der kan deles og forblive på åbne SoMe-profiler.

Og ser vi nærmere på, hvad der mere bredt kendetegner den danske salafi-propaganda målrettet kvinder fra 2018 til midt 2021, finder vi, at den i endnu højere grad end den tidligere militante propaganda handler om at modpositionere sig Vestens syn på 'den muslimske kvinde'. Især bygger propagandaen på en ekspliciteret kritik af Vestens manglende tolerance over for muslimske kvinders ønske om at definere sig inden for et konservativt religiøst paradigme. Og propagandaen kritiserer den vestlige, liberale definition på frihed og Vestens opfattelse af, at ligestilling er noget, alle kvinder ønsker. Ifølge propagandaen ekskluderer Vesten hermed de kvinder, der ikke ønsker frihed eller at udøve modstand mod konservative islamiske normer for bl.a. køn. Argumentet i propagandaen bliver derfor, at muslimske kvinder anses som bagud og gammeldags på grund af en fejlagtig opfattelse af, at der eksisterer et globalt kvindefællesskab, hvis fælles mål er 'frihed' og 'ligestilling'.

Den nyere salafi-propaganda målrettet kvinder præsenterer mere specifikt vestlig feminisme som forkert og unødvendig, og den fortæller om islam som en ideologi og praksis, der forankrer kvinders rettigheder. Og som alternativ til et globalt kvindefællesskab opsætter propagandaen rammerne for et religiøst søsterskab inden for islam.

Paradoksalt nok modpositionerer store dele af den ikke-militante, danske propaganda sig den vestlige feminisme med feministiske argumenter. Flere af argumenterne i propagandaen minder nemlig om den postkoloniale og antiracistiske feminisme, der også sætter kvinders forskelle i fokus. Her er det grundlæggende argument, at sociale kategorier som køn, klasse og etnisk baggrund er gensidigt konstituerende både på det

298 M. Loken & A. Zelenz, "Explaining extremism: Western women in Daesh." *European Journal of International Security*, 3 (1), 2018, p. 45-68.

299 Pearson & Winterbotham, 2017; Loken & Zelenz, 2018.

300 Pearson & Winterbotham, 2017; Pearson, 2018.

identitetsmæssige og det strukturelle niveau.³⁰¹ Det betyder, at man som individ aldrig blot er kvinde, men at man altid også er klasse- og etnisk placeret på en måde, der har betydning for hvilke identiteter, der bliver mulige, vanskelige eller umulige.

Og mens det umiddelbart kan virke modstridende, at argumenterne i den salafistiske propaganda minder om argumenter inden for dele af feminismen, er det ikke nødvendigvis tilfældet. Denne del af feminismen stiller sig nemlig på minoritetskvinders side og har tilmed fået fremgang i den offentlige debat de seneste år. Og ligesom den postkoloniale og antiracistiske feminisme tilstræber den aktuelle danske propaganda at *afnaturalisere* logikken i hvid, vestlig feminisme. Det gøres blandt andet ved at kritisere feminismen som en ideologi, der på bekostning af ikke-vestlige kvinder kæmper hvide kvinders frihedskamp. Fælles for den aktuelle propaganda er således, at den i sin kritik af vestlig feminisme og hvide privilegier adresserer identitetsproblematikker, som en bred skare af – især unge – danske muslimer kan relatere til.

5.5 Moderskab og den næste generation

Men den ikke-militante, kvindespecifikke propaganda, der er blevet delt på sociale medier fra 2018 til midt 2021, omhandler også især moderskab og kvindens position som mor. Heri tildeles kvinder ansvaret for at føde og opdrage næste generation, og hun hyldes for sit afgørende bidrag til videreførelsen af islam.

Denne position var også i høj grad til stede i den militante propaganda. Men i den militante propaganda var kvindens position som mor ofte centreret omkring væbnet jihad og kvinders rolle som opdragere af den kommende generation af jihadkrigere. Og den militante propaganda tildelte blandt andet kvinderne ansvaret for at "føde løver af deen ul haqq [sandhedens religion]"³⁰² og fremhævede, at 'søstre' kunne støtte jihad "ved at opdrage løver, der vil kæmpe for denne Ummah!"³⁰³.

Og mens det kunne fremstå sådan, anser den militante propaganda på ingen måde kvinders rolle som passiv eller ubetydelig. Tværtimod er det karakteristisk for den danske, militante propaganda, at væbnet jihad beskrives som afhængig af kvinders ikke-militante position som mor. Og den danske propaganda har hermed stærke ligheder til den internationale jihadpropaganda som eksempelvis al-Qaeda's, der også fremhævede mødres afgørende rolle i opdragelsen af næste generation. Her har al-Qaeda-lederen al-Zarqawi blandt andet hyldet kvinden for at være den, der "opdrager sit barn ikke til at leve, men til at kæmpe og derefter dø, så han kan leve og være fri".³⁰⁴ Og i tidlige publiceringer som for eksempel *The Islamic Ruling* og *The Role of the Women in Fighting the Enemies* opfordres kvinder også til at opmuntre børn til at deltage i væbnet kamp.³⁰⁵

Men det er ikke kun al-Qaeda, der tapper ind i kvinders position som mor. Den online-propaganda, som Islamisk Stat producerede under etableringen af deres selvudråbte kalifat, havde også især kvinders moderskab som strategisk rekrutteringsstædet. Heri kaldte gruppen kvinder til at tilslutte sig kalifatet med deres børn eller gøre *hijra* dertil for at etablere familie.³⁰⁶ Dette er i høj grad også tilfældet i den danske propaganda fra den tid. En video delt på danske salafi-grupperes SoMe-profiler opfordrede for eksempel kvinder til at drage mod Islamisk Stat i en henvisning til kalifatets børnevenlige rammer

301 K. Crenshaw, "Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics, and Violence against Women of Color." *Stanford Law Review* 43 (6), 1991, p. 241–299.

302 Tekst-upload fra dansk salafi-gruppe, 2013, tekst som i originaltekst.

303 Tekstupload fra dansk salafi-gruppe, 2012, oversat fra engelsk.

304 Oversat fra engelsk, citeret i Winter & Mangolin, 2017.

305 Cook, 2007.

306 Smith & Saltman, 2015; Pearson & Winterbotham, 2016.

og børns omstillingsparathed. Videoen portrætterer to IS-mødres liv med idylliske klip af børn, der leger i smukke naturområder af kalifatet. Og en af kvinderne fortæller, hvordan børnene i starten skulle vænne sig til de nye omgivelser, men nu trives der: "Jeg tror, at børn hurtigt tilpasser sig. I begyndelsen var hun [datteren] lidt ulykkelig, men nu er hun ok. Jeg tror, hun elsker det her. Hun elsker at være ude og at lege udendørs. Hun er ok nu".³⁰⁷ Fælles for den militante del af den danske propaganda, der rekrutterede kvinder til kalifatet, var, at dette blev gjort med en fortælling om, at 'kvinders jihad' handler om mere end væbnet kamp - herunder moderskabet. Og den danske, militante propaganda understregede konsekvent, at en stat - såvel som en ideologi mere generelt - aldrig kan etableres uden kvinder.

Ifølge forskningen indtog mange kvinder også denne position med stolthed.³⁰⁸ Og mens antallet af fremmedkrigere i henhold til de officielle tal var på sit højeste i tredje kvartal af 2013, var der også en stor stigning i forbindelse med proklamationen af kalifatet i juni 2014.³⁰⁹ Særligt interessant er, at andelen af kvinder, der tilsluttede sig Islamisk Stat, steg fra 15 % før proklamationen af kalifatet til 38 % i det første år efter.³¹⁰

For at forstå, hvorfor flere kvinder valgte at medbringe deres børn til et konfliktramt område eller ønskede at etablere familie der, er det ifølge forskningen nødvendigt at forstå den ære og styrke, der ligger i at forstå sig selv som så afgørende en del af realiseringen af et længe ventet kalifat.³¹¹ Flere studier finder også, at de kvinder, der tilsluttede sig Islamisk Stat, især var motiveret af den idealistiske idé om at være nøgleaktører i opbygningen af et kalifat og bidrage til ekspansionen heraf.

Særligt relevant for dette kapitel motiveres kvinder også af ambitionen om at beskytte og sikre en bedre fremtid for deres børn.³¹² Og netop moderskabets naturlige beskyttertrang er i høj grad også det, den danske, ikke-militante propaganda, der har mødt unge mennesker på sociale medier de seneste år, tapper ind i. Her omhandler propagandaen imidlertid hverken opdragelsen af kommende jihadkrigere eller kvinders rolle i ekspansionen af Islamisk Stat. I stedet er den ikke-militante propaganda, der blev delt af de danske salafi-grupper fra 2018 til midt 2021, overvejende centreret omkring ambitionen om at beskytte sine børn mod (for stor) vestlig indflydelse. Og propagandaen opfordrer kvinderne til at sikre deres børn en opdragelse i overensstemmelse med (specifikke fortolkninger af) skriften og traditionen. Kalifatet beskrives i den sammenhæng som et utopisk sted eller det ideelle samfund baseret udelukkende på islams skrift og tradition, mens Vesten fremstår som et dystopisk skræmmebillede.

Den ikke-militante propaganda reflekterer især over vanskeligheder ved at opdrage sine børn til en islamisk identitet i en vestlig kontekst. Og her tildeles kvinderne ansvaret for at beskytte den næste generation mod 'ilden', der ofte oversættes direkte til vestlige værdier. Særligt interessant er, at den aktuelle, ikke-militante propaganda målrettet kvinder i høj grad knytter til den samtidige kontekst inden for Danmarks rammer. Og budskabet om at beskytte den kommende generation mod 'ilden' skrives ofte ind i en opfattelse af, at der eksisterer en politisk værdikamp mod islam i Danmark.

Men store dele af den ikke-militante propaganda omhandler også (ligesom den militante propaganda) de børn, der lever i Mellemøsten og Nordafrika. Her fremsættes

307 Video-upload fra dansk salafi-gruppe, 2014, oversat fra engelsk.

308 Saltman & Smidt, 2015; Pearson og Winterbotham, 2016; C. Hoyle, A. Bradford & R. Frenett, "Becoming Mulan? Female Western Migrants to ISIS." *Institute for Strategic Dialogue*, 2015.

309 OSCE, 2019.

310 OSCE, 2019.

311 N. Malik & H. Rafiq, "Caliphettes: Women and the Appeal of Islamic State.", 2015; Saltman & Smith 2015; Pearson og Winterbotham 2016.

312 Malik & Rafiq, 2015; Saltman & Smith, 2015; Pearson & Winterbotham, 2016.

hjerteskrærende beretninger om børns liv og vilkår i verdens krigs- og konfliktzoner som for eksempel Syrien/Irak, Palæstina, Afghanistan, Libanon, Yemen og Sudan. Denne del af propagandaen er især præget af brutale billeder af døde børn, og den internationale situation præsenteres med fortællinger om Vestens ansvar og manglende indgriben. Den nyeste propaganda sætter især fokus på situationen i fangelejrene al-Hol og al-Roj, der ligger i de kurdisk-kontrollerede områder af Syrien, og hvor 90 % er kvinder og børn.³¹³

Af særlig relevans herfor er, at forudsætningen for, at en propaganda skaber resonans, blandt andet er, at den formår at spille på eksisterende følelser af frygt og angst hos modtageren og omformulerer dem til vrede.³¹⁴ Her er det en præmis, at problemstillingerne holdes enkle, og at fortællingerne er bygget op om klare modsætninger og et tydeligt skel mellem 'os' og 'dem'. Formålet med denne fremstilling er blandt andet, at individet får et klart defineret mål, som frustrationen og vreden kan rettes imod.³¹⁵ Og i den danske, aktuelle propaganda er det i høj grad Vesten såvel som den danske stat.

Og mens det er en afgørende pointe, at salafistiske miljøer ikke generelt kan ligestilles med ekstremisme, er spørgsmålet, hvorvidt salafi-propaganda, der ikke kan kategoriseres som militant, i nogle tilfælde alligevel kan bidrage til en radikaliseringsproces og i sidste ende skabe en handletrang, selv i de tilfælde, hvor det ikke har været intentionen hos afsenderen af propagandaen, og hvor militante handlinger ikke nødvendigvis billiges af den specifikke gruppe.

5.6 Opsummering og konklusion

Mens forskningen i høj grad har beskæftiget sig med mænds radikaliseringsmønstre og veje ind i ekstremistiske miljøer, vides der væsentligt mindre om kvinderne. Og selv om sociale medier spiller en stadig mere central rolle i islamistiske gruppers kvindespecifikke rekrutteringsstrategi, er studier af kvindespecifik propaganda på sociale medier få. Herunder mangler vi viden om den online-propaganda, der er målrettet kvinder, og vi overser afgørende nuancer i det forebyggende arbejde.

Dette kapitels formål var derfor at stille skarpt på den kvindespecifikke rekrutteringspropaganda delt af salafi-grupper med base i Danmark på deres alment tilgængelige SoMe-profiler i en diskussion af dens karakter og udvikling over de seneste ti år (2011-2021). Kapitlet fandt, at den kvindespecifikke propaganda har ændret sig over tid, og mens den propaganda, der florerede på sociale medier fra 2011 til og med 2017 (også) bestod af militante budskaber, er den propaganda, der er blevet delt de senere år frem til midt 2021, overvejende ikke-militant. Kapitlet diskuterede i forlængelse heraf, hvordan ikke-militant propaganda (også) kan tjene som dynamik i radikaliseringsprocesser, og hvordan viden om den aktuelle kvindespecifikke propaganda kan stille det danske forebyggelsesarbejde endnu stærkere.

Kapitlet præsenterede indledningsvist, hvordan den militante del af den danske propaganda tidligere kaldte kvinder til væbnet jihad gennem referencer til traditionelle fortolkninger af skriftens retningslinjer for 'defensiv jihad'. Her demonstrerede kapitlet, hvordan væbnet jihad bliver præsenteret som en pligt for kvinder, når islam er under angreb. Kapitlet demonstrerede også, hvordan den militante propaganda opfordrer nutidens kvinder til at gå i fodsporene af de kvindelige krigere, der på profetens tid forsvarede islam på slagmarken. Beretningerne om fortidens kvindelige krigere adresserer

313 CTA, 2020; FE, 2020.

314 J. Richards, "Propaganda i en ekstremistisk sammenhæng", Nationalt Center for Forebyggelse af Ekstremisme, 2019; Ahmed 2014.

315 Richards, 2019; Ahmed, 2014.

især et (oplevet) vestligt syn på muslimske kvinder som undertrykte og mandsdominerede. Herved bliver jihad ikke kun fremstillet som et forsvar for islam, men også en bekæmpelse af og modstand mod stereotype opfattelser af muslimske kvinder. Og igennem fortællinger om fortidens kvindelige krigeres voldsparathed og handlekraft opsætter propagandaen modfortællinger til opfattelsen af islam som kvindeundertrykkende. Positionen som kvindelig kriger fremstår således som en pligt såvel som kilde til en stærk selvidentitet og (em)power(ment).

Kapitlet så efterfølgende på den propaganda, der har mødt de unge på sociale medier de seneste år indtil midt 2021. Her er det eksplicitte kald til væbnet jihad (næsten) væk, og propagandaen er i endnu højere grad end den tidligere, militante propaganda centreret omkring Vestens manglende tolerance over for muslimske kvinders ønske om at definere sig inden for et konservativt religiøst paradigme. Den nyere propaganda beretter især om en politisk hetz mod 'den muslimske kvinde' og oplevelsen af en statslig bekrigelse af muslimer og islam i Danmark. Disse diskussioner placeres inden for emner som (anti)feminisme, søsterskab og kvindens rolle som mor, og der kaldes til modstand mod det, der opleves som et angreb på muslimsk identitet. Dertil kommer, at den aktuelle propaganda også i høj grad bygger på fortællinger om Vestens (herunder Danmarks) manglende handling overfor de muslimske kvinder og børn, der lever i Mellemøsten og Nordafrikas krigs- og konfliktzoner. Og kapitlet argumenterede for, at den aktuelle, ikke-militante propaganda herved favner langt bredere og adresserer langt flere end et kald til væbnet jihad i Mellemøsten.

Et presserende spørgsmål blev således, hvorvidt propaganda, der ikke kan kategoriseres som militant, i nogle tilfælde alligevel kan tjene som dynamik i radikaliseringsprocesser. Som demonstreret i rapporten lægger den ikke-militante propaganda, som er blevet delt de seneste år op til midt 2021, sig tidsmæssigt i forlængelse af en periode, hvor eksplicitte militante kald i høj grad fandt sted. Og den ikke-militante propaganda trækker på nogle af de samme narrativer som den militante – særligt i fortællingen om, at islam er under (ideologisk) angreb og i sit kald til modstand mod dette og til forsvar af islam. Hermed kan propagandaens modtager potentielt ende med at opfatte sig selv som værende i en forsvarsposition mod samfundet i sådan en grad, at den ikke-militante propaganda på samme måde som den militante propagandas kald kan skabe en følelsesmæssig handletrang. Selv i de tilfælde, hvor det ikke har været propagandaens budskab, og hvor militante handlinger ikke billiges af den specifikke gruppe.

Men hvad betyder det for det forebyggende arbejde? Som fremhævet gennem rapporten er det en kombination af faktorer på individ-, gruppe- og samfundsniveau, der drager individer ind i ekstremistiske miljøer. Den danske salafi-propaganda – militant såvel som ikke-militant – placerer sig i sin online rekrutteringsstrategi på alle tre niveauer. Imidlertid adskiller den ikke-militante propaganda sig fra den militante ved i endnu højere grad at omhandle identitetsproblematikker og tappe ind i emner som følelsen af social eksklusion og oplevet diskrimination eller decideret bekrigelse af islams ideologi. Særligt relevant herfor viser forskningen, at en følelse af manglende tilhørsforhold er blandt de afgørende drivkræfter i radikaliseringsprocesser.³¹⁶ Nyere forskning udført under COVID-19 finder også, at religion kan fungere som tilflugtssted i tider med krise.³¹⁷ Dertil kommer, at oplevelsen af at høre til et fællesskab er en af de mest velkendte årsager til, at et individ tilslutter sig et ekstremistisk miljø.

316 L. Lindekilde & P. Bertelsen, "Voldelig transnational aktivisme: Islamisk Stat, foreign fighters og radikalisering." *Dansk Sociologi* 26 (4), 2016, p. 29–51; L. Lindekilde, P. Bertelsen & M. Stohl, "Who Goes, Why, and With What Effects: The Problem of Foreign Fighters from Europe." *Small Wars & Insurgencies* 27 (5), 2016, p. 858–877; A. S. Hemmingsen, *The Attractions of Jihadism-An Identity Approach to Three Danish Terrorism Cases and the Gallery of Characters around Them*. Ph.d.-afhandling, Københavns Universitet, 2010; Wiktorowicz 2005.

317 PRC, 2020.

Denne rapport's andet argument blev derfor, at forskningen såvel som det forebyggende arbejde vil stå endnu stærkere, hvis den stadig dominerende antagelse af, at det overvejende er krigsvideoer og voldspropaganda, der har radikaliserings- og mobiliseringspotentiale, blev erstattet af en bredere forståelse af online-radikaliseringsprocesser, der også tager højde for ikke-militante budskabers stærke tiltrækningskraft.

Mens den nuværende såvel som de foregående handlingsplaner for forebyggelse og bekæmpelse af radikaliserings og ekstremisme unægteligt har mange styrker, har de et yderst begrænset fokus på kvinder. Og Danmark har ingen forebyggelsesinitiativer, der specifikt er målrettet kvinder. Dertil kommer, at forskningen på trods af et øget fokus herpå stadig mangler viden om kvinder og køn i jihadismen. Som dette kapitel viser, har køn imidlertid en central plads og åbenbar funktion i ideologi, såvel som praktiske former for rekruttering. Kapitlet argumenterer sidst, men ikke mindst for en større forståelse af kvinders aktive deltagelse i ekstremistiske miljøer – herunder en større forståelse af den kvindespecifikke jihad-propagandas rekruttering af kvinder – med henblik på at skabe en mere kompleksitetssensitiv tilgang til forebyggelse af radikaliserings og ekstremisme i dag. Strategier, politikker og programmer, der mangler et kønsspecifikt fokus, vil nemlig overse kønsspecifikke forskelle, der kan have afgørende betydning for deres arbejde. Dette kræver som udgangspunkt en erkendelse af, at mens mænd overvejende besætter de militante positioner i jihad, spiller kvinder også afgørende roller i ekstremistiske organisationer – herunder ikke mindst i deres online propaganda.

5.7 Litteraturliste

- Ahmed, L. (1992). *Women and Gender in Islam: Historical Roots of a Modern Debate*. Yale University Press
- Ahmed, S. (2004). *The Cultural Politics of Emotion*. Edinburgh University Press
- Askanius, T. (2021). "Women in the *Nordic Resistance Movement* and their online media practices: between internalised misogyny and embedded feminism". *Feminist Media Studies*
- Banks, C. (2019). "Introduction: Women, Gender, and Terrorism: Gendering Terrorism". *Women & Criminal Justice* 29 (4-5)
- Brown, K. E. (2020). *Gender, Religion, extremism*. Oxford University Press
- Cook, D. (2007). *Martyrdom in Islam*. Cambridge University Press
- Cook, J. (2020). *A woman's place. US Counterterrorism Since 9/11*. Oxford University Press
- Crenshaw, K. (1991). "Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics, and Violence against Women of Color". *Stanford Law Review* 43 (6)
- CTA. (2018). *Vurdering af terrortruslen mod Danmark*. Center for Terroranalyse
- CTA. (2020). *Vurdering af terrortruslen mod Danmark*. Center for Terroranalyse
- FE. (2020). *Efterretningsmæssig risikovurdering*. FE
- Gentry, C. E. (2012). "Thinking about Women, Violence, and Agency". *International Feminist Journal of Politics* 14 (1)
- Hegghammer, T. (2008a). "Islamist violence and regime stability in Saudi Arabia". *International Affairs* 84 (4)
- Hegghammer, T. (2008b). "Abdallah Azzam, the Imam of Jihad." I: G. Kepel & J. Milelli (red.), *Al Qaeda in its own Words*. The Belknap Press of Harvard University Press
- Hegghammer, T. (2011). "The Rise of Muslim Foreign Fighters: Islam and the Globalization of Jihad". *International Security* 35 (3)
- Hegghammer, T. (2013a). "Should I Stay or Should I Go? Explaining Variation in Western Jihadists' Choice between Domestic and Foreign Fighting". *American Political Science Review* 107 (1)
- Hegghammer, T. (2013b). "The recruiter's dilemma: Signalling and rebel recruitment tactics". *Journal of Peace Research* 50 (1)
- Hegghammer, T. (2017). *Jihadi Culture*. Cambridge University Press
- Hegghammer, T. (2020). *The Caravan*. Cambridge University Press
- Hemmingsen, A. S. (2010). *The Attractions of Jihadism-An Identity Approach to Three Danish Terrorism Cases and the Gallery of Characters around Them*. Ph.d.-afhandling. Københavns Universitet
- Hoyle, C., A. Bradford & R. Frenett. (2015). "Becoming Mulan? Female Western Migrants to ISIS". Institute for Strategic Dialogue
- Jacobsen, S. J. (2016). "Mother, martyr wife or *mujahida*: 'The Muslim Woman' in Danish Online Jihadi-Salafism". *Tidsskrift for Islamforskning* 10 (1)
- Jacobsen, S. J. (2019). "Calling on Women: Female-Specific Motivation Narratives in Danish Online Jihad Propaganda". *Perspectives on Terrorism* 13 (4)
- Jacobsen, S. J. (2020). *Kvindespecifik jihadpropaganda - Subjektspositioner, motiveringsnarrativer og mobiliseringspotentiale: En undersøgelse af diskursive praksisser, materialitet og følelser i dansk online jihadi-salafisme*. Ph.d.-afhandling. Roskilde Universitet
- Klausen, J. (2015). "Tweeting the Jihad: Social Media Networks of Western Foreign Fighters in Syria and Iraq". *Studies in Conflict & Terrorism* 38 (1)
- Lahoud, N. (2014). "The Neglected Sex: The Jihadis' Exclusion of Women from Jihad". *Terrorism and Political Violence* 26 (5)
- Latif, M., K. Blee, M. DeMichele & P. Simi. (2020). "Do White Supremacist Women Adopt Movement Archetypes of Mother, Whore, and Fighter?". *Studies in Conflict & Terrorism*
- Lindekilde, L. & P. Bertelsen. (2016). "Voldelig transnational aktivisme: Islamisk Stat, foreign fighters og radikaliserings". *Dansk Sociologi* 26 (4)
- Lindekilde, L., P. Bertelsen & M. Stohl. (2016). "Who Goes, Why, and With What Effects: The Problem of Foreign Fighters from Europe". *Small Wars & Insurgencies* 27 (5)
- Loken, M. & A. Zelenz. (2018). "Explaining extremism: Western women in Daesh". *European Journal of International Security* 3 (1)
- Malik, N. & H. Rafiq. (2015). *Caliphettes: Women and the Appeal of Islamic State*. Quilliam foundation
- Margolin, D. (2016). "A Palestinian Woman's Place in Terrorism: Organized Perpetrators or Individual Actors?". *Studies in Conflict and Terrorism* 39 (10)
- Maher, S. (2016). *Salafi-Jihadism: The History of an Idea*. Oxford University Press
- Melegrou-Hitchens, A. (2020). *Incitement*. Harvard University Press

- Ness, C. D. (2005). "In The Name of the Cause: Women's Work in Secular and Religious Terrorism". *Studies in Conflict & Terrorism* 28 (5)
- OSCE. (2019). *Understanding the Role of Gender in Preventing and Countering Violent Extremism and Radicalization That Lead to Terrorism*. Organization for Security and Co-operation in Europe Vienna
- Pearson, E. (2015). "The Case of Roshonara Choudhry: Implications for Theory on Online Radicalization, ISIS Women, and the Gendered Jihad". *Policy & Internet*
- Pearson, E. (2018). *Why Men Fight and Women Don't: Masculinity and Extremist Violence*. Tony Blair Institute for Global Change
- Pearson, E. (2020). "Gendered Reflections? Extremism in the UK's Radical Right and al-Muhajiroun Networks". *Studies in Conflict & Terrorism*
- Pearson, E. & E. Winterbotham. (2017). "Women, Gender and Daesh Radicalisation". *The RUSI Journal* 162 (3)
- Peters, R. (2004). *Jihad i klassisk og moderne islam*. Forlaget Vandkunsten
- Pew Research Center. (2020). "Most Americans Say Coronavirus Outbreak Has Impacted Their Lives". Pew Research Center
- Richards, J. (2019). *Propaganda i en ekstremistisk sammenhæng*. Nationalt Center for Forebyggelse af Ekstremisme
- Saltman, E. M. & M. Smith. (2015). *Till Martyrdom do Us Part – Gender and the ISIS Phenomenon*. Institute for Strategic Dialogue
- Speckhard, A. (2015). "Female terrorists in ISIS, al Qaeda and 21rst century terrorism". *Trends Research*
- Speckhard, A. (2016). "Brides of ISIS: The Internet seduction of Western females into ISIS". *Homeland Security Today* 13 (1)
- Topal, M. K. (2021). *Kvindekrigere i den kurdiske nationalbevægelse PKK - Et kønsreflekteret perspektiv*. Ph.d.-afhandling. Roskilde Universitet
- Von Knop, K. (2007). "The Female Jihad: Al Qaeda's Women". *Studies in Conflict & Terrorism* 30 (5)
- Wiktorowicz, Q. (2005). *Radical Islam Rising: Muslim Extremism in the West*. Rowman & Littlefield, Publishers, Inc.
- Wiktorowicz, Q. (2006). "Anatomy of the Salafi Movement". *Studies in Conflict & Terrorism* 29
- Winter, C. & D. Margolin. (2017). "The Mujahidat dilemma: Female Combatants and the Islamic State". *CTC SENTINEL* 10 (7)
- Winterbotham, E. (2020). *What Can Work (And What Has Not Worked) in Women-Centric P/CVE Initiatives*. Royal United Services Institute for Defence and Security Studies

KAPITEL 6

Fem politikredses erfaringer med bekymringer for radikaliseringsrelateret til militant islamisme

Malik Larsen

Fuldmægtig ved Nationalt Center for Forebyggelse af Ekstremisme

Magnus Ranstorp

Strategisk rådgiver (CTSS) ved Försvarshögskolan

6.1 Indledning

I Danmark spiller landets 12 politikredse en afgørende rolle i forebyggelsen af radikaliserings og ekstremisme. Gennem de lokale kriminalpræventive samarbejdsfora, infohusene, samarbejder kredsene med kommuner og andre relevante aktører om vurderinger af radikaliseringsbekymringer for konkrete borgere, ligesom behovet for eventuelle forebyggende indsatser koordineres. Både vurderinger og indsatser har i denne sammenhæng et fokus på såvel sikkerhed som trivsel. Efter en overordnet distinktion mellem bekymringer relateret til forskellige typer af ekstremisme lægges der i infohusenes praktiske arbejde kun i begrænset omfang op til yderligere skelnen mellem forskellige ideologiske underkategorier. I forlængelse heraf opererer politikredse i forebyggelsesarbejdet generelt ikke med begreberne "salafisme" eller "jihadi-salafisme", men sidstnævnte vil falde under den overordnede kategori "militant islamisme".

Til dette kapitel har det derfor ikke været meningsfuldt at spørge ind til erfaringer med udfordringer relateret specifikt til salafisme og jihadi-salafisme. I stedet er der blevet spurgt ind til erfaringer med tendenser og udfordringer i forbindelse med bekymringer for radikaliserings, som potentielt kunne udvikle sig i retning af militant islamisme. I relation til rapportens fokus på såvel salafisme som jihadi-salafisme adresserer nærværende kapitel dermed både et smallere og bredere fænomen. Smallere, fordi bekymring for radikaliserings og ekstremisme kun er én blandt en række potentielle udfordringer relateret til salafisme, og bredere, fordi bekymringer for radikaliserings relateret til militant islamisme kan være af mange andre typer end jihadi-salafistisk, da militant islamisme af Center for Terroranalyse (CTA) bredt defineres som "islamistisk ideologi, der legitimerer anvendelse af vold for at opnå politiske, religiøse eller ideologiske mål".³¹⁸

Erfaringerne, som præsenteres i dette kapitel, er indsamlet gennem interview med medarbejdere i fem lokale politikredse om deres oplevelser og indtryk fra det daglige arbejde med forebyggelse af radikaliserings og ekstremisme. Kapitlet beskriver dermed hverken den aktuelle situation med militant islamisme i politikredse eller de risici og trusler, som udgår derfra, da det er Politiets Efterretningstjeneste, der udarbejder trusselsvurderinger. I stedet giver kapitlet et indblik i, hvilken betydning en række aktuelle tendenser og udfordringer har for politiets praktiske forebyggelsesarbejde. Interviewene peger på en række aktuelle udfordringer for den praktiske forebyggelse, som både underbygges og perspektiveres af beskrivelser fra CTA's seneste to trusselsvurderinger (2021 og 2022).

6.2 Metode

Undersøgelsen af politiets erfaringer har fra begyndelsen været metodisk udfordret på to fronter. For det første har undersøgelsens timing været påvirket af coronapandemien, der betød, at politiets ressourcer kun tillod et begrænset undersøgelsesdesign. Forskellige løsningsmodeller blev diskuteret, men da en bredere spørgeskemaundersøgelse i stil med rapportens andre kapitler om kommunernes og Kriminalforsorgens erfaringer ikke var en mulighed, blev det besluttet, at undersøgelsen skulle bygge på et begrænset antal interview med udvalgte medarbejdere i udvalgte politikredse angående forebyggelsesarbejdet. Rigspolitiet hjalp i denne forbindelse med at udpege relevante interviewpersoner.

For det andet har undersøgelsen været udfordret af, at politiet generelt ikke anvender begreberne "salafisme" og "jihadi-salafisme". Jihadi-salafisme kan tænkes som en underkategori til militant islamisme, men da politiets arbejde med bekymringer for

318 Center for Terroranalyse 2022, 8.

radikalisering kun i begrænset omfang lægger op til differentieringer mellem forskellige teologiske strømninger indenfor militant islamisme – samt at det i det praktiske forebyggelsesarbejde kan være både vanskeligt og unødvendigt at skelne – blev det undervejs tydeligt, at der af hensyn til sammenlignelighed på tværs af interviewene var behov for at vinkle undersøgelsen anderledes end oprindeligt antaget. Frem for et fokus på udfordringer relateret til salafisme og jihadi-salafisme bredt set, blev det i stedet besluttet at fokusere mere snævert på erfaringer fra arbejdet med bekymringer for radikalisering relateret til militant islamisme. Radikalisering defineres af CTA som "En dynamisk proces, hvor en person i stigende grad accepterer anvendelse af vold til at opnå politiske, religiøse eller ideologiske mål".³¹⁹ Kapitlet peger på en række aktuelle tendenser og udfordringer af relevans for politiets forebyggelsesarbejde, men undgår beskrivelser af omfang, da sådanne på baggrund af det begrænsede antal interview ville fremstå for usikre og risikere at være misvisende.

Kapitlet bygger på fem semistrukturerede interview³²⁰ med medarbejdere hos henholdsvis Nordjyllands Politi, Østjyllands Politi, Fyns Politi, Københavns Vestegns Politi og Københavns Politi, som alle er foretaget i september og oktober 2021. De fem politikredse – ud af i alt 12 – er udvalgt på baggrund af en forventning om erfaringer med at arbejde forebyggende med radikalisering relateret til militant islamisme³²¹ samt et ønske om at sikre en geografisk spredning i indsamlingen af empiri. Interviewpersonerne i de pågældende politikredse var enten forebyggelsestovholdere eller efterretningsanalytikere i deres respektive politikredse. Ved to interview var én interviewperson til stede, mens der i to andre tilfælde deltog to interviewpersoner. I et femte interview deltog fem personer.

Interviewene med medarbejderne i de fem politikredse tog deres udgangspunkt i en interviewguide, der havde til formål at komme omkring blandt andre følgende temaer: Hvilke tendenser og udfordringer fremstår i øjeblikket mest fremtrædende i forbindelse med radikaliseringsbekymringer relateret til militant islamisme? Hvordan ser bekymringshenvendelser relateret til militant islamisme ud i dag, herunder også sammenlignet med tidligere? Findes der bestemte mønstre i forhold til eksempelvis gruppedynamikker eller lokationer, som træder frem på tværs af lokale radikaliseringsbekymringer?

Rammerne for, hvad der kunne adresseres i interviewene, var naturligt begrænset af bestemte emners fortrolige karakter. Der har med andre ord været forhold, som ikke har kunnet deles under interviewene. Af hensyn til tavshedspligt om politiets operative arbejdsmetoder og konkrete sager har undersøgelsen ikke berørt disse områder, men alene forsøgt at få et generelt indblik i tendenser og udfordringer. Kapitlet har været sendt til gennemsyn hos Rigspolitiet samt de fem respektive politikredse, som der er gennemført interview med medarbejdere fra. I udviklingen af undersøgelsens design har forfatterne desuden løbende rådført sig med en efterretningsanalytiker hos en af politikredsene. Ansvar for beskrivelserne i kapitlet hviler dog alene på forfatterne.

6.3 Om arbejdet med bekymringshenvendelser

For politikredsene begynder bekymringer for radikalisering typisk som henvendelser, der kan komme til politiet ad mange forskellige veje, heriblandt fra borgere, kommuner, uddannelsesinstitutioner, andre politikredse og andre myndigheder. Den indledende henvendelse om bekymring undersøges derefter nærmere for at kvalificere, om

319 Center for Terroranalyse 2022, 6.

320 Bryman 2012, 471.

321 "De fysiske militant islamistiske miljøer findes hovedsageligt i og omkring København, Aarhus og Aalborg samt på Fyn" (Center for Terroranalyse 2021, 22).

bekymringen er substantiel eller omhandler andet end radikaliserings. Den danske forebyggelsesmodel er i høj grad bygget op om infohussamarbejdet, der udgør et tværfagligt forum, hvor repræsentanter fra det lokale politi, den lokale kommune og evt. andre relevante myndigheder såsom psykiatrien i samråd diskuterer og vurderer bekymringshenvendelser.³²² Infohussamarbejdets formål er at understøtte den tidlige indsats og sikre, "at personer i risiko for at begå kriminelle handlinger med ekstremistisk motiv identificeres rettidigt med henblik på forebyggelse".³²³

I dette arbejde vil man ofte anvende "Vurderingsværktøj til anvendelse ved bekymring for ekstremisme",³²⁴ der er udviklet til at understøtte en grundig analyse og ensartet systematik på tværs af landets infohuse. Vurderingsværktøjet afspejler tilgangen i den danske forebyggelsesindsats, hvor fokus rettes mod såvel trivsel som sikkerhed. Vurderingsværktøjet lægger op til en holistisk vurdering af personen, der er udtrykt bekymring for, ved at inddrage både ressourcer, trivsel og risiko i form af oplysninger om personlighedsfaktorer, psykisk sårbarhed, familie og netværk, uddannelse og beskæftigelse, bekymrende overbevisninger og retorik, voldsparathed, kriminalitetshistorik og bekymrende socialisering. Tilsammen skal dette bidrage til en helhedsorienteret vurdering af bekymringshenvendelsen. Som udgangspunkt lægger vurderingsværktøjet kun i begrænset omfang op til at skelne mellem forskellige ideologiske underkategorier som venstreekstremisme, højreekstremisme og militant islamisme.

Det er væsentligt at gøre opmærksom på, at antallet af indkomne bekymringer ikke nødvendigvis afspejler det faktiske niveau af udfordringer, da bekymringsindberetning ikke alene afhænger af dette, men også kan påvirkes af andre faktorer, herunder af konkrete begivenheder og hvor stor den aktuelle opmærksomhed på radikaliserings er. Under coronapandemien havde flere interviewpersoner for eksempel oplevet et generelt fald i henvendelser, som ifølge nogle muligvis kunne tilskrives begrænset kontakt internt imellem borgere og mellem borgere og myndigheder. På trods af landets løbende genåbning berettede flere interviewpersoner om, at de fortsat modtager færre bekymringer end tidligere. Omvendt nævnte bestemte interviewpersoner, at man modtog markant flere henvendelser i perioden efter drabet på den franske skolelærer Samuel Paty i oktober 2020, hvor Rigspolitiet, Politiets Efterretningstjeneste og Nationalt Center for Forebyggelse af Ekstremisme sammen opfordrede undervisningssektoren til i en afgrænset periode at skærpe sin opmærksomhed. Sådanne fluktuationer understreger, at kvaliteten af infohussamarbejdet ikke alene kan sikres gennem de kompetencer, som sidder med omkring bordet, men i lige så høj grad af den information, som infohuset får adgang til gennem konkrete henvendelser. Hvis ikke infohuset modtager de rette bekymringer, følger det logisk, at det heller ikke har mulighed for at behandle og kvalificere disse bekymringer.

6.4 Tendenser og udfordringer i forebyggelsesarbejdet

I interviewene optrådte en række fælles oplevelser af tendenser og udfordringer i forbindelse med arbejdet med bekymringer for radikaliserings og ekstremisme. Det betød ikke, at alle temaer optrådte i alle interview, eller at de pågældende interviewpersoner oplevede dem på samme vis eller i samme udstrækning. Men de temaer, som præsenteres i de kommende afsnit, var særligt fremtrædende hos interviewpersonerne bredt set og tegner samlet et billede af, at forskellige udviklinger de sidste cirka fem år har medført markante ændringer i, hvordan det konkrete forebyggelsesarbejde udfolder sig. Det kan

322 For mere information om infohussamarbejdet se <https://stopekstremisme.dk/tilbud-og-vaerktojer/samarbejdsmodel-for-infohuse-og-vejledning-om-udveksling-af-personoplysninger>.

323 Nationalt Center for Forebyggelse af Ekstremisme 2020, 7.

324 For mere information om Vurderingsværktøj til anvendelse ved bekymring for ekstremisme se <https://stopekstremisme.dk/tilbud-og-vaerktojer/vurderingsvaerktoej-1>.

være vanskeligt at vurdere, hvad som driver bestemte udviklinger, men interviewene peger på, at ændringer i forhold til konflikten i Syrien samt coronapandemien har haft en vis betydning. Udviklingerne fører samtidig bestemte udfordringer med sig, når de fordrer løbende justeringer af det etablerede arbejde.

CTA har i deres årlige udgivelser *Vurdering af terrortruslen mod Danmark* fra 2021 og 2022 påpeget mange af de samme tendenser og udfordringer, som kom frem i interviewene. Hvor CTA's trusselsvurderinger imidlertid adresserer udviklingerne i de ekstremistiske miljøer og sådannes betydninger for terrortruslen, bidrager dette kapitel med viden om, hvad udviklingerne betyder og har af konsekvenser for politiets praktiske forebyggelsesarbejde. De følgende temaer er udtryk for interviewpersonernes oplevelser fra deres daglige arbejde med bekymringshenvendelser og afspejler ikke statistiske opgørelser.

6.4.1 Udfordringer forbundet med øget sikkerhedsbevidsthed hos miljøerne

I CTA's trusselsvurdering fra 2022 beskrives det, hvordan "Der hersker en betydelig grad af sikkerhedsbevidsthed blandt personer med militant islamistiske sympatier. Dette gør sig gældende i både de fysiske miljøer og i de virtuelle interessefællesskaber. Billigelse af volds- og terrorhandlinger samt opbakning til fx IS [Islamisk Stat] og AQ [al-Qaeda] sker som regel i lukkede forsamlinger eller indirekte gennem brug af indforståede referencer".³²⁵ Denne sikkerhedsbevidsthed har ifølge flere af interviewpersonerne også betydning for den lokale forebyggelsesindsats ved, at henvendelser om bekymringer ofte kan fremstå mindre håndgribelige end tidligere, ligesom mulighederne vanskeliggøres for at aflæse mønstre i forhold til bekymrende gruppedynamikker, lokationer og aktiviteter, der kan være en støtte i kvalificeringen af den enkelte bekymring.

Nogle interviewpersoner berettede om, hvordan det tidligere som oftest var muligt at knytte forskellige bekymringshenvendelser sammen ved, at de pågældende personer kom i de samme sociale kredse, men at dette sjældnere var tilfældet i dag. I stedet var oplevelsen, at bekymringshenvendelser oftere angår personer uden åbenlys tilknytning til bestemte grupper. Ifølge de samme interviewpersoner er det vanskeligere i dag end for bare få år siden at se mønstre i hvilke boligområder eller samlingssteder, som personer, for hvem man er bekymret, mødes i og omkring. Flere interviewpersoner gav desuden udtryk for, at åbne og synlige aktiviteter i dag sjældent indeholder bekymrende træk i sig selv, da der udadtil ofte vil være tale om arrangementer af social karakter. Mistanke om radikaliserings kan derimod opstå ved, at man fra et forebyggelsesperspektiv er bekymret for såvel arrangører som deltagere i forhold til rekruttering til militante islamistiske miljøer. Ifølge nogle interviewpersoner kan coronapandemien samtidig have betydet, at megen aktivitet forskydes fra gader, foreninger og andre væresteder til både åbne og lukkede digitale platforme, hvilket gør, at situationen ifølge nogle i dag opleves markant anderledes end før nedlukningen af landet.

Ligesom antallet af bekymringshenvendelser kan påvirkes af konkrete begivenheder og den aktuelle opmærksomhed på radikaliserings, kan de ovenstående udviklinger formodentlig også have en indvirkning på, hvorvidt og hvornår borgere og fagprofessionelle i første omgang bliver opmærksomme på bekymrende adfærd. Dermed kan den stigende sikkerhedsbevidsthed også udgøre en udfordring for politiet og infohussamarbejdet i forhold til at modtage de rette bekymringshenvendelser.

325 Center for Terroranalyse 2022, 13.

6.4.2 Udfordringer forbundet med kriminalitet og bekymring for terrorfinansiering

Gennem særligt første del af 2010'erne udgjorde personers udrejse til konfliktzonen i Syrien og Irak en markant udfordring for den lokale forebyggelsesindsats i Danmark.³²⁶

Fra og med 2017 ophørte denne trafik imidlertid,³²⁷ hvilket har betydet, at interviewpersonerne i dag har rettet deres fokus mod primært andre bekymringstegn end udrejse. Iblandt disse er forskellige former for kriminalitet og økonomisk svindel udført af personer, for hvem der foreligger en bekymring for radikaliserings. Typen af kriminalitet varierer fra almindelig berigelseskriminalitet såsom indbrud til forskellige former for økonomisk svindel. Den økonomiske svindel kan for eksempel bestå af socialt bedrageri, hvor man over for myndighederne angiver, at man er arbejdsløs, samtidig med at man arbejder sort. Der kan også være tale om mere systematisk økonomisk kriminalitet i form af momssvindel, leasingkarruseller eller hvidvaskning af penge.

Udover at kriminalitet i sig selv er bekymrende, gav flere interviewpersoner udtryk for en frygt for, at de ulovligt erhvervede midler kunne ende som finansiering af personer, netværk og organisationer i udlandet med en militant islamistisk ideologi. I deres trusselsvurdering fra 2021 skriver CTA om terrorfinansiering, at "Det er CTA's vurdering, at intentionen blandt personer i Danmark om at yde finansiering til militant islamistiske grupper ikke er aftaget", samt at "Netværkenes vidt forgrenede karakter øger sandsynligheden for, at omfanget af terrorfinansiering i fremtiden kan stige".³²⁸ Sådanne bekymringer genkendte interviewpersonerne fra deres lokale forebyggelsesarbejde.

CTA har desuden i 2022 vurderet, "at det kan skærpe truslen, hvis personer, der påvirkes af militant islamistisk propaganda, samtidig er tilknyttet kriminelle miljøer med en høj grad af voldsparathed og adgang til våben".³²⁹ I forhold til kombinationen af bekymring for radikaliserings og tilknytning til kriminelle miljøer var interviewpersonernes erfaringer forskellige. Nogle steder i landet fremstod sådanne udfordringer ikke fremtrædende, mens det andre steder blev betragtet som det, der vakte størst bekymring rent sikkerhedsmæssigt.

6.4.3 Bekymringer med et element af radikaliserings online udfordrer i stigende grad

I forebyggelsesindsatsen i Danmark har man længe været opmærksom på den stigende rolle, som internettet og fællesskaber online har fået i relation til radikaliserings og ekstremisme.³³⁰ Interviewene med medarbejderne i de fem politikredse bekræfter denne generelle udvikling, som ifølge flere af interviewpersonerne syntes at have accelereret yderligere under coronapandemien, hvor fysiske sammenkomster har været begrænset af restriktioner. Pandemien har for mange mennesker betydet mere tid foran skærmen, hvor ekstremistiske miljøer generelt benytter sig af mulighederne for at sprede propaganda, rekruttere nye medlemmer og kommunikere internt i netværk gennem krypterede sociale medieplatforme. CTA har i denne henseende anført følgende i 2021: "Personerne kan herved også være blevet eksponeret for mere ekstremistisk og

326 "CTA vurderer, at der siden sommeren 2012 er mindst 161 voksne personer, der er eller har været udrejst fra Danmark til Syrien/Irak for at tilslutte sig militant islamistiske grupper. [...] Af de 161 udrejste er ca. halvdelen på nuværende tidspunkt vendt tilbage til Danmark eller har taget ophold i andre – primært europæiske – lande, mens ca. en tredjedel er omkommet i konfliktzonen. Ifølge CTA's oplysninger befinder der sig fortsat 29 voksne personer udrejst fra Danmark i Syrien/Irak eller i omkringliggende lande. Ca. en tredjedel af dem er kvinder" (Center for Terroranalyse 2022, 18).

327 "Ifølge CTA's oplysninger er der ingen personer, der er udrejst fra Danmark til konfliktzonen i Syrien/Irak siden 2016" (Center for Terroranalyse 2022, 18).

328 Center for Terroranalyse 2021, 28.

329 Center for Terroranalyse 2022, 14.

330 Se eksempelvis Petersen & Peters 2020. Nationalt Center for Forebyggelse af Ekstremisme har desuden i samarbejde med Red Barnet og professionshøjskolerne Absalon og UCL udviklet kursusrækken "Børn og unges online-liv på kanten: Hvordan forebygger vi, at det udvikler sig ekstremt?" målrettet kommunale medarbejdere.

voldsforherligende militant islamistisk propaganda og have forøget deres deltagelse i militant islamistiske virtuelle fællesskaber på internettet”.³³¹

Flere af interviewpersonerne fortalte om en oplevelse af, at bekymringer, der indeholder et element af radikaliserings online, i stigende grad udfordrer forebyggelsesarbejdet. Bekymringer af denne art kan være kendetegnet ved, at vedkommende, som bekymringen omhandler, tilsyneladende ikke har relationer til i forvejen kendte bekymrende netværk eller lokationer. Flere af interviewpersonerne forklarede desuden, hvordan det fremstod vanskeligere for dem at arbejde med online-dynamikker sammenlignet med klassisk forebyggelsesarbejde på gaden, i institutioner og deslige.

For eksempel er det relativt nemt at gemme sig bag kryptering, ligesom der findes en overflod af ekstremistisk propagandamateriale på internettet, som ikke er afgrænset til geografi eller lokale netværksaktiviteter. Ved bekymringer med et element af radikaliserings online var det ifølge en interviewperson ofte først relativt sent i forløbet, at politiet har mulighed for at blive opmærksom på personen, uanset om denne har haft direkte kommunikation med en aktivt rekrutterende part eller ej. Og selv når politiets opmærksomhed er vakt, kan det være vanskeligt at afdække, om der er tale om en form for individuel radikaliserings online eller et produkt af direkte og relationelle påvirkninger fra andre personer. Udfordringer angående bekymringer med et element af radikaliserings online gjaldt ifølge flere interviewpersoner ikke kun i relation til bekymringer relateret til militant islamisme, men også i forbindelse med bekymringer relateret til højreekstremisme.

6.4.4 Bekymringer med et element af psykiske problemstillinger udfordrer i stigende grad

Med en vis tilknytning til onlineproblematikken oplevede flere af interviewpersonerne, at man i forbindelse med vurderinger af bekymringshenvendelser – relateret til både militant islamisme og højreekstremisme – i stigende grad blev udfordret af et element af psykiske problemstillinger. I to politikredse anså interviewpersonerne endda kombinationen af bekymring for radikaliserings og psykiske problemstillinger som den mest udfordrende tendens i øjeblikket, blandt andet fordi en lang række af de initiativer, som en almindelig forebyggende indsats vil bestå af – eksempelvis bekymrings samtaler eller tildeling af en mentor – ikke nødvendigvis kan appliceres i sådanne tilfælde. Udfordringer relateret til psykiske lidelser adresseres blandt andet på følgende måde af CTA:

Tilstedeværelsen af psykiske lidelser hos en gerningsperson kan gøre det vanskeligt for myndighederne at vurdere, hvorvidt personens voldelige handlinger udgør terror. [...] Det skal bemærkes, at psykiske lidelser typisk forekommer i samspil med andre risikofaktorer, såsom social isolation, marginalisering, arbejdsløshed og signifikante livsændringer. CTA vurderer, at en persons mentale tilstand, herunder psykiske lidelser, kan have stor betydning for dennes adfærd og motivation til at handle, herunder også i forbindelse med terror.³³²

Interviewpersonerne genkendte vanskelighederne ved at bedømme bekymringer, hvor mistanke om eller konstateret psykisk lidelse indgår som en del af den samlede vurdering, da den bekymrende adfærd både kan være udtryk for reelle ekstremistiske holdninger såvel som psykisk sårbarhed – eller en kombination af begge. Ifølge interviewene kan sådanne situationer rejse spørgsmål som: Hvilke ytringer og handlinger kan tilskrives den psykiske lidelse, og hvilke kan ikke? Hvornår kan man fra politiets side indstille sin opmærksomhed? Og betyder en tidligere bekymring, at politiet skal

331 Center for Terroranalyse 2021, 15.

332 Center for Terroranalyse 2021, 43.

genoptage sin opmærksomhed hver gang, vedkommende får lidelsesmæssige tilbagefald? I forhold til sådanne bekymringer udtrykte flere interviewpersoner frygt for, hvordan ekstremistiske sort-hvide verdensbilleder samt de rigide regler, som ofte følger med, kan virke appellerende på nogle personer med visse psykiske lidelser, ligesom at det kan vække bekymring, hvad nogle sårbare borgere selv vil kunne finde på eller påvirkes til af andre.

Det blev i nogle af interviewene fortalt, hvordan man i regi af infohusene løbende arbejder på at inddrage de korrekte myndigheder og fagpersoner i forbindelse med vurderinger af bekymringer, hvor der kan være et element af psykiske problemstillinger. I samarbejdsmodellen for infohusene står det beskrevet, hvordan inddragelse af psykiatrien i sundhedsvæsenet kan foregå.³³³ Nogle interviewpersoner pegede imidlertid på, at der kan være behov for at inddrage andre fagligheder og myndigheder ved bekymringer for personer med eksempelvis ADHD eller Aspergers syndrom. I sådanne tilfælde er det ikke nødvendigvis klart præcist hvilke myndigheder og fagligheder, der er de relevante. Interviewene illustrerer således vigtigheden af løbende at justere og tilpasse opmærksomheden i takt med aktuelle udviklinger, opmærksomheder og behov.

6.4.5 Bekymringer angående børn udfordrer i stigende grad

Flere interviewpersoner angav, at de i stigende grad udfordres af bekymringer angående børn – somme tider helt ned til 11-årsalderen – som både kan være relateret til militant islamisme og højreekstremisme. Henvendelser angående børn kan ligesom for voksne borgere være udløst af udtalelser eller andre handlinger, som vækker bekymring for radikaliseringsrelateret til militant islamisme. Konkrete eksempler kan være udtryk for billigelse af terrorangreb i Europa fremført i skoleregi eller deltagelse i aktiviteter afholdt af personer, som der findes en radikaliseringsbekymring relateret til militant islamisme for.

I visitationen af bekymringshenvendelser angående børn kan det være svært for politiet at afkode, hvor inspirationen til adfærden kommer fra, men nogle interviewpersoner mistænkte onlinedynamikker for at have en vigtig rolle. En anden af udfordringerne i sådanne typer af henvendelser er, at gængse værktøjer i forebyggelsesindsatsen er vanskelige at anvende meningsfuldt. Flere interviewpersoner efterspurgte således supplerende værktøjer til specifikt at vurdere bekymringer angående børn.

6.4.6 Bekymringer angående flygtninge, asylansøgere og udvisningsdømte

Ligesom CTA i 2022 har vurderet, “[...] at nogle asylansøgere, afviste asylansøgere, flygtninge og migranter kan være særligt modtagelige over for radikaliseringsrelateret til militant islamisme og påvirkning fra militant islamistiske dagsordner”,³³⁴ udtrykte flere interviewpersoner kendskab til bekymringer angående flygtninge og asylansøgere samt bekymring for potentielle rekrutteringsforsøg målrettet disse grupper. Sidstnævnte type af bekymring kan opstå ved, at bestemte personer, for hvem der foreligger en bekymring relateret til militant islamisme, har fokus på sociale arrangementer målrettet flygtninge og asylansøgere, der befinder sig i en sårbar situation i Danmark uden et robust socialt netværk og med potentielle traumer.

Ved to interview nævnte interviewpersoner derudover forebyggelsesudfordringer ved at håndtere endnu ikke udrejste udvisningsdømte,³³⁵ som der foreligger en radikaliseringsbekymring for. Den særlige udfordring i disse tilfælde består i, at der ikke

333 Rigspolitiet, Nationalt Forebyggelsescenter, Nationalt Center for Forebyggelse af Ekstremisme & Politiets Efterretningstjenestes Forebyggelsescenter 2020, 15.

334 Center for Terroranalyse 2022, 17.

335 CTA har ligeledes påpeget udfordringer med “udlændinge med sympati for militant islamisme, hvis udsendelse fra Danmark ikke kan effektueres” (Center for Terroranalyse 2022, 17).

lovgivningsmæssigt findes de samme muligheder for at arbejde forebyggende med udvisningsdømte som med andre personer på dansk jord. Ifølge nogle interviewpersoner stilles forebyggelsesarbejdet dermed i disse tilfælde værre end før udvisningsdommen, da bekymringen for radikaliserings af de pågældende personer består, så længe de opholder sig i Danmark, men håndteringsmulighederne stækkes sammenlignet med før dommen. I samarbejdsmodellen for infohusene indgår udfordringer med bekymringer i forbindelse med ophold på eller overgang fra asylcentre som et specifikt opmærksomhedspunkt.³³⁶ Interviewene illustrerer i forlængelse heraf vigtigheden af løbende at justere og tilpasse opmærksomheden i takt med aktuelle udviklinger.

6.5 Forskellige former for dialog med muslimske trossamfund

Afslutningsvist kan det berettes, at selvom dialog med trossamfund ikke var en del af den anvendte interviewguide, blev der i alle interview gjort opmærksom på, hvordan interviewpersonerne enten allerede havde forskellige former for dialog med muslimske trossamfund og ressourcenetværk eller havde et ønske om at etablere dette i højere grad. Forskellige interviewpersoner berettede om, hvordan man tidligere havde benyttet sig af kritisk dialog med bestemte muslimske trossamfund, dengang udrejseproblematikken til Syrien udgjorde en stor del af forebyggelsesarbejdet. Flere betone ligeledes, hvordan mulighederne for forebyggende arbejde i relation til radikaliseringsbekymringer på mange måder hænger sammen med det generelle niveau af tillid mellem politi og lokalsamfund. "Vi er alles politi", som en interviewperson udtrykte det i forbindelse med politikredsens opmærksomhed på at skabe tryghed for alle lokale borgere. Den generelle tillid kan ifølge interviewene bidrage positivt i mange forskellige sammenhænge, men kan specifikt i forhold til forebyggelsen af radikaliserings og ekstremisme blive en vigtig ressource, når akutte behov opstår:

Når vi så får skabt den tillid [...], så begynder de også selv at komme med deres egne bekymringer. Så flytter vi perspektivet over til, at vi er bekymret sammen med dem; ikke bekymret for dem. Vi er bekymrede for, at de skal miste deres sønner og brødre til det her [radikalisering relateret til militant islamisme]. At de 'bliver taget ved trolddom', som der var en far, der sagde til mig.³³⁷

Forebyggelse af et relativt smalt felt som bekymring for radikaliserings relateret til militant islamisme har dermed brug for at stå på skuldrene, blev der argumenteret for i bestemte interviewene, af en langsigtet indsats i forhold til at opbygge både modstandskraft og tillid til myndigheder. I tilfælde med bekymringer for radikaliserings relateret til militant islamisme kan familie, omgangskreds, foreninger og lokalsamfund udgøre ressourcer, der i samarbejde med myndighederne kan bidrage til det forebyggende arbejde. Flere af interviewpersonerne gav desuden udtryk for, at man de seneste år havde oplevet en større villighed fra trossamfunds side til at inddrage politiet i deres konkrete bekymringer, dilemmaer og problemstillinger:

Hvis man ser på, hvordan det var, dengang folk rejste til Syrien, var de [trossamfundene] sværere at arbejde i. De var meget lukkede omkring sig selv og ville helst håndtere alting selv. [...] Det er ikke det samme, vi ser i dag. Nu ser vi større villighed til at indgå i dialog med myndighederne.³³⁸

Udviklingen kan ifølge nogle interview have været delvist drevet af et pres i den offentlige debat samt nyheder om terrorangreb mod moskéer i europæiske nabolande og

336 Nationalt Center for Forebyggelse af Ekstremisme 2020, 25.

337 Interview 5.

338 Interview 4.

Christchurch i New Zealand, der har skabt utryghed i mange muslimske trossamfund, som efterfølgende har kontaktet politiet med spørgsmål og bekymringer angående brugernes sikkerhed ved aktiviteter. En enkelt interviewperson fortalte desuden, hvordan man lokalt havde oplevet eksempler på, at personer, som der fandtes bekymringer for radikaliseret relateret til militant islamisme for, gradvist var blevet udstødt fra en række muslimske trossamfund, som de pågældende personer tidligere havde indtaget en central rolle hos.

6.6 Konklusion

Ifølge de interviewede medarbejdere i fem udvalgte politikredse udfordres de – og dermed også den danske forebyggelsesindsats – i disse år af en række udviklingstendenser, der også underbygges af CTA's trusselsvurderinger. Det handler ikke mindst om, at bekymringstegn og mønstre mellem bekymringer er mindre tydelige og anderledes end tidligere, hvilket medfører risici for, at forebyggelsesarbejdet dels ikke modtager de bekymringer, som man har brug for, og dels at de konkrete bekymringer kan være vanskeligere at vurdere. Nogle udfordringer er specifikke for bekymringer relateret til militant islamisme, mens andre udfordringer også gør sig gældende for bekymringer relateret til eksempelvis højreekstremisme. Interviewene afspejler en udpræget tilfredshed med infohussamarbejdet generelt, men med henvisning til de nævnte udviklinger påpeges det samtidig af flere interviewpersoner, at der er behov for kontinuerligt at videreudvikle forebyggelsen for til stadighed at kunne håndtere nye tendenser og udfordringer.

6.7

Litteraturliste

Bryman, A. (2012). *Social Research Methods*. Oxford University Press

Center for Terroranalyse. (2021). *Vurdering af terrortruslen mod Danmark*. Center for Terroranalyse

Center for Terroranalyse. (2022). *Vurdering af terrortruslen mod Danmark*. Center for Terroranalyse

Petersen, K. S. & R. L. A. Peters. (2020). *Desk Research – Kortlægning af viden om forebyggelse af ekstremisme online blandt børn og unge*. Nationalt Center for Forebyggelse af Ekstremisme

Rigspolitiet, Nationalt Forebyggelsescenter, Nationalt Center for Forebyggelse af Ekstremisme & Politiets Efterretningstjenestes Forebyggelsescenter. (2020). *Samarbejdsmodel for infohuse*. Nationalt Center for Forebyggelse af Ekstremisme

KAPITEL 7

Danske kommuners erfaringer med udfordringer relateret til salafistisk orienterede personer

Mathias Kamper

AC-bachelor ved Aarhus Universitet

Lasse Lindekilde

Professor ved Aarhus Universitet

7.1 Introduktion

Udlændinge- og Integrationsministeriet har besluttet at foretage en undersøgelse af erfaringer med udfordringer, som udspringer af salafisme og salafistisk-jihadisme i Danmark. Undersøgelsen er todelt. Første del blev afsluttet med udgivelsen af rapporten *Contextualising Salafism and Salafi Jihadism* af Nationalt Center for Forebyggelse af Ekstremisme³³⁹ fra 2020. Rapporten havde til formål at skabe en teoretisk forståelsesramme for salafisme. Anden del tager afsæt i denne forståelsesramme og har til formål at undersøge erfaringer med salafisme blandt forskellige relevante aktører i det danske samfund.

Dette kapitel indgår som delelement i anden del af undersøgelsen. I kapitlet undersøges erfaringer med udfordringer, som udspringer af salafisme blandt aktører tilknyttet SSP-samarbejdet, kommunale integrationsindsatser og/eller kommunale infohuse. Til dette formål har kapitlets forfattere udarbejdet et spørgeskema, som NCFE har distribueret til et udsnit af aktører tilknyttet SSP-samarbejdet, kommunale integrationsindsatser og/eller kommunale infohuse. Udsnittet tilhører – men udgør ikke, er ikke tilfældigt udvalgt fra, eller nødvendigvis repræsentativ for – undersøgelsens fastlagte population. Udsnittets repræsentativitet for undersøgelsens fastlagte population er ukendt og kan ikke garanteres.

Kapitlet er struktureret som følger: I afsnit 7.2 redegøres for den tekniske betydning af salafisme, som den fremgår af *Contextualising Salafism and Salafi Jihadism*.³⁴⁰ I afsnit 7.3 redegøres for undersøgelsens population bestående af aktører tilknyttet SSP-samarbejdet, kommunale infohuse og/eller kommunale integrationsindsatser. I afsnit 7.4 redegøres for undersøgelsens spørgeskema. Afsnittet er inddelt i underafsnit 7.4.1, som omhandler spørgeskemaets opbygning, og underafsnit 7.4.2, som omhandler spørgeskemaets distribuering. I afsnit 7.5 præsenteres respondenternes besvarelser af spørgeskemaet. Afsnittet er inddelt i underafsnit 7.5.1, som omhandler respondenternes angivne baggrundsinformationer, underafsnit 7.5.2 som omhandler respondenternes angivne kendskab til og forståelse af salafisme, og underafsnit 7.5.3 som omhandler respondenternes angivne arbejdsrelaterede personlige erfaringer med salafistisk orienterede personer inden for de seneste to år. I afsnit 7.6 følger en konklusion.

7.2 Salafisme

Dette kapitel arbejder med en forklaring på salafisme udarbejdet af Magnus Ranstorp³⁴¹ og NCFE. Forklaringen bygger på den tekniske betydning og afgrænsning af salafisme, som den fremgår af *Contextualising Salafism and Salafi Jihadism*.³⁴² Forklaringen er forsøgt holdt så kort og præcis som muligt. Formuleringen fremgår nedenfor af tabel 1.

339 Fremadrettet er Nationalt Center for Forebyggelse af Ekstremisme forkortet til NCFE.

340 NCFE-rapporten *Contextualising Salafism and Salafi Jihadism*, 2020.

341 Magnus Ranstorp er Forskningschef i Terrorisme og Voldelig Ekstremisme ved Center for Asymmetriske Trusselstudier ved Det Svenske Forsvarsuniversitet og havde ansvaret for at redigere NCFE-rapporten 2020.

342 NCFE-rapporten *Contextualising Salafism and Salafi Jihadism*, 2020.

Tabel 1. Hvad er salafisme?

Salafisme er en sunnimuslimsk fortolkningstradition, der anser sig selv som en videreførelse af den sande islam, som den blev praktiseret af de første tre generationer efter profeten Muhammed. Derfor forsøger salafister at efterligne profeten og hans følgere så nøjagtigt som muligt gennem tøj, ritualer og en omfattende regulering af social adfærd. Salafister forsøger således at mestre bønneritualer, rituel afvaskning og social etikette til perfektion. Denne livslange stræben efter moralsk perfektion udgør kernen i den salafistiske tankegang.

Salafister er imod moderne muslimske synspunkter og nyfortolkninger af Koranen. De tager ligeledes afstand fra sekulære, vestlige og liberale idéer og værdier. Andre fortolkninger af islam, uanset om de er sunni- eller shiamuslimske, forkastes som afvigelser og kætteri, ligesom deres følgere afvises som frafaldne (kuffar). Salafismen fokuserer også på Allahs absolutte autoritet, og den opsætter klare skel mellem eksempelvis "os" og "dem", eller hvad som er forbudt (haram) og tilladt (halal).

Salafismen kan inddeles i tre forskellige kategorier:

1. Puritanske salafister, som fokuserer på at renske muslimernes viden om og praktisering af islam. De fleste salafister falder indenfor denne kategori.
2. Haraki- eller politiske salafister, som med inspiration fra Det Muslimske Broderskab forsøger at islamisere samfundet og politik gennem ikke-voldelige metoder. Gennem etablering af private dagplejetilbud, friskoler og foreningsaktiviteter forsøger de at isolere sig fra det omkringliggende samfund.
3. Jihadistiske salafister, som i sort-hvide vendinger udpeger andre muslimer og Vesten som fjender, rekrutterer til ekstremistiske grupper, og i tråd med al-Qaeda og Islamisk Stat anser vold som et legitimt middel i deres kamp for at oprette et kalifat.

NOTE: Forklaringen på den tekniske betydning af salafisme udarbejdet af Magnus Ranstorp og NCFE på baggrund af NCFE-rapporten.³⁴³

Som det fremgår af rapporten *Contextualising Salafism and Salafi Jihadism*, og forskningslitteraturen på området, findes der ikke nødvendigvis nogen enkeltstående definition af salafisme. Ovenstående definition skal derfor alene ses som en midlertidig lukning af diskussionen med henblik på at skabe et fælles udgangspunkt for respondenternes besvarelse af spørgeskemaet. Respondenterne i undersøgelsen er således blevet præsenteret for denne forklaring forud for de stillede spørgsmål om erfaringer med salafistisk orienterede personer. Før forklaringen blev respondenterne stillet spørgsmål om deres baggrundsinformationer og kendskab til og forståelse af salafisme (se afsnit 7.4 nedenfor).

7.3 Population

Undersøgelsens population er aktører tilknyttet SSP-samarbejdet, kommunale infohuse og/eller kommunale integrationsindsatser. Fokus på denne population følger af det givne opdrag.

SSP-samarbejdet, kommunale infohuse og kommunale integrationsindsatser udgør tre (ikke gensidigt udelukkende) former for myndighedssamarbejde i kommunerne. Nedenfor gives kort en beskrivelse af de respektive samarbejder.

343 NCFE-rapporten *Contextualising Salafism and Salafi Jihadism*, 2020.

SSP-samarbejdet er formelt et kommunalt samarbejde mellem kommunal skoleforvaltning, kommunal socialforvaltning og politikreds. Formålet med SSP-samarbejdet er at forebygge kriminalitet blandt børn og unge. I praksis består SSP-samarbejdet af kommunalt forankrede lokale netværk af relevante aktører. Relevante aktører skal forstås bredt, hvorfor også aktører uden tilknytning til skoler, sociale myndigheder eller politi kan indgå i netværkene.³⁴⁴

NCFE har bidraget med følgende beskrivelse af kommunale infohuse: Infohus kommune er et samarbejdsforum mellem den enkelte kommune og den respektive politikreds. Det overordnede formål med infohus kommune er at skabe et lokalt myndighedskoordinerende samarbejde, hvor relevante kompetencer samles til en systematisk, koordineret og kvalificeret analyse og vurdering af bekymringer vedrørende ekstremisme. Politiet har det overordnede koordinerende ansvar og inddrager i samarbejde med kommunen øvrige relevante myndigheder.

Kommunale integrationsindsatser går på tværs af kommunale forvaltningsområder og har til formål at modtage og introducere nyankomne udlændinge til det danske samfund.³⁴⁵

7.4 Spørgeskema

Til at afdække erfaringer med salafisme blandt aktører i populationen har kapitlets forfattere udarbejdet et spørgeskema. Spørgeskemaet er blevet til via en iterativ udviklingsproces. I løbet af udviklingsprocessen har NCFE og Magnus Ranstorp³⁴⁶ løbende været behjælpelige med sparring, mens projektets følgegruppe og en række udvalgte praktikere fra populationen har bidraget med tilbagemeldinger på udkast og pilot-tests. Som konsekvens heraf har spørgeskemaet undergået flere revisioner undervejs. NCFE har haft ansvaret for at distribuere spørgeskemalinket blandt aktører fra populationen via e-mail. Nedenfor beskrives spørgeskemaet (underafsnit 7.4.1) og distribuering (underafsnit 7.4.2) nærmere.

7.4.1 Spørgeskemaets opbygning

Kapitlets forfattere har udarbejdet et elektronisk spørgeskema, der omhandler erfaringer med salafisme og salafistisk orienterede personer, herunder om erfaringer er blevet opfattet som udfordringer. Spørgeskemaet består af spørgsmål, der fordeler sig på fire afsnit. En oversigt over spørgeskemaets opbygning fremgår nedenfor af tabel 2.³⁴⁷

344 Det Kriminalpræventive Råd (ukendt årstal).

345 KL 2016.

346 NCFE-rapporten *Contextualising Salafism and Salafi Jihadism*, 2020.

347 Af pladshensyn er svarmuligheder og følgetekst (med undtagelse af placering af salafisme forklaring) undladt. Den fulde opsatte version af spørgeskemaet kan udforskes via linket: https://aarhus.eu.qualtrics.com/jfe/preview/SV_50Ec6kbJAhhGr5z?Q_CHL. Skabelonen, spørgeskemaet er kodet efter, kan anskaffes ved at kontakte kapitlets forfattere.

Tabel 2. Spørgeskema

Afsnit 1: Introduktion

Q1: Angiv hvorvidt du har læst og forstået ovenstående information, og giver dit samtykke til at deltage i denne undersøgelse.

Afsnit 2: Baggrundsinformationer

- Q2: Hvad er dit køn?
 Q3: Hvad er din alder?
 Q4: Hvilken uddannelse har du gennemført?
 Q5: Hvad er din stillingsbetegnelse?
 Q6: I hvilken region varetager du dit arbejde?
 Q7: Er du tilknyttet SSP-samarbejdet?
 Q8: Er du tilknyttet en kommunal integrationsindsats?
 Q9: Er du tilknyttet et kommunalt infohus?

Afsnit 3: Kendskab til og forståelse af salafisme

- Q10: Har du hørt betegnelsen salafisme?
 ► Q11: I hvilke af følgende forbindelser har du hørt betegnelsen salafisme?
 ► Q12: I forbindelse med varetagelsen af dit arbejde, hvor har du hørt betegnelsen salafisme?
 ► Q13: I din fritid, hvor har du hørt betegnelsen salafisme?
 Q14: I hvilken grad føler du at du har en forståelse for hvad betegnelsen salafisme betyder?
 Q15: Beskriv med dine egne ord, hvad du forstår ved betegnelsen salafisme.
 Q16[a, b, c]: I hvilken grad stemmer følgende udsagn overens med hvordan du forstår betegnelsen salafisme?

Afsnit 4: Erfaringer med salafistisk orienterede personer inden for de seneste to år

Forklaring på salafisme (tabel 1)

- Q17: Har du arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede personer?
 ► Q18: Hvor ofte har du mødt salafistisk orienterede personer i forbindelse med dit arbejde?
 ► Q19: Hvor mange salafistisk orienterede personer har du mødt i forbindelse med dit arbejde?
 ► Q20: Hvor meget har arbejdsopgaver der har involveret salafistisk orienterede personer fyldt i forbindelse med dit arbejde?
 ► Q21[a, ..., h], Q22[a, ..., f] og Q23[a, ..., e]: Har du arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede personer der... [adfærd fra tabel 3]?
 ► Q24[a, ..., h], Q25[a, ..., f] og Q26[a, ..., e]: I hvilken grad har du opfattet det som en udfordring når du har oplevet salafistisk orienterede personer der... [adfærd fra tabel 3]?
 ► Q28[a, ..., h], Q29[a, ..., f] og Q30[a, ..., e]: I hvilken grad har du de nødvendige værktøjer til at håndtere salafistisk orienterede personer der... [adfærd fra tabel 3]?
 ► Q32[a, ..., h], Q33[a, ..., f] og Q34[a, ..., e]: I hvilken grad har du de nødvendige kompetencer til at håndtere salafistisk orienterede personer der... [adfærd fra tabel 3]?
 ► Q27: Har du anden arbejdsrelateret personlig erfaring med udfordringer fra salafistisk orienterede personer? Beskriv med dine egne ord.
 ► Q36: Har du anden arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede personer som du ønsker at dele med os? Beskriv med dine egne ord.
 Q31: Hvilke værktøjer kunne hjælpe dig med at håndtere udfordringer med salafistisk orienterede personer? Beskriv med dine egne ord.
 Q35: Hvilke kompetencer kunne hjælpe dig med at håndtere udfordringer med salafistisk orienterede personer? Beskriv med dine egne ord.

NOTE: Oversigt over spørgeskemaets opbygning. Hvert spørgsmål har en etiket (Q[tal][bogstav]), som beskriver spørgsmålets placering. I spørgeskemaet anvendes filterspørgsmål. En indrykket pil foran et spørgsmål angiver, at besvarelsen af spørgsmålet et listeniveau over afgør, hvorvidt spørgsmålet stilles eller ej.

I første afsnit blev respondenterne introduceret til undersøgelsen. Formålet med afsnittet var at opnå respondentens informerede samtykke til at deltage i undersøgelsen. Af den information, respondenterne blev præsenteret for, kan følgende fremhæves: For det første at formålet med undersøgelsen var at afdække arbejdsrelaterede erfaringer med salafisme og salafistisk orienterede personer blandt aktører med tilknytning til SSP-samarbejdet, en kommunal integrationsindsats eller et kommunalt infohus. For det andet at undersøgelsen blev udført af forskere fra Aarhus Universitet for Nationalt Center for Forebyggelse af Ekstremisme, og at baggrunden for undersøgelsen var et politisk opdrag. For det tredje at alle besvarelser var anonymiseret, hvorfor det efterfølgende ikke er muligt at identificere, hvem respondenterne er, eller hvad respondenterne har svaret. For det fjerde at resultaterne udelukkende vil blive brugt i forbindelse med forskning og understøttelse af praksis. Respondenterne blev bedt om at angive, at vedkommende havde læst og forstået introduktionen til undersøgelsen og samtykkede til at deltage (Q1). Uden informeret samtykke sluttede spørgeskemaet.

I andet afsnit blev stillet spørgsmål vedrørende baggrundsinformationer. Formålet med afsnittet var at sikre, at respondenter tilhørte undersøgelsens population, samt at kunne belyse nuancerne på tværs af denne gruppe. Her blev stillet spørgsmål vedrørende respondentens køn (Q2), alder (Q3), uddannelse (Q4), stillingsbetegnelse (Q5), region (Q6)³⁴⁸, tilknytning til SSP-samarbejdet (Q7), tilknytning til et kommunalt integrationscenter (Q8) og tilknytning til et kommunalt infohus (Q9). Hvis respondenterne ikke angav at være tilknyttet enten SSP-samarbejdet (Q7), en kommunal integrationsindsats (Q8), eller et kommunalt infohus (Q9) sluttede spørgeskemaet.

I tredje afsnit blev stillet spørgsmål vedrørende kendskab til og forståelse af salafisme. Formålet med afsnittet var at undersøge respondentens kendskab til og forståelse af salafisme. Salafisme er ikke nødvendigvis noget, som aktører i populationen har kendskab til. Selv hvis de føler at have en forståelse for, hvad salafisme betyder, er der grund til at tro, at deres forståelse af betegnelsen ikke nødvendigvis stemmer overens med betegnelsens mere tekniske betydning, som fremgår af tabel 1. Wagemakers argumenterer for, at folks forståelser af salafisme varierer, men på måder der afviger fra betegnelsens tekniske betydning.³⁴⁹ Han fremhæver to stereotype misforståelser: Salafisme som værende det samme som sunni-islam generelt og salafisme som værende en fællesbetegnelse for radikale og ekstremistiske fortolkninger af islam. Begge disse misforståelser generaliserer betegnelsen salafisme til at dække over mere end den tekniske betydning. Kendskab til salafisme blev undersøgt ved at spørge ind til, om respondenterne havde hørt betegnelsen salafisme (Q10) og, hvis ja, opfølgende spørgsmål om hvor (Q11, Q12 og Q13). Forståelse af salafisme blev undersøgt ved at spørge ind til respondentens subjektive følelse af at forstå betydningen af salafisme (Q14), egen beskrivelse af salafisme (Q15) og i hvilken grad forståelsen stemmer overens med udsagn om salafisme inspireret af Wagemakers' fremhævede misforståelser og forklaringen i tabel 1 (Q16[a, b, c]).

I fjerde afsnit blev stillet spørgsmål vedrørende arbejdsrelaterede personlige erfaringer med salafistisk orienterede personer. Før hver sekvens af spørgsmål i afsnittet blev respondenterne bedt om at besvare spørgsmålene med udgangspunkt i erfaringer inden for de seneste to år. Formålet med afsnittet var at undersøge, hvilke arbejdsrelaterede, personlige erfaringer respondenterne har med salafistisk orienterede personer inden for de seneste to år, herunder i hvilken grad erfaring er blevet opfattet som udfordringer.

348 Region er valgt i stedet for kommune for at sikre, at respondenterne ikke efterfølgende kan identificeres, og sikre at respondenterne ikke var i tvivl herom.

349 2020:22-25.

Som det første i fjerde afsnit indgik en introduktion. Introduktionen inkluderede 1) forklaringen på salafisme (se tabel 1), og 2) at arbejdsrelaterede personlige erfaringer skal forstås som viden/kendskab erfaret personligt i forbindelse med varetagelsen af deres arbejde. Selv efter at være blevet præsenteret for forklaringen afhænger vurderingen af, hvem der kan betegnes som salafistisk orienteret dog af respondentens subjektive vurdering. Derfor anvendes betegnelsen salafistisk orienterede personer. Salafistisk orienterede personer skal forstås som personer, som respondenter med udgangspunkt i forklaringen på salafisme har vurderet kan betegnes som salafistisk orienterede.

Efter introduktion blev respondenter spurgte, hvorvidt vedkommende har arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede personer (Q17). Spørgsmålet fungerer som et filterspørgsmål. Hvis respondenter ikke angav at have erfaring med salafistisk orienterede personer, fulgte spørgeskemaet følgende struktur: Respondenter blev stillet to åbne spørgsmål: Hvilke værktøjer (Q31) og kompetencer, (Q35) der vil kunne hjælpe vedkommende med at håndtere udfordringer fra salafistisk orienterede personer. Herefter sluttede spørgeskemaet.

Hvis respondenter derimod angav at have erfaring med salafistisk orienterede personer, fulgte spørgeskemaet følgende struktur: Respondenter blev stillet opfølgende spørgsmål om sine erfaringer med salafistisk orienterede personer. De første tre spørgsmål omhandlede omfanget af respondenterens erfaringer med salafistisk orienterede personer i forbindelse med sit arbejde: Hvor ofte har vedkommende mødt salafistisk orienterede personer (Q18), hvor mange salafistisk orienterede personer har vedkommende mødt (Q19) og hvor meget har arbejdsopgaver, der har involveret salafistisk orienterede personer, fyldt (Q20).

Herfra blev spørgsmålene mere specifikke. I rapporten *Contextualising Salafism and Salafi Jihadism* og forskningslitteraturen på området fremhæves, at holdninger og adfærd, som kan udspringe af en salafistisk orientering, kan skabe forskellige udfordringer. Med udfordring skal forstås adfærd, der er forbundet med negative konsekvenser for den involverede person selv, andre personer eller samfundet. Med afsæt i rapporten er det forsøgt at identificere adfærd, som kan udspringe af en salafistisk orientering, og som potentielt kan opfattes som en udfordring. Det er relevant at undersøge, om respondenter har erfaring med salafistisk orienterede personer, der har udvist en sådan adfærd og hvis ja, hvorvidt det er blevet opfattet som en udfordring. Den adfærd, som er identificeret på baggrund af den eksisterende litteratur, og som der er spurgt ind til i spørgeskemaet, fremgår fordelt i tre adfærdsbatterier af tabel 3.

Tabel 3.
Identificeret adfærd

Adfærdsbatteri 1 (Q21, Q24, Q28 og Q32)

- a. ... påbyder andre ikke at deltage i demokratiske processer (f.eks. stemme ved valg)
- b. ... påbyder andre ikke at anerkende offentlige myndigheders autoritet
- c. ... påbyder andre at bære religiøs beklædning
- d. ... påbyder adskillelse af mænd og kvinder
- e. ... påbyder andre at bosætte sig i lokalområder med religiøst ligesindede beboere
- f. ... påbyder andre at deltage i religiøst betonedede opdragelsesrejser
- g. ... påbyder opdeling mellem rettroende og vantro
- h. ... påbyder at man kun skal være loyal overfor andre med samme religion som en selv

Adfærdsbatteri 2 (Q22, Q25, Q29 og Q33)

- a. ... forsøger at begrænse andres ret til at ytre sig
- b. ... forsøger at begrænse andres ret til at vælge religiøs overbevisning
- c. ... forsøger at begrænse andres ret til at have deres seksuelle orientering
- d. ... forsøger at begrænse andres ret til at bevæge sig i det offentlige rum
- e. ... forsøger at begrænse andres ret til at forsamle sig i det offentlige rum
- f. ... forsøger at begrænse andres ret til at mødes med andre folk

Adfærdsbatteri 3 (Q23, Q26, Q30 og Q34)

- a. ... taler nedladende om folk der ikke deler deres religiøse overbevisninger
- b. ... diskriminerer mod folk der ikke deler deres religiøse overbevisninger
- c. ... truer folk der ikke deler deres religiøse overbevisninger
- d. ... religiøst retfærdiggør voldshandlinger mod folk der ikke deler deres religiøse overbevisninger
- e. ... foretager voldshandlinger mod folk der ikke deler deres religiøse overbevisninger

NOTE: Adfærd identificeret på baggrund af litteratur om salafisme.

Følgende overvejelser er gjort i forbindelse med formuleringen af adfærden i tabellen: Det givne politiske opdrag specificerer, at fokus kun skal være på potentielt udfordrende erfaringer, hvorved det ikke er relevant at undersøge potentielt positive erfaringer. Fokus er afgrænset til kun at fokusere på adfærd og inkluderer dermed ikke holdninger. Det følger af en overvejelse om, at enhver person har ret til egne holdninger, selv hvis holdningerne potentielt er udfordrende for personen selv, andre personer eller samfundet. Ligeledes er opstillet en tærskel for, hvilken type adfærd der skulle inkluderes. Erfaring med salafistisk orienterede personer, der "ikke ønsker at deltage i demokratiske processer (f.eks. stemme til valg)", kan nævnes som et eksempel på adfærd, der falder under tærsklen, da ingen er juridisk forpligtet til at deltage i demokratiske processer. Omvendt kan erfaring med salafistisk orienterede personer, der "påbyder andre ikke at deltage i demokratiske processer (f.eks. stemme ved valg)" nævnes som et eksempel på adfærd, der falder over tærsklen. Disse afgrænsninger følger blandt andet af feedback på et følgegruppemøde og er således et eksempel på, hvordan spørgeskemaet løbende har undergået revisioner og har indsnævret sit fokus.

Respondenten blev stillet spørgsmål om, hvorvidt vedkommende har oplevet salafistisk orienterede personer, der har udvist hver form for adfærd i hvert adfærdsbatteri

(Q21[a, ..., h], Q22[a, ..., f] og Q23[a, ..., e]). For hver form for adfærd, som respondenterne angav at have oplevet, blev stillet opfølgende spørgsmål.

For det første i hvilken grad respondenterne har opfattet adfærden som en udfordring (Q24[a, ..., h], Q25[a, ..., f] og Q26[a, ..., e]). Efterfulgt af et åbent spørgsmål om anden erfaring med udfordrende adfærd fra salafistisk orienterede personer (Q27). Forud for disse spørgsmål blev respondenterne præsenteret for, at udfordringer skal forstås som adfærd, der er forbundet med negative konsekvenser for den involverede person selv, andre personer eller samfundet. Når der blev spurgt ind til, i hvilken grad respondenterne har opfattet erfaret adfærd som en udfordring, skete det for at give mulighed for, at respondenterne kunne tilkendegive sit synspunkt i stedet for at antage, at det er blevet opfattet som en udfordring. Det gøres således til et empirisk spørgsmål, om respondenterne har opfattet salafistisk orienterede personer, der har udvist adfærden, som en udfordring.

For det andet i hvilken grad respondenterne har de nødvendige værktøjer til at håndtere adfærden (Q28[a, ..., h], Q29[a, ..., f] og Q30[a, ..., e]). Efterfulgt af et åbent spørgsmål om hvilke værktøjer, der vil kunne hjælpe respondenterne med at håndtere udfordringer fra salafistisk orienterede personer (Q31). Forud for disse spørgsmål blev respondenterne præsenteret for, at værktøjer skal forstås som de rammer eller ressourcer, som er til rådighed for at foretage handling.

For det tredje i hvilken grad respondenterne har de nødvendige kompetencer til at håndtere adfærden (Q32[a, ..., h], Q33[a, ..., f], Q34[a, ..., e]). Efterfulgt af et åbent spørgsmål om hvilke kompetencer, der vil kunne hjælpe respondenterne med at håndtere udfordringer fra salafistisk orienterede personer (Q35). Forud for disse spørgsmål blev respondenterne præsenteret for, at kompetencer skal forstås som besiddelse af nødvendig viden og kvalifikationer.

Afslutningsvis blev respondenterne stillet et åbent spørgsmål om anden arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede personer, som vedkommende ønskede at dele (Q36).

Herefter sluttede spørgeskemaet. Efter spørgeskemaet var blevet afsluttet, blev respondenterne endnu en gang præsenteret for undersøgelsens formål.

7.4.2 Spørgeskemaets distribuering og dataindsamling

NCFE har haft ansvaret for at distribuere spørgeskemaet blandt populationen via e-mail. Dataindsamlingen er foretaget elektronisk i perioden 18/9-2020 til 19/10-2020. Dataindsamlingen er dermed sammenfaldende med Covid-19-pandemien og to terrorangreb i Paris, Frankrig den 25/9-2020 og den 16/10-2020. Samtidig kan nævnes, at undersøgelsen kommer på et tidspunkt, hvor fokus på ekstrem islamisme har været relativt mindre sammenlignet med de foregående år (2014-2017), hvor Islamisk Stat kontrollerede store geografiske områder, og hvor udrejse til konfliktzoner udgjorde et større problem, også i Danmark. Det er ikke muligt at give et meningsfuldt bud på, hvorvidt (og i givet fald i hvilket omfang eller i hvilken retning) disse forhold har påvirket undersøgelsen. De nævnes derfor udelukkende som kontekstuel baggrund for undersøgelsen.

Fælles for SSP-samarbejdet, de kommunale integrationsindsatser og/eller de kommunale infohuse gælder, at NCFE ikke har fyldestgørende og opdaterede lister over kontaktoplysninger på tilknyttede aktører. Det har derfor ikke været muligt at udsende spørgeskemaet til hele populationen eller et tilfældigt udsnit heraf. Det skaber udfordringer i forhold til at danne sig et repræsentativt overblik over erfaringer med salafisme i populationen.

En mere pragmatisk distribueringsstrategi blev derfor valgt. NCFE udsendte den 18/9-2020 spørgeskemalinket og den 5/10-2020 en påmindelse og opfordring om at deltage til to forskellige e-maillister. For det første til en e-mailliste bestående af 150 kommunale infohus-tovholdere, som fordeler sig på 97 ud af 98 kommuner. For det andet til en e-mailliste bestående af 371 aktører tilknyttet kommunale integrationsindsatser, som fordeler sig på 76 ud af 98 kommuner.³⁵⁰ Samtidigt bragte SSP-samrådet i deres nyhedsbrev fra september 2020 et link til spørgeskemaet sammen med en opfordring til, at så mange som muligt i det brede SSP-netværk deltog.³⁵¹

I kontaktemailen (men af pladshensyn ikke i SSP-samrådets nyhedsbrev) blev der opfordret til videresendelse af spørgeskemalinket til relevante aktører i ens netværk. Fordelen ved at opfordre til videresendelse er, at det giver mulighed for at nå ud til en større andel af populationen. Ulempen ved at opfordre til videresendelse er, at aktørers villighed til at videresende spørgeskemalinket kan variere, hvilket vil påvirke repræsentativiteten på en måde, der ikke tillader et meningsfuldt bud på i hvilket omfang eller i hvilken retning.

De kontaktede aktører udgør dermed et ikke tilfældigt og ikke nødvendigvis repræsentativt udsnit af den samlede population. Information om kontaktgrundlag, svarprocent og repræsentativitet for populationen fremgår af tabel 4.

Tabel 4.
Kontaktgrundlag, svarprocent og repræsentativitet for populationen

Kontaktgrundlag	≥521
Kontaktmails	521
Infohus-tovholdere	150
Kommunal integrationsindsats	371
Videresendelser	Ukendt
Nyhedsbrev	Ukendt
Spørgeskemalink åbnet	237
Fuldførte besvarelser	211
Informeret samtykke til deltagelse	199
Tilhører populationen	190
Svarprocent	≤36
Repræsentativitet for population	Ukendt

NOTE: Oversigt over kontaktgrundlag, svarprocent og repræsentativitet for populationen. Svarprocenten er antallet af fuldførte besvarelser, hvor respondenter har givet informeret samtykke (Q1) og angiver at tilhøre populationen Q7, Q8 og Q9, ganget med hundrede divideret med antallet af kontaktgrundlaget. Svarprocent er afrundet til nærmeste heltal. Se tabel 2 for spørgsmålsformuleringer.

350 NCFE havde i forvejen kontaktoplysningerne på de 150 infohus-tovholdere. Disse infohus-tovholdere fordeler sig på 97 ud af 98 kommuner. NCFE havde ikke i forvejen kontaktoplysningerne på aktører tilknyttet kommunale integrationsindsatser. NCFE anskaffede oplysningerne ved at kontakte landets kommuner. 76 ud af 98 kommuner bidrog med et meget varierende antal kontaktoplysninger. Der er ikke nødvendigvis observeret en sammenhæng mellem antallet af kontaktoplysninger og kommunestørrelser (visse små kommuner bidrog med mange kontaktoplysninger, mens visse store kommuner bidrog med få kontaktoplysninger).

351 SSP-samrådet 2020:2.

Undersøgelsens præcise kontaktgrundlag er ukendt som konsekvens af at 1) spørgeskemalinket blev bragt i nyhedsbrevet, og 2) kontaktmailen opfordrede til videresendelse. Kontaktgrundlaget skal forstås som antallet af aktører, der er blevet inviteret til at besvare spørgeskemaet enten gennem kontaktmail, videresendelse eller nyhedsbrev.

Eftersom antallet af aktører, der er blevet inviteret til at besvare spørgeskemaet gennem videresendelse eller nyhedsbrev, er ukendt, udgør de 521 kontaktmails, NCFE har afsendt, en nedre grænse for kontaktgrundlaget.

Med et delvist ukendt kontaktgrundlag forbliver den præcise svarprocent også ukendt. En øvre grænse for svarprocenten kan dog udregnes på baggrund af de 521 kontaktmails og antallet af gyldige besvarelser, som er blevet afgivet. Spørgeskemaet blev tilgået 237 gange i perioden 18/9-2020 til 19/10-2020. Af de 237, som har tilgået spørgeskemaet, har 211 fuldført spørgeskemaet (forstået som at spørgeskemaet blev afsluttet på baggrund af vedkommendes svar på de stillede spørgsmål, og ikke fordi sessionen blev afbrudt). Af de 211, som fuldførte spørgeskemaet, angav 199 informeret samtykke til deltagelse i undersøgelsen. Af de 199, som har givet informeret samtykke til deltagelse i undersøgelsen, angav 190 at være tilknyttet enten SSP-samarbejdet, en kommunal integrationsindsats og/eller et kommunalt infohus. Det giver et samlet udsnit bestående af 190 respondenter. Dermed er svarprocenten lig med eller mindre end 36 procent.

Følgende kan dermed siges om udsnittets repræsentativitet for populationen: Aktører i udsnittet tilhører - men udgør ikke, er ikke tilfældigt udvalgt fra eller nødvendigvis repræsentativ for - undersøgelsens fastlagte population. Udsnittets repræsentativitet for populationen er ukendt og kan ikke garanteres.

7.5 Resultater

I dette afsnit præsenteres resultaterne af spørgeskemaundersøgelsen. Afsnittet er opdelt i underafsnitene 7.5.1, 7.5.2 og 7.5.3. Underafsnit 7.5.1 omhandler respondenternes angivne baggrundsinformationer. Underafsnit 7.5.2 omhandler respondenternes angivne kendskab til og forståelse af salafisme. Underafsnit 7.5.3 omhandler respondenternes angivne erfaringer med salafistisk orienterede personer inden for de seneste to år.

Bemærk følgende: Som nævnt i underafsnit 7.4.1 anvender spørgeskemaet filter-spørgsmål. Alle respondenter er derfor ikke blevet stillet alle spørgsmål. I afsnittet anvendes $N=190$ som betegnelse for det samlede udsnit og $n=x$ som betegnelse for den delmængde af N , der er stillet et givent spørgsmål, hvor x angiver antallet af respondenter.

7.5.1 Baggrundsinformationer

I dette underafsnit (7.5.1) præsenteres respondenternes angivne baggrundsinformationer. I underafsnittet trækkes på spørgsmål fra spørgeskemaets afsnit 2.

Som det første rettes fokus mod figur 1, der omhandler respondenternes angivne tilknytning til SSP-samarbejdet, en kommunal integrationsindsats og/eller et kommunalt infohus.

Figur 1.
Respondenternes tilknytning til SSP, integrationsindsats og infohus

N=190

NOTE: Målt via Q7, Q8 og Q9. Se tabel 2 for spørgsmålsformuleringer. Af figuren fremgår antal og procent. Procent er afrundet til nærmeste heltal.

I figuren er rapporteret antal og procent (N=190) for mulige kombinationer af angivet tilknytning til de tre respektive samarbejder. Figuren viser følgende om respondenternes tilknytning til SSP-samarbejdet, kommunale integrationsindsatser og kommunale infohuse.

141 respondenter angiver at være tilknyttet en kommunal integrationsindsats (74 pct. af N=190), 69 respondenter angiver at være tilknyttet et kommunalt infohus (36 pct. af N=190), og 66 respondenter angiver at være tilknyttet SSP-samarbejdet (35 pct. af N=190).

122 respondenter angiver kun at være tilknyttet en af de tre (64 pct. af N=190) heraf 106 respondenter, som kun angiver at være tilknyttet en kommunal integrationsindsats (56 pct. af N=190), 10 respondenter, som kun angiver at være tilknyttet SSP-samarbejdet (5 pct. af N=190) og 6 respondenter, som kun angiver at være tilknyttet et kommunalt infohus (3 pct. af N=190).

68 respondenter angiver at være tilknyttet mere end en af de tre (35 pct. af N=190), heraf 33 respondenter, som angiver at være tilknyttet SSP-samarbejdet og et kommunalt infohus, men ikke en kommunal integrationsindsats (17 pct. af N=190), 18 respondenter som angiver at være tilknyttet alle tre former for myndighedssamarbejde (9 pct. af N=190), 12 respondenter som angiver at være tilknyttet en kommunal integrationsindsats og et kommunalt infohus, men ikke SSP-samarbejdet (12 pct. af N=190) og 5 respondenter, som angiver at være tilknyttet SSP-samarbejdet og en kommunal integrationsindsats, men ikke et kommunalt infohus (3 pct. af N=190).

Som det næste rettes fokus mod tabel 5, der omhandler respondenternes resterende angivne baggrundsinformationer.

Tabel 5.
Respondenternes køn, alder, uddannelse, stilling og region

Alder (Q3)	Minimum	Median	Maksimum
Alder	20	46	67
Køn (Q2)	Antal	Pct. (N=190)	
Kvinde	126	66	
Mand	64	34	
Uddannelse (Q4)	Antal	Pct. (N=190)	
Mellemlang videregående uddannelse	135	71	
Lang videregående uddannelse	39	21	
Kort videregående uddannelse	12	6	
Erhvervsuddannelse	2	1	
Grundskole	1	1	
Gymnasial uddannelse	1	1	
Stillingsbetegnelse (Q5)	Antal	Pct. (N=190)	
Socialrådgiver	60	32	
Integrationsmedarbejder	51	27	
Andet	41	22	
SSP-konsulent	22	12	
SSP-koordinator	10	5	
Gadeplansmedarbejder	3	2	
Ansæt ved politiet	2	1	
Klubmedarbejder	1	1	
Skolelærer	0	0	
Region (Q6)	Antal	Pct. (N=190)	
Region Midtjylland	46	24	
Region Syddanmark	46	24	
Region Hovedstaden	40	21	
Region Nordjylland	34	18	
Region Sjælland	24	13	

N=190

NOTE: Målt via Q2, Q3, Q4, Q5 og Q6. Se tabel 2 for spørgsmålsformuleringer. For Q3 fremgår af tabellen minimum, median og maksimum. For Q2, Q4, Q5 og Q6 fremgår af tabellen antal og procent. Svarmuligheder er placeret i rækkefølge af hyppighed. Procent er afrundet til nærmeste heltal.

I tabellen er for køn, uddannelse, stilling og region rapporteret antal og procent (N=190) og for alder rapporteret minimumsalderen, medianalderen og maksimumsalderen. Tabellen viser følgende om respondenternes resterende baggrundsinformationer:

Respondenternes angivne alder varierer mellem 20 år og 67 år med en medianalder på 46 år. Et flertal af respondenterne, 126, angiver at være 'kvinde' (66 pct. af N=190) og et mindretal af respondenterne, 64, angiver at være 'mand' (34 pct. af N=190).

Et flertal af respondenterne, 135, angiver 'mellemlang videregående uddannelse' som højest gennemførte uddannelse (71 pct. af N=190), efterfulgt af 'lang videregående uddannelse' angivet af 39 respondenter (21 pct. af N=190), 'kort videregående uddannelse' angivet af 12 respondenter (6 pct. af N=190), 'erhvervsuddannelse' angivet af 2 respondenter (1 pct. af N=190), 'gymnasial uddannelse' angivet af 1 respondenter (1 pct. af N=190) og 'grundskole' angivet af 1 respondenter (1 pct. af N=190).

Flest respondenter, 60, angiver som stillingsbetegnelse 'socialrådgiver' (32 pct. af N=190), efterfulgt af 'integrationsmedarbejder' angivet af 51 respondenter (27 pct. af N=190), 'andet' angivet af 41 respondenter (22 pct. af N=190), 'SSP-konsulent' angivet af 22 respondenter (12 pct. af N=190), 'SSP-koordinator' angivet af 10 respondenter (5 pct. af N=190), 'gadeplansmedarbejder' angivet af 3 respondenter (2 pct. af N=190), 'ansat ved politiet' angivet af 2 respondenter (1 pct. af N=190) og 'klubmedarbejder' angivet af 1 respondenter (1 pct. af N=190). Ingen respondenter angiver som stillingsbetegnelse 'skolelærer' (0 pct. af N=190).

To lige store grupper, hver bestående af 46 respondenter, angav at varetage deres arbejde i henholdsvis 'Region Midtjylland' (24 pct. af N=190) og 'Region Syddanmark' (24 pct. af N=190), efterfulgt af 'Region Hovedstaden' angivet af 40 respondenter (21 pct. af N=190), 'Region Nordjylland' angivet af 34 respondenter (18 pct. af N=190) og 'Region Sjælland' angivet af 24 respondenter (13 pct. af N=190).

Dette underafsnit (7.5.1) har omhandlet respondenternes angivne baggrundsinformationer. Her kan fremhæves at et flertal af respondenterne angiver at være tilknyttet en kommunal integrationsindsats, og at respondenterne fordeler sig på tværs af alle landets regioner.

Hvad respondenternes fordeling på disse spørgsmål viser om fordelingen i populationen er usikkert. Det skyldes de udfordringer vedrørende distribuering af spørgeskemaet til et repræsentativt udsnit af populationen beskrevet i underafsnit 7.4.2. Hvilken betydning det har for undersøgelsens resultater, at den primært er besvaret af integrationsmedarbejdere, er derfor ukendt. Dog udgør antallet af respondenter, som til hvert spørgsmål angiver hver svarmulighed, en nedre grænse for det tilsvarende antal i populationen, fordi respondenterne tilhører populationen, selvom de ikke nødvendigvis er repræsentativ for den. Det er dog værd at fremhæve, at kun få respondenter som stillingsbetegnelse angiver at være 'ansat ved politiet', og at ingen respondenter angiver 'skolelærer'. Det kan måske være en indikation på, at spørgeskemaet ikke er nået ud i det brede SSP-samarbejde, da SSP-samarbejdet, som nævnt i afsnit 7.3 om undersøgelsens population, er et kommunalt samarbejde mellem kommunal skoleforvaltning, kommunal socialforvaltning og politikreds. Hvis det er tilfældet, taler det imod at udsnittet er repræsentativt for i hvert fald denne subgruppe af populationen.

7.5.2 Kendskab til og forståelse af salafisme

I dette underafsnit (7.5.2) præsenteres respondenternes angivne kendskab til og forståelse af salafisme. I underafsnittet trækkes på spørgsmål fra spørgeskemaets afsnit 3.

Som det første rettes fokus mod tabel 6, der omhandler respondenternes angivne kendskab til salafisme.

Tabel 6.
Respondenternes kendskab til salafisme

Hørt betegnelsen salafisme (Q10 N=190)	Antal	Pct. (N=190)	
Ja	162	85	
Nej	25	13	
Ved ikke	3	2	

Hvis ja, hvor? (Q11 n=162)	Antal	Pct. (n=162)	Pct. (N=190)
I fritid	92	57	48
I forbindelse med arbejde	90	56	47
Ved ikke	12	7	6

Hvis i forbindelse med fritid, hvor? (Q13 n=92)	Antal	Pct. (n=92)	Pct. (N=190)
Tv-nyheder	73	79	38
Avis	46	50	24
Sociale medier	39	42	21
Samtale med venner eller familie	38	41	20
Andet	14	15	7
Ved ikke	2	2	1

Hvis i forbindelse med arbejde, hvor? (Q12 n=90)	Antal	Pct. (n=90)	Pct. (N=190)
Informationsmøde	57	63	30
Samtale med kollega	32	36	17
Andet	17	19	9
Konkret sag	13	14	7
Lokalrådsmøde	8	9	4
Lokalgruppemøde	6	7	3
Samtale med borger	6	7	3
SSP-udvalgsmøde	6	7	3
Kredsrådsmøde	4	4	2
Overleveringsmøde	2	2	1
SSP-koordinationsgruppemøde	2	2	1
Ved ikke	2	2	1

NOTE: Målt via Q10, Q11, Q12 og Q13. Se tabel 2 for spørgsmålsformuleringer. Af tabellen fremgår antal, procent udregnet for respondenter, som har besvaret spørgsmålet (n=x), og procent udregnet for udsnittet (N=190). Svarmuligheder er placeret i rækkefølge af hyppighed. Procent er afrundet til nærmeste heltal.

I tabellen er for spørgsmålet, om respondenterne har hørt betegnelsen salafisme, rapporteret antal og procent (N=190). Respondenter, som angiver at have hørt betegnelsen, er stillet opfølgende spørgsmål om hvor. For disse opfølgende spørgsmål er rapporteret antal og procent (n=x; N=190). Tabellen viser følgende om respondenternes kendskab til salafisme:

Et flertal af respondenterne, 162, angiver at have hørt betegnelsen (85 pct. af N=190), mens et mindretal af respondenterne enten angiver ikke at have hørt betegnelsen, 25 respondenter (13 pct. af N=190), eller angiver 'ved ikke', 3 respondenter (2 pct. af N=190).

Af de 162 respondenter, som angav at have hørt betegnelsen, angiver 92 respondenter at have hørt betegnelsen 'i [deres] fritid' (57 pct. af n=162; 48 pct. af N=190) og 90 respondenter angiver 'i forbindelse med [deres] arbejde' (56 pct. af n=162; 47 pct. af N=190).

I forbindelse med fritid kan 'tv-nyheder' fremhæves som, der hvor flest respondenter, 73, angiver at have hørt betegnelsen (79 pct. af n=92; 38 pct. af N=190), men også 'avis' angivet af 46 respondenter (50 pct. af n=92; 24 pct. af N=190), 'sociale medier' angivet af 39 respondenter (42 pct. af n=92; 21 pct. af N=190) og 'samtale med venner eller familie' angivet af 38 respondenter (41 pct. af n=92; 20 pct. af N=190) kan fremhæves.

I forbindelse med arbejde kan 'informationsmøde' fremhæves som der, hvor flest respondenter, 57, angiver at have hørt betegnelsen (63 pct. af n=90; 30 pct. af N=190), men også 'samtale med kollega' angivet af 32 respondenter (36 pct. af n=90; 17 pct. af N=190) kan fremhæves.

På baggrund af ovenstående gennemgang af tabel 6 kan respondenternes kendskab til salafisme opsummeres på følgende måde: Langt størstedelen af respondenterne angiver at have hørt betegnelsen salafisme. Lidt under halvdelen angiver at have hørt betegnelsen 'i [deres] fritid' (her flest i forbindelse med 'tv-nyheder', men også 'aviser', 'sociale medier' og 'samtale med venner eller familie' kan fremhæves) og lidt under halvdelen angiver at have hørt betegnelsen 'i forbindelse med [deres] arbejde' (her flest i forbindelse med 'informationsmøder', men også 'samtaler med kollegaer' kan fremhæves).

Som det næste rettes fokus mod tabel 7, der omhandler respondenternes angivne forståelse af salafisme.

Tabel 7.
Respondenternes forståelse af salafisme

		Slet ikke	I mindre grad	I nogen grad	I høj grad	I meget høj grad	Ved ikke
Følelse af at forstå hvad betegnelsen salafisme betyder (Q14)	Antal	29	47	74	20	18	2
	Pct. (N=190)	15	25	39	11	9	1
Overensstemmelse mellem forståelse af salafisme og udsagn (Q16):							
a. "Salafisme er en fællesbetegnelse for radikale og ekstremistiske fortolkninger af islam, hvis tilhængere hævder at væbnet jihad er noget som alle har pligt til at deltage i"	Antal	19	24	42	43	26	36
	Pct. (N=190)	10	13	22	23	14	19
b. "Salafisme er det samme som sunni islam generelt, hvilket udgør den største retning indenfor islam"	Antal	53	51	27	15	6	38
	Pct. (N=190)	28	27	14	8	3	20
c. "Salafisme er en bogstavstro sunni-islamisk undergruppe, hvis tilhængere hævder at efterligne de første tre generationer af muslimer så tæt og på så mange livsområder som muligt"	Antal	8	9	23	34	71	45
	Pct. (N=190)	4	5	12	18	37	24

N=190

NOTE: Målt via Q14 og Q16[a, b, c]. Se tabel 2 for spørgsmålsformuleringer. Af tabellen fremgår antal og procent. Antal og procent ud for der, hvor median placerer sig er fremhævet med fed skrift og sat i boks. Procent er afrundet til nærmeste heltal.

I tabellen er for hvert spørgsmål rapporteret antal og procent (N=190) af respondenter, som angiver hver af svarmulighederne 'slet ikke', 'i mindre grad', 'i nogen grad', 'i høj grad', 'i meget høj grad' og 'ved ikke'. Svarmulighederne ansues som en skala fra 'slet ikke' til 'i meget høj grad' (hvor 'ved ikke' anses som en selvstændig svarmulighed faldende udenfor skalaen). Tabellen viser følgende om respondenternes forståelse af salafisme:

Følelsen af at forstå hvad salafisme betyder, varierer blandt udsnittets respondenter. Respondenternes angivne grad af at forstå, hvad salafisme betyder, fordeler sig over hele skalaen fra 'slet ikke' til 'i meget høj grad' med medianobservationen faldende i punktet 'i nogen grad', som dermed kan betegnes som fordelings midtpunkt. Kun 2 respondenter angiver 'ved ikke' (1 pct. af N=190).

Ligeledes varierer respondenternes angivne grad af overensstemmelse mellem deres forståelse af salafisme og de tre udsagn.

Bedt om at forholde sig til udsagnet "Salafisme er en fællesbetegnelse for radikale og ekstremistiske fortolkninger af islam, hvis tilhængere hævder, at væbnet jihad er noget, som alle har pligt til at deltage i" fordeler respondenternes angivne grad af overensstemmelse sig over hele skalaen fra 'slet ikke' til 'i meget høj grad' med medianobservationen faldende i punktet 'i nogen grad', som dermed kan betegnes som fordelings midtpunkt. 'Ved ikke' er angivet af 36 respondenter (19 pct. af N=190). Udsagnet er formuleret med afsæt i en af Wagemakers' to stereotype misforståelser af salafisme.³⁵²

Bedt om at forholde sig til udsagnet "Salafisme er det samme som sunni islam generelt, hvilket udgør den største retning indenfor islam" fordeler respondenternes angivne grad af overensstemmelse sig over hele skalaen fra 'slet ikke' til 'i meget høj grad' med medianobservationen faldende i punktet 'i mindre grad', som dermed kan betegnes som fordelings midtpunkt. 'Ved ikke' er angivet af 38 respondenter (20 pct. af N=190). Udsagnet er formuleret med afsæt i en af Wagemakers' to stereotype misforståelser af salafisme.³⁵³

Bedt om at forholde sig til udsagnet "Salafisme er en bogstavstro sunni-islamisk undergruppe, hvis tilhængere hævder at efterligne de første tre generationer af muslimer så tæt og på så mange livsområder som muligt" fordeler respondenternes angivne grad af overensstemmelse sig over hele skalaen fra 'slet ikke' til 'i meget høj grad' med medianobservationen faldende i punktet 'i høj grad', som dermed kan betegnes som fordelings midtpunkt. 'Ved ikke' er angivet af 45 respondenter (24 pct. af N=190). Udsagnet er formuleret med afsæt i betegnelsens tekniske betydning, som den fremgår af tabel 1.

Fælles for de tre udsagn er, at respondenternes angivne grad af overensstemmelse fordeler sig over hele skalaen fra 'slet ikke' til 'i meget høj grad'. Udsagnene afviger dog i forhold til placeringen af medianobservationen og dermed fordelings midtpunkt. For det første udsagn falder fordelings midtpunkt i punktet 'i nogen grad', for det andet udsagn falder fordelings midtpunkt i punktet 'i mindre grad', og for det tredje udsagn falder fordelings midtpunkt i punktet 'i høj grad'. Således fremstår tredje udsagn som det af de tre udsagn, flest respondenter i højest grad angiver, stemmer overens med deres forståelse af salafisme. Det kan tolkes som en indikation på, at flest respondenteres forståelse af salafisme er tættere på betegnelsens mere tekniske betydning end på de to stereotype misforståelser.

På baggrund af ovenstående gennemgang af tabel 7 kan respondenternes forståelse af salafisme opsummeres på følgende måde: Respondenternes angivne grad af at forstå, hvad salafisme betyder, fordeler sig over hele skalaen fra 'slet ikke' til 'i meget høj grad' med 'i nogen grad' som fordelings midtpunkt. Af de tre udsagn fremstår udsagnet formuleret med afsæt i betegnelsens tekniske betydning som det udsagn, flest respondenter i højest grad angiver stemmer overens med deres forståelse af salafisme. Det kan tolkes som en indikation på, at flest respondenteres forståelse af salafisme er tættere på betegnelsens mere tekniske betydning end på de to stereotype misforståelser.

Respondenterne har også haft mulighed for at give deres egen beskrivelse af, hvad salafisme betyder, hvilket 129 (68 pct. af N=190) har gjort. Et overblik over de mest anvendte ord fremgår af appendiks.

Dette underafsnit (7.5.2) har omhandlet respondenternes kendskab til og forståelse af salafisme. Respondenternes kendskab til og forståelse af salafisme kan opsummeres på følgende måde:

352 Wagemakers 2020, 22-25.

353 Wagemakers 2020, 22-25.

Langt størstedelen af respondenterne angiver at have hørt betegnelsen salafisme. Lidt under halvdelen angiver at have hørt betegnelsen 'i [deres] fritid' (her flest i forbindelse med 'tv-nyheder', men også 'aviser', 'sociale medier' og 'samtale med venner eller familie' kan fremhæves), og lidt under halvdelen angiver at have hørt betegnelsen 'i forbindelse med [deres] arbejde' (her flest i forbindelse med 'informationsmøder', men også 'samtaler med kollegaer' kan fremhæves).

Respondenternes angivne grad af at forstå, hvad salafisme betyder, fordeler sig over hele skalaen fra 'slet ikke' til 'i meget høj grad' med 'i nogen grad' som fordelings midtpunkt. Af de tre udsagn fremstår udsagnet formuleret med afsæt i betegnelsens tekniske betydning som det udsagn, flest respondenter i højest grad angiver, stemmer overens med deres forståelse af salafisme. Det kan tolkes som en indikation på, at flest respondenter forståelse af salafisme er tættere på betegnelsens mere tekniske betydning end på de to stereotype misforståelser.

Hvad respondenternes fordeling på disse spørgsmål viser om fordelingen i populationen, er usikkert. Det skyldes de udfordringer vedrørende distribuering af spørgeskemaet til et repræsentativt udsnit af populationen beskrevet i underafsnit 7.4.2. Dog udgør antallet af respondenter, som til hvert spørgsmål angiver hver svarmulighed, en nedre grænse for det tilsvarende antal i populationen, fordi respondenterne tilhører populationen, selvom de ikke nødvendigvis er repræsentativ for den.

7.5.3 Erfaringer med salafistisk orienterede personer inden for de seneste to år

I dette underafsnit (7.5.3) præsenteres respondenternes angivne arbejdsrelaterede personlige erfaringer med salafistisk orienterede personer inden for de seneste to år. I underafsnittet trækkes primært på spørgsmål fra spørgeskemaets afsnit 4.

Genkald, at respondenterne i introduktionen til spørgeskemaets afsnit 7.4 blev præsenteret for 1) forklaringen på salafisme (se tabel 1), og 2) at arbejdsrelaterede personlige erfaringer skal forstås som viden/kendskab erfaret personligt i forbindelse med varetagelsen af deres arbejde. På baggrund af 1) skal salafistisk orienterede personer derfor forstås som personer, som respondenterne med udgangspunkt i forklaringen på salafisme, har vurderet kan betegnes som salafistisk orienterede.

Genkald, at respondenterne før hver sekvens af spørgsmål i spørgeskemaets afsnit 4 blev bedt om at besvare med udgangspunkt i erfaringer inden for de seneste to år.

Fokus rettes først mod tabel 8, der omhandler respondenternes arbejdsrelaterede personlige erfaringer med salafistisk orienterede personer inden for de seneste to år.

Tabel 8.
Respondenternes erfaring med salafistisk orienterede personer inden for de seneste to år

Arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede personer (Q17)	Antal	Pct. (N=190)
Nej	132	69
Ja	31	16
Ved ikke	27	14

N=190

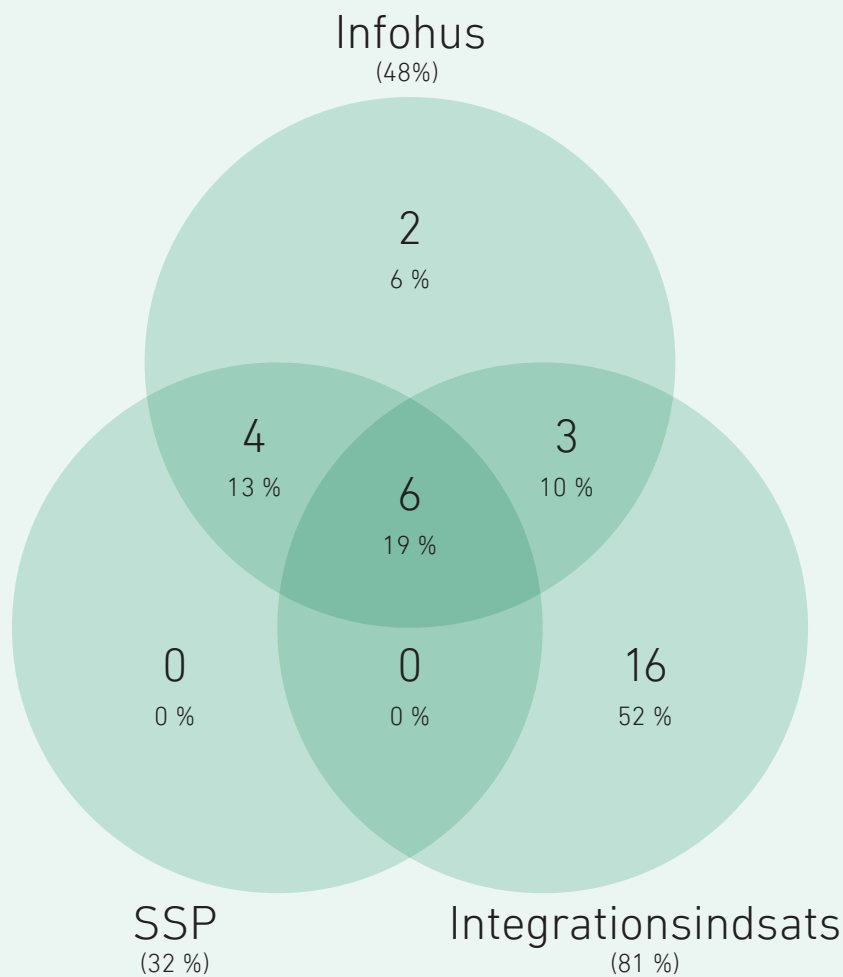
NOTE: Målt via Q17. Af tabellen fremgår antal og procent.

I tabellen er rapporteret antal og procent (N=190). Tabellen viser følgende om respondenternes angivne arbejdsrelaterede personlige erfaring med salafistisk orienterede personer inden for de seneste to år:

Et flertal af respondenterne, 132, angiver ikke at have arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede personer (69 pct. af N=190). De resterende respondenter fordeler sig i to mindretal af omtrent samme størrelse. 31 respondenter angiver at have arbejdsrelaterede personlige erfaringer med salafistisk orienterede personer (16 pct. af N=190), og 27 respondenter angiver 'ved ikke' (14 pct. af N=190). Konkret er salafistisk orienterede personer altså noget, som et mindretal af respondenterne angiver at have erfaret personligt i forbindelse med deres arbejde.

Som det næste rettes fokus mod figur 2, der omhandler angivet tilknytning til SSP-samarbejdet, kommunal integrationsindsats og/eller kommunalt infohus blandt de 31 respondenter, der angiver at have arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede personer inden for de seneste to år.

Figur 2.
Respondenternes erfaring med salafistisk orienterede personer inden for de seneste to år opgjort på tilknytning til SSP, integrationsindsats og infohus

n=31

NOTE: Målt via Q7, Q8, Q9 og Q17. Se tabel 2 for spørgsmålsformuleringer. Af figuren fremgår antal og procent udregnet for respondenter, som har besvaret spørgsmålene (n=31). Procent er afrundet til nærmeste heltal.

I figuren er rapporteret antal og procent (n=31) for mulige kombinationer af tilknytning til de tre respektive samarbejder. I brødteksten rapporteres også procent (N=190). Figuren viser følgende om angivet tilknytning til SSP-samarbejdet, kommunal integrationsindsats og/eller kommunalt infohus blandt de 31 respondenter, der angiver at have arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede personer inden for de seneste to år:

Af de 31 respondenter, angiver 25 respondenter at være tilknyttet en kommunal integrationsindsats (81 pct. af n=31; 13 pct. af N=190), 15 respondenter angiver at være tilknyttet et kommunalt infohus (48 pct. af n=31; 8 pct. af N=190), og 10 respondenter angiver at være tilknyttet SSP-samarbejdet (32 pct. af n=31; 5 pct. af N=190).

Af de 31 respondenter angiver 18 respondenter kun at være tilknyttet en af de tre (58 pct. af n=31; 9 pct. af N=190), heraf 16 respondenter, som kun angiver at være tilknyttet en kommunal integrationsindsats (52 pct. af n=31; 8 pct. af N=190) og 2 respondenter, som kun angiver at være tilknyttet et kommunalt infohus (6 pct. af n=31; 1 pct. af N=190). Ingen af de 31 respondenter angiver kun at være tilknyttet SSP-samarbejdet (0 pct. af n=31; 0 pct. af N=190).

Af de 31 respondenter angiver 13 respondenter at være tilknyttet mere end en af de tre (42 pct. af n=31; 7 pct. af N=190), heraf 6 respondenter, som angiver at være tilknyttet alle tre former for myndighedssamarbejde (19 pct. af n=31; 3 pct. af N=190), 4 respondenter som angiver at være tilknyttet SSP-samarbejdet og et kommunalt infohus, men ikke en kommunal integrationsindsats (13 pct. af n=31; 2 pct. af N=190) og 3 respondenter, som angiver at være tilknyttet en kommunal integrationsindsats og et kommunalt infohus, men ikke SSP-samarbejdet (10 pct. af n=31; 2 pct. af N=190). Ingen af de 31 respondenter angiver at være tilknyttet SSP-samarbejdet og en kommunal integrationsindsats, men ikke et kommunalt infohus (0 pct. af n=31; 0 pct. af N=190).

Disse 31 respondenter (16 pct. af N=190) er blevet stillet opfølgende spørgsmål om deres arbejdsrelaterede personlige erfaringer med salafistisk orienterede personer inden for de seneste to år. Som det næste rettes fokus mod tabel 9, der omhandler nogle af disse opfølgende spørgsmål.

Tabel 9.**Respondenternes erfaring med salafistisk orienterede personer inden for de seneste to år**

Hvor ofte mødt salafistisk orienterede personer i forbindelse med arbejde? (Q18)	Antal	Pct. (n=31)	Pct. (N=190)
Sjældnere end årlig basis	13	42	7
Årlig basis	12	39	6
Månedlig basis	3	10	2
Daglig basis	2	6	1
Ugentlig basis	1	3	1
Ved ikke	0	0	0

Hvor mange salafistisk orienterede personer mødt i forbindelse med arbejde? (Q19)	Antal	Pct. (n=31)	Pct. (N=190)
1-10	22	71	12
11-20	4	13	2
31-40	3	10	2
21-30	1	3	1
Ved ikke	1	3	1
41-50	0	0	0
51+	0	0	0

Hvor meget har arbejdsopgaver der har involveret salafistisk orienterede personer fyldt i forbindelse med arbejde? Skala 0-10, hvor 0 er 'særdeles lidt' og 10 er 'særdeles meget' (Q20)	Minimum	Median	Maksimum
	0	3	10

n=31

NOTE: Målt via Q18, Q19 og Q20. Se tabel 2 for spørgsmålsformuleringer. For Q18 og Q19 fremgår af tabellen antal, procent udregnet for respondenter, som har besvaret spørgsmålet (n=31) og procent udregnet for udsnittet (N=190). Svarmuligheder er placeret i rækkefølge af hyppighed. Procent er afrundet til nærmeste heltal. For Q20 fremgår af tabellen minimum, median og maksimum.

I tabellen er rapporteret antal og procent af respondenter (n=31; N=190), der angiver hver svarmulighed adspurgt om, hvor ofte de har mødt salafistisk orienterede personer og hvor mange salafistisk orienterede personer, de har mødt. For hvor meget arbejdsopgaver, der har involveret salafistisk orienterede personer har fyldt i forbindelse med arbejde, rapporteres i tabellen minimum, median og maksimum. Tabellen viser følgende om respondenternes arbejdsrelaterede personlige erfaringer med salafistisk orienterede personer inden for de seneste to år:

Adspurgt om, hvor ofte de har mødt salafistisk orienterede personer i forbindelse med deres arbejde, angiver 13 respondenter 'sjældnere end årlig basis' (42 pct. af n=31; 7 pct. af N=190), 12 respondenter angiver 'årlig basis' (39 pct. af n=31; 6 pct. af N=190), 3 respondenter angiver 'månedlig basis' (10 pct. af n=31; 2 pct. af N=190), 2 respondenter angiver 'daglig basis' (6 pct. af n=31; 1 pct. af N=190), og 1 respondent angiver 'ugentlig basis' (3 pct. af n=31; 1 pct. af N=190).

Adspurgt om, hvor mange salafistisk orienterede de har mødt i forbindelse med deres arbejde, angiver et flertal af respondenterne, 22, '1-10' salafistisk orienterede personer (71 pct. af n=31; 12 pct. af N=190), efterfulgt af '11-20' salafistisk orienterede personer angivet af 4 respondenter (13 pct. af n=31; 2 pct. af N=190), '31-40' salafistisk orienterede personer angivet af 3 respondenter (10 pct. af n=31; 2 pct. af N=190), '21-30' salafistisk orienterede personer angivet af 1 respondent (3 pct. af n=31; 1 pct. af N=190) og 'ved ikke' angivet af 1 respondent (3 pct. af n=31; 1 pct. af N=190). Ingen respondenter

angiver at have mødt '41-50' eller '51+' salafistisk orienterede personer (0 pct. af n=31; 0 pct. af N=190).

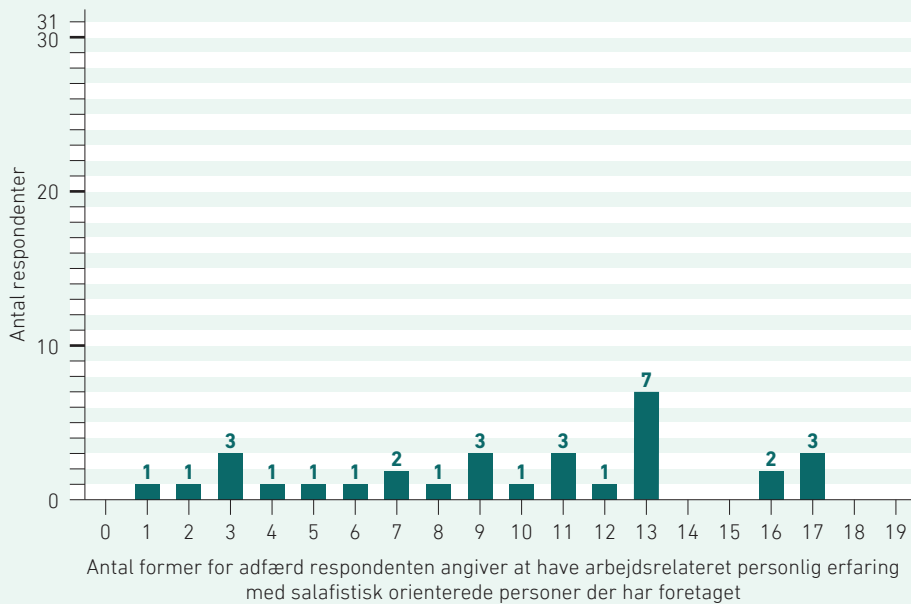
Adspurgt om, hvor meget arbejdsopgaver, der har involveret salafistisk orienterede personer, har fyldt i forbindelse med deres arbejde på en skala fra '0 særdeles lidt' til '10 særdeles meget', angiver respondenterne varierende svar, der strækker sig over hele skalaen fra '0 særdeles lidt' til '10 særdeles meget' med medianobservationen faldende i punktet '3'. Med andre ord, respondenternes vurdering af, hvor meget arbejdsopgaver, der har involveret salafistisk orienterede personer, har fyldt i forbindelse med deres arbejde, varierer mellem 'særdeles lidt' og 'særdeles meget' med fordelingens midtpunkt faldende tættere på 'særdeles lidt' end på 'særdeles meget'.

På baggrund af ovenstående gennemgang af tabel 8, figur 2 og tabel 9 kan følgende siges om respondenternes arbejdsrelaterede personlige erfaringer med salafistisk orienterede personer inden for de seneste to år: Salafistisk orienterede personer er noget, som et mindretal af respondenterne, 31, angiver at have erfaret personligt i forbindelse med deres arbejde (16 pct. af N=190). Af dette mindretal angiver et flertal af respondenterne, 25, at være tilknyttet en kommunal integrationsindsats (81 pct. af n=31; 13 pct. af N=190), at have mødt salafistisk orienterede personer på 'årlig basis', 12 respondenter (39 pct. af n=31; 6 pct. af N=190) eller 'sjældnere end årlig basis', 13 respondenter (42 pct. af n=31; 7 pct. af N=190) at have mødt '1-10' salafistisk orienterede personer, 22 respondenter (71 pct. af n=31; 12 pct. af N=190). Disse 31 respondenter vurdering af, hvor meget arbejdsopgaver, der har involveret salafistisk orienterede personer, har fyldt i forbindelse med deres arbejde, varierer mellem 'særdeles lidt' og 'særdeles meget' med fordelingens midtpunkt faldende tættere på 'særdeles lidt' end på 'særdeles meget'.

Herfra bliver fokus mere specifikt. Resten af kapitlet omhandler respondenternes angivne arbejdsrelaterede personlige erfaringer med salafistisk orienterede personer, der har udvist potentielt udfordrende adfærd identificeret på baggrund af litteraturen om salafisme (se tabel 3) inden for de seneste to år. Kun et mindretal af respondenterne, 31, er stillet disse spørgsmål (16 pct. af N=190). De resterende 159 respondenter er ikke blevet stillet disse spørgsmål ud fra et ræsonnement om, at man ikke kan have arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede personer, der har udvist denne adfærd, medmindre man har arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede personer som sådan.

Figur 3 omhandler hvor mange former for adfærd, som hver af de 31 respondenter, der angiver at have arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede personer, har oplevet inden for de seneste to år. Adfærdsformerne er identificeret på baggrund af litteraturen om salafisme.

Figur 3.
Respondenternes arbejdsrelaterede personlige erfaring med salafistisk orienterede personers adfærd inden for de seneste to år

NOTE: Målt via Q21[a, ..., h], Q22[a, ..., f] og Q23[a, ..., e]. Se tabel 2 og tabel 3 for spørgsmålsformuleringer. Af tabellen fremgår antal former for adfærd, respondenter angiver at have arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede personer, der har udvist.

For hver af de 31 adspurgte respondenter rapporteres i tabellen antal former for adfærd, respondenter angiver at have arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede personer, der har udvist. Figuren viser følgende om respondenternes arbejdsrelaterede personlige erfaring med salafistisk orienterede personer inden for de seneste to år:

Respondenterne angiver at have arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede personer, der har udvist mellem 1 og 17 af de 19 identificerede former for adfærd. Medianobservationen er 11, som dermed kan betegnes som fordelings midtpunkt, og det hyppigst forekommende er 13, angivet af 7 respondenter (23 pct. af $n=31$; 4 pct. af $N=190$).

Som det næste rettes fokus mod tabel 10, der for hver form for adfærd omhandler hvilket antal respondenter, der angiver at have arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede personer, der har udvist adfærden inden for de seneste to år.

Tabel 10.
Respondenternes arbejdsrelaterede personlige erfaring med salafistisk orienterede personers adfærd inden for de seneste to år

Arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede personer der ... (Q21[a, ..., h], Q22[a, ..., f] og Q23[a, ..., e])	Antal	Pct. (n=31)	Pct. (N=190)
1. ... påbyder andre at bære religiøs beklædning	27	87	14
2. ... påbyder adskillelse af mænd og kvinder	25	81	13
3. ... taler nedladende om folk der ikke deler deres religiøse overbevisninger	24	77	13
4. ... forsøger at begrænse andres ret til at have deres seksuelle orientering	23	74	12
5. ... forsøger at begrænse andres ret til at ytre sig	21	68	11
6. ... påbyder andre ikke at anerkende offentlige myndigheders autoritet	20	65	11
7. ... diskriminerer mod folk der ikke deler deres religiøse overbevisninger	19	61	10
7. ... forsøger at begrænse andres ret til at bevæge sig i det offentlige rum	19	61	10
9. ... forsøger at begrænse andres ret til at mødes med andre folk	18	58	9
9. ... forsøger at begrænse andres ret til at vælge religiøs overbevisning	18	58	9
11. ... påbyder at man kun skal være loyal overfor andre med samme religion som en selv	16	52	8
12. ... påbyder opdeling mellem rettroende og vantro	15	48	8
13. ... påbyder andre at deltage i religiøst betonedede opdragelsesrejser	14	45	7
14. ... påbyder andre ikke at deltage i demokratiske processer (f.eks. stemme ved valg)	12	39	6
15. ... religiøst retfærdiggør voldshandlinger mod folk der ikke deler deres religiøse overbevisninger	11	35	6
16. ... forsøger at begrænse andres ret til at forsamle sig i det offentlige rum	9	29	5
17. ... truer folk der ikke deler deres religiøse overbevisninger	6	19	3
18. ... foretager voldshandlinger mod folk der ikke deler deres religiøse overbevisninger	5	16	3
19. ... påbyder andre at bosætte sig i lokalområder med religiøst ligesindede beboere	3	10	2

n=31

NOTE: Målt via Q21[a, ..., h], Q22[a, ..., f] og Q23[a, ..., e]. Se tabel 2 og tabel 3 for spørgsmålsformuleringer. Af tabellen fremgår antal, procent udregnet for respondenter, som har besvaret spørgsmålet (n=31) og procent udregnet for udsnittet (N=190). Adfærd er rangordnet og placeret i rækkefølge af hyppighed. Procent er afrundet til nærmeste heltal.

For hver form for adfærd rapporteres i tabellen antal og procent af respondenter (n=31; N=190), der angiver at have arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede personer, der har udvist adfærden. Adfærden er rangeret efter hyppighed (højest til lavest). Hvad respondenternes fordeling på disse spørgsmål viser om fordelingen i populationen, er usikkert. Det skyldes de udfordringer vedrørende distribuering af spørgeskemaet til et repræsentativt udsnit af populationen beskrevet i underafsnit 7.4.2. Dog udgør antallet af respondenter, som til hvert spørgsmål angiver hver svarmulighed, en nedre grænse for det tilsvarende antal i populationen, fordi respondenterne tilhører populationen, selvom de ikke nødvendigvis er repræsentativ for den. Tabellen viser følgende om respondenternes arbejdsrelaterede personlige erfaring med salafistisk orienterede personer inden for de seneste to år.

Antallet af respondenter, som angiver at have arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede personer, der har udvist adfærden, varierer på tværs af de 19 former for adfærd mellem 3 og 27 (10-87 pct. af n=31; 2-14 pct. af N=190). I brødtæksten fremhæves her de tre former for adfærd, flest og færrest respondenter angiver at have arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede personer, der har udvist. For de resterende henvises til tabellen.

Flest respondenter, 27, angiver at have arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede personer, der "påbyder andre at bære religiøs beklædning" (87 pct. af n=31; 14 pct. af N=190). Næstflest respondenter, 25, angiver at have arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede personer, der "påbyder adskillelse af mænd og kvinder" (81 pct. af n=31; 13 pct. af N=190). Tredje flest respondenter, 24, angiver at have arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede personer, der "taler nedladende om folk, der ikke deler deres religiøse overbevisninger" (77 pct. af n=31; 13 pct. af N=190).

Tredje færrest respondenter, 6, angiver at have arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede personer, der "truer folk, der ikke deler deres religiøse overbevisninger" (19 pct. af n=31; 3 pct. af N=190). Næstfærrest respondenter, 5, angiver at have arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede personer, der "foretager voldshandlinger mod folk, der ikke deler deres religiøse overbevisninger" (16 pct. af n=31; 3 pct. af N=190). Færrest respondenter, 3, angiver at have arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede personer, der "påbyder andre at bosætte sig i lokalområder med religiøst ligesindede beboere" (10 pct. af n=31; 2 pct. af N=190).

På baggrund af ovenstående gennemgang af figur 3 og tabel 10 kan følgende siges om de 31 respondenters arbejdsrelaterede personlige erfaring med salafistisk orienterede personers adfærd inden for de seneste to år: Respondenterne angiver at have arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede personer, der har foretaget mellem 1 og 17 af de 19 identificerede former for adfærd. Medianobservationen er 11, som dermed kan betegnes som fordelings midtpunkt. Antallet af respondenter, som angiver at have arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede personer, der har udvist adfærden, varierer på tværs af de 19 former for adfærd mellem 27 ("salafistisk orienterede personer, der påbyder andre at bære religiøs beklædning") og 3 ("salafistisk orienterede personer, der påbyder andre at bosætte sig i lokalområder med religiøst ligesindede beboere") (87-10 pct. af n=31; 14-2 pct. af N=190).

Opfølgende spørgsmål er stillet om hver form for adfærd, respondenterne angiver at have arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede personer, der har udvist. For det første i hvilken grad respondenterne har opfattet adfærden som en udfordring. For det andet i hvilken grad respondenterne har de nødvendige værktøjer til at håndtere adfærden. For det tredje i hvilken grad respondenterne har de nødvendige kompetencer til at håndtere adfærden. Genkald, at respondenter før spørgsmål om henholdsvis

1) udfordringer, 2) værktøjer og 3) kompetencer blev præsenteret for, 1) at udfordringer skal forstås som adfærd, der er forbundet med negative konsekvenser for den involverede person selv, andre personer eller samfundet, 2) at værktøjer skal forstås som de rammer eller ressourcer, som er til rådighed for at foretage handling, og 3) at kompetencer skal forstås som besiddelse af nødvendig viden og kvalifikationer.

Tabel 11 omhandler i hvilken grad, adspurgte respondenter angiver at have opfattet det som en udfordring (forbundet med negative konsekvenser for den involverede person selv, andre personer eller samfundet), når de inden for de seneste to år har oplevet salafistisk orienterede personer, der har udvist adfærd identificeret på baggrund af litteraturen om salafisme.

Tabel 11.
Respondenternes opfattelse af udfordring med salafistisk orienterede personers adfærd inden for de seneste to år

Opfattet det som en udfordring når oplevet salafistisk orienterede personer... (Q24[a, ..., h], Q25[a, ..., f] og Q26[a, ..., e])		Grader af opfattelse					
		Slet ikke	I mindre grad	I nogen grad	I høj grad	I meget høj grad	Ved ikke
... foretager voldshandlinger mod folk der ikke deler deres religiøse overbevisninger (n=5)	Antal	0	1	0	1	3	0
	Pct. (n=5)	0	20	0	20	60	0
	Pct. (N=190)	0	1	0	1	2	0
... religiøst retfærdiggør voldshandlinger mod folk, der ikke deler deres religiøse overbevisninger (n=11)	Antal	1	1	1	2	5	1
	Pct. (n=11)	9	9	9	18	45	9
	Pct. (N=190)	1	1	1	1	3	1
... påbyder andre at bære religiøs beklædning (n=27)	Antal	0	3	7	11	4	2
	Pct. (n=27)	0	11	26	41	15	7
	Pct. (N=190)	0	2	4	6	2	1
... påbyder adskillelse af mænd og kvinder (n=25)	Antal	0	4	6	9	5	1
	Pct. (n=25)	0	16	24	36	20	4
	Pct. (N=190)	0	2	3	5	3	1
... påbyder andre ikke at anerkende offentlige myndigheders autoritet (n=20)	Antal	1	0	5	7	6	1
	Pct. (n=20)	5	0	25	35	30	5
	Pct. (N=190)	1	0	3	4	3	1
... forsøger at begrænse andres ret til at bevæge sig i det offentlige rum (n=19)	Antal	0	3	5	5	4	2
	Pct. (n=19)	0	16	26	26	21	11
	Pct. (N=190)	0	2	3	3	2	1
... forsøger at begrænse andres ret til at mødes med andre folk (n=18)	Antal	0	1	4	8	4	1
	Pct. (n=18)	0	6	22	44	22	6
	Pct. (N=190)	0	1	2	4	2	1
... forsøger at begrænse andres ret til at forsamle sig i det offentlige rum (n=9)	Antal	0	2	0	5	2	0
	Pct. (n=9)	0	22	0	56	22	0
	Pct. (N=190)	0	1	0	3	1	0
... truer folk der ikke deler deres religiøse overbevisninger (n=6)	Antal	0	0	1	3	2	0
	Pct. (n=6)	0	0	17	50	33	0
	Pct. (N=190)	0	0	1	2	1	0
... påbyder andre at bosætte sig i lokalområder med religiøst ligesindede beboere (n=3)	Antal	0	0	1	2	0	0
	Pct. (n=3)	0	0	33	67	0	0
	Pct. (N=190)	0	0	1	1	0	0

Tabel 11 fortsat

Opfattet det som en udfordring når oplevet salafistisk orienterede personer... (Q24[a, ..., h], Q25[a, ..., f] og Q26[a, ..., e])		Slet ikke	I mindre grad	I nogen grad	I høj grad	I meget høj grad	Ved ikke
... taler nedladende om folk der ikke deler deres religiøse overbevisninger (n=24)	Antal	2	4	9	5	4	0
	Pct. (n=24)	8	17	38	21	17	0
	Pct. (N=190)	1	2	5	3	2	0
... forsøger at begrænse andres ret til at have deres seksuelle orientering (n=23)	Antal	0	4	9	8	2	0
	Pct. (n=23)	0	17	39	35	9	0
	Pct. (N=190)	0	2	5	4	1	0
... forsøger at begrænse andres ret til at ytre sig (n=21)	Antal	1	1	9	5	5	0
	Pct. (n=21)	5	5	43	24	24	0
	Pct. (N=190)	1	1	5	3	3	0
... diskriminerer mod folk der ikke deler deres religiøse overbevisninger (n=19)	Antal	1	5	5	6	2	0
	Pct. (n=19)	5	26	26	32	11	0
	Pct. (N=190)	1	3	3	3	1	0
... forsøger at begrænse andres ret til at vælge religiøs overbevisning (n=18)	Antal	0	6	5	4	3	0
	Pct. (n=18)	0	33	28	22	17	0
	Pct. (N=190)	0	3	3	2	2	0
... påbyder at man kun skal være loyal overfor andre med samme religion som en selv (n=16)	Antal	2	4	2	4	3	1
	Pct. (n=16)	13	25	13	25	19	6
	Pct. (N=190)	1	2	1	2	2	1
... påbyder opdeling mellem rettroende og vantro (n=15)	Antal	2	3	3	3	3	1
	Pct. (n=15)	13	20	20	20	20	7
	Pct. (N=190)	1	2	2	2	2	1
... påbyder andre at deltage i religiøst betonede opdragelsesrejser (n=14)	Antal	0	5	2	4	2	1
	Pct. (n=14)	0	36	14	29	14	7
	Pct. (N=190)	0	3	1	2	1	1
... påbyder andre ikke at deltage i demokratiske processer (f.eks. stemme ved valg) (n=12)	Antal	1	0	6	4	1	0
	Pct. (n=12)	8	0	50	33	8	0
	Pct. (N=190)	1	0	3	2	1	0

NOTE: Målt via Q24[a, ..., h], Q25[a, ..., f] og Q26[a, ..., e]. Se tabel 2 og tabel 3 for spørgsmålsformuleringer. Af tabellen fremgår antal, procent udregnet for respondenter, som har besvaret spørgsmålet (n=x) og procent udregnet for udsnittet (N=190). Procent er afrundet til nærmeste heltal. Adfærd er placeret i rækkefølge af median (Ved tiebreak placeret i rækkefølge af hyppighed). 'Ved ikke' er frasorteret ved udregning af median. Antal og procent ud for medianplacering er fremhævet med fed skrift og sat i boks. Hvis median placerer sig imellem to punkter på skalaen, fremhæves begge punkter med fed skrift med streg imellem dem.

For hver form for adfærd rapporteres i tabellen antal og procent af respondenter (n=x; N=190), der angiver hver af svarmulighederne 'slet ikke', 'i mindre grad', 'i nogen grad', 'i høj grad', 'i meget høj grad' og 'ved ikke'. Svarmulighederne ansues som en skala fra 'slet ikke' til 'i meget høj grad' (hvor 'ved ikke' anses som en selvstændig svarmulighed faldende udenfor skalaen). Placering af medianobservation er fremhævet. Tabellen viser følgende om respondenternes arbejdsrelaterede personlige erfaringer med salafistisk orienterede personer inden for de seneste to år:

Blandt de 5 respondenter (3 pct. af N=190) adspurgt om, i hvilken grad de har opfattet det som en udfordring, når de har oplevet salafistisk orienterede personer, der "foretager voldshandlinger mod folk, der ikke deler deres religiøse overbevisninger", fordeler den angivne grad sig omkring medianobservationen, der falder i punktet 'i meget høj grad'. Dette punkt kan dermed betegnes som fordelings midtpunkt.

Blandt de 11 respondenter (6 pct. af N=190) adspurgt om, i hvilken grad de har opfattet det som en udfordring, når de har oplevet salafistisk orienterede personer, der "religiøst retfærdiggør voldshandlinger mod folk, der ikke deler deres religiøse overbevisninger", fordeler den angivne grad sig omkring medianobservationen, der ikke entydigt falder i et punkt, men derimod falder midt imellem punkterne 'i høj grad' og 'i meget høj grad'. Fordelingens midtpunkt kan dermed betegnes som værende imellem disse punkter.

Blandt respondenter adspurgt om, i hvilken grad de har opfattet det som en udfordring, når de har oplevet salafistisk orienterede personer, der...

- "... påbyder andre at bære religiøs beklædning" (n=27; 14 pct. af N=190)
- "... påbyder adskillelse af mænd og kvinder" (n=25; 13 pct. af N=190)
- "... påbyder andre ikke at anerkende offentlige myndigheders autoritet" (n=20; 11 pct. af N=190)
- "... forsøger at begrænse andres ret til at bevæge sig i det offentlige rum" (n=19; 10 pct. af N=190)
- "... forsøger at begrænse andres ret til at mødes med andre folk" (n=18; 9 pct. af N=190)
- "... forsøger at begrænse andres ret til at forsamle sig i det offentlige rum" (n=9; 5 pct. af N=190)
- "... truer folk der ikke deler deres religiøse overbevisninger" (n=6; 3 pct. af N=190)
- "... påbyder andre at bosætte sig i lokalområder med religiøst ligesindede beboere" (n=3; 2 pct. af N=190)

fordeler den angivne grad sig omkring medianobservationen, der falder i punktet 'i høj grad'. Dette punkt kan dermed betegnes som disse fordelingers midtpunkt.

Blandt respondenter adspurgt om, i hvilken grad de har opfattet det som en udfordring, når de har oplevet salafistisk orienterede personer, der...

- "... taler nedladende om folk der ikke deler deres religiøse overbevisninger" (n=24; 13 pct. af N=190)
- "... forsøger at begrænse andres ret til at have deres seksuelle orientering" (n=23; 12 pct. af N=190)
- "... forsøger at begrænse andres ret til at ytre sig" (n=21; 11 pct. af N=190)
- "... diskriminerer mod folk der ikke deler deres religiøse overbevisninger" (n=19; 10 pct. af N=190)
- "... forsøger at begrænse andres ret til at vælge religiøs overbevisning" (n=18; 9 pct. af N=190)
- "... påbyder at man kun skal være loyal overfor andre med samme religion som en selv" (n=16; 8 pct. af N=190)
- "... påbyder opdeling mellem rettroende og vantro" (n=15; 8 pct. af N=190)
- "... påbyder andre at deltage i religiøst betonedede opdragelsesrejser" (n=14; 7 pct. af N=190)
- "... påbyder andre ikke at deltage i demokratiske processer (f.eks. stemme ved valg)" (n=12; 6 pct. af N=190)

fordeler den angivne grad sig omkring medianobservationen, der falder i punktet 'i nogen grad'. Dette punkt kan dermed betegnes som disse fordelingers midtpunkt.

Følgende kan dermed siges på baggrund af ovenstående gennemgang af tabel 11: De adspurgte respondenter angivne grad af at have opfattet salafistisk orienterede personers adfærd som en udfordring (forbundet med negative konsekvenser for den involverede person selv, andre personer eller samfundet) varierer på tværs af de 19 former for adfærd på skalaen fra 'slet ikke' til 'i meget høj grad' med fordelingernes midtpunkt værende 'i meget høj grad' (1 af 19), imellem 'i høj grad' og 'i meget høj grad' (1 af 19), 'i høj grad' (8 af 19) eller 'i nogen grad' (9 af 19).

Bemærk dog følgende: Hvert spørgsmål er et opfølgende spørgsmål stillet til respondenter, der angav at have arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede personer, der har udvist adfærden. Det betyder, at hvilke respondenter, der har besvaret hvert spørgsmål, derfor varierer. Dette besværliggør sammenligning af fordelingerne på tværs af spørgsmålene. Det betyder også, at få respondenter, varierende mellem 27 og 3 (14-2 pct. af N=190), har besvaret hvert spørgsmål. Heraf varierer antallet, der til hvert spørgsmål angiver 'ved ikke' mellem 2 og 0 (11-0 pct. af n=x; 1-0 pct. af N=190). Det betyder, at placeringen af fordelingernes midtpunkt ofte er sensitiv (forstået som at en observation mere, en observation mindre eller en ændret observation ville kunne rykke på placeringen).

Tabel 12 omhandler, i hvilken grad adspurgte respondenter angiver at have de nødvendige værktøjer (rammer eller ressourcer til rådighed for at foretage handling) til at håndtere, når salafistisk orienterede personer inden for de seneste to år har udvist adfærd identificeret på baggrund af litteraturen om salafisme.

Tabel 12.
Respondenternes opfattelse af at have nødvendige værktøjer til at håndtere salafistisk orienterede personers adfærd inden for de seneste to år

Nødvendige værktøjer til at håndtere salafistisk orienterede personer der... (Q28[a, ..., h], Q29[a, ..., f] og Q30[a, ..., e])		Slet ikke	I mindre grad	I nogen grad	I høj grad	I meget høj grad	Ved ikke
... påbyder andre ikke at deltage i demokratiske processer (f.eks. stemme ved valg) (n=12)	Antal	1	0	4	5	2	0
	Pct. (n=12)	8	0	33	42	17	0
	Pct. (N=190)	1	0	2	3	1	0
... religiøst retfærdiggør voldshandlinger mod folk der ikke deler deres religiøse overbevisninger (n=11)	Antal	1	1	2	2	5	0
	Pct. (n=11)	9	9	18	18	45	0
	Pct. (N=190)	1	1	1	1	3	0
... truer folk der ikke deler deres religiøse overbevisninger (n=6)	Antal	0	2	1	0	3	0
	Pct. (n=6)	0	33	17	0	50	0
	Pct. (N=190)	0	1	1	0	2	0
... påbyder andre at bosætte sig i lokalområder med religiøst ligesindede beboere (n=3)	Antal	0	1	0	1	1	0
	Pct. (n=3)	0	33	0	33	33	0
	Pct. (N=190)	0	1	0	1	1	0
... påbyder andre at bære religiøs beklædning (n=27)	Antal	7	6	7	5	2	0
	Pct. (n=27)	26	22	26	19	7	0
	Pct. (N=190)	4	3	4	3	1	0
... påbyder adskillelse af mænd og kvinder (n=25)	Antal	6	4	7	5	2	1
	Pct. (n=25)	24	16	28	20	8	4
	Pct. (N=190)	3	2	4	3	1	1
... taler nedladende om folk, der ikke deler deres religiøse overbevisninger (n=24)	Antal	5	6	4	7	2	0
	Pct. (n=24)	21	25	17	29	8	0
	Pct. (N=190)	3	3	2	4	1	0
... forsøger at begrænse andres ret til at have deres seksuelle orientering (n=23)	Antal	5	4	10	2	2	0
	Pct. (n=23)	22	17	44	9	9	0
	Pct. (N=190)	3	2	5	1	1	0
... forsøger at begrænse andres ret til at ytre sig (n=21)	Antal	5	3	7	4	2	0
	Pct. (n=21)	24	14	33	19	10	0
	Pct. (N=190)	3	2	4	2	1	0
... påbyder andre ikke at anerkende offentlige myndigheders autoritet (n=20)	Antal	2	3	9	4	2	0
	Pct. (n=20)	10	15	45	20	10	0
	Pct. (N=190)	1	3	5	2	1	0
... forsøger at begrænse andres ret til at bevæge sig i det offentlige rum (n=19)	Antal	6	3	7	2	1	0
	Pct. (n=19)	32	16	37	11	5	0
	Pct. (N=190)	3	2	4	1	1	0
... forsøger at begrænse andres ret til at vælge religiøs overbevisning (n=18)	Antal	3	4	5	3	2	1
	Pct. (n=18)	17	22	28	17	11	6
	Pct. (N=190)	2	2	3	2	1	1

Tabel 12 fortsat

Nødvendige værktøjer til at håndtere salafistisk orienterede personer der... (Q28[a, ..., h], Q29[a, ..., f] og Q30[a, ..., e])		Slet ikke	I mindre grad	I nogen grad	I høj grad	I meget høj grad	Ved ikke
... påbyder at man kun skal være loyal overfor andre med samme religion som en selv (n=16)	Antal	3	2	4	4	2	1
	Pct. (n=16)	19	13	25	25	13	6
	Pct. (N=190)	2	1	2	2	1	1
... påbyder opdeling mellem rettroende og vantro (n=15)	Antal	4	2	6	1	1	1
	Pct. (n=15)	27	13	40	7	7	7
	Pct. (N=190)	2	1	3	1	1	1
... påbyder andre at deltage i religiøst betonedede opdragelsesrejser (n=14)	Antal	1	5	6	2	0	0
	Pct. (n=14)	7	36	43	14	0	0
	Pct. (N=190)	1	3	3	1	0	0
... foretager voldshandlinger mod folk der ikke deler deres religiøse overbevisninger (n=5)	Antal	0	2	2	0	1	0
	Pct. (n=5)	0	40	40	0	20	0
	Pct. (N=190)	0	1	1	0	1	0
... diskriminerer mod folk der ikke deler deres religiøse overbevisninger (n=19)	Antal	5	5	5	2	2	0
	Pct. (n=19)	26	26	26	11	11	0
	Pct. (N=190)	3	3	3	1	1	0
... forsøger at begrænse andres ret til at mødes med andre folk (n=18)	Antal	5	5	5	2	1	0
	Pct. (n=18)	28	28	28	11	5	0
	Pct. (N=190)	3	3	3	1	1	0
... forsøger at begrænse andres ret til at forsamle sig i det offentlige rum (n=9)	Antal	5	0	3	0	1	0
	Pct. (n=9)	56	0	33	0	11	0
	Pct. (N=190)	3	0	2	0	1	0

NOTE: Målt via Q28[a, ..., h], Q29[a, ..., f] og Q30[a, ..., e]. Se tabel 2 og tabel 3 for spørgsmålsformuleringer. Af tabellen fremgår antal, procent udregnet for respondenter, som har besvaret spørgsmålet (n=x) og procent udregnet for udsnittet (N=190). Procent er afrundet til nærmeste heltal. Adfærd er placeret i rækkefølge af median (Ved tiebreak placeret i rækkefølge af hyppighed). 'Ved ikke' er frasorteret ved udregning af median. Antal og procent ud for medianplacering er fremhævet med fed skrift og sat i boks. Hvis median placerer sig imellem to punkter på skalaen, fremhæves begge punkter med fed skrift med streg imellem dem.

For hver form for adfærd rapporteres i tabellen antal og procent af respondenter (n=x; N=190), der angiver hver af svarmulighederne 'slet ikke', 'i mindre grad', 'i nogen grad', 'i høj grad', 'i meget høj grad' og 'ved ikke'. Svarmulighederne ansues som en skala fra 'slet ikke' til 'i meget høj grad' (hvor 'ved ikke' anses som en selvstændig svarmulighed faldende udenfor skalaen). Placering af medianobservation er fremhævet. Tabellen viser følgende om respondenternes arbejdsrelaterede personlige erfaringer med salafistisk orienterede personer inden for de seneste to år:

Blandt respondenter adspurgt om, i hvilken grad de har de nødvendige værktøjer til at håndtere salafistisk orienterede personer, der...

- "... påbyder andre ikke at deltage i demokratiske processer (f.eks. stemme ved valg)" (n=12; 6 pct. af N=190)
- "... religiøst retfærdiggør voldshandlinger mod folk der ikke deler deres religiøse overbevisninger" (n=11; 6 pct. af N=190)
- "... truer folk der ikke deler deres religiøse overbevisninger" (n=6; 3 pct. af N=190)
- "... påbyder andre at bosætte sig i lokalområder med religiøst ligesindede beboere" (n=3; 2 pct. af N=190),

fordeler den angivne grad sig omkring punktet 'i høj grad', hvor medianobservationen enten falder, eller observationerne fordeler sig ligeligt omkring. Dette punkt kan dermed betegnes som disse fordelingers midtpunkt.

Blandt respondenter adspurgt om, i hvilken grad de har de nødvendige værktøjer til at håndtere salafistisk orienterede personer, der...

- "... påbyder andre at bære religiøs beklædning" (n=27; 14 pct. af N=190)
- "... påbyder adskillelse af mænd og kvinder" (n=25; 13 pct. af N=190)
- "... taler nedladende om folk der ikke deler deres religiøse overbevisninger" (n=24; 13 pct. af N=190)
- "... forsøger at begrænse andres ret til at have deres seksuelle orientering" (n=23; 12 pct. af N=190)
- "... forsøger at begrænse andres ret til at ytre sig" (n=21; 11 pct. af N=190)
- "... påbyder andre ikke at anerkende offentlige myndigheders autoritet" (n=20; 11 pct. af N=190)
- "... forsøger at begrænse andres ret til at bevæge sig i det offentlige rum" (n=19; 10 pct. af N=190)
- "... forsøger at begrænse andres ret til at vælge religiøs overbevisning" (n=18; 9 pct. af N=190)
- "... påbyder at man kun skal være loyal overfor andre med samme religion som en selv" (n=16; 8 pct. af N=190)
- "... påbyder opdeling mellem rettroende og vantro" (n=15; 8 pct. af N=190)
- "... påbyder andre at deltage i religiøst betonedede opdragelsesrejser" (n=14; 7 pct. af N=190)
- "... foretager voldshandlinger mod folk der ikke deler deres religiøse overbevisninger" (n=5; 3 pct. af N=190),

fordeler den angivne grad sig omkring medianobservationen, der falder i punktet 'i nogen grad'. Dette punkt kan dermed betegnes som disse fordelingers midtpunkt.

Blandt respondenter adspurgt om, i hvilken grad de har de nødvendige værktøjer til at håndtere salafistisk orienterede personer, der...

- "... diskriminerer mod folk der ikke deler deres religiøse overbevisninger" (n=19; 10 pct. af N=190)
- "... forsøger at begrænse andres ret til at mødes med andre folk" (n=18; 9 pct. af N=190),

fordeler den angivne grad sig omkring medianobservationen, der falder i punktet 'i mindre grad'. Dette punkt kan dermed betegnes som disse fordelingers midtpunkt.

Blandt de 9 respondenter (5 pct. af N=190) adspurgt om, i hvilken grad de har de nødvendige værktøjer til at håndtere salafistisk orienterede personer, der "forsøger at begrænse andres ret til at forsamle sig i det offentlige rum", fordeler den angivne grad sig omkring medianobservationen, der falder i punktet 'slet ikke'. Dette punkt kan dermed betegnes som fordelings midtpunkt.

Følgende kan dermed siges på baggrund af ovenstående gennemgang af tabel 12: De adspurgte respondenter angivne grad af at have de nødvendige værktøjer (rammer eller ressourcer til rådighed for at foretage handling) til at håndtere salafistisk orienterede personers adfærd, varierer på tværs af de 19 former for adfærd på skalaen fra 'slet ikke' til 'i meget høj grad' med fordelingernes midtpunkt værende 'i høj grad' (4 af 19), 'i nogen grad' (12 af 19), 'i mindre grad' (2 af 19) eller 'slet ikke' (1 af 19).

Bemærk dog følgende: Hvert spørgsmål er et opfølgende spørgsmål stillet til respondenter, der angav at have arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede personer, der har udvist adfærden. Det betyder, at hvilke respondenter, der har besvaret hvert spørgsmål, derfor varierer. Dette besværliggør sammenligning af fordelingerne

på tværs af spørgsmålene. Det betyder også, at få respondenter, varierende mellem 27 og 3 (14-2 pct. af N=190), har besvaret hvert spørgsmål. Heraf varierer antallet, der til hvert spørgsmål angiver 'ved ikke' mellem 1 og 0 (7-0 pct. af n=x; 1-0 pct. af N=190). Det betyder, at placeringen af fordelingernes midtpunkt ofte er sensitiv (forstået som at en observation mere, en observation mindre eller en ændret observation ville kunne rykke på placeringen).

Tabel 13 omhandler, i hvilken grad adspurgte respondenter angiver at have de nødvendige kompetencer (besiddelse af nødvendig viden og kvalifikationer) til at håndtere, når salafistisk orienterede personer inden for de seneste to år har udvist adfærd identificeret på baggrund af litteraturen om salafisme.

Tabel 13.
Respondenternes opfattelse af at have nødvendige kompetencer til at håndtere salafistisk orienterede personers adfærd inden for de seneste to år

Nødvendige kompetencer til at håndtere salafistisk orienterede personer der... (Q32[b, c, d], Q33[a, ..., d, f] og Q34[a, b])		Slet ikke	I mindre grad	I nogen grad	I høj grad	I meget høj grad	Ved ikke
... religiøst retfærdiggør voldshandlinger mod folk der ikke deler deres religiøse overbevisninger (n=11)	Antal	1	1	3	2	4	0
	Pct. (n=11)	9	9	27	18	36	0
	Pct. (N=190)	1	1	2	1	2	0
... truer folk der ikke deler deres religiøse overbevisninger (n=6)	Antal	0	1	1	1	2	1
	Pct. (n=6)	0	17	17	17	33	17
	Pct. (N=190)	0	1	1	1	1	1
... påbyder andre at bosætte sig i lokalområder med religiøst ligesindede beboere (n=3)	Antal	1	0	0	1	1	0
	Pct. (n=3)	33	0	0	33	33	0
	Pct. (N=190)	1	0	0	1	0	0
... påbyder andre ikke at deltage i demokratiske processer (f.eks. stemme ved valg) (n=12)	Antal	1	1	4	3	3	0
	Pct. (n=12)	8	8	33	25	25	0
	Pct. (N=190)	1	1	2	2	2	0
... påbyder andre at bære religiøs beklædning (n=27)	Antal	3	4	9	6	4	1
	Pct. (n=27)	11	15	33	22	15	4
	Pct. (N=190)	2	2	5	3	2	1
... påbyder adskillelse af mænd og kvinder (n=25)	Antal	4	3	8	5	4	1
	Pct. (n=25)	16	12	32	20	16	4
	Pct. (N=190)	2	2	4	3	2	1
... taler nedladende om folk der ikke deler deres religiøse overbevisninger (n=24)	Antal	4	4	5	6	4	1
	Pct. (n=24)	17	17	21	25	17	4
	Pct. (N=190)	2	2	3	3	2	1
... forsøger at begrænse andres ret til at have deres seksuelle orientering (n=23)	Antal	4	4	6	3	5	1
	Pct. (n=23)	17	17	26	13	22	4
	Pct. (N=190)	2	2	3	2	3	1
... forsøger at begrænse andres ret til at ytre sig (n=21)	Antal	2	2	10	2	5	0
	Pct. (n=21)	10	10	48	10	24	0
	Pct. (N=190)	1	1	5	1	3	0

Tabel 13 fortsat

Nødvendige kompetencer til at håndtere salafistisk orienterede personer der... (Q32[b, c, d], Q33[a, ..., d, f] og Q34[a, b])		Grader af kompetence					
		Slet ikke	I mindre grad	I nogen grad	I høj grad	I meget høj grad	Ved ikke
... påbyder andre ikke at anerkende offentlige myndigheders autoritet (n=20)	Antal	3	2	6	4	5	0
	Pct. (n=20)	15	10	30	20	25	0
	Pct. (N=190)	2	1	3	2	3	0
... diskriminerer mod folk der ikke deler deres religiøse overbevisninger (n=19)	Antal	4	3	4	4	3	1
	Pct. (n=19)	21	16	21	21	16	5
	Pct. (N=190)	2	2	2	2	2	1
... forsøger at begrænse andres ret til at bevæge sig i det offentlige rum (n=19)	Antal	2	4	8	3	2	0
	Pct. (n=19)	11	21	42	16	11	0
	Pct. (N=190)	1	2	4	2	1	0
... forsøger at begrænse andres ret til at mødes med andre folk (n=18)	Antal	3	5	5	2	3	0
	Pct. (n=18)	17	28	28	11	17	0
	Pct. (N=190)	2	3	3	1	2	0
... forsøger at begrænse andres ret til at vælge religiøs overbevisning (n=18)	Antal	2	3	6	3	4	0
	Pct. (n=18)	11	17	33	17	22	0
	Pct. (N=190)	1	2	3	2	2	0
... påbyder at man kun skal være loyal overfor andre med samme religion som en selv (n=16)	Antal	2	2	4	3	4	1
	Pct. (n=16)	13	13	25	19	25	6
	Pct. (N=190)	1	1	2	2	2	1
... påbyder opdeling mellem rettroende og vantro (n=15)	Antal	2	2	5	2	3	1
	Pct. (n=15)	13	13	33	13	20	7
	Pct. (N=190)	1	1	3	1	2	1
... påbyder andre at deltage i religiøst betonedede opdragelsesrejser (n=14)	Antal	3	3	2	2	3	1
	Pct. (n=14)	21	21	14	14	21	7
	Pct. (N=190)	2	2	1	1	2	1
... forsøger at begrænse andres ret til at forsamle sig i det offentlige rum (n=9)	Antal	2	2	3	0	2	0
	Pct. (n=9)	22	22	33	0	22	0
	Pct. (N=190)	1	1	2	0	1	0
... foretager voldshandlinger mod folk der ikke deler deres religiøse overbevisninger (n=5)	Antal	1	1	2	0	1	0
	Pct. (n=5)	20	20	40	0	20	0
	Pct. (N=190)	1	1	1	0	1	0

NOTE: Målt via Q32[a, ..., h], Q33[a, ..., f] og Q34[a, ..., e]. Se tabel 2 og tabel 3 for spørgsmålsformuleringer. Af tabellen fremgår antal, procent udregnet for respondenter, som har besvaret spørgsmålet (n=x) og procent udregnet for udsnittet (N=190). Procent er afrundet til nærmeste heltal. Adfærd er placeret i rækkefølge af median (Ved tiebreak placeret i rækkefølge af hyppighed). 'Ved ikke' er frasorteret ved udregning af median. Antal og procent ud for medianplacering er fremhævet med fed skrift og sat i boks. Hvis median placerer sig imellem to punkter på skalaen, fremhæves begge punkter med fed skrift med streg imellem dem.

For hver form for adfærd rapporteres i tabellen antal og procent af respondenter (n=x; N=190), der angiver hver af svarmulighederne 'slet ikke', 'i mindre grad', 'i nogen grad', 'i høj grad', 'i meget høj grad' og 'ved ikke'. Svarmulighederne anskues som en skala fra 'slet ikke' til 'i meget høj grad' (hvor 'ved ikke' anses som en selvstændig svarmulighed faldende udenfor skalaen). Placering af medianobservation er fremhævet. Tabellen viser følgende om respondenternes arbejdsrelaterede personlige erfaringer med salafistisk orienterede personer inden for de seneste to år:

Blandt respondenter adspurgt om, i hvilken grad de har de nødvendige kompetencer til at håndtere salafistisk orienterede personer, der...

- "... religiøst retfærdiggør voldshandlinger mod folk der ikke deler deres religiøse overbevisninger" (n=11; 6 pct. af N=190)
- "... truer folk der ikke deler deres religiøse overbevisninger" (n=6; 3 pct. af N=190)
- "... påbyder andre at bosætte sig i lokalområder med religiøst ligesindede beboere" (n=3; 2 pct. af N=190),

fordeler den angivne grad sig omkring medianobservationen, der falder i punktet 'i høj grad'. Dette punkt kan dermed betegnes som disse fordelingers midtpunkt.

Blandt de 12 respondenter (6 pct. af N=190) adspurgt om, i hvilken grad de har de nødvendige kompetencer til at håndtere salafistisk orienterede personer, der "påbyder andre ikke at deltage i demokratiske processer (f.eks. stemme ved valg)" fordeler den angivne grad sig omkring medianobservation, der ikke entydigt falder i et punkt, men derimod falder midt imellem punkterne 'i nogen grad' og 'i høj grad'. Fordelingens midtpunkt kan dermed betegnes som værende imellem disse punkter.

Blandt respondenter adspurgt om, i hvilken grad de har de nødvendige kompetencer til at håndtere salafistisk orienterede personer, der...

- "... påbyder andre at bære religiøs beklædning" (n=27; 14 pct. af N=190)
- "... påbyder adskillelse af mænd og kvinder (n=25; 13 pct. af N=190)
- "... taler nedladende om folk der ikke deler deres religiøse overbevisninger" (n=24; 13 pct. af N=190)
- "... forsøger at begrænse andres ret til at have deres seksuelle orientering" (n=23; 12 pct. af N=190)
- "... forsøger at begrænse andres ret til at ytre sig" (n=21; 11 pct. af N=190)
- "... påbyder andre ikke at anerkende offentlige myndigheders autoritet" (n=20; 11 pct. af N=190)
- "... diskriminerer mod folk der ikke deler deres religiøse overbevisninger" (n=19; 10 pct. af N=190)
- "... forsøger at begrænse andres ret til at bevæge sig i det offentlige rum" (n=19; 10 pct. af N=190)
- "... forsøger at begrænse andres ret til at mødes med andre folk" (n=18; 9 pct. af N=190)
- "... forsøger at begrænse andres ret til at vælge religiøs overbevisning" (n=18; 9 pct. af N=190)
- "... påbyder at man kun skal være loyal overfor andre med samme religion som en selv" (n=16; 8 pct. af N=190)
- "... påbyder opdeling mellem rettroende og vantro" (n=15; 8 pct. af N=190)
- "... påbyder andre at deltage i religiøst betonedede opdragelsesrejser" (n=14; 7 pct. af N=190)
- "... forsøger at begrænse andres ret til at forsamle sig i det offentlige rum" (n=9; 5 pct. af N=190)
- "... foretager voldshandlinger mod folk der ikke deler deres religiøse overbevisninger" (n=5; 3 pct. af N=190),

fordeler den angivne grad sig omkring medianobservationen, der falder i punktet 'i nogen grad'. Dette punkt kan dermed betegnes som disse fordelingers midtpunkt.

Følgende kan dermed siges på baggrund af ovenstående gennemgang af tabel 13: De adspurgte respondenters angivne grad af at have de nødvendige kompetencer (besiddelse af nødvendig viden og kvalifikationer) til at håndtere salafistisk orienterede personers adfærd, varierer på tværs af de 19 former for adfærd på skalaen fra 'slet ikke' til 'i meget høj grad' med fordelingernes midtpunkt værende 'i høj grad' (3 af 19), imellem 'i nogen grad' og 'i høj grad' (1 af 19), og 'i nogen grad' (15 af 19).

Bemærk dog følgende: Hvert spørgsmål er et opfølgende spørgsmål stillet til respondenter, der angav at have arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede personer, der har udvist adfærden. Det betyder, at hvilke respondenter, der har besvaret hvert spørgsmål, derfor varierer. Dette besværliggør sammenligning af fordelingerne på tværs af spørgsmålene. Det betyder også, at få respondenter, varierende mellem 27 og 3 (14-2 pct. af N=190), har besvaret hvert spørgsmål. Heraf varierer antallet, der til hvert spørgsmål angiver 'ved ikke' mellem 1 og 0 (17-0 pct. af n=x; 1-0 pct. af N=190). Det betyder, at placeringen af fordelingernes midtpunkt ofte er sensitiv (forstået som at en observation mere, en observation mindre eller en ændret observation ville kunne rykke på placeringen).

Dette underafsnit (7.5.3) har omhandlet respondenternes arbejdsrelaterede personlige erfaringer med salafistisk orienterede personer inden for de seneste to år.

Salafistisk orienterede personer er noget, et mindretal af respondenterne angiver personligt at have erfaret i forbindelse med deres arbejde, heraf angiver et flertal at være tilknyttet en kommunal integrationsindsats.

Af dette mindretal angiver et flertal at have mødt salafistisk orienterede personer på 'årlig basis' eller 'sjældnere end årlig basis' og at have mødt '1-10' salafistisk orienterede personer. Disse respondenters vurdering af, hvor meget arbejdsopgaver, der har involveret salafistisk orienterede personer, har fyldt i forbindelse med deres arbejde, varierer mellem 'særdeles lidt' og 'særdeles meget' med fordelingens midtpunkt faldende tættere på 'særdeles lidt' end på 'særdeles meget'.

Af dette mindretal angiver respondenterne at have arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede personer, der har udvist mellem 1 og 17 af de 19 former for adfærd identificeret på baggrund af litteraturen om salafisme. Medianobservationen er 11, som dermed kan betegnes som fordelingens midtpunkt. Antallet af respondenter, som angiver at have arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede personer, der har udvist adfærden, varierer på tværs af de 19 former for adfærd mellem 27 ("salafistisk orienterede personer, der påbyder andre at bære religiøs beklædning") og 3 ("salafistisk orienterede personer, der påbyder andre at bosætte sig i lokalområder med religiøst ligesindede beboere").

Hver respondent er stillet opfølgende spørgsmål om de former for adfærd, som respondenterne angiver at have arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede personer, der har udvist.

De adspurgte respondenters angivne grad af at have opfattet salafistisk orienterede personers adfærd som en udfordring (forbundet med negative konsekvenser for den involverede person selv, andre personer eller samfundet) varierer på tværs af de 19 former for adfærd på skalaen fra 'slet ikke' til 'i meget høj grad' med fordelingernes midtpunkt værende 'i meget høj grad' (1 af 19), imellem 'i høj grad' og 'i meget høj grad' (1 af 19), 'i høj grad' (8 af 19) eller 'i nogen grad' (9 af 19).

De adspurgte respondenters angivne grad af at have de nødvendige værktøjer (rammer eller ressourcer til rådighed for at foretage handling) til at håndtere salafistisk orienterede personers adfærd varierer på tværs af de 19 former for adfærd på skalaen fra 'slet ikke' til 'i meget høj grad' med fordelingernes midtpunkt værende 'i høj grad' (4 af 19), 'i nogen grad' (12 af 19), 'i mindre grad' (2 af 19) eller 'slet ikke' (1 af 19).

De adspurgte respondenters angivne grad af at have de nødvendige kompetencer (besiddelse af nødvendig viden og kvalifikationer) til at håndtere salafistisk orienterede personers adfærd varierer på tværs af de 19 former for adfærd på skalaen fra 'slet ikke' til 'i meget høj grad' med fordelingernes midtpunkt værende 'i høj grad' (3 af 19), imellem 'i nogen grad' og 'i høj grad' (1 af 19), og 'i nogen grad' (15 af 19).

Hvad respondenternes fordeling på disse spørgsmål viser om fordelingen i populationen er usikkert. Det skyldes de udfordringer vedrørende distribuering af spørgeskemaet til et repræsentativt udsnit af populationen beskrevet i underafsnit 7.4.2. Dog udgør antallet af respondenter, som til hvert spørgsmål angiver hver svarmulighed, en nedre grænse for det tilsvarende antal i populationen, fordi respondenterne tilhører populationen, selvom de ikke nødvendigvis er repræsentativ for den.

7.6 Konklusion

Dette kapitel indgår som delelement i en større undersøgelse af erfaringer med udfordringer som udspringer af salafisme og salafistisk-jihadisme i Danmark foretaget på oplæg af Udlændige- og Integrationsministeriet. Formålet med kapitlet er at undersøge erfaringer med udfordringer som udspringer af salafisme og salafistisk orienterede personer blandt aktører tilknyttet SSP-samarbejdet, kommunale integrationsindsatser og/eller kommunale infohuse. Til dette formål har kapitlets forfattere udarbejdet et elektronisk spørgeskema.

NCFE har haft ansvaret for at distribuere spørgeskemalinet. Fælles for SSP-samarbejdet, de kommunale integrationsindsatser og/eller de kommunale infohuse gælder, at NCFE ikke har fyldestgørende lister over kontaktoplysninger på tilknyttede aktører. Det har derfor kun været muligt at udsende spørgeskemaet til et ikke tilfældigt udsnit af populationen. I perioden 18/9-2020 til 19/10-2020 blev indsamlet 190 fulde besvarelser af aktører tilknyttet SSP-samarbejdet, kommunale integrationsindsatser og/eller kommunale infohuse. Undersøgelsen opnåede en svarprocent mindre eller lig med 36 procent af et delvist ukendt kontaktgrundlag. Aktører i udsnittet tilhører, men udgør ikke, er ikke tilfældigt udvalgt fra eller nødvendigvis repræsentativ for, undersøgelsens fastlagte population. Udsnittets repræsentativitet for populationen er ukendt og kan ikke garanteres.

Respondenternes angivne baggrundsinformationer kan opsummeres på følgende måde:

Et flertal af respondenterne angiver at være tilknyttet en kommunal integrationsindsats, og respondenterne fordeler sig på tværs af alle landets regioner.

Respondenternes angivne kendskab til og forståelse af salafisme kan opsummeres på følgende måde:

Langt størstedelen af respondenterne angiver at have hørt betegnelsen salafisme. Lidt under halvdelen angiver at have hørt betegnelsen 'i [deres] fritid' (her flest i forbindelse med 'tv-nyheder', men også 'aviser', 'sociale medier' og 'samtale med venner eller familie' kan fremhæves), og lidt under halvdelen angiver at have hørt betegnelsen 'i

forbindelse med [deres] arbejde' (her flest i forbindelse med 'informationsmøder', men også 'samtaler med kollegaer' kan fremhæves).

Respondenternes angivne grad af at forstå, hvad salafisme betyder, fordeler sig over hele skalaen fra 'slet ikke' til 'i meget høj grad' med 'i nogen grad' som fordelings midtpunkt. Af de tre udsagn fremstår udsagnet formuleret med afsæt i betegnelsens tekniske betydning som det udsagn, flest respondenter i højest grad angiver, stemmer overens med deres forståelse af salafisme. Det kan tolkes som en indikation på, at flest respondenter forstår salafisme er tættere på betegnelsens mere tekniske betydning end på de to stereotype misforståelser.

Respondenternes angivne arbejdsrelaterede personlige erfaringer med salafistisk orienterede personer inden for de seneste to år kan opsummeres på følgende måde:

Salafistisk orienterede personer er noget, som et mindretal af respondenterne angiver personligt at have erfaret i forbindelse med deres arbejde, heraf angiver et flertal at være tilknyttet en kommunal integrationsindsats.

Af dette mindretal angiver et flertal at have mødt salafistisk orienterede personer på 'årlig basis' eller 'sjældnere end årlig basis' og at have mødt '1-10' salafistisk orienterede personer. Disse respondenter vurdering af, hvor meget arbejdsopgaver, der har involveret salafistisk orienterede personer, har fyldt i forbindelse med deres arbejde, varierer mellem 'særdeles lidt' og 'særdeles meget' med fordelings midtpunkt faldende tættere på 'særdeles lidt' end på 'særdeles meget'.

Af dette mindretal angiver respondenterne at have arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede personer, der har foretaget mellem 1 og 17 af de 19 former for adfærd, som er blevet identificeret på baggrund af litteraturen om salafisme. Medianobservationen er 11, som dermed kan betegnes som fordelings midtpunkt. Antallet af respondenter, som angiver at have arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede personer, der har udvist adfærden, varierer på tværs af de 19 former for adfærd mellem 27 ("salafistisk orienterede personer, der påbyder andre at bære religiøs beklædning") og 3 ("salafistisk orienterede personer, der påbyder andre at bosætte sig i lokalområder med religiøst ligesindede beboere").

Hver respondent er stillet opfølgende spørgsmål om de former for adfærd, som respondenterne angiver at have arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede personer, der har udvist.

De adspurgte respondenter angivne grad af at have opfattet salafistisk orienterede personers adfærd som en udfordring (forbundet med negative konsekvenser for den involverede person selv, andre personer eller samfundet) varierer på tværs af de 19 former for adfærd på skalaen fra 'slet ikke' til 'i meget høj grad' med fordelings midtpunkt værende 'i meget høj grad' (1 af 19), imellem 'i høj grad' og 'i meget høj grad' (1 af 19), 'i høj grad' (8 af 19) eller 'i nogen grad' (9 af 19).

De adspurgte respondenter angivne grad af at have de nødvendige værktøjer (rammer eller ressourcer til rådighed for at foretage handling) til at håndtere salafistisk orienterede personers adfærd varierer på tværs af de 19 former for adfærd på skalaen fra 'slet ikke' til 'i meget høj grad' med fordelings midtpunkt værende 'i høj grad' (4 af 19), 'i nogen grad' (12 af 19), 'i mindre grad' (2 af 19) eller 'slet ikke' (1 af 19).

De adspurgte respondenter angivne grad af at have de nødvendige kompetencer (besiddelse af nødvendig viden og kvalifikationer) til at håndtere salafistisk orienterede personers adfærd varierer på tværs af de 19 former for adfærd på skalaen fra 'slet

KAPITEL 8

Kriminalforsorgens erfaringer med udfordringer relateret til salafistisk orienterede personer

Mathias Kamper

AC-bachelor ved Aarhus Universitet

Lasse Lindekilde

Professor ved Aarhus Universitet

8.1 Introduktion

Udlændinge- og Integrationsministeriet har besluttet at foretage en undersøgelse af erfaringer med udfordringer, som udspringer af salafisme og salafistisk-jihadisme i Danmark. Undersøgelsen er todelt. Første del blev afsluttet med udgivelsen af rapporten *Contextualising Salafism and Salafi Jihadism* af Nationalt Center for Forebyggelse af Ekstremisme³⁵⁴ fra 2020. Rapporten havde til formål at skabe en teoretisk forståelsesramme for salafisme. Anden del tager afsæt i denne forståelsesramme og har til formål at undersøge erfaringer med salafisme blandt forskellige relevante aktører i det danske samfund.

Dette kapitel indgår som delelement i anden del af undersøgelsen. I kapitlet undersøges erfaringer med udfordringer, som udspringer af salafisme blandt Kriminalforsorgens ressourcepersoner i egne institutioner. Til dette formål har kapitlets forfattere tilpasset et spørgeskema oprindeligt udarbejdet i forbindelse med en tilsvarende undersøgelse blandt aktører tilknyttet SSP-samarbejdet, kommunale integrationsindsatser og/eller kommunale infohuse (Kamper & Lindekilde 2020). Kriminalforsorgen har distribueret spørgeskemaet til samtlige 121 ressourcepersoner, der varetager deres arbejde i en af Kriminalforsorgens egne institutioner. Heraf har 68 fuldført spørgeskemaet. Det giver en svarprocent på 56. Udsnittets repræsentativitet afhænger af, hvorvidt der er systematiske forskelle mellem de 68 respondenter, der har fuldført spørgeskemaet og de resterende 53 ressourcepersoner i populationen. Hvorvidt det er tilfældet, vides ikke.

Kapitlet er struktureret som følger: I afsnit 8.2 redegøres for den tekniske betydning af salafisme, som den fremgår af NCFE-rapporten *Contextualising Salafism and Salafi Jihadism*³⁵⁵. I afsnit 8.3 redegøres for undersøgelsens population bestående af Kriminalforsorgens ressourcepersoner, der varetager deres arbejde i Kriminalforsorgens egne institutioner. I afsnit 8.4 redegøres for undersøgelsens spørgeskema. Afsnittet er inddelt i underafsnit 8.4.1, som omhandler spørgeskemaets opbygning, og underafsnit 8.4.2, som omhandler spørgeskemaets distribuering. I afsnit 8.5 præsenteres respondenternes besvarelser af spørgeskemaet. Afsnittet er inddelt i underafsnit 8.5.1, som omhandler respondenternes angivne baggrundsinformationer, underafsnit 8.5.2 som omhandler respondenternes angivne kendskab til og forståelse af salafisme, og underafsnit 8.5.3 som omhandler respondenternes angivne arbejdsrelaterede personlige erfaringer med salafistisk orienterede indsatte/klienter³⁵⁶ inden for de seneste to år. I afsnit 8.6 følger en konklusion.

8.2 Salafisme

Dette kapitel arbejder ud fra en forklaring på salafisme udarbejdet af Magnus Ranstorp³⁵⁷ og NCFE. Forklaringen bygger på den tekniske betydning og afgrænsning af salafisme, som den fremgår af NCFE-rapporten *Contextualising Salafism and Salafi Jihadism* (2020). Forklaringen er forsøgt holdt så kort og præcis som muligt. Formuleringen fremgår nedenfor af tabel 1.

354 Fremadrettet er Nationalt Center for Forebyggelse af Ekstremisme forkortet til NCFE.

355 NCFE-rapporten *Contextualising Salafism and Salafi Jihadism*, 2020.

356 Hvilken betegnelse der anvendes, afhænger af institutionstype under Kriminalforsorgen. I arrester, lukkede fængsler, områdekontorer, udlændingecenter og åbne fængsler anvendes betegnelsen indsatte. I Kif-afdelinger og pensioner anvendes betegnelsen klienter.

357 Magnus Ranstorp er Forskningschef i Terrorisme og Voldelig Ekstremisme ved Center for Asymmetriske Trusselstudier ved Det Svenske Forsvarsuniversitet og havde ansvaret for at redigere NCFE-rapporten 2020.

Tabel 1.
Hvad er salafisme?

Salafisme er en sunnimuslimsk fortolkningstradition, der anser sig selv som en videreførelse af den sande islam, som den blev praktiseret af de første tre generationer efter profeten Muhammed. Derfor forsøger salafister at efterligne profeten og hans følgere så nøjagtigt som muligt gennem tøj, ritualer og en omfattende regulering af social adfærd. Salafister forsøger således at mestre bønneritualer, rituel afvaskning og social etikette til perfektion. Denne livslange stræben efter moralsk perfektion udgør kernen i den salafistiske tankegang.

Salafister er imod moderne muslimske synspunkter og nyfortolkninger af Koranen. De tager ligeledes afstand fra sekulære, vestlige og liberale idéer og værdier. Andre fortolkninger af islam, uanset om de er sunni- eller shiamuslimske, forkastes som afvigelser og kætteri, ligesom deres følgere afvises som frafaldne (kuffar). Salafismen fokuserer også på Allahs absolutte autoritet, og den opsætter klare skel mellem eksempelvis "os" og "dem", eller hvad som er forbudt (haram) og tilladt (halal).

Salafismen kan inddeles i tre forskellige kategorier:

4. Puritanske salafister, som fokuserer på at renske muslimernes viden om og praktisering af islam. De fleste salafister falder indenfor denne kategori.
5. Haraki- eller politiske salafister, som med inspiration fra Det Muslimske Broderskab forsøger at islamisere samfundet og politik gennem ikke-voldelige metoder. Gennem etablering af private dagplejetilbud, friskoler og foreningsaktiviteter forsøger de at isolere sig fra det omkringliggende samfund.
6. Jihadistiske salafister, som i sort-hvide vendinger udpeger andre muslimer og Vesten som fjender, rekrutterer til ekstremistiske grupper, og i tråd med al-Qaeda og Islamisk Stat anser vold som et legitimt middel i deres kamp for at oprette et kalifat.

NOTE: Forklaringen på den tekniske betydning af salafisme udarbejdet af Magnus Ranstorp og NCFE på baggrund af NCFE-rapporten.³⁵⁸

Som det fremgår af rapporten *Contextualising Salafism and Salafi Jihadism* og forskningslitteraturen på området, findes der ikke nødvendigvis nogen enkeltstående definition af salafisme. Ovenstående definition skal derfor alene ses som en midlertidig lukning af diskussionen med henblik på at skabe et fælles udgangspunkt for respondenternes besvarelse af spørgeskemaet. Respondenterne i undersøgelsen er således blevet præsenteret for denne forklaring forud for de stillede spørgsmål om erfaringer med salafistisk orienterede indsatte/klienter. Før forklaringen blev respondenterne stillet spørgsmål om deres baggrundsinformationer og kendskab til og forståelse af salafisme (se afsnit 8.4 nedenfor).

8.3 Population

Undersøgelsens population er Kriminalforsorgens ressourcepersoner, der varetager deres arbejde i Kriminalforsorgens egne institutioner, dvs. arrester, KiF-afdelinger, lukkede fængsler, områdekontorer, pensioner, udlændingecenter eller åbne fængsler. Kriminalforsorgens ressourcepersoner er i forvejen medarbejdere, som er blevet opkvalificeret til at besidde særlig viden om Kriminalforsorgens indsats mod radikalisering og voldelig ekstremisme. Aktuelt er der 121 ressourcepersoner i Kriminalforsorgens egne institutioner.

358 NCFE-rapporten *Contextualising Salafism and Salafi Jihadism*, 2020.

8.4 Spørgeskema

Til at afdække erfaringer med salafisme blandt aktører i populationen har kapitlets forfattere tilpasset spørgeskemaet anvendt i forbindelse med en tilsvarende undersøgelse blandt aktører tilknyttet SSP-samarbejdet, kommunale integrationsindsatser og/eller kommunale infohuse (Kamper & Lindekilde 2020). Det tilpassede spørgeskema er, ligesom det originale spørgeskema, blevet til via en iterativ udviklingsproces. I løbet af udviklingsprocessen har Kriminalforsorgen løbende været behjælpelig med sparring og tilbagemeldinger på udkast. Kriminalforsorgen har haft ansvaret for at distribuere spørgeskemalinket blandt populationen via e-mail. Nedenfor beskrives spørgeskemaet (underafsnit 8.4.1) og distribuering (underafsnit 8.4.2) nærmere.

8.4.1 Spørgeskemaets opbygning

Kapitlets forfattere har udarbejdet et elektronisk spørgeskema, der omhandler erfaringer med salafisme og salafistisk orienterede indsatte/klienter, herunder om erfaringer er blevet opfattet som udfordringer. Spørgeskemaets består af spørgsmål, der fordeler sig på fire afsnit. En oversigt over spørgeskemaets opbygning fremgår nedenfor af tabel 2.³⁵⁹

359 Af pladshensyn er svarmuligheder og følgetekst (med undtagelse af placering af salafisme forklaring) undladt. Den fulde opsatte version af spørgeskemaet kan udforskes via linket: https://aarhus.eu.qualtrics.com/jfe/preview/SV_b3JD4zdQWwIGuiN. Skabelonen, spørgeskemaet er kodet efter, kan anskaffes ved at kontakte kapitlets forfattere.

Tabel 2. Spørgeskema

Afsnit 1: Introduktion

Q1: Angiv hvorvidt du har læst og forstået ovenstående information, og giver dit samtykke til at deltage i denne undersøgelse.

Afsnit 2: Baggrundsinformationer

Q2: Hvad er dit køn?

Q3: Hvad er din alder?

Q4: Hvilken uddannelse har du gennemført?

Q5: Hvad er din stillingsbetegnelse?

Q6: I hvilket kriminalforsorgsområde varetager du dit arbejde?

Q7: I hvilken institutionstype under kriminalforsorgen varetager du dit arbejde?

Afsnit 3: Kendskab til og forståelse af salafisme

Q8: Har du hørt betegnelsen salafisme?

▶ Q9: I hvilke af følgende forbindelser har du hørt betegnelsen salafisme?

▶ Q10: I forbindelse med varetagelsen af dit arbejde, hvor har du hørt betegnelsen salafisme?

▶ Q11: I din fritid, hvor har du hørt betegnelsen salafisme?

Q12: I hvilken grad føler du at du har en forståelse for hvad betegnelsen salafisme betyder?

Q13: Beskriv med dine egne ord, hvad du forstår ved betegnelsen salafisme.

Q14[a, b, c]: I hvilken grad stemmer følgende udsagn overens med hvordan du forstår betegnelsen salafisme?

Afsnit 4: Erfaringer med salafistisk orienterede indsatte/klienter inden for de seneste to år

Forklaring på salafisme (tabel 1)

Q15: Har du arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede indsatte/klienter?

▶ Q16: Hvor ofte har du mødt salafistisk orienterede indsatte/klienter i forbindelse med dit arbejde?

▶ Q17: Hvor mange salafistisk orienterede indsatte/klienter har du mødt i forbindelse med dit arbejde?

▶ Q18: Hvor meget har arbejdsopgaver der har involveret salafistisk orienterede indsatte/klienter fyldt i forbindelse med dit arbejde?

▶ Q19: Har du arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede indsatte/klienter der er tilknyttet en bande?

▶ Q20[a, ..., h], Q21[a, ..., f], Q22[a, ..., g] og Q23[a, ..., e]: Har du arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede indsatte/klienter der... [adfærd fra tabel 3]?

▶ Q24[a, ..., h], Q25[a, ..., f], Q26[a, ..., g] og Q27[a, ..., e]: I hvilken grad har du opfattet det som en udfordring når du har oplevet salafistisk orienterede indsatte/klienter der... [adfærd fra tabel 3]?

▶ Q29[a, ..., h], Q30[a, ..., f], Q31[a, ..., g] og Q32[a, ..., e]: I hvilken grad har du de nødvendige værktøjer til at håndtere salafistisk orienterede indsatte/klienter der... [adfærd fra tabel 3]?

▶ Q34[a, ..., h], Q35[a, ..., f], Q36[a, ..., g] og Q37[a, ..., e]: I hvilken grad har du de nødvendige kompetencer til at håndtere salafistisk orienterede indsatte/klienter der... [adfærd fra tabel 3]?

▶ Q28: Har du anden arbejdsrelateret personlig erfaring med udfordringer fra salafistisk orienterede indsatte/klienter? Beskriv med dine egne ord.

▶ Q39: Har du anden arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede indsatte/klienter som du ønsker at dele med os? Beskriv med dine egne ord.

Q33: Hvilke værktøjer kunne hjælpe dig med at håndtere udfordringer med salafistisk orienterede indsatte/klienter? Beskriv med dine egne ord.

Q38: Hvilke kompetencer kunne hjælpe dig med at håndtere udfordringer med salafistisk orienterede indsatte/klienter? Beskriv med dine egne ord.

NOTE: Oversigt over spørgeskemaets opbygning. Hvert spørgsmål har en etiket (Q[tal][bogstav]), som beskriver spørgsmålets placering. I spørgeskemaet anvendes filterspørgsmål. En indrykket pil foran et spørgsmål angiver, at besvarelsen af spørgsmålet et listeniveau over afgør, hvorvidt spørgsmålet stilles eller ej.

I første afsnit blev respondenterne introduceret til undersøgelsen. Formålet med afsnittet var at opnå respondentens informerede samtykke til at deltage i undersøgelsen. Af den information respondenterne blev præsenteret for, kan følgende fremhæves: For det første at formålet med undersøgelsen var at afdække arbejdsrelaterede erfaringer med salafisme og salafistisk orienterede indsatte/klienter blandt Kriminalforsorgens ressourcepersoner. For det andet at undersøgelsen blev udført af forskere fra Aarhus Universitet for Nationalt Center for Forebyggelse af Ekstremisme, og at baggrunden for undersøgelsen var et politisk opdrag. For det tredje at alle besvarelser var anonymiseret, hvorfor det efterfølgende ikke er muligt at identificere, hvem respondenterne er, eller hvad respondenterne har svaret. For det fjerde at resultaterne udelukkende vil blive brugt i forbindelse med forskning og understøttelse af praksis. Respondenterne blev bedt om at angive, at vedkommende havde læst og forstået introduktionen til undersøgelsen og samtykkede til at deltage (Q1). Uden informeret samtykke sluttede spørgeskemaet.

I andet afsnit blev stillet spørgsmål vedrørende baggrundsinformationer. Formålet med afsnittet var at kunne belyse nuancerne på tværs af denne gruppe. Her blev stillet spørgsmål vedrørende respondentens køn (Q2), alder (Q3), uddannelse (Q4), stillingsbetegnelse (Q5), kriminalforsorgsområde (Q6) og institutionstype under Kriminalforsorgen (Q7).

I tredje afsnit blev stillet spørgsmål vedrørende respondentens kendskab til og forståelse af salafisme. Formålet med afsnittet var at undersøge respondentens kendskab til og forståelse af salafisme. Wagemakers (2020: 22-25) argumenterer for, at folks forståelser af salafisme varierer, men på måder der afviger fra betegnelsens tekniske betydning. Han fremhæver to stereotype misforståelser: Salafisme som værende det samme som sunni-islam generelt og salafisme som værende en fællesbetegnelse for radikale og ekstremistiske fortolkninger af islam. Begge misforståelser generaliserer betegnelsen salafisme til at dække over mere end den tekniske betydning, som fremgår af tabel 1. Det er derfor relevant at undersøge respondentens kendskab til og forståelse af salafisme. Kendskab til salafisme blev undersøgt ved at spørge ind til, om respondenterne havde hørt betegnelsen salafisme (Q8) og, hvis ja, opfølgende spørgsmål om hvor (Q9, Q10 og Q11). Forståelse af salafisme blev undersøgt ved at spørge ind til respondentens følelse af at forstå, hvad salafisme betyder (Q12), egen beskrivelse af salafisme (Q13) og i hvilken grad forståelsen stemmer overens med udsagn om salafisme inspireret af Wagemakers' fremhævede misforståelser og forklaringen i tabel 1 (Q14[a, b, c]).

I fjerde afsnit blev stillet spørgsmål vedrørende respondentens arbejdsrelaterede personlige erfaringer med salafistisk orienterede indsatte/klienter. Respondentens tidligere besvarelse af, i hvilken institutionstype under Kriminalforsorgen vedkommende varetager sit arbejde (Q7), fungerer her som et filterspørgsmål. Angav respondenterne 'KiF' eller 'pension', blev betegnelsen klienter anvendt. Angav respondenterne derimod 'arrest', 'lukket fængsel', 'områdekantor', 'udlændingecenter' eller 'åbent fængsel', blev betegnelsen indsatte anvendt. Før hver sekvens af spørgsmål i afsnittet blev respondenterne bedt om at besvare spørgsmålene med udgangspunkt i erfaringer inden for de seneste to år. Formålet med afsnittet var at undersøge respondentens arbejdsrelaterede personlige erfaringer med salafistisk orienterede indsatte/klienter inden for de seneste to år.

Som det første i fjerde afsnit fulgte en introduktion. Introduktionen inkluderede 1) forklaringen på salafisme (se tabel 1), og 2) at arbejdsrelaterede personlige erfaringer skal forstås som viden/kendskab erfaret personligt i forbindelse med varetagelsen af deres arbejde. Respondenterne havde mulighed for selv at læse forklaringen eller se en video, hvor en repræsentant for NCFE læste forklaringen højt. Selv efter at være blevet præsenteret for forklaringen afhænger vurderingen af, hvem der kan betegnes som salafistisk orienteret dog af respondentens subjektive vurdering. Derfor anvendes

betegnelsen salafistisk orienterede indsatte/klienter. Salafistisk orienterede indsatte/klienter skal forstås som indsatte/klienter, som respondenter med udgangspunkt i forklaringen på salafisme har vurderet kan betegnes som salafistisk orienterede.

Efter introduktion blev respondenter spurgte, hvorvidt vedkommende har arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede indsatte/klienter (Q15). Spørgsmålet fungerer som et filterspørgsmål. Hvis respondenter ikke angav at have erfaring med salafistisk orienterede indsatte/klienter, fulgte spørgeskemaet følgende struktur: Respondenter blev stillet to åbne spørgsmål: Hvilke værktøjer (Q33) og kompetencer (Q38), der vil kunne hjælpe vedkommende med at håndtere udfordringer fra salafistisk orienterede indsatte/klienter. Herefter sluttede spørgeskemaet.

Hvis respondenter derimod angav at have erfaring med salafistisk orienterede indsatte/klienter, fulgte spørgeskemaet følgende struktur: Respondenter blev stillet opfølgende spørgsmål om sine erfaringer med salafistisk orienterede indsatte/klienter. De første tre spørgsmål omhandlede omfanget af respondenterens erfaringer med salafistisk orienterede indsatte/klienter i forbindelse med sit arbejde: hvor ofte har vedkommende mødt salafistisk orienterede indsatte/klienter (Q16), hvor mange salafistisk orienterede indsatte/klienter vedkommende har mødt (Q17), og hvor meget arbejdsopgaver, der har involveret salafistisk orienterede indsatte/klienter, har fyldt (Q18). Herefter fulgte et spørgsmål om, hvorvidt respondenter har arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede indsatte/klienter, der er tilknyttet en bande (Q19).

Herfra blev spørgsmålene mere specifikke. I rapporten *Contextualising Salafism and Salafi Jihadism* og forskningslitteraturen på området fremhæves, at holdninger og adfærd, som kan udspringe af en salafistisk orientering, kan skabe forskellige udfordringer. Med udfordring skal forstås adfærd, der er forbundet med negative konsekvenser for den involverede indsatte/klient selv, andre indsatte/klienter eller samfundet. I forbindelse med udformningen af det oprindelige spørgeskema (til den tilsvarende undersøgelse blandt aktører tilknyttet SSP-samarbejdet, kommunale integrationsindsatser og/eller kommunale infohuse – se Kamper & Lindekilde 2020) blev det med afsæt i rapporten forsøgt at identificere adfærd, som kan udspringe af en salafistisk orientering, og som potentielt kan opfattes som en udfordring. Denne adfærd fremgår af adfærdsbatteri 1, 2 og 4 i tabel 3. Hertil er suppleret med adfærden, som fremgår af adfærdsbatteri 3 i tabel 3, der er særligt udtænkt til konteksten i Kriminalforsorgens arrester, lukkede fængsler, områdekontorer, udlændingecenter eller åbne fængsler.

Tabel 3.
Identificeret adfærd

Adfærdsbatteri 1 (Q20, Q24, Q29 og Q34)

- a. ... påbyder andre ikke at deltage i demokratiske processer (f.eks. stemme ved valg)
- b. ... påbyder andre ikke at anerkende offentlige myndigheders autoritet
- c. ... påbyder andre at bære religiøs beklædning
- d. ... påbyder adskillelse af mænd og kvinder
- e. ... påbyder andre at bosætte sig i lokalområder med religiøst ligesindede beboere
- f. ... påbyder andre at deltage i religiøst betonedede opdragelsesrejser
- g. ... påbyder opdeling mellem rettroende og vantro
- h. ... påbyder at man kun skal være loyal overfor andre med samme religion som en selv

Adfærdsbatteri 2 (Q21, Q25, Q30 og Q35)

- a. ... forsøger at begrænse andres ret til at ytre sig
- b. ... forsøger at begrænse andres ret til at vælge religiøs overbevisning
- c. ... forsøger at begrænse andres ret til at have deres seksuelle orientering
- d. ... forsøger at begrænse andres ret til at bevæge sig i det offentlige rum**
- e. ... forsøger at begrænse andres ret til at forsamle sig i det offentlige rum**
- f. ... forsøger at begrænse andres ret til at mødes med andre folk**

Adfærdsbatteri 3 (Q22, Q26, Q31 og Q36)

- a. ... forsøger at kontrollere brugen af fælleskøkkener (f.eks. om der må tilberedes svinekød)*
- b. ... forsøger at kontrollere rammerne for aktiviteter såsom beskæftigelse eller uddannelse (f.eks. hvem der må deltage)*
- c. ... forsøger at kontrollere rammerne for cellefællesskaber (f.eks. hvem der må have med hvem)*
- d. ... forsøger at kontrollere rammerne for fællesarealer (f.eks. hvordan de skal indrettes/hvad der er tilladt der)*
- e. ... forsøger at kontrollere rammerne for gårdture (f.eks. hvem der må deltage)*
- f. ... forsøger at kontrollere rammerne for kondi (f.eks. hvem der må deltage/hvilken beklædning der er tilladt/hvilken musik der må høres)*
- g. ... forsøger at kontrollere adgangen til personalet (f.eks. hvem der må tale med personalet/hvordan personalet skal tilgås)*

Adfærdsbatteri 4 (Q23, Q27, Q32 og Q37)

- a. ... taler nedladende om folk, der ikke deler deres religiøse overbevisninger
- b. ... diskriminerer mod folk, der ikke deler deres religiøse overbevisninger
- c. ... truer folk, der ikke deler deres religiøse overbevisninger
- d. ... religiøst retfærdiggør voldshandlinger mod folk, der ikke deler deres religiøse overbevisninger
- e. ... foretager voldshandlinger mod folk, der ikke deler deres religiøse overbevisninger

NOTE: Adfærd identificeret på baggrund af litteratur om salafisme. Adfærd markeret med * henvender sig kun til respondenter, der angiver at varetage deres arbejde i 'arrest', 'lukket fængsel', 'områdekantor', 'udlændingecenter' eller 'åbent fængsel' (Q7). Adfærd markeret med ** henvender sig kun til respondenter, der angiver at varetage deres arbejde i 'KIF'-afdeling eller 'pension' (Q7).

Følgende overvejelser er gjort i forbindelse med formuleringen af adfærden i adfærdsbatteri 1, 2 og 4: Det givne politiske opdrag specificerer, at fokus skal være på potentielt udfordrende erfaringer, hvorved det ikke er relevant at undersøge potentielt positive erfaringer. Fokus er yderligere afgrænset til kun at fokusere på adfærd og inkluderer dermed ikke holdninger. Det følger af en overvejelse om, at enhver person har ret til egne holdninger, selv hvis holdningerne potentielt er udfordrende for personen selv eller samfundet. Ligeledes er opstillet en tærskel for, hvilken type adfærd der skulle inkluderes. Erfaring med salafistisk orienterede indsatte/klienter, der "ikke ønsker at deltage i demokratiske processer (f.eks. stemme til valg)", kan nævnes som et eksempel på adfærd, der falder under tærsklen, da ingen er juridisk forpligtet til at deltage i demokratiske processer. Omvendt kan erfaring med salafistisk orienterede indsatte/klienter, der "påbyder andre ikke at deltage i demokratiske processer (f.eks. stemme ved valg)" nævnes som et eksempel på adfærd, der falder over tærsklen.

Følgende overvejelser er gjort i forbindelse med udformningen af adfærden i adfærdsbatteri 3. Kriminalforsorgen har vurderet, at adfærden i adfærdsbatteri 1, 2 og 4 meningsfuldt kan overføres til konteksten i Kriminalforsorgens KiF-afdelinger og pensioner. Kriminalforsorgen har dog også vurderet, at flere former for adfærd i adfærdsbatteri 1 og 2 ikke meningsfuldt kan overføres til konteksten i Kriminalforsorgens arrester, lukkede fængsler, områdekontorer, udlændingecenter eller åbne fængsler. Derfor er adfærden i adfærdsbatteri 3 formuleret særligt til denne kontekst. I udformningen af adfærdsbatteriet er der gjort de samme overvejelser omkring hvilken type adfærd, der falder indenfor det politiske opdrag og over tærsklen, som blev diskuteret ovenfor i forbindelse med udformningen af adfærdsbatteri 1, 2 og 4.

Respondentens tidligere besvarelse af, i hvilken institutionstype under Kriminalforsorgen vedkommende varetager sit arbejde (Q7), fungerer her som et filterspørgsmål. Uanset hvad respondenter angav, blev vedkommende stillet spørgsmål om arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede indsatte/klienter, der har udvist visse former for adfærd i adfærdsbatteri 1 og 2, samt hver form for adfærd i adfærdsbatteri 4 (Q20[a, b, c, g, h], Q21[a, b, c] og Q23[a, ..., e]). Angav respondenter 'KiF' eller 'pension', blev vedkommende også stillet spørgsmål om arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede klienter, der har udvist de resterende former for adfærd i adfærdsbatteri 1 og 2 (Q20[d, e, f] og Q21[d, e, f]). Angav respondenter derimod 'arrest', 'lukket fængsel', 'områdekontor', 'udlændingecenter' eller 'åbent fængsel', blev vedkommende også stillet spørgsmål om arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede indsatte/klienter, der har udvist hver form for adfærd i adfærdsbatteri 3 (Q22[a, ..., g]).

For hver form for adfærd, som respondenter angav at arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede indsatte/klienter, der har udvist, blev stillet opfølgende spørgsmål.

For det første i hvilken grad respondenter har opfattet adfærden som en udfordring (Q24[a, ..., h], Q25[a, ..., f], Q26[a, ..., g] og Q27[a, ..., e]). Efterfulgt af et åbent spørgsmål om anden erfaring med udfordrende adfærd fra salafistisk orienterede indsatte/klienter (Q28). Forud for disse spørgsmål blev respondenter præsenteret for, at udfordringer skal forstås som adfærd, der er forbundet med negative konsekvenser for den involverede indsatte/klient selv, andre indsatte/klienter eller samfundet. Når der blev spurgt ind til i hvilken grad, respondenter har opfattet erfaret adfærd som en udfordring, er det for at give mulighed for, at respondenter kan tilkendegive sit synspunkt i stedet for at antage, at det er blevet opfattet som en udfordring. Det gøres således til et empirisk spørgsmål, om respondenter har opfattet salafistisk orienterede indsatte/klienter, der har udvist adfærden, som en udfordring.

For det andet i hvilken grad respondenterne har de nødvendige værktøjer til at håndtere adfærden (Q29[a, ..., h], Q30[a, ..., f], Q31[a, ..., g] og Q32[a, ..., e]), efterfulgt af et åbent spørgsmål om hvilke værktøjer, der vil kunne hjælpe respondenterne med at håndtere udfordringer fra salafistisk orienterede indsatte/klienter (Q33). Forud for disse spørgsmål blev respondenterne præsenteret for, at værktøjer skal forstås som de rammer eller ressourcer, som er til rådighed for at foretage handling.

For det tredje i hvilken grad respondenterne har de nødvendige kompetencer til at håndtere adfærden (Q34[a, ..., h], 325[a, ..., f], 36[a, ..., g] og Q37[a, ..., e]), efterfulgt af et åbent spørgsmål om hvilke kompetencer, der vil kunne hjælpe respondenterne med at håndtere udfordringer fra salafistisk orienterede indsatte/klienter (Q38). Forud for disse spørgsmål blev respondenterne præsenteret for, at kompetencer skal forstås som besiddelse af nødvendig viden og kvalifikationer.

Afslutningsvis blev respondenterne stillet et åbent spørgsmål om anden arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede indsatte/klienter, som vedkommende ønskede at dele (Q39).

Herefter sluttede spørgeskemaet. Efter spørgeskemaet var afsluttet, blev respondenterne endnu en gang præsenteret for undersøgelsens formål.

8.4.2 Spørgeskemaets distribuering og dataindsamling

Kriminalforsorgen har haft ansvaret for at distribuere spørgeskemalinket blandt populationen via e-mail. Forud for undersøgelsen havde Kriminalforsorgen i deres nyhedsbrev til ressourcepersoner fra september 2020 bragt en opfordring om at besvare spørgeskemaet, når det blev udsendt. Den 21/10-2020 blev spørgeskemalinket udsendt. Påmindelser, der opfordrede til at besvare spørgeskemaet, blev udsendt den 30/10-2020 og 9/11-2020. Spørgeskemaet og påmindelserne er udsendt til hele populationen bestående af 121 ressourcepersoner. Populationen udgør dermed undersøgelsens kontaktgrundlag. Dataindsamlingen er foretaget elektronisk i perioden 21/10-2020 til 17/11-2020. Dataindsamlingen er dermed sammenfaldende med Covid-19-pandemien og terrorangreb i Nice, Frankrig den 29/10 og i Wien, Østrig den 2/11-2020. Samtidig kan nævnes, at undersøgelsen kommer på et tidspunkt, hvor fokus på ekstrem islamisme har været relativt mindre sammenlignet med de foregående år (2014-2017), hvor Islamisk Stat kontrollerede store geografiske områder, og hvor udrejse til konflikt-zoner udgjorde et større problem, også i Danmark. Det er ikke muligt at give et meningsfuldt bud på, hvorvidt (og i givet fald i hvilket omfang eller i hvilken retning) disse forhold har påvirket undersøgelsen. De nævnes derfor udelukkende som kontekstuel baggrund for undersøgelsen.

Information om kontaktgrundlag, svarprocent og repræsentativitet for populationen fremgår af tabel 4.

Tabel 4.
Kontaktgrundlag, svarprocent og repræsentativitet for populationen

Kontaktgrundlag	121
Spørgeskemalink åbnet	78
Fuldførte besvarelser	68
Informeret samtykke til deltagelse	68
Svarprocent	56
Repræsentativitet for population	Ukendt

NOTE: Oversigt over kontaktgrundlag, svarprocent og repræsentativitet for populationen. Svarprocenten er antallet af fuldførte besvarelser (med informeret samtykke til deltagelse) ganget med hundrede og divideret med antallet af kontaktgrundlaget. Svarprocent er afrundet til nærmeste heltal.

Spørgeskemaet blev tilgået 78 gange i perioden 21/10-2020 til 17/11-2020. Af de 78, som har tilgået spørgeskemaet, har 68 fuldført spørgeskemaet (forstået som at spørgeskemaet blev afsluttet på baggrund af vedkommendes svar på de stillede spørgsmål, og ikke fordi sessionen blev afbrudt). Af disse 68 angav alle informeret samtykke til deltagelse i undersøgelsen. Det giver et samlet udsnit bestående af 68 respondenter. Dermed er svarprocenten 56 procent.

Følgende kan dermed siges om udsnittets repræsentativitet for populationen. Spørgeskemaet er udsendt til hele populationen bestående af 121 ressourcepersoner. Udsnittets repræsentativitet afhænger dermed af, hvorvidt der er systematiske forskelle mellem de 68 respondenter, der har fuldført spørgeskemaet, og de resterende 53 ressourcepersoner i populationen. Hvorvidt det er tilfældet, vides ikke. Dog udgør antallet af respondenter, som til hvert spørgsmål angiver hver svarmulighed, en nedre grænse for det tilsvarende antal i populationen, fordi respondenterne tilhører populationen, selvom de ikke nødvendigvis er repræsentativ for den.

8.5 Resultater

I dette afsnit præsenteres resultaterne af spørgeskemaundersøgelsen. Afsnittet er opdelt i underafsnittene 8.5.1, 8.5.2 og 8.5.3. Underafsnit 8.5.1 omhandler respondenternes angivne baggrundsinformationer. Underafsnit 8.5.2 omhandler respondenternes angivne kendskab til og forståelse af salafisme. Underafsnit 8.5.3 omhandler respondenternes angivne erfaringer med salafistisk orienterede indsatte/klienter inden for de seneste to år.

Bemærk følgende: Som nævnt i underafsnit 8.4.1 anvender spørgeskemaet filter-spørgsmål. Alle respondenter er derfor ikke blevet stillet alle spørgsmål. $N=68$ anvendes som betegnelse for det samlede udsnit og $n=x$ som betegnelse for den delmængde af N , der er stillet et givent spørgsmål, hvor x angiver antallet af respondenter.

Som nævnt i underafsnit 8.4.2 tilhører respondenter i udsnittet undersøgelsens fastlagte population (ressourcepersoner, der varetager deres arbejde i Kriminalforsorgens egne institutioner), men er dog ikke nødvendigvis repræsentativ for denne. Da

spørgeskemaet er udsendt til hele populationen, afhænger udsnittets repræsentativitet af, hvorvidt der er systematiske forskelle mellem de 68 respondenter, der har fuldført spørgeskemaet, og de resterende 53 ressourcepersoner i populationen. Hvorvidt det er tilfældet, vides ikke. Dog udgør antallet af respondenter, som til hvert spørgsmål angiver hver svarmulighed, en nedre grænse for det tilsvarende antal i populationen, fordi respondenterne tilhører populationen, selvom de ikke nødvendigvis er repræsentativ for den.

8.5.1 Baggrundsinformationer

I underafsnittet (8.5.1) præsenteres respondenternes angivne baggrundsinformationer. Der trækkes på spørgsmål fra spørgeskemaets afsnit 2.

Tabel 5 omhandler respondenternes angivne baggrundsinformationer.

Tabel 5.
Respondenternes køn, alder, uddannelse, stilling, kriminalforsorgsområde og institutionstype under Kriminalforsorgen

Alder (Q3)	Minimum	Median	Maksimum
Alder	27	44	64

Køn (Q2)	Antal	Pct. N=68
Kvinde	35	51
Mand	33	49

Uddannelse (Q4)	Antal	Pct. N=68
Mellemlang videregående uddannelse	54	79
Lang videregående uddannelse	9	13
Erhvervsuddannelse	2	3
Gymnasial uddannelse	2	3
Grundskole	1	1
Kort videregående uddannelse	0	0

Stillingsbetegnelse (Q5)	Antal	Pct. N=68
Enhedsleder	20	29
Fængselsbetjent	15	22
Socialrådgiver	11	16
Enhedschef	9	13
Andet	7	10
Resocialiseringskonsulent	3	4
Sikkerhedskonsulent	3	4
Pædagog	0	0

Kriminalforsorgsområde (Q6)	Antal	Pct. N=68
Kriminalforsorgen Midt- og Nordjylland	21	31
Kriminalforsorgen Syddanmark	20	29
Kriminalforsorgen Sjælland	15	22
Kriminalforsorgen Hovedstaden	12	18

Institutionstype under Kriminalforsorgen (Q7)	Antal	Pct. N=68
Arrest	21	31
Lukket fængsel	17	25
KiF	12	18
Områdekantor	8	12
Åbent fængsel	6	9
Pension	2	3
Udlændingecenter	2	3

N=68

NOTE: Målt via Q2, Q3, Q4, Q5, Q6 og Q7. Se tabel 2 for spørgsmålsformuleringer. For Q3 fremgår af tabellen minimum, median og maksimum. For Q2, Q4, Q5, Q6 og Q7 fremgår af tabellen antal og procent. Svarmuligheder er placeret i rækkefølge af hyppighed. Procent er afrundet til nærmeste heltal.

I tabellen er for køn, uddannelse, stilling, kriminalforsorgsområde og institutionstype under Kriminalforsorgen rapporteret antal og procent (N=68) og for alder rapporteret minimumsalderen, medianalderen og maksimumsalderen. Tabellen viser følgende om respondenternes angivne baggrundsinformationer:

Respondenternes angivne alder varierer mellem 27 år og 64 år med en medianalder på 44 år. 35 respondenter angiver at være 'mand' (51 pct. af N=68), og 33 respondenter angiver at være 'kvinde' (49 pct. af N=68).

Som højest gennemførte uddannelse angiver et flertal af respondenterne, 54, 'mellemlang videregående uddannelse' (79 pct. af N=68), efterfulgt af 'lang videregående uddannelse' angivet af 9 respondenter (13 pct. af N=68), 'erhvervsuddannelse' angivet af 2 respondenter (3 pct. af N=68), 'gymnasial uddannelse' angivet af 2 respondenter (3 pct. af N=68) og 'grundskole' angivet af 1 respondent (1 pct. af N=68). Ingen respondenter angiver som højest gennemførte uddannelse 'kort videregående uddannelse' (0 pct. af N=68).

Som stillingsbetegnelse angiver flest respondenter, 20, 'enhedsleder' (29 pct. af N=68), efterfulgt af 'fængselsbetjent' angivet af 15 respondenter (22 pct. af N=68), 'socialrådgiver' angivet af 11 respondenter (16 pct. af N=68), 'enhedschef' angivet af 9 respondenter (13 pct. af N=68), 'andet' angivet af 7 respondenter (10 pct. af N=68), 'resocialiseringskonsulent' angivet af 3 respondenter (4 pct. af N=68) og 'sikkerhedskonsulent' angivet af 3 respondenter (4 pct. af N=68). Ingen respondenter angiver som stillingsbetegnelse 'pædagog' (0 pct. af N=68).

Flest respondenter, 21, angiver at varetage deres arbejde i 'Kriminalforsorgen Midt- og Nordjylland' (31 pct. af N=68) efterfulgt af 20 respondenter, som angiver at varetage deres arbejde i 'Kriminalforsorgen Syddanmark' (29 pct. af N=68), 15 respondenter som angiver at varetage deres arbejde i 'Kriminalforsorgen Sjælland' (22 pct. af N=68) og 12 respondenter, som angiver at varetage deres arbejde i 'Kriminalforsorgen Hovedstaden' (18 pct. af N=68).

Flest respondenter, 21, angiver at varetage deres arbejde i en 'arrest' (31 pct. af N=68) efterfulgt af 17 respondenter, som angiver at varetage deres arbejde i et 'lukket fængsel' (25 pct. af N=68), 12 respondenter som angiver at varetage deres arbejde i en 'KiF'-afdeling (18 pct. af N=68), 8 respondenter som angiver at varetage deres arbejde på et 'områdekontor' (12 pct. af N=68), 6 respondenter som angiver at varetage deres arbejde i et 'åbent fængsel' (9 pct. af N=68), 2 respondenter som angiver at varetage deres arbejde i en 'pension' (3 pct. af N=68) og 2 respondenter, som angiver at varetage deres arbejde i et 'udlændingecenter' (3 pct. af N=68).

Dette underafsnit (8.5.1) har omhandlet respondenternes angivne baggrundsinformationerne. Her kan fremhæves, at respondenterne angiver at varetage deres arbejde på tværs af kriminalforsorgsområder og institutionstyper under Kriminalforsorgen.

Hvad respondenternes fordeling på disse spørgsmål viser om fordelingen i populationen, er usikkert. Som nævnt i underafsnit 8.4.2, er spørgeskemaet udsendt til hele populationen bestående af 121 ressourcepersoner. Udsnittets repræsentativitet afhænger dermed af, hvorvidt der er systematiske forskelle mellem de 68 respondenter, der har fuldført spørgeskemaet, og de resterende 53 ressourcepersoner i populationen. Hvorvidt det er tilfældet, vides ikke. Dog udgør antallet af respondenter, som til hvert spørgsmål angiver hver svarmulighed, en nedre grænse for det tilsvarende antal i populationen, fordi respondenterne tilhører populationen, selvom de ikke nødvendigvis er repræsentativ for den.

8.5.2 Kendskab til og forståelse af salafisme

I underafsnittet (8.5.2) præsenteres respondenternes angivne kendskab til og forståelse af salafisme. Der trækkes på spørgsmål fra spørgeskemaets afsnit 3.

Som det første rettes fokus mod tabel 6, der omhandler respondenternes angivne kendskab til salafisme.

Tabel 6.
Respondenternes kendskab til salafisme

Hørt betegnelsen salafisme (Q8 N=68)	Antal	Pct. (N=68)	
Ja	67	99	
Nej	1	1	
Ved ikke	0	0	

Hvis ja, hvor? (Q9 n=67)	Antal	Pct. (n=67)	Pct. (N=68)
I forbindelse med arbejde	61	91	90
I fritid	28	42	41
Ved ikke	1	1	1

Hvis i forbindelse med arbejde, hvor? (Q10 n=61)	Antal	Pct. (n=61)	Pct. (N=68)
Arabisk sprog- og kulturforståelseskursus	39	64	57
Grunduddannelse som ressourceperson	39	64	57
Information fra Enheden mod Radikalisering og Voldelig Ekstremisme i direktoratet	37	61	54
Årsmøde	36	59	53
Informationsmøde	13	21	19
Samtale med ekstern samarbejdspartner	10	16	15
Konkret sag	9	15	13
Samtale med indsat/klient	6	10	9
Samtale med kollega	6	10	9
Andet	3	5	4
Ved ikke	2	3	3
Visitationsmøde	1	2	1

Hvis i forbindelse med fritid, hvor? (Q11 n=28)	Antal	Pct. (n=28)	Pct. (N=68)
Tv-nyheder	25	89	37
Avis	18	64	26
Sociale medier	11	39	16
Samtale med venner eller familie	9	32	13
Andet	6	21	9
Ved ikke	0	0	0

NOTE: Målt via Q8, Q9, Q10 og Q11. Se tabel 2 for spørgsmålsformuleringer. Af tabellen fremgår antal, procent udregnet for respondenter, som har besvaret spørgsmålet (n=x) og procent udregnet for udsnittet (N=68). Svarmuligheder er placeret i rækkefølge af hyppighed. Procent er afrundet til nærmeste heltal.

I tabellen er for spørgsmålet, om respondenterne har hørt betegnelsen salafisme, rapporteret antal og procent (N=68). Respondenter, som angiver at have hørt betegnelsen, er stillet opfølgende spørgsmål om hvor. På de opfølgende spørgsmål har respondenterne haft mulighed for at angive mere end et svar (med undtagelse af 'ved ikke'). For opfølgende spørgsmål er rapporteret antal og procent (n=x; N=68). Tabellen viser følgende om respondenternes kendskab til salafisme:

Et klart flertal af respondenterne, 67, angiver at have hørt betegnelsen (99 pct. af N=68). En enkelt respondent angiver ikke at have hørt betegnelsen (1 pct. af N=68), og ingen respondenter angiver 'ved ikke' (0 pct. af N=68).

Af de 67 respondenter, som angav at have hørt betegnelsen, angiver 61 respondenter at have hørt betegnelsen 'i forbindelse med [sit] arbejde' (91 pct. af n=61; 90 pct. af N=68), og 28 respondenter angiver at have hørt betegnelsen 'i [sin] fritid' (42 pct. af n=67; 41 af N=68). En enkelt respondent angiver 'ved ikke' (1 pct. af n=67; 1 pct. af N=68).

I forbindelse med arbejde kan 'arabisk sprog- og kulturforståelseskursus' og 'grunduddannelse som ressourceperson' fremhæves som de steder, flest respondenter, begge 39, angiver at have hørt betegnelsen (64 pct. af n=61; 57 pct. af N=68), men også 'information fra Enheden mod Radikalisering og Voldelig Ekstremisme i direktoratet' angivet af 37 respondenter (61 pct. af n=61; 54 pct. af N=68), og 'årsmøde' angivet af 36 respondenter (59 pct. af n=61; 53 pct. af N=68) kan fremhæves. For fuldt overblik henvises til tabellen.

I forbindelse med fritid kan 'tv-nyheder' fremhæves som det sted, flest respondenter, 25, angiver at have hørt betegnelsen (89 pct. af n=28; 37 pct. af N=68), men også 'avis' angivet af 18 respondenter (64 pct. af n=28; 26 pct. af N=68) kan fremhæves. For fuldt overblik henvises til tabellen.

På baggrund af ovenstående gennemgang af tabel 6 kan respondenternes angivne kendskab til salafisme opsummeres på følgende måde: Alle respondenter på nær en angiver at have hørt betegnelsen salafisme. Langt størstedelen angiver at have hørt betegnelsen 'i forbindelse med [sit] arbejde' (her flest i forbindelse med 'arabisk sprog- og kulturforståelseskursus' og 'grunduddannelse som ressourceperson', men også 'information fra Enheden mod Radikalisering og Voldelig Ekstremisme i direktoratet' og 'årsmøde' kan fremhæves), og lidt under halvdelen angiver at have hørt betegnelsen 'i [sin] fritid' (her flest i forbindelse med 'tv-nyheder', men også 'avis' kan fremhæves).

Som det næste rettes fokus mod tabel 7, der omhandler respondenternes angivne forståelse af salafisme.

Tabel 7.
Respondenternes forståelse af salafisme

		Slet ikke	I mindre grad	I nogen grad	I høj grad	I meget høj grad	Ved ikke
Følelse af at forstå hvad betegnelsen salafisme betyder (Q12)	Antal	1	10	38	13	6	0
	Pct. N=68	1	15	56	19	8	0
Overensstemmelse mellem forståelse af salafisme og udsagn (Q14):							
a. "Salafisme er en fællesbetegnelse for radikale og ekstremistiske fortolkninger af islam, hvis tilhængere hævder at væbnet jihad er noget som alle har pligt til at deltage i"	Antal	9	17	20	9	6	7
	Pct. N=68	13	25	29	13	9	10
b. "Salafisme er det samme som sunni islam generelt, hvilket udgør den største retning indenfor islam"	Antal	19	20	15	6	2	6
	Pct. N=68	28	29	22	9	3	9
c. "Salafisme er en bogstavstro sunni-islamisk undergruppe, hvis tilhængere hævder at efterligne de første tre generationer af muslimer så tæt og på så mange livsområder som muligt"	Antal	0	0	6	16	38	8
	Pct. N=68	0	0	9	24	56	12

N=68

NOTE: Målt via Q12 og Q14[a, b, c]. Se tabel 2 for spørgsmålsformuleringer. Af tabellen fremgår antal og procent. I punktet, hvor medianobservationen falder, er antal og procent fremhævet med fed skrift og sat i boks. Procent er afrundet til nærmeste heltal.

I tabellen er for hvert spørgsmål rapporteret antal og procent (N=68) af respondenter, som angiver hver af svarmulighederne 'slet ikke', 'i mindre grad', 'i nogen grad', 'i høj grad', 'i meget høj grad' og 'ved ikke'. Svarmulighederne ansues som en skala fra 'slet ikke' til 'i meget høj grad' (hvor 'ved ikke' anses som en selvstændig svarmulighed faldende udenfor skalaen). Tabellen viser følgende om respondenternes forståelse af salafisme:

Følelsen af forstå hvad salafisme betyder, varierer blandt udsnittets respondenter. Respondenternes angivne grad af at forstå, hvad salafisme betyder, fordeler sig over hele skalaen fra 'slet ikke' til 'i meget høj grad' med medianobservationen faldende i punktet 'i nogen grad', som dermed kan betegnes som fordelings midtpunkt. Ingen respondenter angiver 'ved ikke' (0 pct. af N=68).

Ligeledes varierer den angivne grad af overensstemmelse mellem forståelse af salafisme og tre udsagn på tværs af respondenter og de tre udsagn.

Bedt om at forholde sig til udsagnet "Salafisme er en fællesbetegnelse for radikale og ekstremistiske fortolkninger af islam, hvis tilhængere hævder, at væbnet jihad er noget, som alle har pligt til at deltage i" fordeler respondenternes angivne grad af overensstemmelse sig over hele skalaen fra 'slet ikke' til 'i meget høj grad' med medianobservationen faldende i punktet 'i nogen grad', som dermed kan betegnes som fordelings midtpunkt. 'Ved ikke' er angivet af 7 respondenter (10 pct. af N=68). Udsagnet er formuleret med afsæt i en af Wagemakers' (2020: 22-25) to stereotype misforståelser af salafisme.

Bedt om at forholde sig til udsagnet "Salafisme er det samme som sunni islam generelt, hvilket udgør den største retning indenfor islam" fordeler respondenternes angivne grad af overensstemmelse sig over hele skalaen fra 'slet ikke' til 'i meget høj grad' med medianobservationen faldende i punktet 'i mindre grad', som dermed kan betegnes som fordelings midtpunkt. 'Ved ikke' er angivet af 6 respondenter (9 pct. af N=68). Udsagnet er formuleret med afsæt i en af Wagemakers' (2020: 22-25) to stereotype misforståelser af salafisme.

Bedt om at forholde sig til udsagnet "Salafisme er en bogstavstro sunni-islamisk undergruppe, hvis tilhængere hævder at efterligne de første tre generationer af muslimer så tæt og på så mange livsområder som muligt" fordeler respondenternes angivne grad af overensstemmelse sig fra 'i nogen grad' til 'i meget høj grad' på skalaen fra 'slet ikke' til 'i meget høj grad' med medianobservationen faldende i punktet 'i meget høj grad', som dermed kan betegnes som fordelings midtpunkt. 'Ved ikke' er angivet af 8 respondenter (12 pct. af N=68). Udsagnet er formuleret med afsæt i den tekniske betydning af salafisme (se tabel 1).

Fælles for de to udsagn formuleret med afsæt i stereotype misforståelser om salafisme er, at respondenternes angivne grad af overensstemmelse fordeler sig over hele skalaen fra 'slet ikke' til 'i meget høj grad'. Det er ikke tilfældet for udsagnet formuleret med afsæt i den tekniske betydning af salafisme. Her fordeler respondenternes angivne grad af overensstemmelse sig fra 'i nogen grad' til 'i meget høj grad' på skalaen fra 'slet ikke' til 'i meget høj grad'. Udsagnene afviger også i forhold til placeringen af medianobservationen og dermed fordelingernes midtpunkter. For de to udsagn formuleret med afsæt i stereotype misforståelser om salafisme falder fordelings midtpunkt henholdsvis i punkterne 'i nogen grad' for første udsagn og 'i mindre grad' for andet udsagn. For udsagnet formuleret med afsæt i den tekniske betydning af salafisme falder fordelings midtpunkt derimod i punktet 'i meget høj grad'. Således fremstår udsagnet formuleret med afsæt i den tekniske betydning af salafisme, som det af de tre udsagn, respondenterne i højest grad angiver, stemmer overens med deres forståelse af salafisme. Det kan tolkes som en indikation på, at flest respondenter forståelse af salafisme er tættere på betegnelsens mere tekniske betydning end på de to stereotype misforståelser.

På baggrund af ovenstående gennemgang af tabel 7 kan respondenternes angivne forståelse af salafisme opsummeres på følgende måde: Respondenterne angivne grad af at forstå, hvad salafisme betyder, fordeler sig over hele skalaen fra 'slet ikke' til 'i meget høj grad' med 'i nogen grad' som fordelings midtpunkt. Udsagnet formuleret med afsæt i den tekniske betydning af salafisme fremstår som det af de tre udsagn, respondenterne i højest grad angiver, stemmer overens med deres forståelse af salafisme. Det kan tolkes som en indikation på, at flest respondenter forståelse af salafisme er tættere på betegnelsens mere tekniske betydning end på de to stereotype misforståelser.

Respondenterne har også haft mulighed for at give deres egen beskrivelse af, hvad salafisme betyder, hvilket 68 respondenter (100 pct. af N=68) har gjort. Et overblik over de mest anvendte ord fremgår af appendiks.

Dette underafsnit (8.5.2) har omhandlet respondenternes angivne kendskab til og forståelse af salafisme. Respondenternes kendskab til og forståelse af salafisme kan opsummeres på følgende måde:

Alle respondenter på nær én angiver at have hørt betegnelsen salafisme. Langt størstedelen angiver at have hørt betegnelsen 'i forbindelse med [sit] arbejde' (her flest i forbindelse med 'arabisk sprog- og kulturforståelseskursus' og 'grunduddannelse som ressourceperson', men også 'information fra Enheden mod Radikalisering og Voldelig Ekstremisme i direktoratet' og 'årsmøde' kan fremhæves), og lidt under halvdelen angiver at have hørt betegnelsen 'i [sin] fritid' (her flest i forbindelse med 'tv-nyheder', men også 'avis' kan fremhæves).

Respondenternes angivne grad af at forstå, hvad salafisme betyder, fordeler sig over hele skalaen fra 'slet ikke' til 'i meget høj grad' med 'i nogen grad' som fordelings midtpunkt. Udsagnet formuleret med afsæt i den tekniske betydning af salafisme fremstår, som det af de tre udsagn, respondenterne i højest grad angiver, stemmer overens med deres forståelse af salafisme. Det kan tolkes som en indikation på, at flest respondents forståelse af salafisme er tættere på betegnelsens mere tekniske betydning end på de to stereotype misforståelser.

Hvad respondenternes fordeling på disse spørgsmål viser om fordelingen i populationen, er usikkert. Som nævnt i underafsnit 8.4.2 er spørgeskemaet udsendt til hele populationen bestående af 121 ressourcepersoner. Udsnittets repræsentativitet afhænger dermed af, hvorvidt der er systematiske forskelle mellem de 68 respondenter, der har fuldført spørgeskemaet og de resterende 53 ressourcepersoner i populationen. Hvorvidt det er tilfældet, vides ikke. Dog udgør antallet af respondenter, som til hvert spørgsmål angiver hver svarmulighed, en nedre grænse for det tilsvarende antal i populationen, fordi respondenterne tilhører populationen, selvom de ikke nødvendigvis er repræsentativ for den.

8.5.3 Erfaringer med salafistisk orienterede indsatte/klienter inden for de seneste to år

I underafsnittet (8.5.3) præsenteres respondenternes angivne arbejdsrelaterede personlige erfaringer med salafistisk orienterede indsatte/klienter inden for de seneste to år. I underafsnittet trækkes primært på spørgsmål fra spørgeskemaets afsnit 4.

Genkald, at respondenterne i introduktionen til spørgeskemaets afsnit 4 blev præsenteret for 1) forklaringen på salafisme (se tabel 1), og 2) at arbejdsrelaterede personlige erfaringer skal forstås som viden/kendskab erfaret personligt i forbindelse med varetagelsen af deres arbejde. På baggrund af 1) skal salafistisk orienterede indsatte/klienter derfor forstås som indsatte/klienter, som respondenterne med udgangspunkt i forklaringen på salafisme, har vurderet kan betegnes som salafistisk orienterede.

Genkald, at respondenternes tidligere besvarelse af i hvilken institutionstype under Kriminalforsorgen, vedkommende varetager sit arbejde, afgør hvilken betegnelse, der anvendes. Angav respondenterne 'KiF' eller 'pension', blev betegnelsen klienter anvendt. Angav respondenterne derimod 'arrest', 'lukket fængsel', 'områdekontor', 'udlændingecenter' eller 'åbent fængsel', blev betegnelsen indsatte anvendt.

Genkald, at respondenterne før hver sekvens af spørgsmål i spørgeskemaets afsnit 4 blev bedt om at besvare med udgangspunkt i erfaringer inden for de seneste to år.

Fokus rettes først mod tabel 8, der omhandler respondenternes angivne arbejdsrelaterede personlige erfaringer med salafistisk orienterede indsatte/klienter inden for de seneste to år.

Tabel 8.
Respondenternes erfaring med salafistisk orienterede indsatte/klienter inden for de seneste to år

Arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede indsatte/klienter (Q15 N=68)	Antal	Pct. (N=68)
Nej	45	66
Ved ikke	12	18
Ja	11	16

N=68

NOTE: Målt via Q15. Af tabellen fremgår antal og procent.

I tabellen er rapporteret antal og procent (N=68). Tabellen viser følgende om respondenternes angivne arbejdsrelaterede personlige erfaringer med salafistisk orienterede indsatte/klienter inden for de seneste to år.

Et flertal af respondenterne, 45, angiver ikke at have arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede indsatte/klienter (66 pct. af N=68), efterfulgt af 12 respondenter, som angiver 'ved ikke' (18 pct. af N=68), og 11 respondenter, som angiver at have arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede indsatte/klienter (16 pct. af N=68).

Konkret er salafistisk orienterede indsatte/klienter altså noget, som et mindretal af respondenterne angiver at have erfaret personligt i forbindelse med deres arbejde.

Som det næste rettes fokus mod tabel 9, der omhandler angivet institutionstype under Kriminalforsorgen blandt de 11 respondenter, der angiver at have arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede indsatte/klienter inden for de seneste to år.

Tabel 9.

Respondenternes erfaring med salafistisk orienterede indsatte/klienter inden for de seneste to år opgjort på institutionstype under Kriminalforsorgen

Institutionstype under Kriminalforsorgen (Q7) blandt respondenter med arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede indsatte/klienter (Q15)	Antal	Pct. (n=11)	Pct. (N=68)
Lukket fængsel	5	45	7
Arrest	3	27	4
Områdekantor	2	18	3
KiF	1	9	1
Pension	0	0	0
Udlændingecenter	0	0	0
Åbent fængsel	0	0	0

n=11

NOTE: Målt via Q7 og Q15. Se tabel 2 for spørgsmålsformuleringer. Af figuren fremgår antal, procent udregnet for respondenter, som har besvaret spørgsmålet (n=11), og procent udregnet for udsnittet (N=68). Procent er afrundet til nærmeste heltal.

I tabellen er rapporteret antal og procent (n=11; N=68). Tabellen viser følgende om angivet institutionstype under Kriminalforsorgen blandt de 11 respondenter, der angiver at have arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede indsatte/klienter inden for de seneste to år. Tabellen viser følgende om respondenternes angivne arbejdsrelaterede personlige erfaringer med salafistisk orienterede indsatte/klienter inden for de seneste to år:

Af de 11 respondenter angiver flest, 5, at varetage deres arbejde i et 'lukket fængsel' (45 pct. af n=11; 7 pct. af N=68), efterfulgt af 3 respondenter, som angiver at varetage deres arbejde i en 'arrest' (27 pct. af n=11; 4 pct. af N=68), 2 respondenter, som angiver at varetage deres arbejde på et 'områdekantor' (18 pct. af n=11; 3 pct. af N=68) og 1 respondenter, som angiver at varetage sit arbejde i en 'KiF'-afdeling. Ingen af de 11 respondenter angiver at varetage deres arbejde i en/et 'pension', 'udlændingecenter' eller 'åbent fængsel' (0 pct. af n=11; 0 pct. af N=68).

Disse 11 respondenter (16 pct. af N=68) er blevet stillet opfølgende spørgsmål om deres arbejdsrelaterede personlige erfaringer med salafistisk orienterede indsatte/klienter inden for de seneste to år.

Som det næste rettes fokus mod tabel 10, der omhandler nogle af disse opfølgende spørgsmål.

Tabel 10.

Respondenternes erfaring med salafistisk orienterede indsatte/klienter inden for de seneste to år

Hvor ofte mødt salafistisk orienterede indsatte/klienter i forbindelse med arbejde? (Q16 n=11)	Antal	Pct. (n=11)	Pct. (N=68)
Ugentlig basis	3	27	4
Årlig basis	3	27	4
Månedlig basis	2	18	3
Sjældnere end årlig basis	2	18	3
Daglig basis	1	9	1
Ved ikke	0	0	0

Hvor mange salafistisk orienterede indsatte/klienter mødt i forbindelse med arbejde? (Q17 n=11)	Antal	Pct. (n=11)	Pct. (N=68)
1-10	7	64	10
11-20	2	18	3
21-30	1	9	1
Ved ikke	1	9	1
31-40	0	0	0
41-50	0	0	0
51+	0	0	0

Hvor meget har arbejdsopgaver der har involveret salafistisk orienterede indsatte/klienter fyldt i forbindelse med arbejde? Skala 0-10, hvor 0 er 'særdeles lidt' og 10 er 'særdeles meget' (Q18 n=11)	Minimum	Median	Maksimum
	1	5	7

Arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede indsatte/klienter der er tilknyttet en bande? (Q19 n=11)	Antal	Pct. (n=11)	Pct. (N=68)
Nej	7	64	10
Ja	4	36	6
Ved ikke	0	0	0

NOTE: Målt via Q16, Q17, Q18 og Q19. Se tabel 2 for spørgsmålsformuleringer. For Q16, Q17 og Q19 fremgår af tabellen antal, procent udregnet for respondenter som har besvaret spørgsmålet (n=11) og procent udregnet for udsnittet (N=68). Svarmuligheder er placeret i rækkefølge af hyppighed. Procent er afrundet til nærmeste heltal. For Q18 fremgår af tabellen minimum, median og maksimum.

I tabellen er rapporteret antal og procent af respondenter (n=11; N=68), der angiver hver svarmulighed adspurgt om, hvor ofte de har mødt salafistisk orienterede indsatte/klienter, hvor mange salafistisk orienterede indsatte/klienter de har mødt, og om de har arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede indsatte/klienter, der er tilknyttet en bande. For hvor meget arbejdsopgaver, der har involveret salafistisk orienterede indsatte/klienter, har fyldt i forbindelse med arbejde, rapporteres i tabellen minimum, median og maksimum. Tabellen viser følgende om respondenternes angivne arbejdsrelaterede personlige erfaringer med salafistisk orienterede indsatte/klienter inden for de seneste to år.

Adspurgt om, hvor ofte de har mødt salafistisk orienterede indsatte/klienter i forbindelse med deres arbejde, angives 'ugentlig basis' og 'årlig basis' hver af 3 respondenter

(27 pct. af n=11; 4 pct. af N=68), efterfulgt af 'månedlig basis' og 'sjældnere end årlig basis', hver angivet af 2 respondenter (18 pct. af n=11; 3 pct. af N=68), og 'daglig basis' angivet af 1 respondenter (9 pct. af n=11; 1 pct. af N=68). Ingen respondenter angiver 'ved ikke' (0 pct. af n=11; 0 pct. af N=68).

Adspurgt om, hvor mange salafistisk orienterede indsatte/klienter de har mødt i forbindelse med deres arbejde, angiver et flertal af respondenter, 7, '1-10' salafistisk orienterede indsatte/klienter (64 pct. af n=11; 10 pct. af N=68), efterfulgt af '11-20' salafistisk orienterede indsatte/klienter angivet af 2 respondenter (18 pct. af n=11; 3 pct. af N=68), '21-30' salafistisk orienterede indsatte/klienter angivet af 1 respondenter (9 pct. af n=11; 1 pct. af N=68) og 'ved ikke' ligeledes angivet af 1 respondenter (9 pct. af n=11; 1 pct. af N=68). Ingen respondenter angiver at have mødt '31-40', '41-50' eller '51+' salafistisk orienterede indsatte/klienter (0 pct. af n=11; 0 pct. af N=68).

Adspurgt om, hvor meget arbejdsopgaver, der har involveret salafistisk orienterede indsatte/klienter, har fyldt i forbindelse med deres arbejde på en skala fra '0 særdeles lidt' til '10 særdeles meget', angiver respondenterne varierende svar mellem '1' og '7' med medianobservationen faldende i punktet '5'. Med andre ord, respondenternes vurdering af, hvor meget arbejdsopgaver, der har involveret salafistisk orienterede indsatte/klienter, har fyldt i forbindelse med deres arbejde, varierer omkring fordelings midtpunkt faldende midt i mellem 'særdeles lidt' og 'særdeles meget', men med den laveste observation tættere på 'særdeles lidt', end den højeste observation er på 'særdeles meget'.

Adspurgt om arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede indsatte/klienter tilknyttet en bande angiver 7 respondenter at have arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede indsatte/klienter, der er tilknyttet en bande (64 pct. af n=11; 10 pct. af N=68), og 4 respondenter angiver ikke at have arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede indsatte/klienter, der er tilknyttet en bande (36 pct. af n=11; 6 pct. af N=68). Ingen respondenter angiver 'ved ikke' (0 pct. af n=11; 0 pct. af N=68).

På baggrund af ovenstående gennemgang af tabel 8, tabel 9 og tabel 10 kan følgende siges om respondenternes arbejdsrelaterede personlige erfaringer med salafistisk orienterede indsatte/klienter inden for de seneste to år:

Salafistisk orienterede indsatte/klienter er noget, som et mindretal af respondenterne, 11, angiver at have erfaret personligt i forbindelse med deres arbejde (16 pct. af N=68), heraf 5 respondenter som angiver at varetage deres arbejde i et 'lukket fængsel' (45 pct. af n=11; 7 pct. af N=68), 3 respondenter som angiver at varetage deres arbejde i en 'arrest' (27 pct. af n=11; 4 pct. af N=68), 2 respondenter som angiver at varetage deres arbejde på et 'områdekantor' (18 pct. af n=11; 3 pct. af N=68) og 1 respondenter, som angiver at varetage sit arbejde i en 'KiF'-afdeling. Ingen af respondenterne angiver at varetage deres arbejde i en/et 'pension', 'udlændingecenter' eller 'åbent fængsel' (0 pct. af n=11; 0 pct. af N=68).

Af dette mindretal angiver flest respondenter at have mødt salafistisk orienterede indsatte/klienter på 'ugentlig basis' eller 'årlig basis', begge 3 respondenter (27 pct. af n=11; 4 pct. af N=68), et flertal, 7 respondenter, angiver at have mødt '1-10' salafistisk orienterede indsatte/klienter (64 pct. af n=11; 10 pct. af N=68) og et flertal, 7 respondenter, angiver at have arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede indsatte/klienter, der er tilknyttet en bande (64 pct. af n=11; 10 pct. af N=68). Disse 11 respondenter vurdering af, hvor meget arbejdsopgaver, der har involveret salafistisk orienterede indsatte/klienter, har fyldt i forbindelse med deres arbejde, varierer omkring fordelings midtpunkt faldende midt i mellem 'særdeles lidt' og 'særdeles

meget', men med den laveste observation tættere på 'særdeles lidt', end den højeste observation er på 'særdeles meget'.

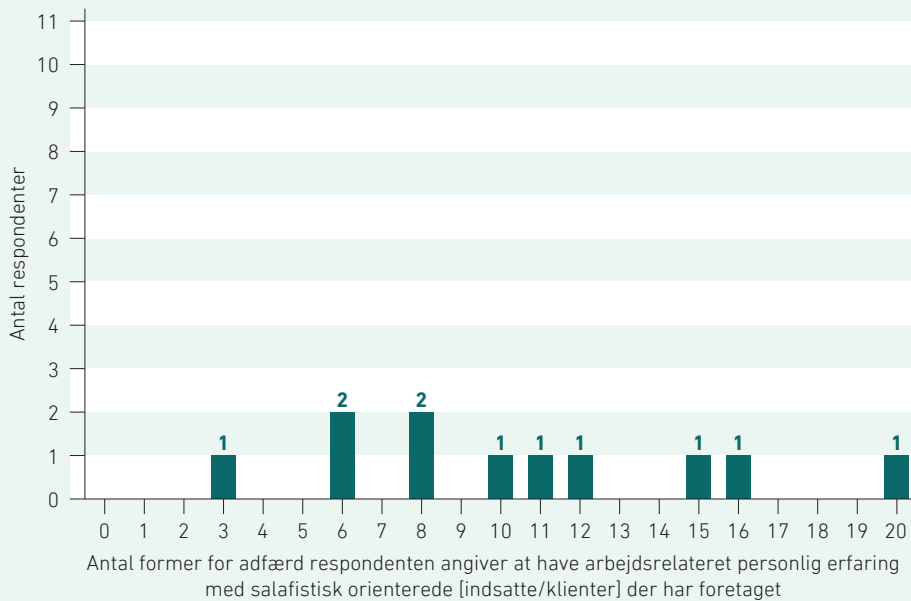
Herfra bliver fokus mere specifikt. Resten af kapitlet omhandler respondenternes angivne arbejdsrelaterede personlige erfaringer med salafistisk orienterede indsatte/klienter, der har udvist potentielt udfordrende adfærd identificeret på baggrund af litteraturen om salafisme (se tabel 3) inden for de seneste to år.

Kun et mindretal af respondenterne, 11, er stillet et varierende antal af disse spørgsmål (16 pct. af N=68).³⁶⁰ Genkald, at respondenternes tidligere besvarelse af, i hvilken institutionstype under Kriminalforsorgen vedkommende varetager sit arbejde, afgør hvilke former for adfærd, respondenterne stilles spørgsmål om. Samtlige 11 respondenter (100 pct. af n=11; 16 pct. af N=68) er stillet spørgsmål om arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede indsatte/klienter, der har udvist adfærd a, b, c, g og h i adfærdsbatteri 1, adfærd a, b og c i adfærdsbatteri 2, samt hver form for adfærd i adfærdsbatteri 4 (se tabel 3). Den ene respondent, der angav 'KiF' (9 pct. af n=11; 1 pct. af N=68), blev også stillet spørgsmål om arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede klienter, der har udvist adfærd d, e og f i adfærdsbatteri 1 og adfærd d, e og f i adfærdsbatteri 2 (se tabel 3). De 5 respondenter, der angav 'lukket fængsel' (45 pct. af n=11; 7 pct. af N=68), de 3 respondenter der angav 'arrest' (27 pct. af n=11; 4 pct. af N=68) og de 2 respondenter, der angav 'områdekontor' (18 pct. af n=11; 3 pct. af N=68) blev også stillet spørgsmål om arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede indsatte/klienter, der har udvist hver form for adfærd i adfærdsbatteri 3 (se tabel 3).

Figur 1 omhandler hvor mange former for adfærd, som hver af de 11 respondenter, der angiver at have arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede indsatte/klienter, har oplevet inden for de seneste to år. Adfærdsformerne er identificeret på baggrund af litteraturen om salafisme.

360 De resterende 57 respondenter (84 pct. af N=68) er ikke blevet stillet disse spørgsmål ud fra et ræsonnement om, at man ikke kan have arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede indsatte/klienter, der har udvist adfærd, medmindre man har arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede indsatte/klienter som sådan.

Figur 1.
Respondenternes arbejdsrelaterede personlige erfaring med salafistisk orienterede indsatte/klienters adfærd inden for de seneste to år

NOTE: Målt via Q20[a, ..., h], Q21[a, ..., f], Q22[a, ..., g] og Q23[a, ..., e]. Se tabel 2 og tabel 3 for spørgsmålsformuleringer. Af tabellen fremgår antal former for adfærd, respondenter angiver at have arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede indsatte/klienter, der har udvist.

For hver af de 11 adspurgte respondenter rapporteres i tabellen antal former for adfærd, respondenter angiver at have arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede indsatte/klienter, der har udvist. Figuren viser følgende om respondenternes arbejdsrelaterede personlige erfaring med salafistisk orienterede indsatte/klienter:

De 11 adspurgte respondenter angiver at have arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede indsatte/klienter, der har udvist mellem 3 og 20 af de identificerede former for adfærd. Medianobservationen er 10, som dermed kan betegnes som fordelings midtpunkt, og de mest hyppigt forekommende er 6 og 8, hver angivet af 2 respondenter (18 pct. af $n=11$; 3 pct. af $N=68$).

Som det næste rettes fokus mod tabel 11, der for hver form for adfærd omhandler hvilket antal respondenter, der angiver at have arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede indsatte/klienter, der har udvist adfærden inden for de seneste to år.

Tabel 11.

Respondenternes arbejdsrelaterede personlige erfaring med salafistisk orienterede indsatte/klienters adfærd inden for de seneste to år

Arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede indsatte/klienter der ... (Q20[a, b, c, g, h], Q21[a, b, c] og Q23[a, ..., e])	Antal	Pct. (n=x)	Pct. (N=68)
1. ... påbyder andre ikke at deltage i demokratiske processer (f.eks. stemme ved valg) (n=11)	9	82	13
1. ... påbyder at man kun skal være loyal overfor andre med samme religion som en selv (n=11)	9	82	13
3. ... påbyder andre ikke at anerkende offentlige myndigheders autoritet (n=11)	8	73	12
3. ... taler nedladende om folk der ikke deler deres religiøse overbevisninger (n=11)	8	73	12
3. ... diskriminerer mod folk der ikke deler deres religiøse overbevisninger (n=11)	8	73	12
3. ... religiøst retfærdiggør voldshandlinger mod folk der ikke deler deres religiøse overbevisninger (n=11)	8	73	12
7. ... forsøger at kontrollere brugen af fælleskøkkener (f.eks. om der må tilberedes svinekød)* (n=10)	7	70	10
7. ... påbyder opdeling mellem rettroende og vantro (n=11)	7	64	10
7. ... forsøger at begrænse andres ret til at vælge religiøs overbevisning (n=11)	7	64	10
10. ... forsøger at kontrollere rammerne for cellefællesskaber (f.eks. hvem der må have med hvem)* (n=10)	6	60	9
10. ... forsøger at begrænse andres ret til at ytre sig (n=11)	6	55	9
12. ... forsøger at kontrollere adgangen til personalet (f.eks. hvem der må tale med personalet/hvordan personalet skal tilgås)* (n=10)	5	50	7
12. ... påbyder andre at bære religiøs beklædning (n=11)	5	45	7
14. ... forsøger at kontrollere rammerne for aktiviteter såsom beskæftigelse eller uddannelse (f.eks. hvem der må deltage)* (n=10)	4	40	6
14. ... forsøger at kontrollere rammerne for kondi (f.eks. hvem der må deltage/hvilken beklædning der er tilladt/hvilken musik der må høres)* (n=10)	4	40	6
16. ... forsøger at kontrollere rammerne for fællesarealer (f.eks. hvordan de skal indrettes/hvad der er tilladt der)* (n=10)	3	30	4
16. ... forsøger at begrænse andres ret til at have deres seksuelle orientering (n=11)	3	27	4
16. ... truer folk der ikke deler deres religiøse overbevisninger (n=11)	3	27	4
16. ... foretager voldshandlinger mod folk der ikke deler deres religiøse overbevisninger (n=11)	3	27	4
20. ... forsøger at kontrollere rammerne for gårdture (f.eks. hvem der må deltage)* (n=10)	2	20	3

Tabel 11 fortsat

Arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede indsatte/klienter der ... (Q20[a, b, c, g, h], Q21[a, b, c] og Q23[a, ..., e])	Antal	Pct. (n=x)	Pct. (N=68)
21. ... påbyder adskillelse af mænd og kvinder** (n=1)	0	0	0
21. ... påbyder andre at bosætte sig i lokalområder med religiøst ligesindede beboere** (n=1)	0	0	0
21. ... påbyder andre at deltage i religiøst betonedede opdragelsesrejser** (n=1)	0	0	0
21. ... forsøger at begrænse andres ret til at bevæge sig i det offentlige rum** (n=1)	0	0	0
21. ... forsøger at begrænse andres ret til at forsamle sig i det offentlige rum** (n=1)	0	0	0
21. ... forsøger at begrænse andres ret til at mødes med andre folk** (n=1)	0	0	0

NOTE: Målt via Q20[a, ..., h], Q21[a, ..., f], Q22[a, ..., g] og Q23[a, ..., e]. Se tabel 2 og tabel 3 for spørgsmålsformuleringer. Af tabellen fremgår antal, procent udregnet for respondenter, som har besvaret spørgsmålet (n=x), og procent udregnet for udsnittet (N=68). Adfærd er rangordnet og placeret i rækkefølge af hyppighed. Adfærd markeret med * henvender sig kun til respondenter, der angiver at varetage deres arbejde i 'arrest', 'lukket fængsel', 'områdekontor', 'udlændingecenter' eller 'åbent fængsel' (Q7). Adfærd markeret med ** henvender sig kun til respondenter, der angiver at varetage deres arbejde i 'KiF'-afdeling eller 'pension' (Q7). Procent er afrundet til nærmeste heltal.

For hver form for adfærd rapporteres i tabellen antal og procent af respondenter (n=x; N=68), der angiver at have arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede indsatte/klienter, der har udvist adfærden. Kun det mindretal af respondenterne, 11, der tidligere i spørgeskemaet angav at have arbejdsrelaterede personlig erfaring med salafistisk orienterede indsatte/klienter (16 pct. af N=68 – se tabel 8), er stillet et varierende antal af disse spørgsmål (19-20 af 26). Respondenternes tidligere besvarelse af i hvilken institutionstype under Kriminalforsorgen, vedkommende varetager sit arbejde (se tabel 9), har betydning for hvilke former for adfærd, respondenter stilles spørgsmål om. Samtlige 11 respondenter (100 pct. af n=11; 16 pct. af N=68) er stillet spørgsmål om arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede indsatte/klienter, der har udvist 13 (af 26) former for adfærd. Af de 11 respondenter er de 5 respondenter, der angav 'lukket fængsel' (45 pct. af n=11; 7 pct. af N=68), de 3 respondenter, der angav 'arrest' (27 pct. af n=11; 4 pct. af N=68) og de 2 respondenter, der angav 'områdekontor' (18 pct. af n=11; 3 pct. af N=68), også blevet stillet spørgsmål om arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede indsatte, der har udvist 7 (af 26) former adfærd (markeret med *). Den resterende respondent, der angav 'KiF' (9 pct. af n=11; 1 pct. af N=68), er også blevet stillet spørgsmål om arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede klienter, der har udvist 6 (af 26) former for adfærd (markeret med **). Adfærden er i tabellen rangeret efter hyppighed (højest til lavest). Tabellen viser følgende om respondenternes arbejdsrelaterede personlige erfaring med salafistisk orienterede indsatte/klienter inden for de seneste to år:

Antallet af respondenter, som angiver at have arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede indsatte/klienter, der har udvist adfærden, varierer på tværs af de 26 former for adfærd mellem 9 og 0 (82-0 pct. af n=x; 13-0 pct. af N=68).

9 respondenter angiver at have arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede indsatte/klienter, der...

- "... påbyder andre ikke at deltage i demokratiske processer (f.eks. stemme ved valg)" (n=11; 81 pct. af n=11; 13 pct. af N=68)
- "... påbyder at man kun skal være loyal overfor andre med samme religion som en selv" (n=11; 81 pct. af n=11; 13 pct. af N=68).

8 respondenter angiver at have arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede indsatte/klienter, der...

- "... påbyder andre ikke at anerkende offentlige myndigheders autoritet" (n=11; 73 pct. af n=11; 12 pct. af N=68)
- "... taler nedladende om folk der ikke deler deres religiøse overbevisninger" (n=11; 73 pct. af n=11; 12 pct. af N=68)
- "... diskriminerer mod folk der ikke deler deres religiøse overbevisninger" (n=11; 73 pct. af n=11; 12 pct. af N=68)
- "... religiøst retfærdiggør voldshandlinger mod folk der ikke deler deres religiøse overbevisninger" (n=11; 73 pct. af n=11; 12 pct. af N=68).

7 respondenter angiver at have arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede indsatte/klienter, der...

- "... forsøger at kontrollere brugen af fælleskøkkener (f.eks. om der må tilberedes svinekød)"* (n=10; 70 pct. af n=10; 10 pct. af N=68)
- "... påbyder opdeling mellem rettroende og vantro" (n=11; 64 pct. af n=11; 10 pct. af N=68)
- "... forsøger at begrænse andres ret til at vælge religiøs overbevisning" (n=11; 64 pct. af n=11; 10 pct. af N=68).

6 respondenter angiver at have arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede indsatte/klienter, der...

- "... forsøger at kontrollere rammerne for cellefællesskaber (f.eks. hvem der må have med hvem)"* (n=10; 60 pct. af n=10; 9 pct. af N=68)
- "... forsøger at begrænse andres ret til at ytre sig" (n=11; 55 pct. af n=11; 9 pct. af N=68).

5 respondenter angiver at have arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede indsatte/klienter, der...

- "... forsøger at kontrollere adgangen til personalet (f.eks. hvem, der må tale med personalet/hvordan personalet skal tilgås)"* (n=10; 50 pct. af n=10; 7 pct. af n=68)
- "... påbyder andre at bære religiøs beklædning" (n=11; 45 pct. af n=11; 7 pct. af N=68).

4 respondenter angiver at have arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede indsatte/klienter, der...

- "... forsøger at kontrollere rammerne for aktiviteter såsom beskæftigelse eller uddannelse (f.eks. hvem der må deltage)"* (n=10; 40 pct. af n=10; 6 pct. af N=68)
- "... forsøger at kontrollere rammerne for kondi (f.eks. hvem der må deltage/hvilken beklædning der er tilladt/hvilken musik der må høres)"* (n=10; 40 pct. af n=10; 6 pct. af N=68)

3 respondenter angiver at have arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede indsatte/klienter, der...

- "... forsøger at kontrollere rammerne for fællesarealer (f.eks. hvordan de skal indrettes/hvad der er tilladt der)"* (n=10; 30 pct. af n=10; 4 pct. af N=68)
- "... forsøger at begrænse andres ret til at have deres seksuelle orientering" (n=11; 27 pct. af n=11; 4 pct. af N=68))
- "... truer folk der ikke deler deres religiøse overbevisninger" (n=11; 27 pct. af n=11; 4 pct. af N=68)

- "... foretager voldshandlinger mod folk der ikke deler deres religiøse overbevisninger" (n=11; 27 pct. af n=11; 4 pct. af N=68).

2 respondenter angiver at have arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede indsatte/klienter, der "forsøger at kontrollere rammerne for gårdture (f.eks. hvem der må deltage)" (n=10; 20 pct. af n=10; 3 pct. af N=68).

Ingen respondenter angiver at have arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede klienter, der...

- "... påbyder adskillelse af mænd og kvinder"*** (n=1; 0 pct. af n=1; 0 pct. af N=68)
- "... påbyder andre at bosætte sig i lokalområder med religiøst ligesindede beboere"*** (n=1; 0 pct. af n=1; 0 pct. af N=68)
- "... påbyder andre at deltage i religiøst betonedede opdragelsesrejser"*** (n=1; 0 pct. af n=1; 0 pct. af N=68)
- "... forsøger at begrænse andres ret til at bevæge sig i det offentlige rum"*** (n=1; 0 pct. af n=1; 0 pct. af N=68)
- "... forsøger at begrænse andres ret til at forsamle sig i det offentlige rum"*** (n=1; 0 pct. af n=1; 0 pct. af N=68)
- "... forsøger at begrænse andres ret til at mødes med andre folk"*** (n=1; 0 pct. af n=1; 0 pct. af N=68).

På baggrund af ovenstående gennemgang af figur 1 og tabel 11 kan følgende siges om de 11 respondentes arbejdsrelaterede personlige erfaringer med salafistisk orienterede indsatte/klienter inden for de seneste to år: Respondenterne angiver at have arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede indsatte/klienter, der har udvist mellem 3 og 20 former for adfærd identificeret på baggrund af litteraturen om salafisme. Medianobservationen er 10, som dermed kan betegnes som fordelings midtpunkt. Antallet af respondenter, som angiver at have arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede indsatte/klienter, der har udvist adfærden, varierer på tværs af de identificerede former for adfærd mellem 9 og 0 (82-0 pct. af n=x; 13-0 pct. af N=68).

Respondenterne er stillet opfølgende spørgsmål om hver form for adfærd, som vedkommende angiver at have arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede indsatte/klienter, der har udvist. Dermed er stillet opfølgende spørgsmål om de 20 (ud af 26) former for adfærd, som minimum en respondent har angivet at have arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede indsatte/klienter, der har udvist.

For det første i hvilken grad respondenterne har opfattet adfærden som en udfordring. For det andet i hvilken grad respondenterne har de nødvendige værktøjer til at håndtere adfærden. For det tredje i hvilken grad respondenterne har de nødvendige kompetencer til at håndtere adfærden. Genkald, at respondenter før spørgsmål om henholdsvis 1) udfordringer, 2) værktøjer og 3) kompetencer blev præsenteret for, 1) at udfordringer skal forstås som adfærd, der er forbundet med negative konsekvenser for den involverede indsatte/klient selv, andre indsatte/klienter eller samfundet, 2) at værktøjer skal forstås som de rammer eller ressourcer, som er til rådighed for at foretage handling, og 3) at kompetencer skal forstås som besiddelse af nødvendig viden og kvalifikationer.

Tabel 12 omhandler, i hvilken grad adspurgte respondenter angiver at have opfattet det som en udfordring (forbundet med negative konsekvenser for den involverede indsatte/klient selv, andre indsatte/klienter eller samfundet), når de inden for de seneste to år har oplevet salafistisk orienterede indsatte/klienter, der har udvist adfærd identificeret på baggrund af litteraturen om salafisme.

Tabel 12.
Respondenternes opfattelse af udfordring med salafistisk orienterede indsatte/klienters adfærd inden for de seneste to år

Opfattet det som en udfordring når oplevet salafistisk orienterede indsatte/klienter der... (Q24[a, b, c, g, h], Q25[a, b, c], Q26[a, ..., g] og Q27[a, ..., e])		Slet ikke	I mindre grad	I nogen grad	I høj grad	I meget høj grad	Ved ikke
... forsøger at kontrollere brugen af fælleskøkkener (f.eks. om der må tilberedes svinekød) (n=7)	Antal	0	0	3	3	1	0
	Pct. (n=7)	0	0	43	43	14	0
	Pct. (N=68)	0	0	4	4	1	0
... forsøger at kontrollere rammerne for gårdture (f.eks. hvem der må deltage) (n=2)	Antal	0	1	0	0	1	0
	Pct. (n=2)	0	50	0	0	50	0
	Pct. (N=68)	0	1	0	0	1	0
... påbyder at man kun skal være loyal overfor andre med samme religion som en selv (n=9)	Antal	0	2	5	2	0	0
	Pct. (n=9)	0	22	56	22	0	0
	Pct. (N=68)	0	3	7	3	0	0
... påbyder andre ikke at anerkende offentlige myndigheders autoritet (n=8)	Antal	0	3	3	0	2	0
	Pct. (n=8)	0	38	38	0	25	0
	Pct. (N=68)	0	4	4	0	3	0
... taler nedladende om folk der ikke deler deres religiøse overbevisninger (n=8)	Antal	0	3	4	1	0	0
	Pct. (n=8)	0	38	50	13	0	0
	Pct. (N=68)	0	4	6	1	0	0
... diskriminerer mod folk der ikke deler deres religiøse overbevisninger (n=8)	Antal	0	2	4	2	0	0
	Pct. (n=8)	0	25	50	25	0	0
	Pct. (N=68)	0	3	6	3	0	0
... religiøst retfærdiggør voldshandlinger mod folk der ikke deler deres religiøse overbevisninger (n=8)	Antal	0	3	2	2	1	0
	Pct. (n=8)	0	38	25	25	13	0
	Pct. (N=68)	0	4	3	3	1	0
... påbyder opdeling mellem rettroende og vantro (n=7)	Antal	0	1	4	0	2	0
	Pct. (n=7)	0	14	57	0	29	0
	Pct. (N=68)	0	1	6	0	3	0
... forsøger at begrænse andres ret til at vælge religiøs overbevisning (n=7)	Antal	0	3	2	1	1	0
	Pct. (n=7)	0	43	29	14	14	0
	Pct. (N=68)	0	4	3	1	1	0
... forsøger at begrænse andres ret til at ytre sig (n=6)	Antal	0	2	2	1	1	0
	Pct. (n=6)	0	33	33	17	17	0
	Pct. (N=68)	0	3	3	1	1	0
... påbyder andre at bære religiøs beklædning (n=5)	Antal	1	1	2	1	0	0
	Pct. (n=5)	20	20	40	20	0	0
	Pct. (N=68)	1	1	3	1	0	0
... forsøger at kontrollere adgangen til personalet (f.eks. hvem der må tale med personalet/hvordan personalet skal tilgås) (n=5)	Antal	0	1	2	0	1	1
	Pct. (n=5)	0	20	40	0	20	20
	Pct. (N=68)	0	1	3	0	1	1

Tabel 12 fortsat

Opfattet det som en udfordring når oplevet salafistisk orienterede indsatte/klienter der... (Q24[a, b, c, g, h], Q25[a, b, c], Q26[a, ..., g] og Q27[a, ..., e])		Slet ikke	I mindre grad	I nogen grad	I høj grad	I meget høj grad	Ved ikke
... forsøger at kontrollere rammerne for aktiviteter såsom beskæftigelse eller uddannelse (f.eks. hvem der må deltage) (n=4)	Antal	0	1	2	0	1	0
	Pct. (n=4)	0	25	50	0	25	0
	Pct. (N=68)	0	1	3	0	1	0
... forsøger at kontrollere rammerne for kondi (f.eks. hvem der må deltage/hvilken beklædning der er tilladt/hvilken musik der må høres) (n=4)	Antal	0	1	1	0	1	1
	Pct. (n=4)	0	25	25	0	25	25
	Pct. (N=68)	0	1	1	0	1	1
... forsøger at begrænse andres ret til at have deres seksuelle orientering (n=3)	Antal	0	1	1	1	0	0
	Pct. (n=3)	0	33	33	33	0	0
	Pct. (N=68)	0	1	1	1	0	0
... forsøger at kontrollere rammerne for fællesarealer (f.eks. hvordan de skal indrettes/hvad der er tilladt der) (n=3)	Antal	0	1	1	0	1	0
	Pct. (n=3)	0	33	33	0	33	0
	Pct. (N=68)	0	1	1	0	1	0
... truer folk der ikke deler deres religiøse overbevisninger (n=3)	Antal	0	0	2	0	1	0
	Pct. (n=3)	0	0	67	0	33	0
	Pct. (N=68)	0	0	3	0	1	0
... foretager voldshandlinger mod folk der ikke deler deres religiøse overbevisninger (n=3)	Antal	0	1	2	0	0	0
	Pct. (n=3)	0	33	67	0	0	0
	Pct. (N=68)	0	1	3	0	0	0
... forsøger at kontrollere rammerne for celledællesskaber (f.eks. hvem der må have med hvem) (n=6)	Antal	1	2	2	0	1	0
	Pct. (n=6)	17	33	33	0	17	0
	Pct. (N=68)	1	3	3	0	1	0
... påbyder andre ikke at deltage i demokratiske processer (f.eks. stemme ved valg) (n=9)	Antal	0	5	2	0	2	0
	Pct. (n=9)	0	56	22	0	22	0
	Pct. (N=68)	0	7	3	0	3	0

NOTE: Målt via Q24[a, b, c, g, h], Q25[a, b, c], Q26[a, ..., g] og Q27[a, ..., e]. Se tabel 2 og tabel 3 for spørgsmålsformuleringer. Af tabellen fremgår antal, procent udregnet for respondenter, som har besvaret spørgsmålet (n=x) og procent udregnet for udsnittet (N=68). Procent er afrundet til nærmeste heltal. Adfærd er placeret i rækkefølge af median (Ved tiebreak placeret i rækkefølge af hyppighed). 'Ved ikke' er frasorteret ved udregning af median. Antal og procent ud for medianplacering er fremhævet med fed skrift og sat i boks. Hvis median placerer sig imellem to punkter på skalaen, fremhæves begge punkter med fed skrift med streg imellem dem.

For hver af de 20 (ud af 26) former for adfærd rapporteres i tabellen antal og procent af respondenter ($n=x$; $N=68$), der angiver hver af svarmulighederne 'slet ikke', 'i mindre grad', 'i nogen grad', 'i høj grad', 'i meget høj grad' og 'ved ikke'. Svarmulighederne ansues som en skala fra 'slet ikke' til 'i meget høj grad' (hvor 'ved ikke' anses som en selvstændig svarmulighed faldende udenfor skalaen). Placering af medianobservation er fremhævet. Tabellen viser følgende om respondenternes arbejdsrelaterede personlige erfaringer med salafistisk orienterede indsatte/klienter inden for de seneste to år:

Blandt de 7 respondenter (10 pct. af $N=68$) adspurgt om i hvilken grad, de har opfattet det som en udfordring, når de har oplevet salafistisk orienterede indsatte/klienter, der "forsøger at kontrollere brugen af fælleskøkkener (f.eks. om der må tilberedes svinekød)", fordeler den angivne grad sig omkring medianobservationen, der falder i punktet 'i høj grad'. Dette punkt kan dermed betegnes som fordelings midtpunkt.

Blandt de 2 respondenter (3 pct. af $N=68$) adspurgt om i hvilken grad, de har opfattet det som en udfordring, når de har oplevet salafistisk orienterede indsatte/klienter, der "forsøger at kontrollere rammerne for gårdture (f.eks. hvem der må deltage)", falder medianobservationen ikke entydigt i et punkt, men observationerne fordeler sig ligeligt omkring punkterne 'i nogen grad' og 'i høj grad'. Fordelings midtpunkt kan dermed betegnes som værende imellem disse punkter.

Blandt respondenter adspurgt om i hvilken grad de har opfattet det som en udfordring, når de har oplevet salafistisk orienterede indsatte/klienter, der...

- "... påbyder, at man kun skal være loyal overfor andre med samme religion som en selv" ($n=9$; 13 pct. af $N=68$)
- "... påbyder andre ikke at anerkende offentlige myndigheders autoritet" ($n=8$; 12 pct. af $N=68$)
- "... taler nedladende om folk, der ikke deler deres religiøse overbevisninger" ($n=8$; 12 pct. af $N=68$)
- "... diskriminerer mod folk, der ikke deler deres religiøse overbevisninger" ($n=8$; 12 pct. af $N=68$)
- "... religiøst retfærdiggør voldshandlinger mod folk, der ikke deler deres religiøse overbevisninger" ($n=8$; 12 pct. af $N=68$)
- "... påbyder opdeling mellem rettroende og vantro" ($n=7$; 10 pct. af $N=68$)
- "... forsøger at begrænse andres ret til at vælge religiøs overbevisning" ($n=7$; 10 pct. af $N=68$)
- "... forsøger at begrænse andres ret til at ytre sig" ($n=6$; 9 pct. af $N=68$)
- "... påbyder andre at bære religiøs beklædning" ($n=5$; 7 pct. af $N=68$)
- "... forsøger at kontrollere adgangen til personalet (f.eks. hvem der må tale med personalet/hvordan personalet skal tilgås)" ($n=5$; 7 pct. af $N=68$)
- "... forsøger at kontrollere rammerne for aktiviteter såsom beskæftigelse eller uddannelse (f.eks. hvem der må deltage)" ($n=4$; 6 pct. af $N=68$)
- "... forsøger at kontrollere rammerne for kondi (f.eks. hvem der må deltage/hvilken beklædning der er tilladt/hvilken musik der må høres)" ($n=4$; 6 pct. af $N=68$)
- "... forsøger at begrænse andres ret til at have deres seksuelle orientering" ($n=3$; 4 pct. af $N=68$)
- "... forsøger at kontrollere rammerne for fællesarealer (f.eks. hvordan de skal indrettes/hvad der er tilladt der)" ($n=3$; 4 pct. af $N=68$)
- "... truer folk, der ikke deler deres religiøse overbevisninger" ($n=3$; 4 pct. af $N=68$)
- "... foretager voldshandlinger mod folk, der ikke deler deres religiøse overbevisninger" ($n=3$; 4 pct. af $N=68$),

fordeler den angivne grad sig omkring medianobservationen, der falder i punktet 'i nogen grad'. Dette punkt kan dermed betegnes som disse fordelings midtpunkt.

Blandt de 6 respondenter (9 pct. af N=68) adspurgt om i hvilken grad, de har opfattet det som en udfordring, når de har oplevet salafistisk orienterede indsatte/klienter, der "forsøger at kontrollere rammerne for cellefællesskaber (f.eks. hvem der må have med hvem)", falder medianobservationen ikke entydigt i et punkt, men observationerne fordeler sig ligeligt omkring punkterne 'i mindre grad' og 'i nogen grad'. Fordelingens midtpunkt kan dermed betegnes som værende imellem disse punkter.

Blandt de 9 respondenter (13 pct. af N=68) adspurgt om i hvilken grad, de har opfattet det som en udfordring, når de har oplevet salafistisk orienterede indsatte/klienter, der "påbyder andre ikke at deltage i demokratiske processer (f.eks. stemme ved valg)", fordeler den angivne grad sig omkring medianobservationen, der falder i punktet 'i mindre grad'. Dette punkt kan dermed betegnes som fordelings midtpunkt.

Følgende kan dermed siges på baggrund af ovenstående gennemgang af tabel 12: De adspurgte respondents angivne grad af at have opfattet salafistisk orienterede indsatte/klienters adfærd som en udfordring (forbundet med negative konsekvenser for den involverede indsatte/klient selv, andre indsatte/klienter eller samfundet) varierer på tværs af de 20 former for adfærd på skalaen fra 'slet ikke' til 'i meget høj grad' med fordelingernes midtpunkt værende 'i høj grad' (1 af 20), imellem 'i høj grad' og 'i nogen grad' (1 af 20), 'i nogen grad' (16 af 20), imellem 'i mindre grad' og 'i nogen grad' (1 af 20) eller 'i mindre grad' (1 af 20).

Bemærk dog følgende: Hvert spørgsmål er et opfølgende spørgsmål stillet til respondenter, der angav at have arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede indsatte/klienter, der har udvist adfærd. Det betyder, at hvilke respondenter, der har besvaret hvert spørgsmål, derfor varierer. Dette besværliggør sammenligning af fordelingerne på tværs af spørgsmålene. Det betyder også, at få respondenter, varierende mellem 9 og 2 (13-3 pct. af N=68), har besvaret hvert spørgsmål. Heraf varierer antallet, der til hvert spørgsmål angiver 'ved ikke' mellem 1 og 0 (25-0 pct. af n=x; 1-0 pct. af N=68). Det betyder, at placeringen af fordelingernes midtpunkt ofte er sensitiv (forstået som at en observation mere, en observation mindre eller en ændret observation ville kunne rykke på placeringen).

Tabel 13 omhandler, i hvilken grad adspurgte respondenter angiver at have de nødvendige værktøjer (rammer eller ressourcer til rådighed for at foretage handling) til at håndtere, når salafistisk orienterede indsatte/klienter inden for de seneste to år har udvist adfærd identificeret på baggrund af litteraturen om salafisme.

Tabel 13.
Respondenternes opfattelse af at have nødvendige værktøjer til at håndtere salafistisk orienterede indsatte/klienters adfærd inden for de seneste to år

Nødvendige værktøjer til at håndtere salafistisk orienterede indsatte/klienter der... (Q29[a, b, c, g, h], Q30[a, b, c], Q31[a, ..., g] og Q32[a, ..., e])		Svaralternativer					
		Slet ikke	I mindre grad	I nogen grad	I høj grad	I meget høj grad	Ved ikke
... forsøger at kontrollere rammerne for celledællingsskaber (f.eks. hvem der må have med hvem) (n=6)	Antal	0	2	0	1	3	0
	Pct. (n=6)	0	33	0	17	50	0
	Pct. (N=68)	0	3	0	1	4	0
... forsøger at kontrollere rammerne for aktiviteter såsom beskæftigelse eller uddannelse (f.eks. hvem der må deltage) (n=4)	Antal	0	1	0	1	2	0
	Pct. (n=4)	0	25	0	25	50	0
	Pct. (N=68)	0	1	0	1	3	0
... forsøger at kontrollere adgangen til personalet (f.eks. hvem der må tale med personalet/hvordan personalet skal tilgås) (n=5)	Antal	0	2	0	1	2	0
	Pct. (n=5)	0	40	0	20	40	0
	Pct. (N=68)	0	3	0	1	3	0
... forsøger at begrænse andres ret til at have deres seksuelle orientering (n=3)	Antal	0	1	0	2	0	0
	Pct. (n=3)	0	33	0	67	0	0
	Pct. (N=68)	0	1	0	3	0	0
... foretager voldshandlinger mod folk der ikke deler deres religiøse overbevisninger (n=3)	Antal	0	1	0	1	1	0
	Pct. (n=3)	0	33	0	33	33	0
	Pct. (N=68)	0	1	0	1	1	0
... forsøger at begrænse andres ret til at ytre sig (n=6)	Antal	0	2	1	2	1	0
	Pct. (n=6)	0	33	17	33	17	0
	Pct. (N=68)	0	3	1	3	1	0
... forsøger at kontrollere rammerne for kondi (f.eks. hvem der må deltage/hvilken beklædning der er tilladt/hvilken musik der må høres) (n=4)	Antal	0	1	1	1	1	0
	Pct. (n=4)	0	25	25	25	25	0
	Pct. (N=68)	0	1	1	1	1	0
... forsøger at kontrollere rammerne for gårdture (f.eks. hvem der må deltage) (n=2)	Antal	0	1	0	0	1	0
	Pct. (n=2)	0	50	0	0	50	0
	Pct. (N=68)	0	1	0	0	1	0
... påbyder andre ikke at deltage i demokratiske processer (f.eks. stemme ved valg) (n=9)	Antal	0	4	2	1	2	0
	Pct. (n=9)	0	44	22	11	22	0
	Pct. (N=68)	0	6	3	1	3	0
... påbyder at man kun skal være loyal overfor andre med samme religion som en selv (n=9)	Antal	0	4	2	2	1	0
	Pct. (n=9)	0	44	22	22	11	0
	Pct. (N=68)	0	6	3	3	1	0
... forsøger at kontrollere brugen af fælleskøkkener (f.eks. om der må tilberedes svinekød) (n=7)	Antal	0	2	2	2	1	0
	Pct. (n=7)	0	29	29	29	14	0
	Pct. (N=68)	0	3	3	3	1	0
... påbyder andre at bære religiøs beklædning (n=5)	Antal	0	2	2	1	0	0
	Pct. (n=5)	0	40	40	20	0	0
	Pct. (N=68)	0	3	3	1	0	0

Tabel 13 fortsat

Nødvendige værktøjer til at håndtere salafistisk orienterede indsatte/klienter der... (Q29[a, b, c, g, h], Q30[a, b, c], Q31[a, ..., g] og Q32[a, ..., e])		Slet ikke	I mindre grad	I nogen grad	I høj grad	I meget høj grad	Ved ikke
... forsøger at kontrollere rammerne for fællesarealer (f.eks. hvordan de skal indrettes/hvad der er tilladt der) (n=3)	Antal	0	1	1	0	1	0
	Pct. (n=3)	0	33	33	0	33	0
	Pct. (N=68)	0	1	1	0	1	0
... påbyder andre ikke at anerkende offentlige myndigheders autoritet (n=8)	Antal	0	4	1	3	0	0
	Pct. (n=8)	0	50	13	38	0	0
	Pct. (N=68)	0	6	1	4	0	0
... taler nedladende om folk der ikke deler deres religiøse overbevisninger (n=8)	Antal	0	4	3	0	1	0
	Pct. (n=8)	0	50	38	0	13	0
	Pct. (N=68)	0	6	4	0	1	0
... diskriminerer mod folk der ikke deler deres religiøse overbevisninger (n=8)	Antal	0	4	3	0	1	0
	Pct. (n=8)	0	50	38	0	13	0
	Pct. (N=68)	0	6	4	0	1	0
... religiøst retfærdiggør voldshandlinger mod folk der ikke deler deres religiøse overbevisninger (n=8)	Antal	0	4	2	0	2	0
	Pct. (n=8)	0	50	25	0	25	0
	Pct. (N=68)	0	6	3	0	3	0
... påbyder opdeling mellem rettroende og vantro (n=7)	Antal	0	4	1	1	1	0
	Pct. (n=7)	0	57	14	14	14	0
	Pct. (N=68)	0	6	1	1	1	0
... forsøger at begrænse andres ret til at vælge religiøs overbevisning (n=7)	Antal	0	4	1	1	1	0
	Pct. (n=7)	0	57	14	14	14	0
	Pct. (N=68)	0	6	1	1	1	0
... truer folk der ikke deler deres religiøse overbevisninger (n=3)	Antal	0	2	0	0	1	0
	Pct. (n=3)	0	67	0	0	33	0
	Pct. (N=68)	0	3	0	0	1	0

NOTE: Målt via Q29[a, b, c, g, h], Q30[a, b, c], Q31[a, ..., g] og Q32[a, ..., e]. Se tabel 2 og tabel 3 for spørgsmålsformuleringer. Af tabellen fremgår antal, procent udregnet for respondenter, som har besvaret spørgsmålet (n=x) og procent udregnet for udsnittet (N=190). Procent er afrundet til nærmeste heltal. Adfærd er placeret i rækkefølge af median (ved tiebreak placeret i rækkefølge af hyppighed). 'Ved ikke' er frasorteret ved udregning af median. Antal og procent ud for medianplacering er fremhævet med fed skrift og sat i boks. Hvis median placerer sig imellem to punkter på skalaen, fremhæves begge punkter med fed skrift med streg imellem dem.

For hver af de 20 (ud af 26) former for adfærd rapporteres i tabellen antal og procent af respondenter (n=x; N=68), der angiver hver af svarmulighederne 'slet ikke', 'i mindre grad', 'i nogen grad', 'i høj grad', 'i meget høj grad' og 'ved ikke'. Svarmulighederne ansues som en skala fra 'slet ikke' til 'i meget høj grad' (hvor 'ved ikke' anses som en selvstændig svarmulighed faldende udenfor skalaen). Placering af medianobservation er fremhævet. Tabellen viser følgende om respondenternes arbejdsrelaterede personlige erfaringer med salafistisk orienterede indsatte/klienter inden for de seneste to år:

Blandt respondenter adspurgt om, i hvilken grad de har de nødvendige værktøjer til at håndtere salafistisk orienterede indsatte/klienter, der...

- "... forsøger at kontrollere rammerne for cellefællesskaber (f.eks. hvem der må have med hvem)" (n=6; 9 pct. af N=68)
- "... forsøger at kontrollere rammerne for aktiviteter såsom beskæftigelse eller uddannelse (f.eks. hvem der må deltage)" (n=4; 6 pct. af N=68),

falder medianobservationen ikke entydigt i et punkt, men observationerne fordeler sig ligeligt omkring punkterne 'i høj grad' og 'i meget høj grad'. Fordelingernes midtpunkt kan dermed betegnes som værende imellem disse punkter.

Blandt respondenter adspurg om, i hvilken grad de har de nødvendige værktøjer til at håndtere salafistisk orienterede indsatte/klienter, der...

- "... forsøger at kontrollere adgangen til personalet (f.eks. hvem der må tale med personalet/hvordan personalet skal tilgås)" (n=5; 7 pct. af N=68)
- "... forsøger at begrænse andres ret til at have deres seksuelle orientering" (n=3; 4 pct. af N=68)
- "... foretager voldshandlinger mod folk der ikke deler deres religiøse overbevisninger" (n=3; 4 pct. Af N=68),

fordeler den angivne grad sig omkring medianobservationen, der falder i punktet 'i høj grad'. Dette punkt kan dermed betegnes som disse fordelingers midtpunkt.

Blandt respondenter adspurg om, i hvilken grad de har de nødvendige værktøjer til at håndtere salafistisk orienterede indsatte/klienter, der...

- "... forsøger at begrænse andres ret til at ytre sig" (n=6; 9 pct. af N=68)
- "... forsøger at kontrollere rammerne for kondi (f.eks. hvem der må deltage/hvilken beklædning der er tilladt/hvilken musik der må høres)" (n=4; 6 pct. af N=68)
- "... forsøger at kontrollere rammerne for gårdture (f.eks. hvem der må deltage)" (n=2; 3 pct. af N=68),

falder medianobservationen ikke entydigt i et punkt, men observationerne fordeler sig ligeligt omkring punkterne 'i nogen grad' og 'i høj grad'. Fordelingernes midtpunkt kan dermed betegnes som værende imellem disse punkter.

Blandt respondenter adspurg om, i hvilken grad de har de nødvendige værktøjer til at håndtere salafistisk orienterede indsatte/klienter, der...

- "... påbyder andre ikke at deltage i demokratiske processer (f.eks. stemme ved valg)" (n=9; 13 pct. af N=68))
- "... påbyder, at man kun skal være loyal overfor andre med samme religion som en selv" (n=9; 13 pct. af N=68)
- "... forsøger at kontrollere brugen af fælleskøkkener (f.eks. om der må tilberedes svinekød)" (n=7; 10 pct. af N=68)
- "... påbyder andre at bære religiøs beklædning" (n=5; 7 pct. af N=68)
- "... forsøger at kontrollere rammerne for fællesarealer (f.eks. hvordan de skal indrettes/hvad der er tilladt der)" (n=3; 4 pct. af N=68),

fordeler den angivne grad sig omkring medianobservationen, der falder i punktet 'i nogen grad'. Dette punkt kan dermed betegnes som disse fordelingers midtpunkt.

Blandt respondenter adspurg om, i hvilken grad de har de nødvendige værktøjer til at håndtere salafistisk orienterede indsatte/klienter, der...

- "... påbyder andre ikke at anerkende offentlige myndigheders autoritet" (n=8; 12 pct. af N=68)
- "... taler nedladende om folk der ikke deler deres religiøse overbevisninger" (n=8; 12 pct. af N=68)
- "... diskriminerer mod folk der ikke deler deres religiøse overbevisninger" (n=8; 12 pct. af N=68)

- "...religiøst retfærdiggør voldshandlinger mod folk der ikke deler deres religiøse overbevisninger" (n=8; 12 pct. af N=68),

falder medianobservationen ikke entydigt i et punkt, men observationerne fordeler sig ligeligt omkring punkterne 'i mindre grad' og 'i nogen grad'. Fordelingernes midtpunkt kan dermed betegnes som værende imellem disse punkter.

Blandt respondenter adspurgt om, i hvilken grad de har de nødvendige værktøjer til at håndtere salafistisk orienterede indsatte/klienter, der...

- "... påbyder opdeling mellem rettroende og vantrø" (n=7; 10 pct. af N=68)
- "... forsøger at begrænse andres ret til at vælge religiøs overbevisning" (n=7; 10 pct. af N=68)
- "... truer folk der ikke deler deres religiøse overbevisninger" (n=3; 4 pct. af N=68),

fordeler den angivne grad sig omkring medianobservationen, der falder i punktet 'i mindre grad'. Dette punkt kan dermed betegnes som fordelingernes midtpunkt.

Følgende kan dermed siges på baggrund af ovenstående gennemgang af tabel 13: De adspurgte respondents angivne grad af at have de nødvendige værktøjer (rammer eller ressourcer til rådighed for at foretage handling) til at håndtere salafistisk orienterede indsatte/klienters adfærd varierer på tværs af de 20 former for adfærd på skalaen fra 'slet ikke' til 'i meget høj grad' med fordelingernes midtpunkt værende imellem 'i høj grad' og 'i meget høj grad' (2 af 20), 'i høj grad' (3 af 20), imellem 'i nogen grad' og 'i høj grad' (3 af 20), 'i nogen grad' (5 af 20), imellem 'i mindre grad' og 'i nogen grad' (4 af 20) eller 'i mindre grad' (3 af 20).

Bemærk dog følgende: Hvert spørgsmål er et opfølgende spørgsmål stillet til respondenter, der angav at have arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede indsatte/klienter, der har udvist adfærd. Det betyder, at hvilke respondenter, der har besvaret hvert spørgsmål, derfor varierer. Dette besværliggør sammenligning af fordelingerne på tværs af spørgsmålene. Det betyder også, at få respondenter, varierende mellem 9 og 2 (13-3 pct. af N=68), har besvaret hvert spørgsmål. Det betyder, at placeringen af fordelingernes midtpunkt ofte er sensitiv (forstået som at en observation mere, en observation mindre eller en ændret observation ville have rykke på placeringen).

Tabel 14 omhandler, i hvilken grad adspurgte respondenter angiver at have de nødvendige kompetencer (besiddelse af nødvendig viden og kvalifikationer) til at håndtere, når salafistisk orienterede indsatte/klienter inden for de seneste to år har udvist adfærd identificeret på baggrund af litteraturen om salafisme.

Tabel 14.
Respondenternes opfattelse af at have nødvendige kompetencer til at håndtere salafistisk orienterede indsatte/klienters adfærd inden for de seneste to år

Nødvendige kompetencer til at håndtere salafistisk orienterede indsatte/klienter, der... (Q34[a, b, c, g, h], Q35[a, b, c], Q36[a, ..., g] og Q37[a, ..., e])		Svarkategori					
		Slet ikke	I mindre grad	I nogen grad	I høj grad	I meget høj grad	Ved ikke
... forsøger at kontrollere rammerne for celledækkelse (f.eks. hvem der må have med hvem) (n=6)	Antal	0	1	1	1	3	0
	Pct. (n=6)	0	17	17	17	50	0
	Pct. (N=68)	0	1	1	1	4	0
... forsøger at kontrollere rammerne for aktiviteter såsom beskæftigelse eller uddannelse (f.eks. hvem der må deltage) (n=4)	Antal	0	1	0	2	1	0
	Pct. (n=4)	0	25	0	50	25	0
	Pct. (N=68)	0	1	0	3	1	0
... forsøger at begrænse andres ret til at have deres seksuelle orientering (n=3)	Antal	0	1	0	1	1	0
	Pct. (n=3)	0	33	0	33	33	0
	Pct. (N=68)	0	1	0	1	1	0
... foretager voldshandlinger mod folk der ikke deler deres religiøse overbevisninger (n=3)	Antal	0	0	0	2	1	0
	Pct. (n=3)	0	0	0	67	33	0
	Pct. (N=68)	0	0	0	3	1	0
... påbyder andre ikke at anerkende offentlige myndigheders autoritet (n=8)	Antal	1	2	1	2	2	0
	Pct. (n=8)	13	25	13	25	25	0
	Pct. (N=68)	1	3	1	3	3	0
... forsøger at kontrollere rammerne for gårdture (f.eks. hvem der må deltage) (n=2)	Antal	0	1	0	0	1	0
	Pct. (n=2)	0	50	0	0	50	0
	Pct. (N=68)	0	1	0	0	1	0
... påbyder andre ikke at deltage i demokratiske processer (f.eks. stemme ved valg) (n=9)	Antal	1	2	2	2	2	0
	Pct. (n=9)	11	22	22	22	22	0
	Pct. (N=68)	1	3	3	3	3	0
... påbyder at man kun skal være loyal overfor andre med samme religion som en selv (n=9)	Antal	1	1	3	3	1	0
	Pct. (n=9)	11	11	33	33	11	0
	Pct. (N=68)	1	1	4	4	1	0
... taler nedladende om folk der ikke deler deres religiøse overbevisninger (n=8)	Antal	0	3	3	0	2	0
	Pct. (n=8)	0	38	38	0	25	0
	Pct. (N=68)	0	4	4	0	3	0
... diskriminerer mod folk der ikke deler deres religiøse overbevisninger (n=8)	Antal	0	3	4	0	1	0
	Pct. (n=8)	0	38	50	0	13	0
	Pct. (N=68)	0	4	6	0	1	0
... religiøst retfærdiggør voldshandlinger mod folk der ikke deler deres religiøse overbevisninger (n=8)	Antal	0	1	4	2	1	0
	Pct. (n=8)	0	13	50	25	13	0
	Pct. (N=68)	0	1	6	3	1	0
... påbyder opdeling mellem rettroende og vantro (n=7)	Antal	0	1	5	0	1	0
	Pct. (n=7)	0	14	71	0	14	0
	Pct. (N=68)	0	1	7	0	1	0

Tabel 14 fortsat

Nødvendige kompetencer til at håndtere salafistisk orienterede indsatte/klienter, der... (Q34[a, b, c, g, h], Q35[a, b, c], Q36[a, ..., g] og Q37[a, ..., e])		Slet ikke	I mindre grad	I nogen grad	I høj grad	I meget høj grad	Ved ikke
... forsøger at kontrollere brugen af fælleskøkkener (f.eks. om der må tilberedes svinekød) (n=7)	Antal	0	2	4	1	0	0
	Pct. (n=7)	0	29	57	14	0	0
	Pct. (N=68)	0	3	6	1	0	0
... forsøger at begrænse andres ret til at ytre sig (n=6)	Antal	0	2	2	0	2	0
	Pct. (n=6)	0	33	33	0	33	0
	Pct. (N=68)	0	3	3	0	3	0
... påbyder andre at bære religiøs beklædning (n=5)	Antal	0	1	2	0	2	0
	Pct. (n=5)	0	20	40	0	40	0
	Pct. (N=68)	0	1	3	0	3	0
... forsøger at kontrollere adgangen til personalet (f.eks. hvem der må tale med personalet/hvordan personalet skal tilgås) (n=5)	Antal	0	1	2	1	1	0
	Pct. (n=5)	0	20	40	20	20	0
	Pct. (N=68)	0	1	3	1	1	0
... forsøger at kontrollere rammerne for kondi (f.eks. hvem der må deltage/hvilken beklædning der er tilladt/hvilken musik der må høres) (n=4)	Antal	0	1	2	0	1	0
	Pct. (n=4)	0	25	50	0	25	0
	Pct. (N=68)	0	1	3	0	1	0
... forsøger at kontrollere rammerne for fællesarealer (f.eks. hvordan de skal indrettes/hvad der er tilladt der) (n=3)	Antal	0	1	1	0	1	0
	Pct. (n=3)	0	33	33	0	33	0
	Pct. (N=68)	0	1	1	0	1	0
... truer folk der ikke deler deres religiøse overbevisninger (n=3)	Antal	0	1	1	1	0	0
	Pct. (n=3)	0	33	33	33	0	0
	Pct. (N=68)	0	1	1	1	0	0
... forsøger at begrænse andres ret til at vælge religiøs overbevisning (n=7)	Antal	2	2	1	0	2	0
	Pct. (n=7)	29	29	14	0	29	0
	Pct. (N=68)	3	3	1	0	3	0

NOTE: Målt via Q34[a, b, c, g, h], Q35[a, b, c], Q36[a, ..., g] og Q37[a, ..., e]. Se tabel 2 og tabel 3 for spørgsmålsformuleringer. Af tabellen fremgår antal, procent udregnet for respondenter, som har besvaret spørgsmålet (n=x), og procent udregnet for udsnittet (N=190). Procent er afrundet til nærmeste heltal. Adfærd er placeret i rækkefølge af median (ved tiebreak placeret i rækkefølge af hyppighed). 'Ved ikke' er frasorteret ved udregning af median. Antal og procent ud for medianplacering er fremhævet med fed skrift og sat i boks. Hvis median placerer sig imellem to punkter på skalaen, fremhæves begge punkter med fed skrift med streg imellem dem.

For hver af de 20 (ud af 26) former for adfærd rapporteres i tabellen antal og procent af respondenter (n=x; N=68), der angiver hver af svarmulighederne 'slet ikke', 'i mindre grad', 'i nogen grad', 'i høj grad', 'i meget høj grad' og 'ved ikke'. Svarmulighederne ansues som en skala fra 'slet ikke' til 'i meget høj grad' (hvor 'ved ikke' anses som en selvstændig svarmulighed faldende udenfor skalaen). Placering af medianobservation er fremhævet. Tabellen viser følgende om respondenternes arbejdsrelaterede personlige erfaringer med salafistisk orienterede indsatte/klienter inden for de seneste to år:

Blandt de 6 respondenter (8 pct. af N=68) adspurgt om, i hvilken grad de har de nødvendige kompetencer til at håndtere salafistisk orienterede indsatte, der "forsøger at kontrollere rammerne for cellefællesskaber (f.eks. hvem der må have med hvem)", falder medianobservationen ikke entydigt i et punkt, men observationerne fordeler sig ligeligt omkring punkterne 'i høj grad' og 'i meget høj grad'. Fordelingens midtpunkt kan dermed betegnes som værende imellem disse punkter.

Blandt respondenter adspurgt om, i hvilken grad de har de nødvendige kompetencer til at håndtere salafistisk orienterede indsatte/klienter, der...

- "... forsøger at kontrollere rammerne for aktiviteter såsom beskæftigelse eller uddannelse (f.eks. hvem der må deltage)" (n=4; 6 pct. af N=68)
- "... forsøger at begrænse andres ret til at have deres seksuelle orientering" (n=3; 4 pct. af N=68)
- "... foretager voldshandlinger mod folk der ikke deler deres religiøse overbevisninger" (n=3; 4 pct. af N=68),

fordeler den angivne grad sig omkring medianobservationen, der falder i punktet 'i høj grad'. Dette punkt kan dermed betegnes som disse fordelingers midtpunkt.

Blandt respondenter adspurgt om, i hvilken grad de har de nødvendige kompetencer til at håndtere salafistisk orienterede indsatte/klienter, der...

- "... påbyder andre ikke at anerkende offentlige myndigheders autoritet" (n=8; 12 pct. af N=68)
- "... forsøger at kontrollere rammerne for gårdture (f.eks. hvem der må deltage)" (n=2; 3 pct. af N=68),

falder medianobservationen ikke entydigt i et punkt, men observationerne fordeler sig ligeligt omkring punkterne 'i nogen grad' og 'i høj grad'. Fordelingernes midtpunkt kan dermed betegnes som værende imellem disse punkter.

Blandt respondenter adspurgt om, i hvilken grad de har de nødvendige kompetencer til at håndtere salafistisk orienterede indsatte/klienter, der...

- "... påbyder andre ikke at deltage i demokratiske processer (f.eks. stemme ved valg)" (n=9; 13 pct. af N=68)
- "... påbyder at man kun skal være loyal overfor andre med samme religion som en selv" (n=9; 13 pct. af N=68)
- "... taler nedladende om folk der ikke deler deres religiøse overbevisninger" (n=8; 12 pct. af N=68)
- "... diskriminerer mod folk der ikke deler deres religiøse overbevisninger" (n=8; 12 pct. af N=68)
- "... religiøst retfærdiggør voldshandlinger mod folk der ikke deler deres religiøse overbevisninger" (n=8; 12 pct. af N=68)
- "... påbyder opdeling mellem rettroende og vantro" (n=7; 10 pct. af N=68)

- "... forsøger at kontrollere brugen af fælleskøkkener (f.eks. om der må tilberedes svinekød)" (n=7; 10 pct. af N=68)
- "... forsøger at begrænse andres ret til at ytre sig" (n=6; 9 pct. af N=68)
- "... påbyder andre at bære religiøs beklædning" (n=5; 7 pct. af N=68)
- "... forsøger at kontrollere adgangen til personalet (f.eks. hvem der må tale med personalet/hvordan personalet skal tilgås)" (n=5; 7 pct. af N=68)
- "... forsøger at kontrollere rammerne for kondi (f.eks. hvem der må deltage/hvilken beklædning der er tilladt/hvilken musik der må høres)" (n=4; 6 pct. af N=68)
- "... forsøger at kontrollere rammerne for fællesarealer (f.eks. hvordan de skal indrettes/hvad der er tilladt der)" (n=3; 4 pct. af N=68)
- "... truer folk der ikke deler deres religiøse overbevisninger" (n=3; 4 pct. af N=68),

fordeler den angivne grad sig omkring medianobservationen, der falder i punktet 'i nogen grad'. Dette punkt kan dermed betegnes som disse fordelingers midtpunkt.

Blandt de 7 respondenter (10 pct. af N=68) adspurgte om, i hvilken grad de har de nødvendige kompetencer til at håndtere salafistisk orienterede indsatte/klienter, der "forsøger at begrænse andres ret til at vælge religiøs overbevisning", fordeler den angivne grad sig omkring medianobservationen, der falder i punktet 'i mindre grad'. Dette punkt kan dermed betegnes som fordelings midtpunkt.

Følgende kan dermed siges på baggrund af ovenstående gennemgang af tabel 14: De adspurgte respondentes angivne grad af at have de nødvendige kompetencer (besiddelse af nødvendig viden og kvalifikationer) til at håndtere salafistisk orienterede indsatte/klienters adfærd varierer på tværs af de 20 former for adfærd på skalaen fra 'slet ikke' til 'i meget høj grad' med fordelingernes midtpunkt værende imellem 'i høj grad' og 'i meget høj grad' (1 af 20), 'i høj grad' (3 af 20), imellem 'i nogen grad' og 'i høj grad' (2 af 20), 'i nogen grad' (13 af 20) eller 'i mindre grad' (1 af 20).

Bemærk dog følgende: Hvert spørgsmål er et opfølgende spørgsmål stillet til respondenter, der angav at have arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede indsatte/klienter, der har udvist adfærd. Det betyder, at hvilke respondenter, der har besvaret hvert spørgsmål, derfor varierer. Dette besværliggør sammenligning af fordelingerne på tværs af spørgsmålene. Det betyder også, at få respondenter, varierende mellem 9 og 2 (13-3 pct. af N=68), har besvaret hvert spørgsmål. Det betyder, at placeringen af fordelingernes midtpunkt ofte er sensitiv (forstået som at en observation mere, en observation mindre eller en ændret observation ville kunne rykke på placeringen).

Dette underafsnit har omhandlet respondenternes arbejdsrelaterede personlige erfaringer med salafistisk orienterede indsatte/klienter inden for de seneste to år.

Salafistisk orienterede indsatte/klienter er noget, som et mindretal af respondenterne angiver at have erfaret personligt i forbindelse med deres arbejde. Respondenterne i dette mindretal angiver at varetage deres arbejde i et 'lukket fængsel', i en 'arrest', på et 'områdekantor' eller i en 'KiF'-afdeling. Ingen af respondenterne i dette mindretal angiver at varetage deres arbejde i en 'pension', i et 'udlændingecenter' eller i et 'åbent fængsel'. Dette mindretal er stillet opfølgende spørgsmål om deres arbejdsrelaterede personlige erfaringer med salafistisk orienterede indsatte/klienter.

Af dette mindretal angiver flest respondenter at have mødt salafistisk orienterede indsatte/klienter på 'ugentlig basis' eller 'årlig basis', et flertal af angiver at have mødt '1-10' salafistisk orienterede indsatte/klienter, og et flertal angiver at have arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede indsatte/klienter, der er tilknyttet en bande. Disse respondentes vurdering af, hvor meget arbejdsopgaver, der har

involveret salafistisk orienterede indsatte/klienter, har fyldt i forbindelse med deres arbejde, varierer omkring fordelings midtpunkt faldende midt i mellem 'særdeles lidt' og 'særdeles meget', men med den laveste observation tættere på 'særdeles lidt' end den højeste observation er på 'særdeles meget'.

På baggrund af litteraturen om salafisme og sparring med Kriminalforsorgen er identificeret 26 former for adfærd. Respondenterne i dette mindretal har forholdt sig til enten 19 eller 20 af disse alt efter i hvilken institutionstype under Kriminalforsorgen, de angiver at varetage deres arbejde. Af dette mindretal angiver respondenterne at have arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede indsatte/klienter, der har udvist mellem 3 og 20 former for adfærd identificeret på baggrund af litteraturen om salafisme. Medianobservationen er 10, som dermed kan betegnes som fordelings midtpunkt. Antallet af respondenter, som angiver at have arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede indsatte/klienter, der har udvist adfærden, varierer på tværs af de identificerede former for adfærd mellem 9 og 0 (6 af 26).

Hver respondent er stillet opfølgende spørgsmål om de former for adfærd, respondenterne angiver at have arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede indsatte/klienter, der har udvist. Der er stillet opfølgende spørgsmål om 20 ud af 26 former for adfærd.

De adspurgte respondenters angivne grad af at have opfattet salafistisk orienterede indsatte/klienters adfærd som en udfordring (forbundet med negative konsekvenser for den involverede indsatte/klient selv, andre indsatte/klienter eller samfundet) varierer på tværs af de 20 former for adfærd på skalaen fra 'slet ikke' til 'i meget høj grad' med fordelingernes midtpunkt værende 'i høj grad' (1 af 20), imellem 'i høj grad' og 'i nogen grad' (1 af 20), 'i nogen grad' (16 af 20), imellem 'i mindre grad' og 'i nogen grad' (1 af 20) eller 'i mindre grad' (1 af 20).

De adspurgte respondenters angivne grad af at have de nødvendige værktøjer (rammer eller ressourcer til rådighed for at foretage handling) til at håndtere salafistisk orienterede indsatte/klienters adfærd varierer på tværs af de 20 former for adfærd på skalaen fra 'slet ikke' til 'i meget høj grad' med fordelingernes midtpunkt værende imellem 'i høj grad' og 'i meget høj grad' (2 af 20), 'i høj grad' (3 af 20), imellem 'i nogen grad' og 'i høj grad' (3 af 20), 'i nogen grad' (5 af 20), imellem 'i mindre grad' og 'i nogen grad' (4 af 20) eller 'i mindre grad' (3 af 20).

De adspurgte respondenters angivne grad af at have de nødvendige kompetencer (besiddelse af nødvendig viden og kvalifikationer) til at håndtere salafistisk orienterede indsatte/klienters adfærd varierer på tværs af de 20 former for adfærd på skalaen fra 'slet ikke' til 'i meget høj grad' med fordelingernes midtpunkt værende imellem 'i høj grad' og 'i meget høj grad' (1 af 20), 'i høj grad' (3 af 20), imellem 'i nogen grad' og 'i høj grad' (2 af 20), 'i nogen grad' (13 af 20) eller 'i mindre grad' (1 af 20).

Hvad respondenternes fordeling på disse spørgsmål viser om fordelingen i populationen, er usikkert. Som nævnt i underafsnit 8.4.2 er spørgeskemaet udsendt til hele populationen bestående af 121 ressourcepersoner. Udsnittets repræsentativitet afhænger dermed af, hvorvidt der er systematiske forskelle mellem de 68 respondenter, der har fuldført spørgeskemaet, og de resterende 53 ressourcepersoner i populationen. Hvorvidt det er tilfældet, vides ikke. Dog udgør antallet af respondenter, som til hvert spørgsmål angiver hver svarmulighed, en nedre grænse for det tilsvarende antal i populationen, fordi respondenterne tilhører populationen, selvom de ikke nødvendigvis er repræsentativ for den.

8.6 Konklusion

Dette kapitel indgår som delelement i en større undersøgelse af erfaringer med udfordringer, som udspringer af salafisme og salafistisk-jihadisme i Danmark foretaget på oplæg af Udlændige- og Integrationsministeriet. Formålet med kapitlet er at undersøge erfaringer med udfordringer, som udspringer af salafisme og salafistisk orienterede indsatte/klienter blandt Kriminalforsorgens ressourcepersoner, der varetager deres arbejde i Kriminalforsorgens egne institutioner (arrestere, KiF-afdelinger, lukkede fængsler, områdekontorer, pensioner, udlændingecenter og åbne fængsler). Til dette formål har kapitlets forfattere tilpasset et elektronisk spørgeskema oprindeligt udarbejdet i forbindelse med en tilsvarende undersøgelse blandt aktører tilknyttet SSP-samarbejdet, kommunale integrationsindsatser og/eller kommunale infohuse (Kamper & Lindekilde 2020).

Kriminalforsorgen har haft ansvaret for at distribuere spørgeskemalinket. Spørgeskemalinket er udsendt til hele populationen bestående af 121 ressourcepersoner. Populationen udgør dermed undersøgelsens kontaktgrundlag. I perioden 21/10-2020 til 17/11-2020 blev indsamlet 68 fulde besvarelser. Undersøgelsen opnåede en svarprocent på 56 procent. Udsnittets repræsentativitet afhænger af, hvorvidt der er systematiske forskelle mellem de 68 respondenter, der har fuldført spørgeskemaet, og de resterende 53 ressourcepersoner i populationen. Hvorvidt det er tilfældet, vides ikke.

Respondenternes angivne baggrundsinformationer kan opsummeres på følgende måde:

Respondenterne angiver at varetage deres arbejde på tværs af kriminalforsorgsområder og institutionstyper under Kriminalforsorgen.

Respondenternes angivne kendskab til og forståelse af salafisme kan opsummeres på følgende måde:

Alle respondenter på nær en angiver at have hørt betegnelsen salafisme. Langt størstedelen angiver at have hørt betegnelsen 'i forbindelse med [deres] arbejde' (her flest i forbindelse med 'arabisk sprog- og kulturforståelseskursus' og 'grunduddannelse som ressourceperson', men også 'information fra Enheden mod Radikalisering og Voldelig Ekstremisme i direktoratet' og 'årsmøde' kan fremhæves), og lidt under halvdelen angiver at have hørt betegnelsen 'i [deres] fritid' (her flest i forbindelse med 'tv-nyheder', men også 'avis' kan fremhæves).

Respondenternes angivne grad af at forstå, hvad salafisme betyder, fordeler sig over hele skalaen fra 'slet ikke' til 'i meget høj grad' med 'i nogen grad' som fordelingsmidtpunkt. Udsagnet formuleret med afsæt i den tekniske betydning af salafisme fremstår, som det af de tre udsagn, respondenterne i højest grad angiver, stemmer overens med deres forståelse af salafisme. Det kan tolkes som en indikation på, at flest respondents forståelse af salafisme er tættere på betegnelsens mere tekniske betydning end på de to stereotype misforståelser.

Respondenternes arbejdsrelaterede personlige erfaringer med salafistisk orienterede indsatte/klienter inden for de seneste to år kan opsummeres på følgende måde:

Salafistisk orienterede indsatte/klienter er noget, som et mindretal af respondenterne angiver at have erfaret personligt i forbindelse med deres arbejde. Respondenterne i dette mindretal angiver at varetage deres arbejde i et 'lukket fængsel', i en 'arrest', på et 'områdekantor' eller i en 'KiF'-afdeling. Ingen af respondenterne i dette mindretal angiver at varetage deres arbejde i en 'pension', i et 'udlændingecenter' eller i et 'åbent

fængsel'. Dette mindretal er stillet opfølgende spørgsmål om deres arbejdsrelaterede personlige erfaringer med salafistisk orienterede indsatte/klienter.

Af dette mindretal angiver flest respondenter at have mødt salafistisk orienterede indsatte/klienter på 'ugentlig basis' eller 'årlig basis', et flertal angiver at have mødt '1-10' salafistisk orienterede indsatte/klienter, og et flertal angiver at have arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede indsatte/klienter, der er tilknyttet en bande. Disse respondents vurdering af, hvor meget arbejdsopgaver, der har involveret salafistisk orienterede indsatte/klienter, har fyldt i forbindelse med deres arbejde, varierer omkring fordelings midtpunkt faldende midt i mellem 'særdeles lidt' og 'særdeles meget', men med den laveste observation tættere på 'særdeles lidt' end den højeste observation er på 'særdeles meget'.

På baggrund af litteraturen om salafisme og sparring med Kriminalforsorgen er identificeret 26 former for adfærd. Respondenterne i dette mindretal har forholdt sig til enten 19 eller 20 af disse alt efter i hvilken institutionstype under Kriminalforsorgen, de angiver at varetage deres arbejde. Af dette mindretal angiver respondenterne at have arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede indsatte/klienter, der har udvist mellem 3 og 20 former for adfærd identificeret på baggrund af litteraturen om salafisme. Medianobservationen er 10, som dermed kan betegnes som fordelings midtpunkt. Antallet af respondenter, som angiver at have arbejdsrelateret personlig erfaring med salafistisk orienterede indsatte/klienter, der har udvist adfærden, varierer på tværs af de identificerede former for adfærd mellem 9 og 0 (6 af 26).

Hver respondent er stillet opfølgende spørgsmål om de former for adfærd, som respondenterne angiver at have arbejdsrelateret personlig erfaring med, at salafistisk orienterede indsatte/klienter har udvist. Der er stillet opfølgende spørgsmål om 20 ud af 26 former for adfærd.

De adspurgte respondents angivne grad af at have opfattet salafistisk orienterede indsatte/klienters adfærd som en udfordring (forbundet med negative konsekvenser for den involverede indsatte/klient selv, andre indsatte/klienter eller samfundet) varierer på tværs af de 20 former for adfærd på skalaen fra 'slet ikke' til 'i meget høj grad' med fordelingernes midtpunkt værende 'i høj grad' (1 af 20), imellem 'i høj grad' og 'i nogen grad' (1 af 20), 'i nogen grad' (16 af 20), imellem 'i mindre grad' og 'i nogen grad' (1 af 20) eller 'i mindre grad' (1 af 20).

De adspurgte respondents angivne grad af at have de nødvendige værktøjer (rammer eller ressourcer til rådighed for at foretage handling) til at håndtere salafistisk orienterede indsatte/klienters adfærd varierer på tværs af de 20 former for adfærd på skalaen fra 'slet ikke' til 'i meget høj grad' med fordelingernes midtpunkt værende imellem 'i høj grad' og 'i meget høj grad' (2 af 20), 'i høj grad' (3 af 20), imellem 'i nogen grad' og 'i høj grad' (3 af 20), 'i nogen grad' (5 af 20), imellem 'i mindre grad' og 'i nogen grad' (4 af 20) eller 'i mindre grad' (3 af 20).

De adspurgte respondents angivne grad af at have de nødvendige kompetencer (besiddelse af nødvendig viden og kvalifikationer) til at håndtere salafistisk orienterede indsatte/klienters adfærd varierer på tværs af de 20 former for adfærd på skalaen fra 'slet ikke' til 'i meget høj grad' med fordelingernes midtpunkt værende imellem 'i høj grad' og 'i meget høj grad' (1 af 20), 'i høj grad' (3 af 20), imellem 'i nogen grad' og 'i høj grad' (2 af 20), 'i nogen grad' (13 af 20) eller 'i mindre grad' (1 af 20).

Hvad respondenternes fordeling på disse spørgsmål viser om fordelingen i populationen, er usikkert. Som nævnt ovenfor er spørgeskemaet udsendt til hele populationen bestående af 121 ressourcepersoner. Udsnittets repræsentativitet afhænger dermed

KAPITEL 9

Danske moskéers erfaringer med udfordringer relateret til salafisme og jihadi-salafisme

Malik Larsen

Fuldmægtig ved Nationalt Center for Forebyggelse af Ekstremisme

9.1 Indledning

I den offentlige debat har spørgsmål om forholdet mellem moskéer og salafistiske miljøer i Danmark længe været diskuteret.³⁶¹ Diskussionerne har ofte kredset om i hvilket omfang, at bestemte problemstillinger, som blev associeret med salafisme eller jihadi-salafisme, også kunne siges at relatere sig til de bredere muslimske miljøer. Var der med andre ord i de pågældende diskussioner tale om afgrænsede eller snarere bredere fænomener og udfordringer? Da Nationalt Center for Forebyggelse af Ekstremisme i november 2019 afholdt en forskningskonference som startskuddet for undersøgelsen bag denne rapport, var forholdet mellem moskéer og salafistiske miljøer ligeledes på dagsordenen. Lene Kühle, professor MSO ved Aarhus Universitet, fortalte på konferencen blandt andet, at selvom forskere, journalister og jurister længe har været opmærksomme på forbindelsen mellem salafistiske eller jihadi-salafistiske personer på den ene side og en række moskéer på den anden, så ved vi fortsat ganske lidt om, hvordan moskéer oplever og forholder sig til de to emner.³⁶²

Ambitionen med dette kapitel er at bidrage med ny viden til disse åbne spørgsmål gennem interview med aktive personer i danske moskémiljøer. Den metodiske tilgang har som udgangspunkt været simpel: Kontakt en række personer med tilknytning til et struktureret udvalg af moskéer med det formål at spørge ind til deres eventuelle erfaringer med udfordringer relateret til salafisme og jihadi-salafisme. Kapitlet minder dermed i sit udsyn om rapportens andre kapitler om henholdsvis kommunernes, Kriminalforsorgens og politiets erfaringer.

Moskéernes erfaringer er interessante i denne sammenhæng af flere grunde, heriblandt fordi salafistisk aktivitet som oftest er rettet mod andre muslimer, og fordi studier har påpeget, at salafister opfatter moskéer som særligt attraktive steder at opholde sig generelt.³⁶³ Spørgsmålet om muslimers forståelser af ekstreme islamistiske miljøer har ofte sneget sig ind i forskning, som ellers havde et andet fokus,³⁶⁴ men der er ikke tidligere gennemført en struktureret og kvalitativ undersøgelse med det formål at afdække danske moskémiljøers potentielle erfaringer. Undersøgelsen antager således et eksplorativt udgangspunkt, hvor det gøres til et empirisk spørgsmål, hvorvidt moskéerne har sådanne erfaringer, samt om forskellige former for salafisme ifølge moskéerne medfører bestemte problematikker.

Kapitlet falder overordnet i tre dele. Første del indeholder en præsentation af den metodiske tilgang bag undersøgelsen, imens de efterfølgende to dele præsenterer undersøgelsens resultater angående moskémiljøernes erfaringer med henholdsvis salafisme og jihadi-salafisme. Der skelnes således i kapitlet skarpt imellem, hvorvidt der sympatiseres med vold som middel eller ej, imens yderligere kategorisering ikke spiller en rolle. Fokus er i stedet på de potentielle udfordringer, som moskémiljøerne identificerer i relation til henholdsvis salafisme og jihadi-salafisme.

Definitionen af henholdsvis salafisme og jihadi-salafisme følger som udgangspunkt de angivne i rapportens indledning, men det kan opsummeres, at salafisme forstås som en sunnimuslimsk reform- og vækkelsesbevægelse med historiske rødder hos blandt andre den religiøse reformist Muhammad ibn Abd al-Wahhab, som i 1700-tallet levede i det nuværende Saudi-Arabien.³⁶⁵ Af denne grund omtaler nogle muslimer også salafisme for 'wahhabisme'. Salafisme siges ofte at repræsentere en altomfattende livsstil, der gennem en tekstnær såvel som bogstavelig læsning af koranen og *hadith*-littera-

³⁶¹ Skjoldager 2009. Seidelin 2012. Sheikh 2015.

³⁶² Kühle 2020a.

³⁶³ Adraoui 2020, 81.

³⁶⁴ Johansen 2002. Schmidt 2007. Kühle & Larsen 2019.

³⁶⁵ Meijer 2013a, 4-5. Bangstad & Linge 2015, 11.

turen påstår at efterstræbe at imitere profeten og de første generationer af muslimer (på arabisk kendt som både *al-salaf al-salih* og *sahaba*) så tæt og på så mange livsområder som muligt.³⁶⁶ Den salafistiske troslære centrerer sig ligesom dens vokabular særligt om begreber som *tawhid* (monoteisme), *shirk* (afgudsdyrkelse), *bid'a* (religiøs innovation, der medfører synd) og *kuffar* (de vantro), der ofte anvendes i et opgør med megen af den akkumulerede fortolkningstradition, som flertallet af muslimer historisk har anerkendt som en del af islam.³⁶⁷

Ifølge nogle forskere deler jihadi-salafismen de samme karakteristika, men tilføjer desuden et voldeligt aspekt, idet man som minimum mener, at vold er et legitimt middel i jagten på bestemte politiske endemål.³⁶⁸ Nogle jihadi-salafister radikaliserer desuden forståelsen af vold yderligere, således at væbnet kamp i islams navn repræsenterer den ultimative gudstilbedelse og bliver en individuel, religiøs pligt på lige fod med for eksempel forretelsen af de fem daglige tidebønner og fasten i ramadanmåneden.³⁶⁹

Kapitlet viser overordnet, at der i de organiserede muslimske miljøer er en opfattelse af, at udfordringer relateret til både salafisme og jihadi-salafisme er af et begrænset omfang i Danmark. Desuagtet anerkender mange interviewpersoner, at der findes bestemte problemstillinger, som udgør potentielle udfordringer på forskellige niveauer, heriblandt segregering. Kapitlet illustrerer, at der indenfor de organiserede muslimske miljøer foregår mange af de samme diskussioner som i den bredere offentlighed, som eksempelvis hvornår salafisme bliver problematisk, og om den bredere salafisme fungerer som et sprængbræt til eller et værn imod den ekstremistiske jihadi-salafisme. Af undersøgelsen fremgår det, at salafisme indgår som en integreret del af bestemte dele af de danske moskémiljøer, men ikke alle, parallelt med at salafisme for flertallet af interviewpersonerne repræsenterer oppositionen i en intra-muslimsk kulturkamp. Det hentydes desuden, at 'problematiske salafisme' opleves som mindre iøjnefaldende end tidligere, samtidig med at en 'mere moderat og uproblematisk salafisme' fortsat vinder frem.

I forhold til jihadi-salafisme specifikt lå interviewpersonernes erfaringer med udfordringer typisk tre år eller længere tilbage, hvilket betød, at man i øjeblikket umiddelbart ikke oplevede sådanne. De mest markante udfordringer, herunder i form af trusler og vold, blev i denne forbindelse berettet om af shiamuslimske interviewpersoner. Interviewene peger desuden på, at mange moskéer på baggrund af de seneste års erfaringer med udrejse til krigen i Syrien er blevet markant mere opmærksomme på potentielle og konkrete konsekvenser ved et jihadi-salafistisk verdenssyn. Udviklingen beskrives i kapitlet som overgangen fra en form for passiv tolerance til aktiv afstandtagen overfor personer med jihadi-salafistiske sympatier, hvor moskéerne i stigende grad forsøger at kontrollere brugen af deres lokaler med henblik på at skærme moskégængere og særligt børn og unge fra uønskede påvirkninger eller rekruttering. Som konsekvens peger kapitlet på, at jihadi-salafistiske miljøer i dag forsøges udskilt fra de bredere muslimske miljøer og således befinder sig i en marginaliseret relation hertil.

Kapitlet afdækker ikke dynamikkerne i 'salafistiske moskéer', men i stedet de bredere moskémiljøers erfaringer med udfordringer relateret til henholdsvis salafisme og jihadi-salafisme. Emner som udenlandsk finansiering og påvirkning er heller ikke en del af undersøgelsen, ligesom dette kapitel ikke omhandler, hvordan salafistiske miljøer oplever eller bruger moskéerne.³⁷⁰

366 Meijer 2013a, 4.

367 Meijer 2013a, 4-5.

368 Wiktorowicz 2006, 208.

369 Maher 2016, 32.

370 For beskrivelser af udenlandsk finansiering af danske moskéer se for eksempel Kühle & Larsen 2019, 113-120 og Kühle 2020b.

9.2 Metodisk tilgang

Nærværende kapitel præsenterer resultaterne af en interviewundersøgelse, hvis empiriske hovedstamme består af semistrukturerede interview med 28 aktive og centrale personer i de danske moskémiljøer.³⁷¹ Blandt disse fungerer tolv interviewpersoner primært som imamer og/eller religiøse undervisere, ni som formænd/bestyrelsesmedlemmer eller en del af den administrative ledelse i en moské, mens tre er en del af aktive ungdomsorganisationer tilknyttet en moské. Derudover er der gennemført interview med fire personer, som ikke er tilknyttet en enkelt moské, men gennem en årrække har været aktive i og omkring forskellige moskémiljøer. Interviewene er gennemført mellem juli 2020 og januar 2021.

I det omfang det har været forsvarligt med henvisning til COVID-19-pandemien at gennemføre interviewene ansigt-til-ansigt, er dette blevet prioriteret. Interview med 15 personer er således blevet gennemført ved fysiske møder, mens interview med de resterende 13 personer er gennemført over telefon. Almindeligvis har interviewene varet mellem en time og halvanden time, og tæller tilsammen i alt over 40 timers koncentrerede samtaler. I nogle tilfælde er der gennemført flere separate samtaler med den samme person, da der senere viste sig at være anledning til opfølgning og uddybning af bestemte aspekter.

Af hensyn til emnets politiske karakter er interviewene gennemført under anonymitet og uden lydoptagelse for at bidrage til en mere naturlig og afslappet samtale. Der er derfor i stedet taget omfattende feltnoter undervejs i interviewene, som umiddelbart efter er blevet renskrevet.³⁷² De anvendte citater i kapitlet er således et produkt af disse detaljerede noter, som for at sikre korrekt gengivelse alle har været sendt til godkendelse hos interviewpersonerne.

Der er flere grunde til at inddrage perspektiver fra de muslimske miljøer i en undersøgelse som den, der ligger til grund for denne rapport. Den vægtigste er, at man vil kunne forvente, at danske muslimer er blandt de første, der møder salafistiske individer og grupperes aktiviteter, da sådanne som regel vil være målrettet andre muslimer. Salafismen udgør en minoritetsstrømning blandt også danske muslimer, og da den ofte beskyldes for at være kendetegnet ved en lav grad af tolerance overfor andre islamiske retninger, opfatter mange muslimer dem selv som værende i opposition til salafisme.³⁷³ Da moskéerne udgør den organisatoriske ryggrad i de muslimske miljøer – og ifølge nogle studier er et yndet sted for salafister at opholde sig³⁷⁴ – er de et oplagt sted at studere også i denne sammenhæng. Ved at tale med de majoritetsmuslimske miljøer er det muligt at få indblik i disses erfaringer med salafisme og jihadi-salafisme, samt i hvilken grad de har oplevet disse erfaringer som udtryk for bestemte udfordringer.

Med interviewundersøgelsens ønske om at indsamle erfaringer hos de bredere moskémiljøer opstår den første metodiske udfordring imidlertid, for hvem kan siges at repræsentere de mainstreammuslimske miljøer? Der findes ingen paraplyorganisationer eller samlende organer, der kan hævde at repræsentere de danske muslimer kollektivt.³⁷⁵ Danske muslimer har historisk og fortsat i dag langt hen ad vejen organiseret sig ad etniske linjer med udgangspunkt i de nationalstater, som de selv, deres forældre eller bedsteforældre har rødder i. Man kan således blandt danske muslimer med fordel tale om for eksempel de diasporatyrkiske, -arabiske, -somaliske og -pakistanske miljøer. Den med længder mest udbredte form for organisering indenfor hvert af disse etniske

371 Bryman 2012, 471.

372 Bryman 2012, 450-451.

373 Haykel 2013, 42, de Koning 2012, 17.

374 Adraoui 2020, 81.

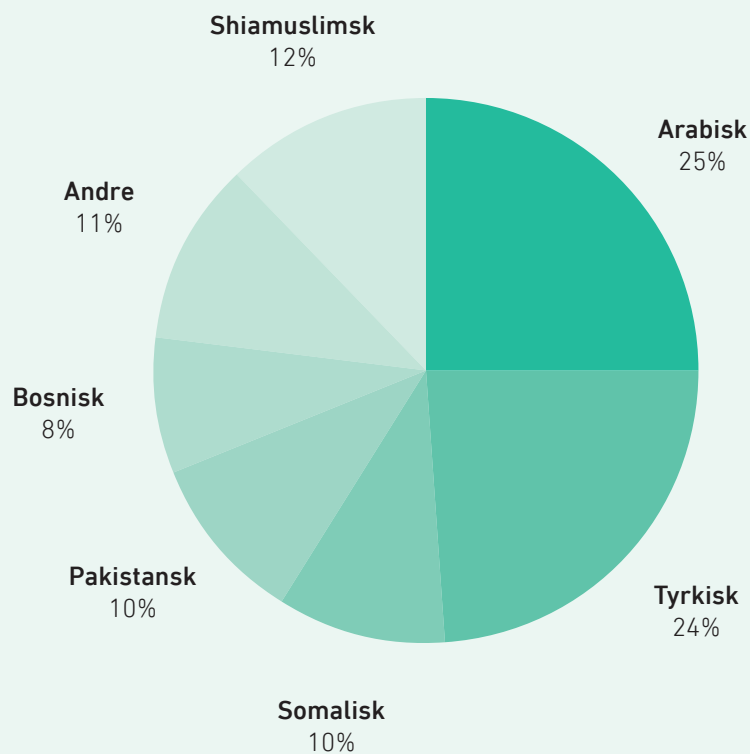
375 Kühle & Larsen 2019.

miljøer har været moskéer.³⁷⁶ Figur 1 illustrerer, hvor mange procent af Danmarks cirka 185 moskéer som knytter sig til de respektive etniske miljøer.

Figur 1.

Danmarks cirka 190 moskéer fordelt i forhold til deres etniske profil³⁷⁷

Alle miljøerne refererer til sunnimuslimske moskéer på nær den shiamuslimske kategori, der naturligvis ikke udgør en samlet etnisk gruppe, men i stedet dækker over moskéer med primært irakisk, pakistansk, afghansk eller iransk profil. 'Andre' dækker blandt andet over moskéer, hvis etniske profil adskiller dem fra de største etniske miljøer (for eksempel afghanske, albanske eller bengalske moskéer), samt moskéer, som er tilstrækkeligt multietniske i deres ledelse til, at de ikke kan siges at tilhøre et bestemt etnisk miljø.

³⁷⁶ En anden måde at tale om de samme forsamlinger af mennesker kunne være med udgangspunkt i kulturforeningerne. På trods af at kulturforeningerne formelt kan være organiseret uafhængigt af moskéerne, servicerer begge organisationsformer typisk det samme klientel af personer på samme adresse.

³⁷⁷ Estimatet på 190 moskéer hviler på egne informationer, som løbende er blevet ajourført siden sidste systematiske moskékortlægning i 2017 (Kühle & Larsen 2017).

9.2.1 Hvordan er moskéerne blevet udvalgt?

Da der ikke tidligere er gennemført lignende undersøgelser, er interviewundersøgelsens udvælgelse af moskéer designet ud fra et eksplorativt princip. Det vil sige, at i stedet for at udvælge interviewpersoner ud fra potentielt tilfældige tidligere beskrivelser af bestemte moskéers relation til salafisme har undersøgelsen anlagt en struktureret udvælgelse af moskéer på baggrund af relativt objektive kriterier for at tilnærme sig et så repræsentativt udvalg af landet moskéers som muligt. En sådan tilgang er at foretrække, hvis man ønsker at undersøge danske moskéers generelle erfaringer med udfordringer relateret til salafisme og jihadi-salafisme samt søger et retvisende indtryk af det oplevede omfang af potentielle udfordringer. Iblandt de udvalgte moskéer findes der moskéer, som i offentligheden er blevet sat i forbindelse med salafisme, men i kraft af samplingens logik har de fleste ikke denne historik.

Da nogle af interviewpersonerne har tilknytning til flere moskéer, kan det være vanskeligt at afgøre hvor stor en andel af Danmarks cirka 190 moskéer, der indgår personer fra i undersøgelsen. Et konservativt bud vil lyde på 25 moskéer, hvormed der har været kontakt til personer med tilknytning til et sted imellem hver syvende og ottende moské i landet. For at tage højde for den store mangfoldighed, der findes i moskémiljøerne, har fremgangsmåden i udvælgelsen af konkrete moskéer taget hensyn til følgende tre kriterier: Etnisk profil, størrelse og geografisk placering.

For det første har det været tilstræbt at gennemføre interview med moskéer indenfor de seks største moskémiljøer – det vil sige fra det arabiske, tyrkiske, somaliske, pakistanske, bosniske og shiamuslimske miljø – samt udvalgte moskéer fra samlekategorien "Andre". Fra begyndelsen har det været efterstræbt, at antallet af interview med moskéer indenfor hver af de respektive etniske miljøer skulle være nogenlunde proportionelt med miljøets størrelse, sådan at der eksempelvis blev foretaget flere interview i det arabiske miljø end det bosniske. Dette kriterie er generelt opfyldt.

Figur 2.
Antal henholdsvis tilstræbte og gennemførte interview relativt til de forskellige moskémiljøer

Etniske miljøer	Tilstræbte interview	Gennemførte interview ³⁷⁸
Arabisk	5-7	6
Tyrkisk	5-7	4
Somalisk	2-3	2
Pakistansk	2-3	4
Bosnisk	2-3	2
Andre	2-4	7
Shiamuslimsk	2-3	3
I alt	20-30	28

For det andet har det været tilstræbt at gennemføre interview blandt de største moskénetværk eller enkeltmoskéer indenfor de enkelte miljøer. Tilstedeværelsen af moskénetværk er primært relevant i det tyrkiske moskémiljø, men både her og i forhold til de andre etniske miljøer har størrelsen af en moské været bestemt ud fra antallet af bedende ved moskéernes ugentlige højdepunkt, fredagsbønnen.³⁷⁹ Dette kriterie er ligeledes gennemgående opfyldt.

³⁷⁸ De fire interview med personer uden tilknytning til en bestemt moské er fordelt i forhold til de etniske miljøer, som personerne indgår i. Det drejer sig om én i det arabiske miljø og tre i samlekategorien "Andre", da sidstnævnte tre kommer i flere forskellige etniske miljøer.

³⁷⁹ Sådanne tal kendes fra moskékortlægningen bag bogen *Danmarks moskéer* (Kühle & Larsen 2019).

For det tredje har det været tilstræbt, at der indenfor hvert miljø såvel som overordnet er moskéer repræsenteret fra både Sjælland (12), Jylland (9) og Fyn (7) og i et vist omfang også fra byer af forskellig størrelse. Dette kriterie er ligesom de to forudgående opfyldt tilfredsstillende, om end moskéer fra landets tre største byer (København, Aarhus og Odense) fylder mest.³⁸⁰ Derudover er enkelte teologiske minoritetsmiljøer udvalgt, da man på forhånd kunne forestille sig, at disse eventuelt kunne have været genstand for negativ opmærksomhed fra intolerante salafistiske grupper. Ved siden af de tre kriterier har udvælgelsen også været styret af tilgængelighed, idet enkelte potentielle interviewpersoner ikke ønskede eller havde mulighed for at bidrage.

9.2.2 Hvad blev der spurgt ind til?

Alle interview har været ledet af en semistruktureret interviewguide, men har samtidig adskilt sig fra hinanden, idet erfaringerne var meget forskellige fra interviewperson til interviewperson. Interviewene har således som oftest primært været styret af interviewguiden i interviewets begyndelse, mens samtalen undervejs blev mere specifik i takt med, at det blev tydeligt hvilke temaer, der var naturlige for interviewpersonen at adressere. Interviewene er dog altid begyndt med en indkredsning af, hvad interviewpersonen forbandt med begreberne salafisme og jihadi-salafisme for at sikre en fælles forståelse af, hvad der taltes om. Senere blev der spurgt ind til konkrete erfaringer, samt hvorvidt disse erfaringer af interviewpersonen blev anset for at medføre udfordringer for den salafistiske person selv, andre omkring denne, moskéen eller det danske samfund generelt.

De vigtigste og gennemgående spørgsmål var i relation til temaer som segregering fra det omkringliggende samfund, glidebaneprocesser mod ekstremisme og negativ social kontrol, som alle er problemstillinger, der tidligere er blevet relateret til salafisme i varierende omfang. Derefter blev der spurgt ind til, hvordan den pågældende moské havde forholdt sig eller havde reageret på dens konkrete erfaringer, herunder om den havde ændret tilgang gennem årene.

Det har af gode grunde typisk ikke været muligt at verificere gennem andre kilder, hvorvidt omtalte erfaringer reelt omhandlede personer med salafistiske eller jihadi-salafistiske sympatier – eller altid klart, om der var tale om den ene eller den anden type salafisme. Interviewenes indledende begrebsafklaringer har dog medvirket til en sandsynliggørelse af, at delte erfaringer rent faktisk omhandlede rapportens fokusområde. Den efterfølgende analyse af interviewene har dels været styret af et fokus på de gennemgående temaer beskrevet ovenfor og dels af andre temaer, som stod stærkest frem i interviewene samtidig med at have en relevans i forhold til rapportens overordnede sigte.

9.2.3 Refleksioner over forskerposition

Siden 2016 har denne forfatter gennemført mere end et par hundrede interview i regi af danske moskémiljøer – ikke mindst i forbindelse med en kortlægning af moskéer i Danmark gennemført sammen med professor MSO Lene Kühle gennem 2017.³⁸¹ Den kontinuerlige kontakt til en lang række centrale personer i de danske moskéer har resulteret i et overblik over miljøerne såvel som en tillidsfuld relation mellem forsker og en række informanter. Det er således vurderingen, at den i forvejen etablerede tillid har været positivt bidragende til, at undersøgelsen er lykkedes med at gennemføre interview så bredt i moskémiljøerne samt har bidraget til en mere afslappet og ærlig atmosfære omkring diskussionen af et negativt ladet emne, som har været genstand for

380 Fordelingen er ikke et problem i forhold til jihadi-salafisme, da man i den nyeste trusselvurdering fra Center for Terroranalyse kan læse, at ekstreme islamistiske miljøer særligt findes i disse byer, selvom sociale medier gør spredningen geografisk større (Center for Terroranalyse 2021, 22).

381 Kühle & Larsen 2017; Kühle & Larsen 2019.

stort politisk fokus. Valget om at fastholde informanternes anonymitet har formodentlig generelt bidraget til samme, selvom flere informanter gav udtryk for, at anonymitet ikke var en forudsætning for deres deltagelse.

Interview som metode har haft den fordel, at der gennem mødet med interviewpersonerne har været mulighed for at danne sig et helhedsindtryk af og omkring samtalerne og i tillæg kunne stille uddybende og kritiske opfølgningsspørgsmål.³⁸² Omvendt er det naturligvis vigtigt at være bevidst om omstændighederne rundt om interviewene, hvor denne forfatter ikke blot har mødt informanterne som forsker denne gang, men også som embedsmand ansat under Udlændinge- og Integrationsministeriet i et center, der arbejder med forebyggelse af forskellige former for ekstremisme. I kraft af det forudgående kendskab til flertallet af informanterne er det dog ikke indtrykket, at dobbeltrollen har påvirket samtalerne generelt eller gjort dem anderledes end tidligere interview med samme personer. Alligevel er den nye dobbeltrolle en potentiel svaghed ved undersøgelsen, ligesom det ikke kan afvises, at nogle informanter kan have ønsket at nedtone bestemte problemstillinger på grund af temaernes politiske og i visse tilfælde endda strafferetlige karakter.

9.2.4 Komplementære metoder til analyse af interviewene

Ved siden af interview i moskémiljøerne i forbindelse med forskellige forskningsprojekter har denne forfatter løbende gennem en årrække fulgt med i udviklinger og aktiviteter i de danske muslimske miljøer og moskéer, som disse er blevet lagt frem online, primært på Facebook. På baggrund af et overblik over begge dele har det været muligt at gennemføre et mere målrettet digitalt feltarbejde med fokus på salafistiske grupperinger og prædikanters aktiviteter i danske moskéer.³⁸³ Det digitale feltarbejde har fungeret som en refleksiv klangbund for interviewundersøgelsen i moskéerne og en komplementær kilde til informationer.

Ved at følge omkring ti af de mest toneangivende salafistiske grupper og prædikanter, som var/er aktive online mellem 2017 og 2021, har det været muligt at danne sig et indtryk af deres kontakt med bestemte moskéer. Med 'mest toneangivende' menes flest følgere samt højeste aktivitetsniveau online. De pågældende grupperinger og prædikanter er blevet klassificeret som salafistiske på baggrund af selvscenesættelse, heriblandt positionsangivelser, som for eksempel at man benytter sig af primærkilderne 'koranen og sunnah fortolket igennem *sahabas* forståelse' samt brugen af et klassisk, salafistisk vokabular med et udpræget fokus på begreber som *tawhid* (monoteisme), *shirk* (afgudsdyrkelse), *bid'a* (religiøs innovation) og *kuffar* (vantro).³⁸⁴

Udover denne identifikation har det ikke været muligt gennem det digitale feltarbejde at klassificere yderligere, herunder skelne grupper med jihadi-salafistiske sympatier fra grupper uden sådanne. Baggrunden for dette er, at grupper med jihadi-salafistiske sympatier i dag sjældent lægger dette åbent frem i deres udadvendte kommunikation. I Center for Terroranalyse (CTA) risikovurdering fra 2021 pointeres det således blandt andet, at "Der hersker en betydelig grad af sikkerhedsbevidsthed i danske militant islamistiske grupper. Billigelse af volds- og terrorhandlinger eller opbakning til fx IS [Islamisk Stat] og AQ [al-Qaeda] sker som regel i mere lukkede forsamlinger eller indirekte gennem brug af indforståede referencer".³⁸⁵ Denne udfordring i forhold til at

382 Bryman 2012, 470.

383 Der har alene været tale om offentlige og åbne Facebookgrupper.

384 Lignende karakteristika har været brugt i studiet af salafistiske grupper i Norge (Linge & Bangstad 2020, 26-27).

385 Center for Terroranalyse 2021, 22. 'Militant islamisme' er det begreb, som Center for Terroranalyse benytter om personer med sympati for religiøst motiveret anvendelse af vold eller støtte til terrororganisationer som Islamisk Stat. Jeg bruger i denne sammenhæng begrebet synonymt med begrebet jihadi-salafisme, selvom militant islamisme kan forstås bredere.

bestemme bagvedliggende og reelle positioner gælder bredt set for onlinestudier af dette felt.³⁸⁶

Det er af disse grunde sandsynligt, at der i forbindelse med bestemte af de salafistiske grupper og aktiviteter, som beskrives i det følgende, også deltager personer med sympati for jihadi-salafisme. Dybden og indholdet af kontakten mellem moské og gruppe/prædikant lader sig ligeledes svært afkode alene ved digitalt feltarbejde, da moskéens opfattelse af eller konkrete kendskab til de salafistiske grupperinger eller prædikanter i de fleste tilfælde forbliver ukendt. Det digitale feltarbejde har dog bidraget med et indblik i salafistiske grupper og prædikanters aktiviteter i bestemte moskéer samt muligheden for at kunne spørge konkret ind til bestemte moskéers oplevelse af bestemte grupper, som jeg var blevet opmærksom på online. Det digitale feltarbejde har desuden kunnet bruges i et trianguleringsøjemed, hvor informationer frembragt i såvel interviewene som det digitale feltarbejde har kunnet fremstå mere plausibelt, såfremt begge dele pegede i samme retning.

På baggrund af den beskrevne metode har det været muligt at identificere omkring 40 moskéer, som indenfor de sidste cirka fem år har haft fysisk og 'officielt' besøg af mindst én af de observerede salafistiske grupperinger eller prædikanter. Blandt disse cirka 40 moskéer er omfanget af kontakt dog meget svigende: Fra et enkelt besøg bestående af enten fredagsprædiken, undervisning eller et socialt arrangement i den ene ende af spektret til fast tilknytning gennem moskéledelse og ugentlige arrangementer i den anden ende.

Det er blandt andet af disse grunde nødvendigt at skelne mellem forskellige typer af forbindelser mellem moskéer og salafisme, hvilket Figur 3 har til formål at bidrage med en rammeforståelse af.³⁸⁷

386 Lignende betragtninger fremsættes blandt andet i Jacobsen 2022 og Hamming 2022.

387 Den første version af typologien blev publiceret i Kühle 2020a og er senere blevet udbygget til sin nuværende form i Larsen & Kühle 2022 (udgivelse undervejs).

Figur 3.
Typologi over relationer mellem moskéer og salafisme

Stærk relation	1	Moské som eksplicit profilerer sig som et salafistisk sted, ligesom brugernes fællesskab bygger på denne udtalt salafistiske profil
	2	Moské med en implicit salafistisk profil, idet størstedelen af moskéens ledelse (primære prædikanter, formand og/eller flertallet af bestyrelsesmedlemmerne) kan identificeres som salafistiske, selvom moskéen også benyttes af personer med andre orienteringer
Nogen relation	3	Moské uden en salafistisk profil, men hvor salafistiske prædikanter, bestyrelsesmedlemmer eller aktiviteter indgår som en integreret del af moskéens liv på lige fod med andre orienteringer, dog uden dermed at tegne moskéens profil selvstændigt
	4	Moské uden en salafistisk profil, men som mere eller mindre ubevidst lægger lokaler til salafistiske aktiviteter. Der kan for eksempel være tale om små, selvbestaltede studiegrupper udenom moskéledelsens kendskab
Ingen relation	5	Moské uden salafistiske prædikanter, bestyrelsesmedlemmer eller aktiviteter, og som heller ikke i praksis forholder sig til salafisme
	6	Moské uden salafistiske prædikanter, bestyrelsesmedlemmer eller aktiviteter, men som profilerer sig som eksplicit i opposition til salafisme

Typologien fokuserer på graden af organisatorisk tilknytning, hvor en moské overordnet enten kan have en *stærk relation* til salafisme ved som sådan at have en salafistisk profil (type 1 og 2), have *nogen relation* til salafisme ved, at salafistiske aktiviteter i samspil med andre tilgange indgår som en del af moskélivet (type 3 og 4), eller have *ingen relation* til salafistiske aktiviteter (type 5 og 6). På baggrund af typologiens logik giver det kun mening at tale om decideret salafistiske moskéer i relation til type 1 og 2, imens type 3 og 4 kan siges i forskelligt omfang at være delvist influeret af salafisme.

Selvom salafisme som begreb også bruges blandt muslimer, tager modellen udgangspunkt i en ekstern analytisk vurdering af i hvilken grad, der kan siges at være en forbindelse til salafisme ud fra en given definition af denne – i dette tilfælde på baggrund af definitionen fra kapitlets indledning. Til denne vurdering kan man blandt andet inddrage viden om imamers og moskébestyrelsesers teologiske positioner, tilstedeværelsen af salafistiske grupperinger eller brugen af salafistiske prædikanter fra ind- og udland, indholdet i prædikener og undervisning, brugen af et salafistisk vokabular og begreber og (online) kommunikation udadtil. Det skal dog siges, at forskellen mellem type 1 og 2 i et vist omfang hviler på selvidentifikation, da type 1 kendetegnes ved en eksplicit profilering som et salafistisk fællesskab. Det er dog svært at forestille sig, at sådanne steder ikke også ville leve op til en gængs analytisk definition af salafisme.

Som det markeres med tal og farver, er typologien tænkt som et spektrum, der i praksis muliggør, at moskéer kan placere sig et sted imellem to kategorier. Det kan således være en vanskelig opgave at placere konkrete moskéer, men en vurdering på baggrund af såvel det digitale feltarbejde, interviewundersøgelsen hos moskéerne, tidligere forskning og mediedækning vil indenfor typologiens logik lyde som følger: Ud af de cirka 40 identificerede moskéer, som indenfor de sidste cirka fem år har haft besøg af mindst én af de udvalgte salafistiske grupper eller prædikanter, vil 5-10 formodentligt kunne kategoriseres som havende en stærk relation til salafisme (type 1 og 2), imens de resterende 30-35 bedst beskrives som havende nogen relation (type 3 og 4).

Det er vanskeligt at sige hvor mange af landets resterende cirka 150 moskéer, der gennem inddragelse af andre former for information, vil kunne siges at have en relation til salafisme. På baggrund af denne metode fremstår de dog umiddelbart uden relation til salafisme, hvoraf man vil kunne forestille sig, at størstedelen ville falde under kategori 5, som ikke i praksis aktivt forholder sig til salafisme, fordi det ikke fremstår som en aktuell problemstilling for dem.

Det skal i denne sammenhæng understreges, at typologien – og benævnelsen af de cirka 40 moskéer – af åbenlyse årsager ikke har mulighed for at tage højde for de tilfælde, hvor salafistiske enkeltpersoner og mindre venskabsgrupper frekventerer en moské. Spørgsmålet er imidlertid i hvilket omfang, at sådanne tilfælde bør defineres som en relation mellem salafisme og den pågældende moské på et organisatorisk og kollektivt niveau.

De cirka 40 moskéer deler i øvrigt en række fællestræk. For det første udgøres de næsten udelukkende af arabiske og somaliske moskéer, mens der kun fremgår én tyrkisk moské og ingen pakistanske eller bosniske moskéer. Denne tendens i forhold til etnisk profil stemmer – som vi skal se senere – overens med indtrykkene fra interviewundersøgelsen, der også særligt relaterede salafisme til de arabiske og somaliske miljøer.

For det andet er der en geografisk tendens til, at jo stærkere en forbindelse til salafisme, der er tale om, jo oftere vil moskéen ligge i en af landets tre største byer, København, Aarhus og Odense. Det betyder samtidig, at den organisatoriske forbindelse til salafisme generelt svækkes i takt med, at byerne bliver mindre – selvom der også findes få, men meget markante modeksempler på dette. Det ser derudover overordnet ud til, at salafistiske aktiviteter findes i alle landsdele: Nordjylland, Midtjylland, Sønderjylland og Vestsjælland, men særligt i hovedstadsområdet, Øst- og Sydøstjylland og på Fyn. Vi ved, at i hvert fald jihadi-salafistiske grupperinger i Danmark har rivaliseret³⁸⁸ – en kappestrid, som er blevet beskrevet i stil med konkurrerende fodboldfans – mens det er mere uvist, om det samme har gjort sig gældende for de bredere salafistiske miljøer.³⁸⁹

Hvorvidt det skyldes konkurrence, samarbejde eller praktikaliteter, er uklart, men der synes at være en opdeling mellem hvilke grupperinger, der primært er aktive i moskéer henholdsvis i Jylland/på Fyn og på Sjælland – en dynamik, som man også finder hos ikke-salafistiske grupperinger i de bredere muslimske miljøer. Med et kernemiljø i Aarhus har én gruppe med henblik på at prædike, undervise og afholde sociale arrangementer flittigt besøgt moskéer i hele Jylland, på Fyn, enkelte steder på Sjælland samt en række af de største moskéer i København. En anden, men beslægtet gruppe har gennem en periode særligt været forankret på Fyn, men har ligeledes haft aktiviteter forskellige steder i Jylland og i København. Slutteligt har en prædikant tilknyttet en

388 Hamming 2022.

389 Intern rivalisering i salafistiske miljøer var for eksempel udbredt i Storbritannien i 1990'erne (Hamid 2016, 62).

tredje gruppe forbindelser til en række moskéer i særligt hovedstadsområdet samt gæstet forskellige steder på Vestsjælland og i Jylland. I nogle moskéer har forskellige grupper og prædikanter afholdt aktiviteter på skift, mens der i andre kun ser ud til at komme en enkelt.

Det kan i denne sammenhæng indskydes, at det digitale feltarbejde identificerede forbindelser mellem salafistiske miljøer i Danmark og svenske sydvestkystbyer som Gøteborg, Malmø og Landskrona, hvor danske prædikanter har besøgt og prædikeret i forskellige moskéer, som i Sverige er blevet sat i forbindelse med både salafisme og jihadi-salafisme.³⁹⁰ Danske salafistiske prædikanter har ligeledes prædikeret eller undervist i moskéer i en række byer i Tyskland og Norge.

Seks af de 25 moskéer, som interviewundersøgelsen har været i kontakt med personer fra, er desuden blandt de cirka 40 moskéer identificeret gennem det digitale feltarbejde. Det vurderes, at ud af disse 25 moskéer kan fem moskéer kategoriseres som type 3, fem moskéer som type 4, ti moskéer som type 5, og fem moskéer som type 6. Dermed er der ikke foretaget interview med personer fra 'salafistiske moskéer' (type 1 og 2), hvilket er et produkt af den valgte samplingsstrategi. Der var heller ingen af de interviewede personer, som identificerede deres eget moskéfællesskab som salafistisk. Sikkerhedsliggørelsen af diskussioner om salafisme spiller formodentligt en rolle i relation hertil, men derudover understreger dette faktum givetvis samtidig den overordnede pointe i typologien omkring, at moskéers forbindelse til salafisme sjældent kan siddestilles med foreninger med et gennemgående salafistisk fællesskab.

9.3 Tidligere forskning

Mens der tidligere har været studier af salafistiske miljøer i Danmark, hvor også deres forhold til eller brug af moskéer har været beskrevet i varieret omfang,³⁹¹ er der ikke tidligere publiceret dansk forskning, som omvendt tager sit afsæt i moskéernes erfaringer med salafistiske miljøer. Heller ikke bredere studier af danske moskéer har forholdt sig nævneværdigt til salafisme.³⁹² Desuden er mange studier omkring ti år eller ældre, hvilket gør dem svære at sammenligne med den aktuelle undersøgelse, da både moskéer og salafistiske miljøer har gennemgået markante udviklinger i den mellem-liggende periode.³⁹³ Der findes til gengæld flere opdaterede og til dels sammenlignelige studier fra eksempelvis Norge, hvorfor der i kapitlet vil være flere henvisninger hertil.

Dengang som nu har studier af salafisme generelt haft et stærkt fokus på den jihadi-salafistiske gren på bekostning af beskrivelser af bredere salafistiske miljøer og deres interaktion med andre muslimske miljøer. Selvom også dette kapitel er formet af et fokus på udfordringer, bidrager det samtidig til studiet af 'salafisme i kontekst'³⁹⁴ – det vil blandt andet sige, hvordan salafisme indgår eller ikke indgår i bredere muslimske sammenhænge lokalt. Kapitlets primære bidrag består dog i dets beskrivelser af, hvordan de brede muslimske miljøer oplever og forholder sig til såvel salafisme som jihadi-salafisme.

9.4 Moskéernes erfaringer med salafisme

Kapitlet vil herfra omhandle resultaterne fra den gennemførte interviewundersøgelse af moskéernes erfaringer med udfordringer relateret til salafisme og jihadi-salafisme.

390 Lignende iagttagelser er gjort i Ranstorp *et al.* 2018 og Vidino *et al.* 2010.

391 Jensen 2006. Hemmingsen 2010. Kühle & Lindekilde 2010. Jensen & Østergaard 2011.

392 Simonsen 1990. Kühle 2006. Kühle & Larsen 2019.

393 Mikkel Hjelts afhandling fra 2020 er en undtagelse (Hjelt 2020).

394 Belhaj 2020.

Først vil erfaringerne med salafisme blive præsenteret, dernæst erfaringer med jihadi-salafisme. På samme måde som der heller ikke indenfor forskningen findes konsensus om, hvad begrebet salafisme dækker over, kunne en sådan enighed ikke forudsættes blandt interviewpersonerne. Derfor begyndte alle interview med en afklaring af, hvad interviewpersonerne forbandt med ordet for at sikre, at begge parter af samtalen havde det samme fænomen i tankerne. Selvom forskellige forståelser kom til udtryk, og nogle interviewpersoner havde en bredere 'definition' end andre, var der alligevel stor enighed om, hvad salafisme dækker over.

9.4.1 Hvad forbandt moskéerne med begrebet 'salafisme'?

Adspurgt, hvad de forbandt med ordet, var der bred enighed om, at salafisme kan antage mange forskellige former, og at salafister derfor også i praksis kan være meget forskellige. Erkendelsen af en markant diversitet blandt dem, som enten identificerer sig som salafister eller kan udpeges som sådan af andre, har også været båret frem af forskere. Som en konsekvens af dette har nogle forskere for eksempel argumenteret for, at termer som 'salafisme' og 'jihadi-salafisme' helt bør afskaffes indenfor forskningen, da de i sig selv intet siger om politiske præferencer eller positioner i forhold til definerende konflikter.³⁹⁵

På trods af bevidstheden om en sådan diversitet blandt salafister var den gængse forståelse af salafisme blandt interviewpersonerne samtidig, at man hermed henviste til en gruppe af muslimer, der proklamerer at følge *al-salaf* og 'det stærkeste bevis' på tværs af de fire store sunnimuslimske lovskoler gennem et hypertextuelt fokus på koranen og hadith-litteraturen. Salafister blev beskrevet af mange som bogstavtro til en grad, hvor det skrevne ord bliver målet i sig selv frem for midlet til et bestemt ønskværdigt endemål. Salafister søger ifølge interviewene en 'oprindelig og ren islam', rensat for kulturelle påvirkninger og ønsker 'at leve som man gjorde på profetens tid' – en tanke som flere af interviewpersonerne latterliggjorde som ungdommelig naivitet, en umulighed eller direkte farlig. Salafister beskrives ofte i interviewene som værende imod og optagede af holdninger og adfærd, som de opfatter som *bid'a* (religiøs innovation) og *shirk* (afgudsdyrkelse), hvilket for eksempel kan vise sig ved deres aversion mod fejring af profetens fødselsdag, kaldet *mawlid al-nabi*.

Flere – men ikke alle – påpegede desuden, at salafister ofte kan kendes på deres udseende.³⁹⁶ Blandt sådanne visuelle markører blev langt skæg og ankelkorte bukser eller kjortler nævnt hyppigst, mens enkelte også nævnte camouflagetøj, 'fiskerveste' med brystlommer og hændernes placering under bøn. Interviewpersonerne lagde i deres beskrivelser vægt på forskellige aspekter af ovenstående, men delte overordnet samme forståelse af begrebet, der langt hen ad vejen stemmer overens med almindelige akademiske beskrivelser af fænomenet samt denne rapportes forståelse.³⁹⁷

I den akademiske litteratur har man i beskrivelsen af salafismens interne diversitet længe støttet sig til en teoretisk skelnen mellem apolitiske, politiske og militante salafister. Inden for denne tredeling forstås flertallet af salafister som apolitiske i den forstand, at de koncentrerer sig om religiøse emner og holder sig fra at diskutere politiske spørgsmål og realpolitiske konflikter.³⁹⁸ I kontrast skal politiske salafister dermed forstås som dem, der netop forholder sig til sådanne spørgsmål og konflikter. I Europa er den politiske salafisme typisk kendetegnet ved forskellige former for aktivisme, mens den i eksempelvis Egypten også har ledt til parlamentarisk partidannelse.³⁹⁹ Som

395 Hegghammer 2013, 249. Lahoud 2020, 55.

396 Linge & Bangstad 2020, 20. Adraoui 2020, xv.

397 For sådanne akademiske beskrivelser se for eksempel Wagemakers 2020, Linge & Bangstad 2020 og Vogt 2005.

398 Olsson 2020, 38. Linge & Bangstad 2020, 40-41.

399 Hamid 2016. Skovgaard-Petersen 2020, 18.

forskellige forskere dog har gjort opmærksom på, bygger skellet mellem apolitisk og politisk på en snæver forståelse af begrebet 'politisk', da man alene kvalificerer sig til sidstnævnte kategori gennem deltagelse i den politiske sfære. I forlængelse heraf påpeger de samme forskere, at en beslutning om at afstå fra at deltage i den politiske samfundsdebat i sig selv er en politisk handling, ligesom afstandtagen til demokrati og segregering fra ikke-salafister ligeledes kan forstås som politiske handlinger.⁴⁰⁰ Den tredje og sidste kategori af salafister, de militante salafister – i dette kapitel omtalt som jihadi-salafister – er formodentlig den type, som har modtaget størst politisk såvel som akademisk opmærksomhed, om end den kun repræsenteres af en lille minoritet blandt salafister. Kendetegnende for den militante salafisme er det, at den legitimerer vold som middel i kampen for bestemte politiske endemål.

Blandt interviewpersonerne i denne undersøgelse var den mest almindelige beskrivelse af danske salafister som apolitiske, idet opfattelsen var, at salafister primært interesserer sig for teologiske emner og dermed adskiller sig fra muslimske grupperinger som for eksempel Hizb ut-Tahrir, der af mange interviewpersoner ansås som primært optaget af politiske spørgsmål fremfor klassiske teologiske. Indenfor forskningen er det løbende blevet diskuteret, om Hizb ut-Tahrir skal betegnes som islamistisk eller (politisk) salafistisk.⁴⁰¹ Det er ikke en diskussion, som dette kapitel vil gå dybere ind i, men i forhold til interviewmaterialet kan det indskydes, at Hizb ut-Tahrir både var en gruppe, som interviewpersonerne selv bragte op – og som de dermed i et eller andet omfang associerede med emnet salafisme – og samtidig en gruppe, som blev opfattet som noget, der netop adskilte sig fra salafisme. Nogle interviewpersoner påpegede desuden, hvordan de samme enkeltpersoner over tid kunne veksle mellem tilhørsforhold til salafistiske grupperinger og Hizb ut-Tahrir.

Det var imidlertid ikke alle adspurgte, der delte samme opfattelse af, at salafister ikke er optaget af politiske spørgsmål, og andre beskrev således salafister som generelt mere aktivistiske end andre muslimer. For nogen var det i øvrigt afgørende, at man skelnede mellem politik i en dansk kontekst og i for eksempel arabisktalende lande, idet de anså salafister for relativt indifferente overfor førstnævnte, men meget optagede af spørgsmål og konflikter, som udspringer af sidstnævnte. Mere enighed finder vi imidlertid i forhold til omfanget af militante salafister, der beskrives som et absolut mindretal i de danske salafistiske miljøer. Erfaringer med denne type salafisme uddybes særskilt senere i kapitlet.

Der gik sjældent længe, før det blev tydeligt enten direkte eller indirekte, at flertallet af interviewpersonerne havde et overvejende negativt syn på salafisme – og desuden var af den opfattelse, at det samme gjorde sig gældende for størstedelen af danske muslimer. Enkelte forholdt sig neutralt til salafisme, mens nogle få associerede det med noget positivt, typisk fordi de selv i et eller andet omfang identificerede sig som salafistiske. Positive syn på salafisme omfattede desuden forskellige former for opfattelser af, at salafister 'dyrker islam på et højere niveau' end den gængse muslim.

Flertallet anså dog som sagt salafisme som noget grundlæggende konfliktskabende og beskrev dets tilgang til verden og andre mennesker med negativt ladede ord som firkantet, sort-hvidt, snæversynet, ufleksibelt, hårdt, strengt, utålmodigt, uintellektuelt, radikalt, ekstremt, farligt, intolerant, konfrontatorisk og virkelighedsfjernt. Det var ikke altid klart i hvilket omfang sådanne ord blev brugt om salafister eller jihadi-salafister, og det kan derfor ikke udelukkes, at nogle informanter primært har haft konnotationer i retningen af Islamisk Stat-sympatisører i forbindelse med sådanne beskrivelser. Uanset

400 Wiktorowicz 2006. Wagemakers 2009. Ranstorp 2019.

401 Ramadan 2004, 24-28. Sinclair 2012, 2. Hamid 2016, 33.

hvad anså ikke så få den bredere salafisme som en glidebane mod mere ekstreme holdninger og handlinger, som også flere af de ovenstående ord indikerer.⁴⁰² En interviewperson udtrykte dén holdning på følgende måde:

Det er den potentielle glidebane mellem forskellige former for salafisme, som skaber mange muslimers frygt for salafisme. Derfor kender jeg også en del, der ikke tør sende deres børn til almindelig koranundervisning i [en velkendt salafistisk moské]. Ikke fordi [den velkendte salafistiske moské] selv promoverer jihadisme, men fordi man er bange for, at deres tilgang til islam senere hen ad vejen kan føre til det.⁴⁰³

Andre gik endnu længere og gav udtryk for, at de mere eller mindre opfattede salafisme som synonymt med ekstremisme. I forlængelse af et sådant syn på salafisme veg enkelte sunnimuslimske interviewpersoner ikke tilbage fra at stemple salafister som vor tids *khawarijer*, hvilket henviser til en særligt udskældt muslimsk gruppe fra islams tidlige historie.⁴⁰⁴ Islams fjerde kalif og profetens svigersøn, Ali, erklærede krig mod khawarijerne på grund af deres påståede intolerance overfor og forfølgelse af andre muslimske grupper. En krig, som han selv senere omkom i ved et attentat i år 661.

Salafisters angivelige intolerance overfor anderledestænkende – om disse så enten er andre muslimer eller ikke-muslimer – var et tilbagevendende tema i interviewene, hvor det blandt andet blev sagt, at "salafister mener, at de har den sande version af islam, og at alle andre er vildfarne, hyklere, løgnere eller slet ikke muslimer"⁴⁰⁵ samt at "i deres opfattelse er man enten salafist, eller også er man slet ikke muslim".⁴⁰⁶ Den tilsyneladende udbredte modvilje mod salafisme kunne ifølge nogle interviewpersoner også komme til udtryk gennem latterliggørelse. En interviewperson fortalte i den anledning følgende:

Hvis en salafist for eksempel påpeger bestemte ting hos andre,⁴⁰⁷ vil mange bare glatte ud i situationen og grine, når vedkommende er gået igen. For salafisters praksis fremstår i manges øjne absurd, på grænsen til det grinagtige. Når almindelige muslimer derfor hører om salafister, der erklærer Tingbjerg for shariazone eller klipper nissehuer i stykker [i protest mod julen] eller kun lader deres børn lege med dukker uden hoved [fordi man mener, man ikke må afbillede mennesker], laver man vittigheder om det og trækker på smilebåndene.⁴⁰⁸

En anden interviewperson sagde smågrinende, at der i forhold til salafistiske personers holdninger og adfærd lå meget sketchmateriale og ventede på at blive udnyttet. Uanset om man fokuserer på negativt ladede beskrivelser, direkte afstandtagen eller ironisk distance, tegnede størstedelen af interviewpersonerne et billede af salafisme som noget eksternt i forhold til deres eget trossamfund og omgangskreds – og i en del tilfælde noget, som man positionerede sig i modsætning til. Salafisme indtog således for mange interviewpersoner en oppositionsrolle relativt til dem selv indenfor det, som andre forskere i en mellemøstlig kontekst har kaldt for en intra-muslimsk kulturkamp.⁴⁰⁹

402 Linge & Bangstad 2020, 29.

403 Interview 9.

404 Linge & Bangstad 2020, 79. Sandberg et al. 2018, 202. Linge 2016, 6.

405 Interview 6.

406 Interview 19.

407 Her henvises der til en adfærd, som af nogle muslimer omtales som *hisba*, hvilket refererer til religiøst motiverede irrettesættelser muslimer imellem (Olsson 2008; Meijer 2013a). Se mere om dette senere i kapitlet.

408 Interview 12.

409 Skovgaard-Petersen 2020, 14.

Samtidig var der til en vis grad bestemte forskelsmønstre i forhold til dette relativt til moskéernes etniske profil. Med undtagelse af en enkelt interviewperson, der forholdt sig neutral, gav alle interview med personer fra tyrkiske, pakistanske, bosniske og shia-muslimske moskéer udtryk for negative opfattelser. Blandt interview med arabiske og somaliske moskéer var meningene lidt mere delte, dog stadig med en overvægt af negative opfattelser.

9.4.2 Moskéernes erfaringer med salafisme

Når det kom til personlige erfaringer med salafisme, var der ligeledes til en vis grad forskelle mellem de forskellige etniske miljøer. Imens erfaringer med salafisme var relativt sjældne blandt de tyrkiske, pakistanske og bosniske moskéer, havde personer fra de arabiske og somaliske moskémiljøer generelt flere. På tværs af de etniske miljøer forbandt man da også almindeligvis salafisme med det arabiske miljø i Danmark, arabiske lande og det arabiske sprog ligesom nogle også forbandt det med det somaliske miljø i Danmark samt etnisk danske konvertitter. Flere interviewpersoner fra de pakistanske og bosniske moskémiljøer forklarede således også, hvordan personer med rødder i disse miljøer i en del tilfælde ville søge over i de arabiske moskéer, hvis de med tiden udviklede en salafistisk orientering.

Denne historie om salafistisk migration fra de andre etniske moskémiljøer til det arabiske moskémiljø blev både forklaret med henvisning til teologiske og organisatoriske bevæggrunde. For det første ville mange salafistisk orienterede personer have religiøse kvaler ved at indgå i sammenhænge, hvor man i deres øjne praktiserer en (kulturelt) forurenede form for islam. Det bedste eksempel var den årlige fejring af profetens fødselsdag, som er almindelig i både tyrkiske og pakistanske moskéer, men der kan i det daglige også være tale om de for salafister ildesete sufistiske aktiviteter. Disse praksisser vil almindeligvis være mindre til stede i arabiske moskéer, uanset om disse måtte være salafistisk orienterede eller ej – og decideret sufiorienterede arabiske moskéer som dem, der er tilknyttet Ahbash-netværket, er organisatorisk adskilt fra det bredere arabiske moskémiljø.⁴¹⁰

Organisatorisk, forklarede flere interviewpersoner, vil salafister også have det svært i flertallet af tyrkiske, pakistanske og bosniske moskéer, da deres muligheder for indflydelse på den teologiske linje og generelle aktiviteter vil være meget begrænsede. En forklaring på dette kan være, at det nationale og kulturelle fællesskab fylder meget i netop disse moskéer, mens salafismen som udgangspunkt forsøger at tale fra et globalt og universelt perspektiv, der søger en overskridelse af sådanne partikulære udtryk. Også derfor vil et naturligt valg for aktive salafister være at lægge sine kræfter i en anden sammenhæng.

Ovenstående skal imidlertid ikke sidestilles med, at salafistisk orienterede individer slet ikke frekventerer sådanne moskéer. Ingen af interviewpersonerne gav udtryk for, at de afviser enkeltpersoner i deres moské. Flere forklarede derimod eksplicit, at alle muslimer er velkomne til at forrette deres religiøse forpligtelser – eksempelvis de daglige tidebønner – imens eventuelle begrænsninger af salafistisk tilstedeværelse først ville blive aktuelle, hvis der var risiko for uønsket påvirkning af moskéens linje, aktiviteter og andre moskégængere.

Lidt anderledes så det ud til at forholde sig i de arabiske og somaliske moskémiljøer. Her beskrev flere interviewpersoner – alle selv en del af det arabiske eller somaliske miljø – en situation, hvor salafistiske personer indgik som en integreret del af moskéerne, både

410 Ahbash er en sufi-orienteret transnational bevægelse med rødder i Libanon, som blandt andet er karakteriseret ved sin udtalte kritik af salafisme. I Danmark har mindst to moskéer tilknytning til Ahbash (Kühle & Larsen 2019, 224).

blandt imamer, bestyrelsesmedlemmer, aktivitetsansvarlige og menige moskégængere. Omfanget af salafistisk orienterede personer varierer naturligvis fra moské til moské, og ifølge de førnævnte interviewpersoner er tilstedeværelsen ikke nødvendigvis lig med indflydelse. Salafister indgår som sådan blot som én position blandt mange andre i de diverse foreninger, som moskéerne ofte udgør i en situation, hvor de servicerer en mange-facetteret muslimsk population i et givent lokalområde.

Det er sandsynligvis en overdrivelse at sige, at der indgår salafistisk orienterede personer i ledelsen af alle arabiske og somaliske moskéer i Danmark, som en interviewperson fra det arabiske moskémiljø formulerede det, men påstanden tjener som eksempel til pointen om, at salafisme i bestemte kredse indgår som en integreret del af moskélivet på lige fod med andre tilgange (type 3 i den tidligere Figur 3).

Det er efter alt at dømme også delvist i dette lys, at man skal se interviewpersonernes udpegning af bestemte moskéer som salafistiske. Nogle af disse moskéer kan formodentligt uden mellemregninger benævnes som moskéer med en salafistisk profil – også uden at fornærme den omtalte moskéledelse selv – mens det for andres vedkommende vil være mere retvisende at anse dem for moskéer med en blandt andet salafistisk tråd, uden at denne får lov at tegne moskéens linje som sådan. Af i alt 20 moskéer, som blev sat i forbindelse med salafisme i interviewene, kan 13 siges at tilhøre det arabiske moskémiljø, fem det somaliske moskémiljø og to det bosniske moskémiljø.⁴¹¹ Her er det vigtigt at huske på, at salafisme ikke kun bruges i deskriptiv forstand, men også normativ, sådan at salafisme også blandt muslimer kan bruges til at udpege andre, som man mener, repræsenterer en mere rigid religiøs praksis og i visse tilfælde også som en måde at miskreditere andre.⁴¹² Udpegningerne skal dermed tages med en visse forbehold, men uanset hvad står de etniske mønstre tydeligt tilbage.

Hvis vi i tråd med dette genkalder os iagttagelserne fra det digitale feltarbejde omkring en gruppe på cirka 40 moskéer, hvor salafistiske prædikanter og grupper med mere eller mindre jævne mellemrum har prædikeret, undervist eller faciliteret sociale arrangementer i i hvert fald halvdelen af moskéerne, kan man næppe kalde salafisme for et perifært fænomen indenfor bestemte dele af de danske moskémiljøer. De 20 moskéer udpeget i interviewene overlapper desuden for størstedelens vedkommende med de cirka 40 moskéer fra det forudgående digitale feltarbejde.

Der er dog samtidig grund til at medtænke en række forbehold, inden der sættes lighedstegn mellem tilstedeværelse og indflydelse. Det er for eksempel ikke ualmindeligt at se, at en moské den ene fredag har besøg af en salafistisk prædikant og den næste stiller talerstolen til rådighed for prædikanter med anderledes – måske endda modstridende – teologiske holdninger. En sådan bredde i forhold til inviterede prædikanter er formodentligt både udtryk for en tolerance overfor forskellighed og en til tider begrænset evne til at genkende prædikanter som det ene eller andet. Ofte har man

411 Religionsudøvelsen i de bosniske moskéer i Danmark beskrives ofte som traditionel og fokuseret mod bosnisk kultur, hvilket understreges af moskéernes orientering mod den dominerende religiøse organisation i Bosnien, Rijaset (Raudvere 2011, 300-301; Kühle & Larsen 2019, 241). Når to bosniske moskéer udpeges som påvirket af salafisme, bør det således udbygges, at udpegelsen stammer fra en informant, som mente, at de to moskéer på nogle områder adskilte sig fra andre bosniske moskéer i Danmark – blandt andet ved at være mindre orienteret mod Rijaset. Ifølge interviewpersonen fulgtes dette med en mere striks religionsudøvelse, end hvad der ifølge ham var gængs blandt muslimer med bosnisk baggrund, og som han forbandt med en vis salafistisk påvirkning. Der blev gennemført interview med en interviewperson fra den ene af de to udpegede bosniske moskéer, som bekræftede, at foreningen på nogle punkter skiller sig ud fra andre bosniske moskéer, heriblandt i forhold til hvad man opfattede som et mere universelt og mindre klassisk, bosnisk kulturelt udsyn, men vedkommende afviste samtidig, at dette skyldtes en salafistisk orientering. Interviewpersonen gav udtryk for et ønske om at kunne basere sin religionsudøvelse på skriftlige belæg, men benyttede sig derudover ikke af et salafistisk vokabular samt støttede demokratisk valgdeltagelse og social integration af muslimer i det danske samfund. Iagttagelserne fra det digitale feltarbejde viser desuden, at de to bosniske moskéer ikke er blandt de cirka 40 moskéer, som i forskelligt omfang har haft kontakt til aktive salafistiske grupper og prædikanter.

412 Olsson 2014, 176.

måske heller ikke lyst til at sætte bestemte prædikater på andre muslimer for ikke at bidrage til intern splittelse i miljøerne. Samtidig fortæller flere interviewpersoner, at moskéerne almindeligvis sætter rammer for, hvad en gæsteprædikant må adressere:

Dengang jeg kom i [en bestemt moské i en mellemstor provinsby], var det kutymen, at man én fredag om måneden havde en gæsteprædikant udefra – og her var der altså typisk tale om alt godt fra havet. [...] Gæsteprædikanter bliver typisk hentet ind til at tale om de bløde, generelle emner som ramadanmåneden, velgørenhed og sådan noget. Men salafistiske prædikanter vil samtidig på grund af deres engagement fremstå som en gave sendt fra himlen for mange af de små provinsmoskéer, der kæmper med at engagere de unge. På den måde er jorden mange steder gødet for salafistisk indflydelse.⁴¹³

Ovenstående citat beretter blandt andet om, hvordan salafistiske prædikanters ry for passionerede taler, høje aktivitetsniveau og vilje til at byde sig til – ved for eksempel kvit og frit at bruge en hel dag på at køre på tværs af landet for at prædike – er fristende for mange mindre moskéer, der kæmper med at skabe et levende foreningsmiljø. Moskéers brug af salafistiske prædikanter kan dermed som udgangspunkt have mange andre motiver end sympati med salafismens ideologiske standpunkter, hvad end disse måtte være. Uagtet motivationen for invitationer medfører sådanne udbuds- og efterspørgselsdynamikker dog ifølge denne interviewperson en gunstig mulighed for salafistiske prædikanter.

Selvom man ikke skal undervurdere salafistiske prædikanters påvirkning sådanne steder, skal man heller ikke overvurdere det. Denne forfatter besøgte for eksempel en moské i provinsen, som i det digitale feltarbejde stod ud som en af de moskéer i Danmark, som oftest havde besøg af forskellige salafistiske grupperinger og prædikanter. Det efterfølgende interview viste, at den lokale imam slet ikke opfattede disse gæsteprædikanter som salafistiske – eller problematiske. Som motivation for gentagne gange at invitere bestemte (salafistiske) prædikanter henviste han til et ønske om at udveksle erfaringer med socialt arbejde, da prædikanterne havde ry for at have succes med at holde unge væk fra gaden og kriminalitet. Udgangspunktet for invitationerne var dermed ikke prædikanternes teologiske – det vil sige salafistiske – ståsted.

I fald de inviterede prædikanter måtte have intentioner, som i denne rapports sammenhæng kunne opfattes som udtryk for udfordringer, må der desuden sættes spørgsmålstegn ved deres evne til at påvirke den lokale imam, da denne af forskellige omgange engageret fortalte om, hvordan moskéen altid har opfordret dens medlemmer til at stemme ved valg, bevare det gode forhold til ikke-muslimer såvel som muslimer af alle overbevisninger, og at kulturforeningen bag moskéen tidligere er blevet anerkendt formelt for sit frivillige arbejde af den lokale kommune.⁴¹⁴

Det kan imidlertid indskydes som en generel bemærkning, at man med fordel kan skelne mellem påvirkning af ledelsen i en moskéforening og påvirkning af enkeltindivider. Selvom salafistiske grupperinger, som måtte udvise en problematisk adfærd, ikke har held med at influere på et organisatorisk niveau, kan deres bestræbelser fortsat anses for succesfulde i deres øjne, såfremt de lykkes med at rekruttere enkeltpersoner.

To andre interviewpersoner beskrev i detaljer en anden type oplevelser med, hvordan deres moskéer havde været forsøgt influeret eller 'kuppet' af salafister. Den ene, fra en relativt nyetableret moské, forklarede, hvordan en i byen kendt salafistisk imam og

413 Interview 21.

414 Det har gennem andre kilder været muligt at bekræfte denne formelle anerkendelse fra den pågældende kommune.

dennes følge gennem en periode havde opsøgt moskéen i månederne efter dens etablering:

Når en ny moské åbner, er det almindeligt, at man inviterer til åbent hus. Der dukker salafisterne gerne op med deres lærere og prøver at få taletid og lade som om, de har været med til at etablere moskéen. De prøver at indsmigre sig hos bestyrelsen og prøver at skabe en relation til dem i moskéen og give dem invitationer til deres egne begivenheder. De prøver at omvende folk. Nu ved de, hvem vi er, og at vi er imod wahhabisme⁴¹⁵ og Hizb ut-Tahrir, så nu taler de i stedet dårligt om os ude i byen frem for at komme i moskéen.⁴¹⁶

Moskéens ledelse var fra begyndelsen bekendt med imamen og gruppen af yngre mænd. På den ene side ønskede man ikke at fremstå uhøflig ved at afvise dem i døren, hvorfor de blev budt indenfor ligesom alle andre, mens man på den anden side heller ikke var interesseret i at give dem taletid i moskéen eller mulighed for at påvirke andre moskégængere. Imamen og gruppen af yngre mænd forsøgte gennem en periode at få lov til at prædike om fredagen eller undervise, men da de ikke havde held med deres anstrengelser, opgav de til sidst at komme yderligere i moskéen.

En anden interviewperson fortalte, hvordan de ligeledes omkring etableringen af deres moské havde oplevet, at salafistisk orienterede personer på forskellige måder havde forsøgt at påvirke moskéen. En gruppe yngre mænd havde for eksempel forsøgt at etablere undervisning udenom bestyrelsen, hvilket dog hurtigt blev opdaget og afbrudt. Oplevelsen betød, at man fra moskéens side siden da har gjort sig en række foranstaltninger, heriblandt opsætning af overvågningskameraer, sådan at man blandt andet har mulighed for at opdage 'uautoriserede' studiegrupper i moskéens lokaler. Samme moské havde også ifølge interviewpersonen erfaret mindst ét reelt kupforsøg, idet en gruppe af både ældre og yngre mænd, hvoraf nogle blev opfattet som salafistisk orienterede, havde forsøgt i praksis at overtage driften af moskéen kort efter dens etablering. Kupforsøget blev dog ifølge interviewpersonen afværget ved hjælp af en advokat.

9.4.3 Moskéernes erfaringer med udfordringer relateret til salafisme

Generelle erfaringer med salafisme er ét, og indebærer ikke automatisk problematiske elementer, imens konkrete erfaringer med udfordringer relateret til samme er noget andet. Salafisme er tidligere blevet sat i forbindelse med en række udfordringer for liberale demokratier såsom segregering fra det omkringliggende samfund, negativ social kontrol,⁴¹⁷ antidemokratiske handlinger⁴¹⁸ og som en glidebane mod voldelig ekstremisme.

Vi har tidligere i kapitlet set, at flertallet af interviewpersonerne forholder sig kritisk til salafisme som sådan, men hvilke erfaringer har de konkret med relaterede udfordringer for enten salafistiske individer selv, andre omkring dem eller samfundet bredt set? Proportioner er i denne sammenhæng vigtige, og det skal indledningsvis nævnes, at interviewpersonerne generelt ikke mente, at der fandtes omfattende udfordringer i relation til salafisme i Danmark. Det betød ikke, at man dermed ikke anerkendte

415 Denne informant brugte i vid udstrækning 'wahhabisme' som et synonym for 'salafisme'.

416 Interview 2.

417 Som udgangspunkt skal begrebet om 'negativ social kontrol' i denne sammenhæng forstås i forlængelse af Udlændinge- og Integrationsministeriets definition som "(...) handlinger, styring, kontrol eller sanktioner, der i væsentlig grad hæmmer eller begrænser den enkeltes livsudfoldelse, adfærd, valg og rettigheder. Det kan eksempelvis være kontrol eller restriktioner i forhold til livsstil, fritidsaktiviteter, valg af ægtefælle eller retten til at bestemme over egen krop (...)" (Udlændinge- og Integrationsministeriet 2018, 5-6). Negativ social kontrol relateres ofte til familieinterne 'æresrelaterede konflikter', men tænkes i denne sammenhæng bredere, da spørgsmålet om potentielle oplevelser med kontrollerende adfærd ikke kun begrænser sig til familiemedlemmer.

418 Begrebet om 'antidemokratiske handlinger' skal i denne sammenhæng forstås som handlinger, der aktivt søger at modarbejde demokratiet – for eksempel ved at begrænse andres ret til at deltage i demokratiske processer (Hemmingsen 2012, 12).

forekomsten af bestemte problemstillinger, men over en bred kam blev der givet udtryk for, at sådanne omfangsmæssigt er begrænset. Der var desuden et indtryk af, at problemstillinger med rod i salafisme har været dalende de seneste år.

Blandt de tidligere nævnte potentielle udfordringer, som salafisme er blevet forbundet med, anerkendte interviewpersonerne udfordringer med segregering fra det omkringliggende samfund samt salafisme som en ideologisk glidebane mod jihadi-salafisme. I forhold til udfordringer med negativ social kontrol udøvet af salafister overfor andre muslimer samt antidemokratiske handlinger er interviewmaterialet mindre entydigt i sit indhold. De forskellige temaer vil nu blive behandlet hver for sig.

Særligt med henvisning til det kontroversielle, teologiske begreb om *al-wala wal-bara*, der af nogle salafister tolkes som idéen om, at muslimer kun skylder andre muslimer deres loyalitet og som resultat heraf bør distancere sig fra ikke-muslimer, er salafisme blevet sat i forbindelse med segregering fra det omkringliggende majoritetssamfund.⁴¹⁹ Der var ingen interviewpersoner, som var bekendt med salafistiske individer, der isolerede sig fuldstændigt fra det bredere danske samfund. Hvad der derimod var mere naturligt for nogle at tale om, var visse salafisters forsøg på i forskellig grad at begrænse deres omgang med andre end dem, de måtte opfatte som en del af samme snævre religiøse gruppe.

Der var således en relativt udbredt forståelse af, at et salafistisk verdenssyn i forskelligt omfang kan medføre udfordringer for den salafistisk orienterede person selv og samfundet, hvis denne opfatter andre mennesker – muslimer såvel som ikke-muslimer – som urene og moralsk fordærvede. I sådanne tilfælde vil det ifølge nogle interviewpersoner for eksempel kunne føre til generelle trivsels- og udviklingsmæssige begrænsninger for den enkelte.

Når vi taler om de mest firkantede salafister, så skaber de også problemer for sig selv, fordi de ikke forstår at finde kompromiser i deres liv. Deres verdenssyn lukker ned for uddannelse og arbejde og bremser deres muligheder for at udvikle sig som mennesker, når de ikke kan tage del i samfundet.⁴²⁰

De [salafister] ødelægger vores børns tanker, når de fylder dem med idéer om, at alle andre er urene. Vi vil have børn, der kan leve sammen med andre danskere og som går i skole, på universitetet og arbejder uden at frygte alle andre mennesker.⁴²¹

To interviewpersoner – begge fra Københavnsområdet – havde hørt om måder, hvorpå segregering blandt salafister kunne antage 'institutionaliserede' former gennem etableringen af private plejemødre eller iværksætteribobler, hvor ligesindede ansætter hinanden i mindre virksomheder. Uagtet i hvilken grad salafistisk orienterede personer måtte isolere sig socialt, var det ifølge en interviewperson problematisk, at særligt nogle salafistiske prædikanter fremmer idéen om, at muslimer generelt ikke hører hjemme i Danmark og i stedet i fremtiden skal vende tilbage til et majoritetsmuslimsk område. En sådan indstilling vil unægtelig hæmme en integrerende proces frem mod et liv tilpasset Danmark, var pointen.

Nogle interviewpersoner gjorde samtidig opmærksom på, at salafister ikke er de eneste muslimske grupper, der praktiserer former for segregering. Det samme skulle

419 Haykel 2013, 49. Wagemakers 2013b, 82. Adraoui 2020, 56.

420 Interview 9.

421 Interview 11.

for eksempel gælde for nogle stærkt troende sufi-muslimere. Andre interviewpersoner mente som sådan ikke, at en salafistisk livsstil behøvede at medføre udfordringer, da de personligt kendte salafistisk orienterede personer, som levede liv med familie, uddannelse og arbejde. Sådanne blev af interviewpersonerne sammenlignet med medlemmer af kristne frikirkesamfund som Jehovas Vidner og Mormonkirken, der ifølge interviewpersonerne på samme måde kunne siges at udgøre en lukket gruppe, men her anså man hverken salafister som værre eller bedre end disse kristne grupper.

En anden gav det eksempel, at hun kendte flere kvinder, som bar niqab⁴²² – og som hun derfor anså for salafistiske – der var uddannelses- og karrieremæssigt ambitiøse og som sådan efterstræbte 'almindelige, gode job' i det danske samfund. Overordnet var der dog et indtryk af, at et udpræget salafistisk verdenssyn kan medføre udfordringer i relation til segregering fra det bredere danske samfund.

Et andet tema er dynamikken imellem salafisme og jihadi-salafisme, som længe har optaget såvel forskningen som nationale forebyggelsesindsatser i ind- og udland.⁴²³ Det har på den ene side været påpeget, hvordan salafistiske og jihadi-salafistiske personer måske nok har forskellige opfattelser af, hvorvidt eller hvornår vold som politisk middel er legitimt, men desuagtet deler samme troslære, og at der er eksempler på, at vejen fra ikkevoldelig til voldelig for nogle kan være ganske kort.⁴²⁴ På den anden side har forskningen samtidig gjort en dyd ud af netop at skelne mellem forskellige former for salafisme og almindeligvis understreget, at det store flertal af salafister ikke billiger anvendelsen af vold – jævnfør den tidligere distinktion mellem apolitiske, politiske og militante salafister.⁴²⁵

I forbindelse med forebyggelsesdebatter har fokus ofte været på, hvorvidt bredere salafistiske miljøer fungerer som et værn mod eller et sprængbræt henimod jihadi-salafisme.⁴²⁶ Interviewmaterialet afspejler på sin vis de samme diskussioner. Man anerkendte bredt set, at salafisme kommer i mange former, heriblandt uproblematiske, men samtidig anså en markant del af interviewpersonerne den bredere salafisme som en potentiel glidebane mod mere radikale og potentielt voldelige varianter af salafisme, heriblandt jihadi-salafisme:

Som samfund skal vi være bekymrede for den bredere salafisme, fordi de holder sig for sig selv, og udgør en glidebane mod mere voldelige holdninger. Der skal ikke så meget til, før en ikkevoldelig salafist bliver voldelig. Hvis man først er tiltrukket af tankerne, skal der bare den rette gnist til, før man reagerer på de tanker, som den bredere salafisme har gødet.⁴²⁷

Det mest problematiske ved den politiske [dvs. bredere] salafisme er, at den globalt har en meget stærk kobling til sådan nogle grupper som al-Qaeda, Islamisk Stat, Boko Haram og al-Shabaab.⁴²⁸

Jihadisterne har lettere ved at rekruttere en blød salafist end en sufi, for de anerkender i forvejen mange af de samme lærde og har basalt set en beslægtet

422 Siden Folketinget i 2018 vedtog straffelovens § 134 c – bedre kendt som tildækningsforbuddet – har det i Danmark været forbudt at iklæde sig blandt andet niqab i det offentlige rum. Temaet nævnes imidlertid ikke i andre interview, hvorfor det ikke behandles yderligere i dette kapitel.

423 Jensen & Østergaard 2011. SFI 2014. Københavns Kommune 2014. Ranstorp 2020. Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst 2015. Ranstorp et al. 2018. BfV – Verfassungsschutz 2020.

424 Haykel 2013, 47. Bangstad & Linge 2015, 12. Linge & Bangstad 2020, 83-84, 93.

425 Wiktorowicz 2006. Wagemakers 2016. Linge & Bangstad 2020, 83-84.

426 BfV – Verfassungsschutz 2020, 127. Linge & Bangstad 2020, 29, 83-84.

427 Interview 19.

428 Interview 20.

*metodik i forhold til deres tilgang til kilderne. Jihadismen er bare et par skridt længere.*⁴²⁹

Lignende opfattelser er fundet blandt norske muslimer.⁴³⁰ Der var dog andre interviewpersoner, som var mere påpasselige med at forbinde den bredere salafisme med jihadi-salafisme, men som også et tidligere citat om tilbageholdenhed med at sende sine børn til koranundervisning i salafistiske moskéer illustrerede, var der hos mange en frygt for, at det ene længere nede ad vejen kunne føre til det andet – særligt i forhold til ens egne eller andres børn.

Ligesom begrebet om *al-wala wal-bara* er blevet sat i forbindelse med segregering, er et andet begreb, *hisba*, der af nogle salafister tolkes som et religiøst påbud om at påpege og irettesætte andre muslimers overtrædelser af 'retmæssig' islamisk levevis, blevet relateret til udfordringer med negativ social kontrol.⁴³¹ Hvad angik dette tema, mente nogle få af interviewpersonerne, at det kunne være et problem internt i salafistiske familier med undertrykkelse af kvinder og børns frihedsrettigheder til følge. I de resterende interview var denne slags beskrivelser ikke på tale, hvilket betyder, at interviewmaterialet ikke kan bruges til at udtale sig om negativ social kontrol bredt set eller internt i salafistiske miljøer.

Hvad materialet derimod afspejler, er, at der blandt interviewpersonerne tilsyneladende ikke var en opfattelse af, at kontrol, chikane, trusler eller decideret vold, udført af salafister rettet mod andre muslimer, skulle være et udbredt eller særligt velkendt problem. Den tilsyneladende mangel på erfaringer med oplevelser, der kunne anses for salafistisk udøvelse af negativ social kontrol overfor andre muslimer, blev i interviewene gerne forklaret med, at salafisters indflydelse i Danmark generelt er begrænset. En interviewperson forklarede det billedligt ved at sige, at salafister ikke ville turde patruljere indkøbscentret Bazar Vest i Aarhus som et slags religiøst politi af frygt for negative reaktioner fra andre muslimer. De tidligere citater om salafister som genstand for vittigheder vidner om samme pointe i interviewene i forhold til salafisters angiveligt begrænsede succes med at kontrollere den bredere gruppe af sunnimuslimer i Danmark.

En shiamuslimsk interviewperson fortalte dog om, hvordan han engang i netop Bazar Vest var blevet konfronteret af en person, fordi interviewpersonen bar en halskæde med et tydeligt shiamuslimsk symbol, 'Alis sværd'. Vedkommende kaldte interviewpersonen vildfarende og anklagede ham for at tilbede andre end Gud. Ihukkommes nogle af de tidligere citater i dette kapitel, viser interviewene da også, at i det mindste forsøg på påvirkning og kontrol finder sted i form af ambitioner om religiøse irettesættelser, missionering og påvirkning af moskéer, ligesom der findes eksempler på trusler og vold – primært rettet mod shiamuslimer. Relevante eksempler om trusler og vold behandles samlet senere under erfaringer med jihadi-salafisme, da de sandsynligvis kan kobles til sådanne personer og grupperinger.

Det er på baggrund af interviewmaterialet formentligt kun muligt at udtale sig begrænset om temaet negativ social kontrol, men de medvirkende sunnimuslimske interviewpersoner gav ikke udtryk for en oplevelse af et generelt pres fra salafister.

I den akademiske litteratur kædes salafisme desuden ofte sammen med en modstand mod demokrati,⁴³² hvilket også gør sig gældende i de danske interview. Flere udtrykker således for eksempel tidligere at have tilegnet sig førstehåndserfaringer med salafi-

429 Interview 25.

430 Sandberg et al. 2018, 237.

431 Meijer 2013b.

432 Adraoui 2020. Hemmingsen 2012. Meijer 2013b.

stiske personer og grupper, som i forbindelse med folketingsvalg delte pamfletter ud foran moskéer eller gik rundt foran bestemte valgsteder med det formål i sidste øjeblik at tale muslimske vælgere fra at benytte sig af deres stemmeret.⁴³³ Andre fortalte om, hvordan salafistiske personer eller grupperinger ikke ønskede at samarbejde med dem, fordi de i kraft af deres virke i muslimske organisationer opfordrede muslimer til demokratisk valgdeltagelse.

Hvorvidt antidemokratiske holdninger i sig selv udgør et problem, var meningene blandt interviewpersonerne imidlertid delte om. Alle støttede selv valgdeltagelse og så intet modsætningsforhold mellem at være muslim og deltage ved demokratiske valg, men som flere efterfølgende påpegede, er det i Danmark ikke ulovligt at være imod demokrati. Derfor anså de som udgangspunkt ikke problemstillingen som en samfundsmæssig udfordring, så længe positionen kun ifølge dem indtages af en minoritet blandt muslimer⁴³⁴ – også selvom de pågældende salafister aktivt måtte forsøge at tale andre muslimer fra at stemme.

I mange af interviewene blev der desuden gjort opmærksom på, at forbindelsen mellem salafisme og modstand mod demokrati ikke er så entydig, som man ved første øjekast kunne forvente. Fra alle steder i landet blev der således fortalt om, hvordan personer, interviewpersonerne kendte fra salafistiske miljøer, selv stemte ved sidste folketingsvalg i 2019, ligesom imamer og moskéer sat i forbindelse med salafisme opfordrede deres menigheder til at benytte deres stemmeret. Sønnen til en prædikant, der ifølge sønnen selv er en fremtrædende imam i salafistiske kredse i Danmark, fortalte, hvordan denne havde opfordret sine børn til at få stemt ved samme folketingsvalg. Prædikanten undlod selv af andre hensyn at opsøge stemmeurnerne ved samme valg, men har gennem årene ændret holdning til spørgsmålet om valgdeltagelse. En anden markant salafistisk prædikant skulle ligeledes ved foredrag i moskéer have opfordret til at stemme. Den varierende relation mellem salafisme og demokrati kendes ligeledes fra Norge, hvor landets mest markante salafistiske organisation, Islam Net, på samme måde har opfordret til demokratisk valgdeltagelse.⁴³⁵

Det er værd at påpege i denne sammenhæng, at generelle opfordringer til demokratisk valgdeltagelse ikke nødvendigvis er lig opbakning til alle det liberale demokratis rettigheder, og som sådan fortsat kan indebære bestemte udfordringer af værdier, som i Danmark almindeligvis opfattes som grundlæggende for demokratiet.

En sidste udfordring, som gik igen i interviewene, omhandlede en indirekte konsekvens for andre muslimer ved salafisme. Der var således en udbredt frustration over, at man følte, at salafister – og jihadi-salafister – i høj grad fik lov til at præge udgangspunktet for den bredere offentlige debat om muslimer og islam i Danmark. Frustrationen dækkede således over en følelse af at blive sat i bås med en gruppe, som man internt distancerer sig fra, og kollektivt blive taget til indtægt for denne smalle gruppes 'vanvittige idéer'.

9.4.4 Moskéernes indtryk af salafistiske udviklinger

Gennem en årrække er både salafismen og jihadi-salafismen blevet beskrevet som i vækst internationalt, i Europa og i Norden.⁴³⁶ I Sverige gjorde Säkerhetspolisen således i 2017 opmærksom på, at antallet af "voldsbekendende islamistiske ekstremister"

433 Den tidligere gruppe Kaldet til islam har før været sat i forbindelse med modstand mod demokrati (Hemmingsen 2016, 105), som desuden kom til udtryk ved, at de på et tidspunkt praktiserede denne form for aktivisme ved valgsteder i Tingbjerg (<https://www.youtube.com/watch?v=-Ch64dkivM0>).

434 Se for eksempel Rafiqi 2019 for beskrivelser af holdninger om demokrati blandt muslimer.

435 Linge & Bangstad 2020, 86.

436 Meijer 2013a, 8. Bangstad & Linge 2015, 5. Olsson og Sorgenfrei 2019. Farquhar 2015.

indenfor de seneste år var steget markant⁴³⁷ – måske tidoblet⁴³⁸ – ligesom forskere med fokus på salafistiske miljøer i Skandinavien har påpeget, at salafister har udvidet deres indflydelse i danske byer blandt andet gennem undervisning og en omfattende tilstedeværelse online.⁴³⁹

Andre forskere har omvendt stillet spørgsmålet, om 'den salafistiske bølge' på visse områder allerede har toppet i lande som Storbritannien og Norge med henvisning til, at salafistiske organisationers popularitet blandt unge muslimer på forskellige tidspunkter har lidt et knæk.⁴⁴⁰ I Norge har salafismen siden 2010 særligt været båret frem af organisationen Islam Net, der tidligere kunne samle flere tusinde nysgerrige unge muslimer til deres årlige hovedkonference, men som i dag tiltrækker betydeligt færre.⁴⁴¹ I tråd hermed var en markant andel af interviewpersonerne i denne undersøgelse af det indtryk, at salafisme generelt tiltrækker færre i dag, end den har gjort tidligere. En yngre interviewperson fortæller for eksempel om udviklingen, som han har oplevet det, på følgende måde:

Jeg synes ikke, at vi hører og ser så meget til salafister i [bynavn] mere, som vi gjorde en gang. Engang var det helt vildt. Alle de unge tog i [en velkendt salafistisk moské]. Det var meget slemt engang. De var meget aktive på sociale medier, og det ser man ikke så meget mere. Deres hype er faldet siden da. En af grundene kan være, at folk er blevet klogere. Der er kommet mere fokus på, at salafisme stammer fra nogle bestemte personer i historien.⁴⁴²

Selvom mange interviewpersoner blankt erkendte, at salafisme fortsat tiltrækker en del unge, mente flere samtidig, at salafismen udfordres på en række af de fortrin, der har medvirket til dens succes. Salafismen har (haft) held med at iscenesætte sig selv som den sande version af islam,⁴⁴³ men ifølge ovenstående citat er der blandt unge muslimer en stigende bevidsthed om, at salafisme også udspringer af bestemte historiske forhold og som sådan ikke repræsenterer fortolkninger hævet mere over tid og sted end andre fortolkninger. En sådan udvikling kunne betegnes som en øget teologisk og historisk metabevindstthed.

Andre tilføjer, at den tidligere næsten monopol, som salafistiske miljøer har haft på aktiviteter på dansk med blik for aktuelle problemstillinger, kombineret med en massiv online tilstedeværelse, i stigende grad udfordres af konkurrerende grupperinger, eksempelvis sufi-orienteret undervisning og online indhold. I Storbritannien og Norge har man på forskellige tidspunkter set lignende udviklinger, hvor sufisme eller traditionel islam 'slår tilbage' og udfordrer et salafistisk momentum.⁴⁴⁴

Tendenser går som bekendt op og ned, og det er naturligvis en mulighed, at interviewpersonernes oplevelser afspejler en reel nedgang i salafismens popularitet i disse år. Men det er i forbindelse med diskussioner om salafistiske udviklinger særligt vigtigt at være opmærksom på, hvad der henvises til som salafisme. Noget kunne i den forbindelse tyde på, at det specifikt er den konfrontatoriske, højtråbende og aktivistiske form for salafisme – den som af moskéerne selv blev beskrevet som blandt andet firkantet og sort-hvid – der tænkes på, da denne fremstår mindre synlig i gadebilledet, de muslimske miljøer og moskéerne netop i disse år. Som eksempler talte flere om, hvordan de nu

437 <https://www.sakerhetspolisen.se/ovrigt/pressrum/aktuellt/aktuellt/2017-07-03-sa-mycket-har-extremistmiljoerna-vuxit.html>.

438 Ranstorp et al. 2018, 7.

439 Olsson og Sorgenfrei 2019.

440 Hamid 2016. Linge & Bangstad 2020. Sandberg et al. 2018.

441 Linge & Bangstad 2020, 47.

442 Interview 2.

443 Hamid 2013.

444 Hamid 2016, 68. Sandberg et al. 2018, 122.

sjældnere oplever at møde salafistiske grupper, som står ved togstationer og deler pamfletter ud, ligesom andre fortalte, hvordan de til forskel fra tidligere folketingsvalg ikke blev mødt af salafister ved valgstederne i 2019, der forsøgte at tale muslimske vælgere fra at stemme. Vi ved, at denne form for 'provokations-salafisme' har haft et relativt overlap med jihadi-salafistiske miljøer,⁴⁴⁵ hvorfor en nedgang i synligheden hos sidstnævnte kan have en sammenhæng med nedgang i synlighed hos førstnævnte (se senere sektion om erfaringer med jihadi-salafisme).

Men hvordan ser det ud, hvis vi antager et lidt bredere udsyn end blot disse iøjnefaldende former for salafisme? I tråd med lignende resultater fra Norge⁴⁴⁶ tegner interviewene et billede af, at salafisme fortsat spiller en synlig rolle i muslimske miljøer, særligt online, som betyder, at mange muslimer på et tidspunkt kommer i kontakt med den. Nogle interviewpersoner beskrev, hvordan salafisme for en del unge muslimer kan være en fase, som man gennemgår undervejs i sin (religiøse) identitetsrejse. Man kan dermed senere i livet fortsat være påvirket af forskellige salafistiske idéer, men grundlæggende har man bevæget sig videre, som årene er gået. Beretningerne fra interviewene taler om, hvordan tidligere salafister har skiftet til andre islamiske vækkesbevægelser,⁴⁴⁷ mainstreammuslimske positioner eller endda sufisme. Denne slags beskrivelser genrejser spørgsmålene om, hvornår noget er tilstrækkeligt salafistisk til, at man med rette kan henvise til det som salafisme, og hvilke transformationer salafismen i Danmark gennemgår i disse år.

Til et spørgsmål, om hvor meget salafisme fylder i de danske moskéer, formulerede en interviewperson sig således:

Der er kæmpe forskel på, om man siger, at al-salaf kan lære os en masse i dag, eller at muslimske lande er hedenske. Der er kæmpe forskel på at studere de tidlige muslimers holdninger og så sige, at den holdning er den eneste rigtige. Den slags diskussioner er der masser af i moskéerne i dag. Hvis vi ser på idéen om, at de tidlige kilder har forrang, er den idé ikke blevet mindre i moskéerne i dag. Men i de større moskéer er der en begyndende erkendelse af, at meget af det stadig skal kontekstualiseres.⁴⁴⁸

Citatet opstiller en række forskellige bud på, hvad salafisme er, og pointerer samtidig, at konklusionen på spørgsmålet om fremgang eller nedgang afhænger nøje af hvilken definition, man vælger. Forudsætter man en bredere definition af salafisme, der medregner holdninger som "al-salaf kan lære os en masse i dag" og studier af tidlige generationer af muslimer som udtryk for salafisme, er disse udtryk ikke blevet mindre udbredte i moskéerne gennem årene. Ved valget af sådan en bredere definition vil svaret dermed være, at salafisme formodentligt fortsat er i vækst i Danmark.

Anlægger man derimod en smallere definition, der bygger på ekskommunikation (*takfir*) af hele muslimske nationalstater, teologisk intolerance og idéen om, at islam ikke skal akklimatiseres tid og sted, vil konklusionen se anderledes ud ifølge interviewpersonen. Der er således beretninger fra moskéerne, som ved første øjekast trækker i hver sin retning.

445 Den tidligere gruppe Kaldet til islam, hvorfra flere blev knyttet til terrorer eller udrejste for at tilslutte sig Islamisk Stat, var i en række år en af de tydeligste aktivister på den salafistiske scene.

446 Linge & Bangstad 2020, 47.

447 Interviewene afspejler en vis synergi mellem salafistiske miljøer og Jama'at Tabligh-miljøer, hvor personer uproblematisk skulle kunne indgå i begge på samme tid. Lignende observationer er gjort i andre lande (Amghar 2007; Bangstad & Linge 2015, 12; Adraoui 2020, 5).

448 Interview 16.

En syntetisk forståelse af interviewmaterialet kunne imidlertid være, at mens den intolerante og problematiske salafisme i dag fylder mindre, er en mere modereret udgave fortsat i vækst (i hvert fald i bestemte miljøer). Sådant en udvikling – der samtidig er drevet frem af en række strukturelle kriser hos den traditionelle salafisme⁴⁴⁹ – er af nogle forskere blevet betegnet som udtryk for 'post-salafisme'.⁴⁵⁰

I forlængelse heraf talte nogle interviewpersoner om det, de kaldte for 'moderate salafister'. Sådanne var kendetegnet ved teologisk at kunne kategoriseres som salafistiske, men uden at dette ifølge interviewpersonerne resulterede i udfordringer i relation til temaer som segregering, en glidebane mod ekstremisme, negativ social kontrol eller antidemokratiske handlinger. Enkelte interviewpersoner eksemplificerede desuden ved dem selv, at det er muligt at identificere sig som salafist (og i øvrigt kunne kvalificere sig til selvsamme analytisk ved at fokusere på de første generationer; tekstnært lede efter det stærkeste bevis fremfor at videreføre lovskolernes akkumulerede traditioner; og følge saudiarabiske lærde) og samtidig mene, at muslimer gerne må omgås og elske ikke-muslimer; at både mænd og kvinder bør deltage i og bidrage til samfundet gennem uddannelse og arbejde; og at man bør stemme ved demokratiske valg.

Inspireret af pointer fra interviewene er man således nødt til at analysere salafisme på minimum to niveauer: Det teologiske og det politiske.⁴⁵¹ Det teologiske adresserer primært vedkommendes forhold til Gud, mens det politiske omhandler relationen til andre mennesker. Dermed ikke sagt, at det ene ikke påvirker det andet,⁴⁵² men blot at man ikke automatisk kan slutte fra det første til det andet. Dette empiriske studie støtter dermed op om anden forsknings påpegnings af, at man således ikke på forhånd kan antage bestemte holdninger hos salafister, da salafismen først og fremmest er en bestemt tilgang, eller metode om man vil, til fortolkningen af de religiøse tekster og ikke et færdigudformet sæt holdninger.⁴⁵³

9.5 Moskéernes erfaringer med jihadi-salafisme

Temaet for kapitlet skifter nu fra erfaringer med salafisme til erfaringer med jihadi-salafisme. Hvor de forudgående afsnit har fremlagt, hvordan salafisme indgår som en integreret del af bestemte moskémiljøer, vil de kommende afsnit berette om, hvordan jihadi-salafisme ifølge interviewpersonerne i stigende grad er blevet forsøgt udskilt fra moskéerne de seneste år. Ligesom interviewene identificerede en række erfarede udfordringer i relation til salafisme, gør det samme sig gældende i forhold til jihadi-salafisme, selvom temaerne er nogle andre.

Det er fra begyndelsen vigtigt at slå fast, at erfaringer med jihadi-salafisme forventeligt var markant sjældnere end erfaringer med salafisme. For et flertal af danske moskéer vil der derfor ikke være sket nogen særlig udvikling i praksis, da man hverken tidligere eller i dag har haft behov for at forholde sig til denne form for ekstremisme i sine lokaler, eller fordi moskéen altid aktivt har agiteret imod sådanne fortolkninger.

Der er dog ingen, der med sikkerhed kan vide hvilke tanker, andre mennesker bærer på, og interviewmaterialet kan derfor ikke bruges til at afskrive, at personer med jihadi-salafistiske sympatier indgår aktivt i bestemte moskémiljøer. Til gengæld kan det sige

449 Heriblandt beskyldninger om salafismens forbindelse til terrorisme, frafald fra salafistiske miljøer på grund af 'salafiburnout', og den saudiarabiske salafismes formindskede betydning (Blanc 2021, 1).

450 Blanc 2021, 20-21.

451 Distinktionen kan i et vist omfang sammenlignes med den skelnen, som i forskningslitteraturen italesættes som forskellen mellem *aqidah* (troslære) og *manhaj* (strategi eller implementeringsmetode) (Wiktorowicz 2006, 219), men bør tænkes bredere, idet ikke bare idéerne om implementeringsmetoderne kan variere markant, men også selve endemålene.

452 Distinktionen imellem det teologiske og det politiske er naturligvis kunstig i et vist omfang – jævnfør Susanne Olssons kritik af tredelingen mellem apolitisk, politisk og militant salafisme.

453 Hegghammer 2013, 250.

noget om, hvordan store dele af de organiserede moskémiljøer ifølge interviewpersonerne forholder sig til emnet og hvilke strategier, de benytter sig af i relation dertil.

9.5.1 Hvad forbandt moskéerne med begrebet 'jihadi-salafisme'?

Jihadi-salafisme var i forhold til salafisme både et lettere og vanskeligere tema at beskæftige sig med i interviewundersøgelsen. Lettere, fordi voldsaspektet er relativt nemt at genkende, såfremt det lægges frem, men vanskeligere af en række forskellige årsager. For det første er de jihadi-salafistiske miljøer i Danmark ligesom i andre lande blevet markant mere sikkerhedsbevidste i takt med, at lovgivningen og sikkerhedsindsatsen på området er blevet hårdere og mere omfattende.⁴⁵⁴ Man flager således ikke offentligt med sine holdninger, hverken online eller offline, da det risikerer at få blandt andet strafferetslige konsekvenser. Den svenske rapport *Mellan salafism och salafistisk jihadism* fra 2018 opsummerede på dette punkt i en svensk kontekst, at mens den bredere salafisme er blevet mere åben og har vokset sig stærkere de seneste år, er "den salafist-jihadistiska miljön blivit mer dold".⁴⁵⁵ Det betyder blandt andet, at det for de aktive i moskéerne i praksis kan være svært at identificere personer med jihadi-salafistiske sympatier.

For det andet var det af samme grund ikke altid let at afgøre, om en given episode omhandlede salafister eller jihadi-salafister, da eventuelle sympatier for jihadisme ikke nødvendigvis indgik som et tydeligt element i historierne. Historierne blev dog af interviewpersonerne selv kategoriseret som erfaringer med personer med jihadi-salafistiske sympatier, hvorfor de fremgår som sådan i kapitlet.

For det tredje har andre forskere påpeget, at graden af sympati for forskellige muslimske organisationer, som anvender vold, varierer alt efter kontekst, og at sympati for en organisation som for eksempel Hamas⁴⁵⁶ kan forventes at være mere udbredt end sympati for grupper som al-Qaeda og Islamisk Stat.⁴⁵⁷ Det var i forhold til dette punkt tydeligt i interviewene, at jihadi-salafisme specifikt og først og fremmest blev forbundet med dels terrorangreb i Europa og dels Islamisk Stat i Syrien og Irak, inklusiv udrejste fra Danmark. De kommende afsnit skal således læses i dette lys.

9.5.2 Moskéernes erfaringer med jihadi-salafisme

Vi ved, at der i hvert fald siden begyndelsen af 1990'erne har været personer i Danmark med jihadistisk udsyn og erfaringer samt forbindelser til nationale og internationale jihadistiske grupper og netværk i udlandet.⁴⁵⁸ Nogle af disse personer var desuden aktive som prædikanter og undervisere i bestemte danske moskéer som for eksempel Abu Talal, Said Mansour og Abu Hamza.⁴⁵⁹ Af denne grund var der også en mulighed for,

454 Overgangen fra online åbenhed om jihadistiske sympatier til en mere sikkerhedsbevidst kommunikation udadtil indtraf omkring december 2014, hvor Said Mansour – også kendt som boghandleren fra Brønshøj – blev idømt fire års fængsel for på sin Facebookprofil at have opfordret til terror (Hemmingsen 2016, 106).

455 Ranstorp et al. 2018, 8.

456 Hamas har blandt jihadi-salafister figureret som et kontroversielt emne på grund af dets rødder i Det Muslimske Broderskab, deltagelse i det demokratiske system og forbindelser til det shiamuslimske styre i Iran (Bunzel 2021).

457 Sandberg et al. 2018, 195, 260.

458 Hemmingsen 2016, 104.

459 Talat Fuad Qassim – også kendt som Abu Talal – fungerede en årrække i 1990'erne som prædikant i flere danske moskéer, imens han i Egypten var dømt til døden in absentia for hans påståede forbindelse til den egyptiske gruppe al-Jama'a al-Islamiyya og mordet på den daværende egyptiske præsident Anwar al-Sadat i 1981 (Hemmingsen 2012, 33; Skjoldager 2009, 96; Sheikh 2015, 424-425). Said Mansour – også kendt som Boghandleren fra Brønshøj – afholdt i 1980'erne og 1990'erne studiekredse i forskellige moskéer, ligesom han her solgte sine egne propagandaproduktioner (Skjoldager 2009, 38-39, 179). Mansour var i begyndelsen af 1990'erne desuden ved to lejligheder vært for Omar Abdel Rahman under dennes besøg i Danmark. Rahman var på dette tidspunkt leder af føromtalt al-Jama'a al-Islamiyya, der senere stod bag det første terrorangreb mod World Trade Center i New York i 1993, for hvilket Rahman blev idømt 240 års fængsel i 1995 (Skjoldager 2009, 40). Mansour blev i 2019 udleveret til Marokko efter flere terrordomme (Hemmingsen 2021). Et tredje eksempel er Abu Ahmed, der i 2000'erne var en central figur i et københavnsk ungdomsmiljø, hvorfra flere senere blev indblandet i en række terrrorsager, samtidig med at han underviste i flere moskéer (Skjoldager 2009, 179, 183, 189). Et fjerde eksempel er Abu Hamza, der omkring 2010'erne var en central skikkelse i moskéen på Grimhøjvej i Aarhus, parallelt med at han i 2008 blev terrrorsigtet i forbindelse med drabsforsøget på Kurt Westergaard og i 2014 kom på USA's terrorliste (DR 08.06.2015).

at interviewpersonerne i denne undersøgelse i bestemte sammenhænge havde stiftet bekendtskab med lignende personer og holdninger.

Adspurgt om deres erfaringer med jihadi-salafisme tog alle interviewpersoner – på nær en enkelt – indledningsvist skarp og uforbeholden afstand til dette generelt og i særdeleshed til Islamisk Stat specifikt. Ingen udtrykte sympati eller forståelse for personer, som de seneste år er rejst til Irak eller Syrien for at kæmpe for Islamisk Stat eller lignende grupper, eller for terrorangreb udført i Europa.⁴⁶⁰ Tværtimod fordømte man utvetydigt begge dele. I nedenstående to citater går forskellige interviewpersoner endda så langt i deres afstandtagen – fra et muslimsk perspektiv – at udrejste og terrorister ekskommunikeres fra det muslimske fællesskab.

Flere vil i dag sige, at hvis man udfører terror, er man slet ikke muslim. Det var man mere tøvende med tidligere. Den udvikling er både drevet af et behov for at tage afstand, men også som et symbol for vores unge.⁴⁶¹

Medierne har løbende taget hul på de her problemstillinger, som har kastet lys på, at historier om Islamisk Stat, Boko Haram, al-Qaeda og alle de her psykopater er sande, og samtidig ikke har noget med islam at gøre. De her grupperinger er større fjender for muslimerne end en invaderende nation, for de ødelægger islam og muslimer indefra. I dag hører jeg en skarpere kritik af dem end tidligere. Jeg møder stadig folk, der ikke nikker, men de fleste nikker, når jeg siger, at Islamisk Stat slet ikke er muslimer.⁴⁶²

Ekskommunikation – eller *takfir* som det kaldes indenfor islamisk teologi – er som udgangspunkt en praksis, som muslimer historisk og i dag er varsomme med at tage i brug, fordi det repræsenterer den ultimative religiøse, etiske og politiske afstandtagen og dom over (tidligere) trosfæller. I tillæg associeres *takfir* historisk med khawarijerne, den særligt udskældte sekt fra islams tidlige historie, som blev omtalt tidligere, der netop opfattes som kendetegnet ved deres, i andre muslimers øjne, overdrevne brug af ekskommunikation af anderledestænkende.

Diskussioner om ekskommunikation kan derfor være drevet af mange forskellige hensyn, heriblandt religiøse, etiske og politiske. For nogle signalerer ekskommunikation den yderste form for religiøs og politisk fordømmelse af andre muslimers handlinger, imens andre måske undlader at ekskommunikere, fordi man ikke ønsker at 'vaske sine hænder' overfor ikke-muslimer ved at sige, at der i forhold til de pågældende temaer ikke er tale om et internt muslimsk problem.⁴⁶³ Andre igen mener måske ikke, at kriterierne for at have forladt islam er tilstrækkeligt opfyldt. Når ovenstående interviewpersoner griber til ekskommunikation af jihadi-salafister, henvender de sig formodentligt både internt til andre muslimer og eksternt til ikke-muslimer. Budskabet er dog overordnet det samme: At tage ideologisk, organisatorisk og personligt afstand til jihadi-salafisters verdenssyn og handlinger.

Som udgangspunkt havde interviewpersonerne selv kun ganske få erfaringer med personer eller grupperinger med jihadi-salafistiske sympatier, hvoraf næsten alle beretninger lå omkring tre år eller længere tid tilbage. Ikke så få havde dog på et eller flere tidspunkter mødt tankegangen enten online på lukkede diskussionsfora, i en moské eller

460 Moskémiljøernes afstandtagen til personer, som har været udrejst til konflikten i Syrien, berøres også i Greenwood 2019, hvor der blandt andet omtales en episode med en imam, der demonstrativt ignorerer en tidligere udrejst foran andre i moskéen til den tidligere udrejstes store frustration.

461 Interview 19.

462 Interview 25.

463 Linge & Bangstad 2020, 199.

i privat sammenhæng. På denne måde bekræftede interviewpersonerne, at personer og grupperinger med jihadi-salafistiske sympatier eksisterer i de muslimske miljøer, selvom førstehåndserfaringer som sagt typisk ligger nogle år tilbage.

Med reference tilbage til 1980'erne og 1990'erne berettede flere interviewpersoner om, hvordan en del af prædikantkorpset i bestemte moskémiljøer dengang bestod af en god del palæstinensiske, nordafrikanske og afghanske flygtninge, hvoraf nogle havde deltaget militant i forskellige konfliktzoner. Denne generation tilhørte det, som i Ann-Sophie Hemmingsens kapitel i denne rapport omtales som første og anden generation af jihadi-salafismen,⁴⁶⁴ og af andre forskere er blevet kaldt 'eksilterrorister', da de som de første tog jihadistisk ideologi med sig til Europa og etablerede de første jihadistisk orienterede miljøer i Skandinavien.⁴⁶⁵ I Norge er medlemmer af sådanne tidlige miljøer blevet sat i forbindelse med aktuelle jihadistiske grupperinger, selvom der i samme omgang advares mod at overdrive en kausalitet mellem de oprindelige og nuværende miljøer.⁴⁶⁶ Ifølge nogle interviewpersoner havde prædikanter tilhørende denne gruppe en kombination af sympatier for væbnet kamp og et indædt had mod jøder og staten Israel, som de mere eller mindre ublu luftede også i moskéernes rum.⁴⁶⁷ Denne generation, som flere af interviewpersonerne nævnte specifikke navne på, spiller dog ifølge interviewene ikke længere en rolle i moskéerne i takt med, at de enten har forladt landet eller ikke længere lever.

I de tilfælde interviewpersonerne omtalte erfaringer med jihadi-salafisme, fulgte de næsten altid et mønster, hvor personer med jihadi-salafistiske sympatier blev beskrevet som noget eksternt, der imod moskéens vilje forsøgte at udnytte dennes infrastruktur. Der beskrives således en kamp, hvor personer med jihadi-salafistiske sympatier gennem forskellige strategier forsøger at skabe sig et rum for dem selv og deres aktiviteter, imens moskéerne omvendt gør, hvad de kan for at afværge disse forsøg. Som regel er der tale om personer eller mindre grupper, som benytter – eller forsøger at benytte – moskéens lokaler til egne undervisningsaktiviteter. Bekendtskabet ender typisk med, at repræsentanter fra moskéledelsen af nogle omgange forbyder gruppen at rekruttere eller etablere små studiekredse, inden gruppen smides ud, i fald de ikke indordner sig de udstukne instrukser.

Et illustrativt eksempel kom fra en moské i en mellemstor provinsby, hvor en lille gruppe unge gennem en periode nogle år tilbage havde forsøgt at etablere et fast undervisningsmiljø. Gruppen fulgte en bestemt, vist nok jordansk, YouTube-prædikant, og det blev gradvist tydeligt for moskéledelsen, at gruppen udtrykte sympati for jihadi-salafisme og brugen af vold. I første omgang forsøgte man sig med at forbyde gruppen at arrangere aktiviteter i moskéen, men på et tidspunkt vurderede man, at deres blotte tilstedeværelse var for stor en risiko for andre unge i moskéen, hvorfor man besluttede at forbyde gruppens medlemmer at komme der yderligere. Gruppen af unge etablerede derefter deres egen lille moské et andet sted i byen, som i lokalmiljøet var kendt som et radikalt sted. Senere gik gruppen i opløsning, og den lille moské blev nedlagt.

En lignende historie fra en moské i hovedstadsområdet fortæller om, hvordan et søskendepar, som senere valgte at rejse til Syrien og tilslutte sig Islamisk Stat, forsøgte at etablere en lille studiegruppe i moskéen. De to søskende blev efterfølgende smidt ud af moskéen, da der var nogen blandt deltagerne i studiegruppen, som fortalte til moskébestyrelsen, at der blev talt opløftende om det, der skete i Syrien. De havde dermed

464 Hemmingsen 2021.

465 Lia & Nesser 2016.

466 Linge & Bangstad 2020.

467 Ifølge tidligere forskning var det ikke ualmindeligt at møde krigsveteraner fra Afghanistan i danske moskéer i 1990'erne (Kühle & Lindekilde 2010, 11-12).

forbrudt sig mod politikken i moskéen, og man valgte som resultat at sende et budskab ved at forbyde dem at komme der igen.

Andre interviewpersoner fortalte, hvordan jihadi-salafistiske personer selv holder op med at komme i moskéerne på et tidspunkt, fordi de udvikler en frustration over ikke at blive mødt med forståelse for deres synspunkter. I tillæg anser de måske ikke længere de andre i moskéen for muslimer, og anklager for eksempel moskéledelsen for at være i kontakt med de danske efterretningstjenester.

Nogle berettede om, hvordan personer, som senere skulle forlade Danmark for at tilslutte sig Islamisk Stat, heriblandt medlemmer fra den tidligere gruppe Kaldet til islam, havde for vane at møde op til åbne foredragsarrangementer, med hvad der blev opfattet som en intention om at kapre dagsordenen til aftenens debat og igangsætte bestemte diskussioner, til stor frustration for arrangørerne. Lignende former for afbrydelsesaktivisme kunne også finde sted ved fredagsprædikener, hvor personer tilknyttet for eksempel den tidligere gruppe Millatu Ibrahim konfronterede imamer under eller efter deres prædikener.

Denne type af episoder ligger imidlertid nogle år tilbage, og nogle af interviewpersonerne reflekterede derfor over, at strategien for jihadi-salafistiske sympatisører i øjeblikket fremstod mindre selvsikker og mindre kollektivt orienteret: De er mindre synlige i det offentlige rum, og foretrækker tilsyneladende at begrænse deres rekruttering til personlige henvendelser frem for mere åbenlyse konfrontationer ved offentlige arrangementer som tidligere.

Det generelle indtryk i moskéerne var som nævnt, at personer og grupper med jihadi-salafistiske sympatier har været betydeligt mindre synlige de sidste cirka tre år, særligt sammenlignet med den iøjnefaldende aktivitet, som man oplevede gennem størstedelen af 2010'erne. Interviewpersonernes forklaringer på en sådan udvikling var en kombination af flere faktorer. Man talte om, hvordan det 'jihadistiske glansbillede', som nogle få muslimer har abonneret på, krakelerede efter nedkæmpningen af Islamisk Stat i Syrien og Irak med det resultat, at udrejste danskere enten døde i kamp, strandede i en flygtningelejr eller vendte tilbage til Danmark som 'tabere' uden uddannelse, job og penge – og med sikkerhedstjenesterne i hælene. Desuden er flere markante skikkelser, som ifølge interviewpersonerne var velkendte ledere i de jihadi-salafistiske miljøer i Danmark, omkommet i udlandet og har som sådan efterladt et organisatorisk vakuum. Mange andre er ifølge interviewene simpelthen motivationsmæssigt udbrændte – i forskningslitteraturen kendt som 'salafi-burnout'.⁴⁶⁸ Flere interviewpersoner talte i relation hertil om, hvordan de kendte til adskillige eksempler på personer, som tidligere har givet udtryk for jihadi-salafistiske sympatier, men som i dag har skiftet holdning og omgangskreds.

Konklusionen for mange interviewpersoner var dermed, at jihadi-salafistiske sympatier stadig findes – og desuden altid vil gøre det – men at personer og grupper, som praktiserer sådanne, er mere isolerede i øjeblikket, end de nogensinde har været. På denne måde fremhæver moskémiljøerne den samme udvikling hen mod mere skjulte aktiviteter, som også anden forskning og Center for Terroranalyse seneste trusselvurdering har påpeget.⁴⁶⁹

468 Blanc 2021, 1.

469 Center for Terroranalyse 2021, 22.

9.5.3 Moskéernes erfaringer med udfordringer relateret til jihadi-salafisme

De generelle og afledte konsekvenser af jihadi-salafistisk ideologi og handling er indlysende og fremstod også som sådan for interviewpersonerne: Terror, vold og drab på uskyldige, frygt, splittelse og konflikt. Fokus i de følgende beskrivelser vil derfor centrere sig om erfarede udfordringer, som udfolder sig indenfor en intern, muslimsk horisont. Temaer som segregering, negativ social kontrol og antidemokratiske handlinger er givetvis endnu mere relevante i forhold til jihadi-salafisme end salafisme generelt, men i interviewmaterialet var det særligt chikane, trusler og vold, som stod frem i interviewpersonernes hukommelse.

Enkelte interviewpersoner fra de sunnimuslimske miljøer havde hørt om vold internt blandt personer med jihadi-salafistiske sympatier,⁴⁷⁰ men forbandt blandt andet dette med de involveredes forbindelser til bandemiljøet og denne subkulturs voldsparathed. En enkelt havde selv oplevet at blive overfaldet i en københavnsk moské i slutningen af 1990'erne af en, som mange år senere skulle have tilsluttet sig Islamisk Stat.⁴⁷¹

Interviewene tegnede dog et billede af, at erfaringer i denne kategori var markant mere udbredte blandt shiamuslimer, hvilket ikke forekommer overraskende set i lyset af forskningens beskrivelser af salafisme – og særligt jihadi-salafisme – som grundlæggende anti-shiitisk.⁴⁷² Ifølge Center for Terroranalyser trusselvurdering fra 2017 er der netop risiko for angreb mod shiamuslimer fra Islamisk Stat-sympatisører i Vesten, da Islamisk Stat i sin officielle propaganda har opfordret til sådanne.⁴⁷³ Dermed ikke sagt, at erfaringer med chikane, trusler og vold var almindelige blandt de shiamuslimske interviewpersoner, men både kendskab til konkrete episoder og variationen heriblandt overskred, hvad man hørte fra sunnimuslimske interviewpersoner. Forskellen understreges yderligere af det faktum, at shiamuslimske interviewpersoner kun udgjorde cirka ti pct. af de interviewede.

De personlige oplevelser talte for det første forskellige former for chikane. Der kunne være tale om hadefulde kommentarer overfor shiamuslimer generelt, særligt online, eller eksempler på shiamuslimer, som er blevet forvist fra sunnimuslimske moskéer af andre moskégængere (ikke moskéledelsen). Der blev også berettet om, hvordan medlemmer af den tidligere gruppe Kaldet til islam, hvorfra flere tilknyttede senere forlod Danmark og tilsluttede sig Islamisk Stat, nogle år tilbage havde udformet lister over butikker ejet af shiamuslimer med det formål at fraråde andre muslimer at handle netop dér. Der var også eksempler på, at shiamuslimske samlingssteder og moskéer havde været omdrejningspunkt for trusler, eksempelvis internetkommentarer om, at en shiamuslimsk moské skulle bombes eller på anden måde jævnes med jorden.

En shiamuslimsk interviewperson fra provinsen kunne ligeledes fortælle, hvordan man i forbindelse med en shiittisk højtid, Muharrammåned, havde tiltrukket sig uønsket opmærksomhed foran sin moské.⁴⁷⁴ Almindeligvis er aktivitetsniveauet i shiamuslimske moskéer betydeligt lavere end i deres sunnimuslimske sidestykker, men netop i Muharrammåned bliver de shiamuslimske moskéer mange steder dagligt centrum for fællesspisning, prædikener, foredrag, poesi, musik, bøn og andre ritualer med det formål i sorg at ihukomme profetens barnebarn, Husseins, død i år 685.⁴⁷⁵ I forbin-

470 Nævnes også i Hamming 2022.

471 Jurist og samfundsdebattør Tarek Ziad Hussein har ligeledes fortalt, hvordan han har politianmeldt medlemmer af den tidligere gruppe Kaldet til islam og tidligere udrejste for trusler imod ham (27:50-28:15: https://youtu.be/r3nNi_JOUJQ).

472 Steinberg 2013, 107-108. Linge 2016, 5-6.

473 Center for Terroranalyse 2017, 2.

474 Der findes cirka 20 shiamuslimske moskéer i Danmark. Blandt shiamuslimer refererer man dog almindeligvis kun til Imam Ali Moskéen i København som en moské, mens alle andre samlingssteder kaldes husseiniyyaer (Kühle & Larsen 2019b, 248-250). I dette tilfælde er der tale om en husseiniyya.

475 Kühle & Larsen 2019b, 121-123.

delse med en sådan aktivitetsrig forsamling var man pludseligt blevet afbrudt sent om aftenen, da en gruppe på 8-10 personer bestående af både ældre og yngre mænd havde forsamlet sig udenfor moskéen. Medlemmer af moskéer gik udenfor for at orientere sig, hvor de kunne konstatere, at gruppen stod foran indgangen og råbte, at shiamuslimerne i moskéen var vantro og praktiserede afgudsdyrkelse, når de i en sådan grad fokuserede på profetens barnebarn. Efter nogen tid forlod gruppen moskéens område, men én af de ældre mænd kom umiddelbart efter tilbage og fremsatte en trussel om, at hvis man fortsatte sine aktiviteter, ville gruppen vende tilbage med et voldeligt sammenstød til følge. Det forblev dog ved truslen.

En anden shiamuslimsk interviewperson kunne imidlertid berette om en episode, der var endt i et fysisk overfald på en af hans bekendte. Den bekendte havde for nogle år tilbage siddet på en restaurant i København, hvor vedkommende tilfældigt var blevet genkendt som en del af det shiamuslimske miljø af flere medlemmer af den tidligere gruppe Kaldet til islam. Gruppemedlemmerne havde konfronteret den bekendte og påbegyndt en generel tilsvining af shiamuslimer. Manden havde bedt gruppen om at lade ham være i fred og forlade restauranten, hvilket de i første omgang tilsyneladende havde gjort. Det viste sig dog, at de efterfølgende ventede udenfor restauranten, hvor de overfaldt ham, da han forlod den.

Episoden førte til en politianmeldelse, ligesom det shiamuslimske miljø omkring offeret tog kontakt til en række sunnimuslimske moskéer i København for at forklare, hvad der var hendt samt opfordre til at ekskludere gruppen fra moskéerne. En henvendelse, der ifølge den shiamuslimske interviewperson blev taget alvorligt og medførte et holdnings-skifte overfor Kaldet til islam blandt mange moskéer i hovedstaden. Moskéernes reaktion på den pågældende episode og deres skift i måden at forholde sig til Kaldet til islam kan ses som en del af en mere omfattende ændring i moskéernes håndtering af personer og grupper med jihadi-salafistiske sympatier, som særligt har været drevet frem af de foregående års konkrete erfaringer med udrejste til Islamisk Stat.

9.5.4 Fra passiv tolerance til aktiv afstandtagen

I forhold til spørgsmål om jihadi-salafisme er en af de stærkeste tendenser i interviewmaterialet, at erkendelsen af det historisk høje antal fremmedkrigere, som forlod Danmark til fordel for en plads i Islamisk Stats rækker, har været et skelsættende øjeblik for de organiserede muslimske miljøer. At primært unge muslimske mænd af egen fri vilje kunne finde på at rejse til bestemte af verdens brændpunkter – for eksempel Afghanistan i 1980'erne, Eksjugoslavien i 1990'erne og Somalia i 2000'erne – var ikke et nyt fænomen,⁴⁷⁶ men antallets størrelse, den tidsmæssige intensitet og en ny form for multietnisk appel har uden tvivl overrasket og gjort stort indtryk i de muslimske miljøer på samme måde som hos resten af den danske befolkning.⁴⁷⁷

Erfaringerne fra den periode, hvor Islamisk Stat var på sit højeste, har derfor ifølge interviewene skærpet manges blik for faresignaler i de organiserede muslimske miljøer. "Nu ringer vores alarmklokker, hvis vi hører om sådan noget"⁴⁷⁸, som én forklarede. Kendskabet til eksistensen af personer inspireret af jihadi-salafistisk ideologi var som sagt ikke noget nyt for moskémiljøerne, men med Islamisk Stat fik teorierne med ét en ny praktisk og mere håndgribelig virkelighed for den gennemsnitlige muslim.

Tidligere har mange måske bare slået jihadistiske holdninger hen, fordi det ikke havde nogen praktiske konsekvenser.⁴⁷⁹

476 Center for Terroranalyse 2012.

477 Kühle 2020a, 102.

478 Interview 14.

479 Interview 25.

De jihadistiske tanker har altid været der, men før Islamisk Stat opfattede man det primært bare som ord, fordi det kun var få, som havde deltaget i hellig krig i Afghanistan, Balkan eller andre steder. Dem, der talte om jihadisme dengang, fokuserede også på modstand mod regenter i den muslimske verden og USA, ikke mod mål i Europa. Men med Islamisk Stat blev det virkelig for mange, fordi man pludseligt havde hørt om nogen, der var taget afsted.⁴⁸⁰

Det blev jo pludseligt real life-viden for mange. Tidligere opfattede man det måske bare som teorier om, at man i bestemte situationer kunne legitimere at gå hen og lave terror, men efter IS var det blevet blodigt alvor. Derfor er det meget lettere at mobilisere modstand mod den her slags indoktrinering i dag, både organisatorisk og personligt. [...] Nu passer man meget på ikke at have noget med sådan nogle folk at gøre. De sidste år har gjort indtryk på den helt almindelige muslim. Nu ser man ikke længere på de her personer som uskyldige, unge mennesker, der lærer sig selv og andre lidt om islam, og hvad så? Folk har forstået, at der er forskel på grupper. Det er ikke nok, at man siger, at man 'bare underviser i islam', hvis man vil låne lokaler og undervise andre. Det var sådan rekrutteringsarbejdet fungerede tidligere. Nu bliver der fra forældrene spurgt ind til, hvad der undervises i og hvem, der underviser. Og man spørger også andre til råds for at afkode, om det er nogen, man kan stole på. Så man er i dag langt mere opmærksom omkring sine børn, når det kommer til islamisk undervisning.⁴⁸¹

Erfaringerne med unge, som sympatiserede med og tilsluttede sig Islamisk Stat, har altså ifølge interviewpersonerne grundlæggende ændret muslimske miljøers følsomhed overfor jihadi-salafistiske sympatier. Hvor man måske tidligere slog den slags hen som testosteronudladninger og ungdommelig idealisme, tyder interviewene på, at man i dag i højere grad bekymrer sig om de praktiske konsekvenser, som bestemte tanker kan føre til. Som det sidste citat antyder, har erkendelsen af udfordringerne med, at jihadi-salafistiske grupper har udnyttet de mainstreammuslimske miljøer til deres aktiviteter og rekruttering, desuden mange steder affødt en øget grad af kontrol med, hvad moskéernes lokaler bliver brugt til af hvem.

På den måde er naiviteten i de muslimske miljøer væk i dag. Hvis der for år tilbage kom en bror i islam og spurgte, om han måtte låne et lokale til aktiviteter eller undervisning, så fik de lov, for tankegangen var, at hvis jeg har et moskérum til rådighed, skulle jeg så holde andre muslimer fra at have gavn af det? Men sådan er det ikke længere. Vi afviser stadig ikke nogen, der kommer i vores moské for at bede deres bøn, men alle andre aktiviteter kontrollerer vi. For vi vil ikke risikere noget.⁴⁸²

Lidt karikeret kunne man for ti år siden vade ind med langt skæg i en hvilken som helst moské og etablere en studiecirkel, fordi der var en udbredt naivitet om, at alle, der snakker om Gud, gør det for det gode. Der var altså ingen vetting-proces what so ever. Men i dag spørger man langt mere ind til personer, som vil undervise i moskéen. Nu er det ikke længere nok at henvise til, at alle har ret til at undervise i islam i Guds hus. Derfor har jeg også flere forskellige steder oplevet, at bestyrelsesmedlemmer har afbrudt en spontant opstået studiecirkel med spørgsmål om, hvem det er, som underviser, og med henvisning til at det kræver tilladelse at undervise i moskéen.⁴⁸³

480 Interview 21.

481 Interview 17.

482 Interview 19.

483 Interview 21.

Den øgede kontrol med hvem, der bruger moskéernes lokaler til hvad, kan komme til udtryk på forskellige niveauer. De forudgående citater omhandler særligt den kontrol, som moskéledelsen praktiserer i forhold til undervisning i moskéen.

Under et interview hentede en interviewperson en formaliseret ansøgning, som personer, der måtte ønske at etablere en studiecirkel i moskéen, var forpligtet til at udfylde. I ansøgningen skulle man for det første angive en række basale personoplysninger, inden der blev spurgt til, hvad man ønskede at undervise i, heriblandt hvilke bøger man forventede at inddrage, hvorfra man havde sin viden om islam, hvilken målgruppe man ønskede at undervise, samt hvorfor man netop havde udvalgt denne moské. Andre fortalte om en øget opmærksomhed på hvilket materiale, man har liggende i moskéen. I et af de forrige afsnit blev det ligeledes beskrevet, hvordan der findes en del eksempler på, at moskéer har forvist personer og grupper med henvisning til, hvad man opfattede som uacceptable holdninger.

Ved siden af den øgede kontrol kastede nogle af interviewene desuden lys over andre af moskéernes strategier overfor personer med jihadi-salafistiske sympatier. Den førnævnte kontrol begrænser sig som regel til et forbud mod aktiviteter og rekruttering af andre og sjældnere et forbud mod at komme i moskéerne for eksempelvis at forrette sine individuelle religiøse forpligtelser såsom tidebønnerne. Begrundelsen for dette bygger som oftest på en logik om, at man ved at lade personer med ekstremistiske holdninger komme i moskéen, bevarer en chance for, at de selv vil blive påvirket af mere moderate kræfter. Et norsk studie har tidligere fundet lignende resultater.⁴⁸⁴

Tilgangen giver et indblik i moskéernes syn på sig selv som organisationer med et ansvar og en mulighed for at hjælpe personer tiltrukket af ekstremisme tilbage på ret køl igen. Fra et forebyggelsesperspektiv kan man vælge to veje i forhold til ekstremistiske personer og grupperinger: Enten afviser man at have nogen form for kontakt med sådanne eller også forsøger man at indgå i en dialog eller fastholde en kontakt i håbet om, at det vil bidrage til en positiv udvikling. Her er der i interviewmaterialet eksempler på begge former for 'strategier'. Men det ser alligevel ud til, at den foretrukne strategi hos de moskéer, som rent faktisk har haft erfaringer med personer med jihadi-salafistiske sympatier, er, at man i hvert fald i første omgang tyr til et forsøg på dialog. Personer med ekstreme holdninger tolereres, så længe de ikke forsøger at påvirke andre i moskéen ud fra en devise om, at yderligere marginalisering vil risikere at skubbe til yderligere radikaliserings af den pågældende.

Flere interviewpersoner reflekterede i den anledning over et dilemma, hvor de på den ene side ønskede at hjælpe socialt udsatte og vrede unge ved ikke at skubbe dem væk og dermed potentielt i armene på problematiske grupper, der udnytter den slags sårbarheder, og på den anden side følte et ansvar for at skærme resten af menigheden fra potentielt skadelige påvirkninger fra sådanne personer. Resultatet bliver en vanskelig balancegang, der på overfladen kan fremstå som en form for billigelse, selvom der kan være andre underliggende ræsonnementer på spil. Nogle interviewpersoner diskuterede desuden med sig selv undervejs i interviewene, hvordan man samtidig undgik at blive 'naive, nyttige idioter' for jihadi-salafistiske kræfter, men konstaterede samtidig, at de ved mange lejligheder havde set frugterne af den mindre konfrontatoriske tilgang. Sådanne historier handlede typisk om personer, der for nyligt havde forladt et gruppe-miljø inspireret af jihadi-salafisme, og som dermed befandt sig i en sårbar situation, hvor både deres verdensbillede og sociale omgangskreds var blevet revet væk under dem. I denne situation opsøgte nogle af personerne moskéer i et håb om at etablere et

484 Sandberg et al. 2018, 231.

nyt teologisk og socialt ståsted, netop fordi de ikke tidligere havde følt sig helt og aldeles udstødt derfra.

Hvis vi genkalder os Figur 3 om relationer mellem moskéer og salafisme og udskifter ordet 'salafisme' med 'jihadi-salafisme', placerer alle de medvirkende moskéer i denne undersøgelse sig i type 6, der henviser til en position med eksplicit afstandtagen. Der har tidligere fandtes eksempler på mindre moskéer, som implicit (type 2) har haft en jihadi-salafistisk profil, ligesom der i hvert fald er et enkelt eksempel på en formand for en eksisterende moské, som i 2015 gav udtryk for, at han håbede, at Islamisk Stat vandt krigen i Syrien.⁴⁸⁵ Det er således rimeligt at antage, at der fortsat findes moskéer, hvor ledende personer i forskelligt omfang promoverer, deler eller tolererer jihadi-salafistisk ideologi. Der vil dog formodentligt være tale om få eksempler, da denne undersøgelse peger på, at navigationsrummet for personer med sympati for jihadi-salafisme er blevet indskrænket i de bredere muslimske miljøer. Denne vurdering understøttes af, at interviewene på nær en enkelt kommentar ikke indeholdt udpegninger af andre moskéer som påvirket af jihadi-salafisme, ligesom nogle interviewpersoner mente, at bestemte moskéer, som tidligere havde været forbundet med jihadi-salafistiske sympatier, ikke længere på samme måde kunne siges at være dette.

Moskéernes udbredte modstand mod jihadi-salafistiske sympatier betyder, at man må forvente, at personer og grupper, der abonnerer på den slags, ligeledes er påpasselige med at vise dette frem i de bredere muslimske miljøer, hvilket kan vanskeliggøre moskéernes identificering af sådanne aktører. Det kan på baggrund af denne undersøgelse derfor ikke afvises, at prædikanter, hvis jihadi-salafistiske sympatier moskéerne ikke har kendskab til, fortsat har adgang til prædikestole og undervisningslokaler i en række af landets moskéer. Men det digitale feltarbejde støtter langt hen ad vejen op om, at prædikanter, som i interviewene blev sat i forbindelse med jihadi-salafistiske sympatier, ser ud til at have begrænset adgang til at prædike eller undervise i danske moskéer. Der er fortsat eksempler på, at sådanne inviteres til at prædike eller undervise bestemte steder, men det virker sammenlignet med tidligere sporadisk, og der er i højere grad tale om mindre moskéer i periferien af det danske moskélandskab, også rent geografisk. En sådan udvikling kan muligvis ses som en medvirkende faktor til, at i hvert fald én prædikant, som i nogle interview blev opfattet som en del af det jihadi-salafistiske miljø, for relativt nyligt har etableret sin egen lille moské.

Ikke mindre end seks separate antiterroraktioner med anholdelser siden december 2019 vidner tydeligt om, at der fortsat er personer i Danmark, som inspireret af militant islamisme har både intention om og kapacitet til at udføre terrorangreb i Danmark.⁴⁸⁶ At provinsen kan spille en rolle i forhold til salafisme gælder potentielt også for jihadi-salafistisk aktivitet, idet de omtalte terroranholdelser har relateret sig til en række af landets politikredse. Hvorvidt de anholdte har haft forbindelser til bestemte moskémiljøer, er endnu ikke afdækket.

9.6 Afrunding

Dette kapitel har præsenteret resultaterne fra en interviewundersøgelse med aktive og centrale personer i danske moskéer om deres erfaringer med udfordringer relateret til henholdsvis salafisme og jihadi-salafisme. Undersøgelsen har vist, at der i de organiserede muslimske miljøer foregår mange af de samme debatter om salafisme som i forskningen. Interviewene afspejler en generel bekymring for, hvad salafisme kan bringe med sig, samtidig med at det blev understreget, at salafisme ikke nødvendigvis

485 <https://www.dr.dk/nyheder/indland/grimhoej-moskeens-formand-selvfoelgelig-holder-vi-med-islamisk-stat>.

486 Center for Terroranalyse 2021, 8. Den sjette aktion foregik i april 2021 efter Center for Terroranalysens udgivelse.

fører til problemstillinger som segregering, glidebane mod ekstremisme, negativ social kontrol eller antidemokratiske handlinger.

Hos flertallet af interviewpersonerne indtog salafisme dog en oppositionsrolle i en intra-muslimsk kulturkamp. Generelt blev salafisme af interviewpersonerne associeret med negativt ladede termer og blev for de flestes vedkommende forbundet med noget eksternt i forhold til deres eget moskémiljø. Dette gjorde sig særligt gældende for interviewpersoner tilknyttet de tyrkiske, pakistanske, bosniske og shiamuslimske moskémiljøer, imens undersøgelsen peger på, at salafisme i forskellige former indgår som en integreret del af de arabiske og somaliske moskémiljøer. Der var bred enighed om, at salafisme fortsat spiller en synlig rolle, særligt online, men derudover var der hos flere et indtryk af, at i hvert fald det, som man opfattede som problematisk salafisme, var mindre iøjnefaldende i dag end tidligere, samtidig med at en 'mere moderat og uproblematisk salafisme' fortsat tiltaler mange særligt unge muslimer.

Overordnet havde interviewpersonerne derfor også den oplevelse, at udfordringer med rod i salafisme var et omfangsmæssigt begrænset problem i Danmark. Segregering og bekymringen for salafisme som en glidebane henimod jihadi-salafisme fremstod som de mest præsente bekymringer i interviewene. Adspurgt direkte gav kun få interviewpersoner udtryk for oplevelser, hvor de havde følt sig forsøgt påvirket, kontrolleret eller begrænset af salafister, men interviewmaterialet afdækker samtidig eksempler på sådan adfærd gennem beretninger om forsøg på religiøse irettesættelser, missionering og påvirkning af moskéer.

I relation til jihadi-salafisme peger dette kapitel på, at udviklinger henimod mere lyske aktiviteter fra grupper med sådanne sympatier formodentligt ikke kun har været drevet af strammere lovgivning og øget sikkerhedsarbejde på området, men ligeledes en øget opmærksomhed og aktiv afstandtagen i de organiserede muslimske miljøer. Flere kontrolmekanismer i kampen for at modvirke jihadi-salafistisk rekruttering i moskéerne har medført, at jihadi-salafistiske miljøer formodentligt er mere marginaliserede og isolerede fra de bredere muslimske miljøer end nogensinde før.

Erfaringerne med et historisk højt antal danske muslimer, som udrejste for at tilslutte sig Islamisk Stat eller lignende grupper, har ifølge interviewene tydeliggjort farerne ved bestemte tanker på en meget konkret og håndgribelig måde for moskéerne. Som resultat er man i mange moskéer blevet mere opmærksom på at sikre afskærmning af sine børn og unge fra personer med jihadi-salafistiske sympatier, hvilket blandt andet blev eksemplificeret med historier om bortvisning af bestemte personer og grupper fra moskéer og strammere kontrol med hvem, der får lov til at undervise.

Generelt var det interviewpersonernes opfattelse, at personer eller grupper med jihadi-salafistiske sympatier var betydeligt mindre synlige i dag end i begyndelsen og midten af 2010'erne, og eksempler på relaterede udfordringer lå derfor gerne mindst tre år tilbage i tiden. Ved siden af de åbenlyse konsekvenser ved jihadi-salafisme blev der i interviewene nævnt forskellige eksempler på chikane, trusler og decideret fysiske overfald, der i de fleste tilfælde havde været rettet mod shiamuslimer.

9.7 Litteraturliste

- Adraoui, M. (2020). *Salafism Goes Global*. Oxford University Press
- Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst. (2015). *Salafisme in Nederland: diversiteit en dynamiek*. Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst
- Amghar, S. (2007). "Salafism and Radicalisation of Young European Muslims". I S. Amghar et al. (red.), *European Islam: Challenges for Public Policy and Society*. Centre for European Policy Studies
- Bangstad, S. & M. Linge. (2015). "'Dawa is Our Identity' - Salafism and IslamNet's Rationales for Action in a Norwegian Context". *Journals of Muslims in Europe*
- Belhaj, A. (2020). "Review of Contemporary Puritan Salafism: A Swedish Case Study: by Susanne Olsson". *Islam and Christian-Muslim Relations* 31 (1)
- BfV – Verfassungsschutz. (2020). "Salafism in Germany – Proselytising efforts and jihad". I M. Ranstorp (red.), *Contextualising Salafism and Salafi Jihadism*. Nationalt Center for Forebyggelse af Ekstremisme
- Blanc, T. (2021). "Introduction". I T. Blanc & O. Roy (red.), *Salafism: Challenged by Radicalization? Violence, Politics, and the Advent of Post-Salafism*. European University Institute
- Bryman, A. (2012). *Social Research Methods*. Oxford University Press
- Bunzel, C. (2021). " Hamas and the Jihadis". <https://www.jihadica.com/hamas-and-the-jihadis/>
- Center for Terroranalyse. (2012). *Foreign fighters – og truslen mod Danmark*. Center for Terroranalyse
- Center for Terroranalyse. (2017). *Vurdering af terrortruslen mod Danmark*. Center for Terroranalyse
- Center for Terroranalyse. (2021). *Vurdering af terrortruslen mod Danmark*. Center for Terroranalyse
- de Koning, M. (2012). "Between the Prophet and Paradise: The Salafi Struggle in the Netherlands". *Canadian Journal of Netherlandic Studies* 33 (2)
- Danmarks Radio. (2015, 8. juni). "Omstridt imam fra Grimhøjvej er død". Danmarks Radio
- Farquhar, M. (2015). "Saudi Petrodollars, Spiritual Capital, and the Islamic University of Medina: A Wahhabi Missionary Project in Transnational Perspective". *International Journal of Middle East Studies* 47
- Greenwood, M. T. (2019). "When Foreign Fighters Come Home: The Story of Six Danish Returnees". *Perspectives on Terrorism* 13 (4)
- Hamid, S. (2013). "The Attraction of 'Authentic' Islam: Salafism and British Muslim Youth". I R. Meijer (red.), *Global Salafism: Islam's New Religious Movement*. Columbia University Press
- Hamid, S. (2016). *Sufis, Salafis, and Islamists. The Contested Ground of British Islamic Activism*. I. B. Tauris & Co. Ltd.
- Hamming, T. (2022). "Den danske jihadistiske bevægelse 2013-2021". I Magnus Ranstorp (red.), *Udfordringer relateret til salafisme og jihadi-salafisme i Danmark*. Nationalt Center for Forebyggelse af Ekstremisme
- Haykel, B. (2013). "On the Nature of Salafi Thought and Action". I R. Meijer (red.), *Global Salafism: Islam's New Religious Movement*. Columbia University Press
- Hegghammer, T. (2013). "Jihadi-Salafis or Revolutionaries? On Religion and Politics in the Study of Militant Islamism". I R. Meijer (red.), *Global Salafism: Islam's New Religious Movement*. Columbia University Press
- Hegghammer, T. (2020). *The Caravan. Abdallah Azzam and the Rise of Global Jihad*. Cambridge University Press
- Hemmingsen, A. (2010). *The Attractions of Jihadism*. Københavns Universitet
- Hemmingsen, A. (2012). *Anti-demokratiske og voldsfremmende miljøer i Danmark, som bekender sig til islamistisk ideologi*. Dansk Institut for Internationale Studier
- Hemmingsen, A. (2016). "Plebeian Jihadism in Denmark: An Individualisation and Popularisation Predating the Growth of the Islamic State". *Perspectives on Terrorism* 10 (6)
- Hemmingsen, A. (2022). "Udviklingen af jihadi-salafisme i Danmark fra 1980erne til 2013". I M. Ranstorp (red.), *Udfordringer relateret til salafisme og jihadi-salafisme i Danmark*. Nationalt Center for Forebyggelse af Ekstremisme
- Hjelt, M. J. (2020). *The Radical Milieu: A Socio-Ecological Analysis og Salafist Radicalization in Aarhus, 2007-17*. Forlaget Politica
- Jacobsen, S. J. (2022). "Fra kvindelig kriger til opdrager af næste generation: Kvindespecifik salafi-propaganda i et tiårs perspektiv". I M. Ranstorp (red.), *Udfordringer relateret til salafisme og jihadi-salafisme i Danmark*. Nationalt Center for Forebyggelse af Ekstremisme
- Jensen, M. T. (2006). *Jihad in Denmark*. Danish Institute for International Studies
- Jensen, T. G. & K. Østergaard. (2011). *Ekstremistiske miljøer med salafi-grupperinger i fokus*. Københavns Universitet og SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd
- Johansen, K. (2002). *Muslimske stemmer. Religiøs forandring blandt unge muslimer i Danmark*. Akademisk Forlag
- Kühle, L. (2006). *Moskeer i Danmark*. Forlaget Univers

- Kühle, L. & L. Lindekilde. (2010). *Radicalization among young Muslims in Aarhus*. The Centre for Studies in Islamism and Radicalisation & Department of Political Science, Aarhus Universitet
- Kühle, L. (2020a). "Salafist Environments and Mosques in Denmark". I M. Ranstorp (red.), *Contextualising Salafism and Salafi Jihadism*. Nationalt Center for Forebyggelse af Ekstremisme
- Kühle, L. (2020b). ""Den der betaler musikken": En moskehistorie". I H. R. Christensen & M. V. Nielsen (red.), *Religion i Danmark 2020*. Center for Samtidsreligion, Aarhus Universitet
- Kühle, L. & M. Larsen. (2017). *Moskéer i Danmark II: En ny kortlægning af danske moskéer og muslimske bedesteder*. Center for Samtidsreligion, Aarhus Universitet
- Kühle, L. & M. Larsen. (2019). *Danmarks moskéer. Mangfoldighed og samspil*. Aarhus Universitetsforlag
- Københavns Kommune. (2014). *Hvad er salafisme?*. Københavns Kommune
- Lacroix, S. (2013). "Between Revolution and Apoliticism". I R. Meijer (red.), *Global Salafism. Islam's New Religious Movement*. Oxford University Press
- Lahoud, N. (2020). "Jihadism and Religious Ideology". I M. Ranstorp (red.), *Contextualising Salafism and Salafi Jihadism*. Nationalt Center for Forebyggelse af Ekstremisme
- Larsen, M. & L. Kühle. (2022) (kommende udgivelse). "Danske moskéer og salafisme: Mod en konceptualisering af forskellige typer af relationer". *Tidsskrift for islamforskning* 16
- Lia, B. & P. Nesser. (2016). "Jihadism in Norway: a Typology of Militant Networks in a Peripheral European Country". *Perspectives on Terrorism* 10 (6)
- Linge, M. (2016). "Sunnite-Shiite Polemics in Norway". *FLEKS* 3 (1)
- Linge, M. & S. Bangstad. (2020). *Salafisme i Norge. Historien om Islam Net og Profetens Ummah*. Minotenk og Frekk Forlag
- Maher, S. (2016). *Salafi-Jihadism: The History of an Idea*. Oxford University Press
- Meijer, R. (2013a). "Introduction". I R. Meijer (red.), *Global Salafism. Islam's New Religious Movement*. Oxford University Press
- Meijer, R. (2013b). "Commanding Right and Forbidding Wrong As a Principle of Social Action. The Case of the Egyptian al-Jama'a al-Islamiyya". I R. Meijer (red.), *Global Salafism. Islam's New Religious Movement*. Oxford University Press
- Meleagrou-Hitchens, A. (2011). *As American as Apple Pie: How Anwar al-Awlaki Became the Face of Western Jihad*. The International Centre for the Study of Radicalisation and Political Violence
- Nesser, P. (2013). "Abu Qatada and Palestine". *Welt des Islams* 53 (3-4)
- Olsson, S. (2008). "Apostasy in Egypt: Contemporary Cases of hisbah". *The Muslim World* 98 (1)
- Olsson, S. (2014). "Proselytizing Islam - Problematizing "Salafism"". *The Muslim World* 104 (1-2)
- Olsson, S. & S. Sorgenfrei. (2019). "Islam and Islamic Studies in Scandinavia". Oxford Research Encyclopedias
- Olsson, S. (2020). "Different Types of Salafism: On Creed and Deed". I M. Ranstorp (red.), *Contextualising Salafism and Salafi Jihadism*. Nationalt Center for Forebyggelse af Ekstremisme
- Rafiqi, A. (2019). "A Clash of Civilizations? Muslims, Christians, and Preferences for Democracy". *Journal for the Scientific Study of Religion* 58 (3)
- Ramadan, T. (2004). *Western Muslims and the Future of Islam*. Oxford University Press
- Ranstorp, M. et al. (2018). *Mellan salafism och salafistisk jihadism. Påverkan mot och utmaningar för det svenska samhället*. Försvarshögskolan
- Ranstorp, M. (2019). *Islamist Extremism: A Practical Introduction*. The RAN Centre of Excellence
- Ranstorp, M. (2020). "Introduction". I M. Ranstorp (red.), *Contextualising Salafism and Salafi Jihadism*. Nationalt Center for Forebyggelse af Ekstremisme
- Raudvere, C. (2011). "Foreninger, forbindelser og repræsentanter: Bosnisk-muslimsk menighedsliv i et sammenlignende svensk-dansk perspektiv". I M. H. Pedersen & M. Rytter (red.), *Islam og muslimer i Danmark. Religion, identitet og sikkerhed efter 11. september 2001*. Museum Tusulanums Forlag
- Roy, O. (2007). "Islamic Terrorist Radicalisation in Europe". I S. Amghar et al. (red.), *European Islam: Challenges for Public Policy and Society*. CEPS
- Sandberg, S. et al. (2018). *Unge muslimske stemmer. Om tro og ekstremisme*. Universitetsforlaget
- Schmidt, G. (2007). *Muslim i Danmark – muslim i verden*. Universitetsstrykkeriet
- Sedgwick, M. (2014). "Salafism, the Social, and the Global Resurgence of Religion". *Comparative Islamic Studies* 8
- Seidelin, M. (2012). *Allahs danske krigere. I FBI's søgelys*. Politikens Forlag
- SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd. (2014). *Antidemokratiske og ekstremistiske miljøer i Danmark*. SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd
- Sheikh, J. (2015). *Danmarks børn i hellig krig*. Lindhardt og Ringhof
- Simonsen, J. B. (1990). *Islam i Danmark*. Aarhus Universitetsforlag

- Sinclair, K. (2012). *Kampen om Tingbjerg: Får Hizb ut-Tahrir konkurrence fra en ny gruppe?*. Center for Mellemøststudier
- Skjoldager, M. (2009). *Truslen indefra. De danske terrorister* (e-pub). Lindhardt og Ringhof
- Skovgaard-Petersen, J. (2020). "Salafism and Its Critics: A Note on the Role of Salafism in Arab Mass Media". I M. Ranstorp (red.), *Contextualising Salafism and Salafi Jihadism*. Nationalt Center for Forebyggelse af Ekstremisme
- Steinberg, G. (2013). "Jihadi-Salafism and the Shi'is: Remarks about the Intellectual Roots of Anti-Shi'ism". I R. Meijer (red.), *Global Salafism. Islam's New Religious Movement*. Oxford University Press
- Udlændinge- og Integrationsministeriet. (2018). *Håndbog til kommuner om æresrelaterede konflikter og negativ social kontrol*. Styrelsen for International Rekruttering og Integration
- Vidino, L. et al. (2010). "Bringing Global Jihad to the Horn of Africa: al Shabaab, Western Fighters, and the Sacralization of the Somali Conflict". *African Security* 3 (4)
- Vidino, L. (2022). "European Salafism: Jihad, peaceful self-segregation and everything in between". I M. Ranstorp (red.), *Udfordringer relateret til salafisme og jihadi-salafisme i Danmark*. Nationalt Center for Forebyggelse af Ekstremisme
- Vogt, K. (2005). *Islam – tradisjon, fundamentalisme og reform*. Cappelen
- Wagemakers, J. (2009). "A Purist Jihadi-Salafi: The Ideology of Abu Muhammad al-Maqdisi". *British Journal of Middle Eastern Studies* 36 (2)
- Wagemakers, J. (2013a). "In Search of "Lions and Hawks": Abu Muhammad al-Maqdisi's Palestinian Identity". *Welt des Islam* 53 (3-4)
- Wagemakers, J. (2013b). "The Transformation of a Radical Concept: *al-wala' wa-l-bara'* in the Ideology of Abu Muhammad al-Maqdisi". I R. Meijer (red.), *Global Salafism. Islam's New Religious Movement*. Oxford University Press
- Wagemakers, J. (2016). *Salafism*. Oxford Research Encyclopedia of Religion
- Wagemakers, J. (2018). *Salafism in Jordan*. Cambridge University Press
- Wagemakers, J. (2020). "Salafism: Generalisation, Conceptualisation and Categorisation". I M. Ranstorp (red.), *Contextualising Salafism and Salafi Jihadism*. Nationalt Center for Forebyggelse af Ekstremisme
- Wiktorowicz, Q. (2006). "Anatomy of the Salafi Movement." *Studies in Conflict & Terrorism* 29

KAPITEL 10

Afsluttende refleksioner

Magnus Ranstorp

Strategisk rådgiver (CTSS)
ved Försvarshögskolan

OVERSAT FRA ENGELSK

10.1 Generelle overvejelser

Denne rapport har bidraget med et mangefacetteret billede af salafismen som ideologi og dens mulige forbindelser til vold samt mulige udfordringer for den demokratiske retsorden. En underliggende årsag til, at dette projekt har været vigtigt, er, at rapporten kan sætte salafisme og jihadi-salafisme ind i en sammenhæng, hvor man bedre kan skelne mellem disse ideologiske strømninger inden for sunniislam, der almindeligvis er opdelt i fire primære *madhahib* (islamiske lovskoler): Hanafi, Maliki, Hanbali og Shafi'i. Det er vigtigt at være i stand til at skelne mellem forskellige former for religiøs orientering inden for sunniislam for at kunne danne sig et begreb om det som en mosaik af forskellige orienteringer og strømninger i stedet for at gøre islam til ét, monolitisk trosfællesskab. At lave sådanne distinktioner er meget vigtigt for den offentlige debat og for politiske tiltag i relation til trossamfund. At lave skarpe distinktioner i forbindelse med jihadi-salafisme og dermed adskille denne retning fra andre orienteringer underminerer islamisters selvproklamerede offerrolle og diskriminering, som nogle gange benyttes til at polarisere den offentlige debat på området og mobilisere støtte blandt muslimer og salafister imod majoritetssamfundet.

Endvidere er det vigtigt at erkende, at salafisme og jihadi-salafisme stiller de liberale demokratier over for forskellige former for udfordringer; fra alvorlige sikkerhedsspørgsmål til diverse sociale og demokratiske udfordringer. De forskellige udformninger og udfordringer nødvendiggør forskellige tiltag, der benytter sig af et udvalg af værktøjer fra sikkerheds-, forebyggelses- og/eller integrationsværktøjskassen. Det er derfor ofte kontraproduktivt at sammenblande salafisme og jihadi-salafisme. Det fører til forenklinger, hvor der i stedet er behov for nuancer og forståelse for sammenhænge. I erkendelse af, at salafisme har særlige kendetegn i form af begreber og sprog, kan påklædning såvel som bestemte former for adfærd være behjælpelige med at skelne denne ideologiske strømning fra andre religiøse retninger.

Denne undersøgelse af salafisme, jihadi-salafisme og erfaringer med udfordringer for den demokratiske retsorden i Danmark blev påbegyndt på grund af den svenske undersøgelse af salafisme i 2018. Det er derfor vigtigt at erkende, at forholdene i Sverige og Danmark er meget forskellige, hvad angår undersøgelsens omfang, størrelse og problemernes beskaffenhed. Det er vigtigt at være opmærksom på, at denne undersøgelse først og fremmest har til hensigt at udforske udfordringer i forhold til salafisme og jihadi-salafisme, snarere end at foretage et generelt studie af salafisme i Danmark.

Ifølge den svenske sikkerhedstjeneste findes der mere end 2000 voldsfremmende radikale islamister i Sverige, som man løbende overvåger som sikkerhedstrusler, mens 300 fremmedkrigere fra Sverige er rejst til Syrien. Mere end 70 % af disse svenske fremmedkrigere kom fra socialt segregerede områder, og omkring 80 % kom fra bestemte nabolag i fire byer.⁴⁸⁷ Den omstændighed, at 75 % af disse fremmedkrigere var svenske statsborgere, mens kun 34 % var født i Sverige, illustrerer også asylansøgerees skrøbelighed i forhold til radikaliserings og rekruttering til jihadi-salafisme. Disse statistikker demonstrerer endvidere, at der findes knudepunkter for radikaliserings og rekruttering i Sverige, faciliteret af effektive salafistiske økosystemer, der muliggør, organiserer og finansierer disse netværksaktiviteter.

487 Linus Gustafsson and Magnus Ranstorp, *Swedish Foreign Fighters in Syria and Iraq: An Analysis of open-source intelligence and statistical data* (Stockholm: Försvarshögskolan, 2017). <http://fhs.diva-portal.org/smash/get/diva2:1110355/FULLTEXT01.pdf>.

Det er vigtigt at forstå disse salafistiske økosystemer og deres transnationale forbindelser, og der er behov for, at forskere undersøger området nærmere.⁴⁸⁸

Omstændighederne omkring de udfordringer, der gør sig gældende i Danmark i forbindelse med salafisme og jihadi-salafisme, er anderledes end i Sverige. Selvom dette studie ikke har undersøgt størrelsen af de forskellige salafistiske miljøer i Danmark eller deres transnationale forbindelser, synes erfaringerne med udfordringer relateret til de danske salafistiske miljøer færre, mere afgrænsede og mere socialt isolerede i sammenligning med forholdene i Sverige, hvor det jihadi-salafistiske miljø tilsyneladende har infiltreret mange bredere sammenhænge, såsom ejerskab af skoler, misbrug af offentlige midler og af velfærdssystemet. Selv om disse aspekter ikke var genstand for undersøgelsen i Danmark, blev de heller ikke nævnt som væsentlige problemer i nogen af undersøgelsens interviews og spørgeskemaundersøgelser, og de blev heller ikke rejst som emne af myndigheder i forbindelse med de danske forhold. Ikke desto mindre er der behov for videre undersøgelser for endeligt at fastslå og give svar på spørgsmål som disse, der ligger uden for nærværende undersøgelses område. Rapportens formål har dermed ikke været at bidrage med ny viden om salafisme i Danmark generelt, men i stedet viden om adfærd, der skaber udfordringer for enkeltpersoner, grupper og samfundet i bredere forstand. Undersøgelsen omfatter både udfordringer, der vedrører salafisme og jihadi-salafisme, hvilket betyder, at rapporten ikke kun handler om terrorisme eller ekstremisme, men også omfatter emner som segregering, negativ social kontrol, undergravning af demokratiet osv.

Rapporten præsenterer blandt andet et interessant interviewstudie med fokus på fem politikredsers praksiserfaringer med forebyggelse i forbindelse med bekymringer for radikaliserings relateret til militant islamisme. Politikredsene anvender det bredere begreb militant islamisme frem for salafisme og jihadi-salafisme, da man først og fremmest fokuserer på bekymringer for individets radikaliserings og konkrete risiko- og forebyggelsesfaktorer i stedet for ideologiske underkategorier inden for militant islamisme. Interviewundersøgelsen repræsenterer ikke en vurdering af de risici og trusler, som udgår fra militante islamistiske miljøer, da det er Politiets Efterretningstjeneste, der udarbejder sådanne.

I stedet giver kapitlet et interessant indblik i de eksisterende og fremvoksende tendenser og udfordringer, som medarbejdere fra Nordjyllands Politi, Østjyllands Politi, Fyns Politi, Københavns Vestegns Politi og Københavns Politi oplever i deres praktiske arbejde med forebyggelse af radikaliserings relateret til militant islamisme. På mange måder fremhæver interviewene de fokusområder, som man bør styrke politikredsenes og andre myndigheders respons på. Det er tydeligt, at de lokale militante økosystemer udviser en højere grad af sikkerhedsbevidsthed med mere skjulte aktiviteter til følge, hvilket gør det vanskeligere at opdage bekymringstilfælde. Dette besværliggøres yderligere af, at både COVID-19-pandemien og tendenser hos militante islamistiske miljøer har forskubbet mange aktiviteter fra gader og fysiske mødesteder til lukkede, krypterede sociale medier. Den digitale dimension er vigtig i forbindelse med radikaliserings, og det er i relation til forebyggelse nødvendigt at have et større fokus på sociale medier. Det er også tydeligt, at der er behov for at have en opmærksomhed på at modvirke finansiering af voldelig ekstremisme, som ikke er forsvundet, men snarere – som Center for Terroranalyse (CTA) har påpeget – er fortsat ufortrødent gennem momssvindler, hvidvask og nye, mere sofistikerede former for finansiel svindel.

488 Magnus Ranstorp et al. *Gränslös Extremism: En studie om transnationella kopplingar till svenska radikala miljöer* (Stockholm: Försvarshögskolan, 2021). <https://www.fhs.se/download/18.7ff1bbb17b4b67d555a2b1d/1630936105044/Gr%C3%A4nsl%C3%B6s%20Extremism%20-%20En%20studie%20om%20transnationella%20kopplingar%20till%20svenska%20radikala%20milj%C3%B6er.pdf>.

Tre emner stod frem i interviewundersøgelsen, som er værd at hæfte sig ved: For det første udfordrer bekymringer med et element af psykiske problemstillinger i stigende grad, hvilket fordrer en tættere koordinering mellem infohusene og andre relevante myndigheder. For det andet udfordrer bekymringer for børn i stigende grad, hvilket medfører udfordringer for forældre, skoler og digital trivsel for børn og unge. For det tredje er det nødvendigt årvågent at have en opmærksomhed på, hvordan nogle radikalisatorer kan søge at udnytte flygtninge, asylansøgere og udvisningsdømte.

Alt i alt viser interviewene med medarbejdere hos de fem politikredse, at politikredsene har utrolig stor erfaring med at forebygge radikaliserings og holde sig orienteret om de løbende udviklinger i forhold til voldelig ekstremisme, radikaliserings og forebyggelsesmetoder. Interviewene afspejler desuden, at samarbejdet mellem politikredsene og andre myndigheder generelt fungerer. Politikredsene har også erfaringer med konstruktiv dialog med muslimske trossamfund, hvilket har været vigtigt på konkrete tidspunkter, men som også har vist sig fuldstændigt nødvendigt i forhold til at opbygge tillid og modstandskraft, der kan forebygge polarisering i samfundet. På denne måde bekræfter interviewene, at politikredsene har gode forudsætninger for og erfaringer med at håndtere bekymringer for radikaliserings relateret til militant islamisme, men at der samtidig er fokusområder, som fremadrettet skal prioriteres og gives opmærksomhed.

Denne rapport indeholder derudover to unikke, omfattende og evidensbaserede undersøgelser af Mathias Kamper og Lasse Lindekilde, der gennemførte to separate, store online spørgeskemaundersøgelser i forhold til erfaringer med udfordringer relateret til salafisme og salafistisk orienterede individer. Den ene spørgeskemaundersøgelse var henvendt til kommunale aktører med tilknytning til SSP-koordinering, integrationsindsatser og/eller de kommunale infohuse, mens den anden spørgeskemaundersøgelse blev fordelt blandt ansatte i Kriminalforsorgen med særlig træning i at arbejde med radikaliserings. Begge spørgeskemaundersøgelser fokuserede på at måle arbejdsrelaterede erfaringer med udfordringer relateret til salafisme og salafistisk orienterede personer. Den kommunale spørgeskemaundersøgelse viste, at et mindretal (16 %) havde haft arbejdsrelaterede erfaringer med salafistisk orienterede personer inden for de seneste to år. Kun 14 % var involverede i konkrete, verificerbare sager. Dette resultat kan forekomme overraskende, da det måske ikke stemmer overens med den offentlige eller generelle opfattelse af problemets omfang. Nogle vil måske tolke resultaterne som et udtryk for, at der er begrænsede problemer og udfordringer med salafisme og jihadi-salafisme i Danmark. En vis forsigtighed kan dog være på sin plads, da der gives forklaringer, som kunne antyde, at problemets omfang muligvis kan være større. Et muligt forbehold er, at den terminologi, forskellige offentlige institutioner benytter sig af, er forskellig alt efter, om disse institutioner arbejder inden for et bredere eller mere snævert område. For eksempel arbejder kommunerne med bredere problemstillinger, såsom integration og parallelle retssystemer, mens politiet primært arbejder med kriminalitetsforebyggelse. Et andet muligt forbehold er, at de praktikere, der arbejder med integrationsindsatsen i kommunerne, ifølge spørgeskemaundersøgelsen er dem, der har mest erfaring med salafisme. Udfordringer med salafisme kan som sådan være skjulte og indlejrede ofte i andre sociale og integrationsmæssige udfordringer som æresrelateret adfærd og kriminalitet. Det er derfor vigtigt at undersøge sammenhængen mellem salafisme og andre relaterede sociale forhold, såsom æresrelaterede spørgsmål og sammenhængen mellem kriminalitet og terrorisme, og hvordan indsigter fra andre relaterede områder kan gavne udformningen af mere effektive og målrettede forebyggende tiltag.

På samme måde viste spørgeskemaundersøgelsen til Kriminalforsorgen, at relativt få (16 %) havde haft erfaringer med salafistisk orienterede personer i de seneste to år. Mens de fleste ansatte i Kriminalforsorgen havde hørt om salafisme som begreb og

følte sig godt klædt på til at håndtere fænomenet gennem eksisterende værktøjer, kan de relativt få, der faktisk kommer i berøring med salafisme, give den fejlagtige opfattelse, at der er begrænsede problemer med radikaliserings i fængslerne. Det er vigtigt at understrege, at spørgeskemaundersøgelsen til Kriminalforsorgen fokuserede på den *adfærd*, der forbindes med salafisme, og ikke afspejler problemer vedrørende radikaliserings i fængsler i sit fulde omfang. Som det kan ses af tidligere rapporter vedrørende terrorrelaterede domme og indsatte i det danske fængselssystem,⁴⁸⁹ eftervirkningerne af terrorangrebet i København i 2015 og den nyligt offentliggjorte rapport fra Bjelkegruppen, kan der stadig ske betydelige forbedringer i fængselssystemet i forhold til tiltag mod radikaliserings.⁴⁹⁰

Malik Larsens bidrag, der handler om, hvordan mainstreammoskéer i Danmark har forholdt sig til jihadi-salafisme, viser, hvordan disse moskéer afviser jihadi-salafistisk ideologi, og hvordan forstærkede interne kontrolmekanismer sat i stand for at modvirke jihadi-salafistisk rekruttering i moskéerne i stigende grad har marginaliseret og isoleret denne ideologi fra de bredere muslimske miljøer. Hans kapitel viser klart værdien af at tale med, snarere end om, muslimske fællesskaber, hvorved mangfoldigheden af religiøse retninger og betydningen af etnisk oprindelse og indflydelse konkret anerkendes. Som Ann-Sophie Hemmingsen og Tore Hamming illustrerer gennem deres bidrag, har det jihadistiske miljø i Danmark gradvist udviklet sig gennem årtier, formet af centrale ledere, kontroversielle begivenheder (Muhammed-tegningerne) og betydelige "transportbåndsgrupper" som Kaldet til Islam. Monitoreringen af disse radikaliserende netværk, deres indflydelse og forbindelser er vigtig for PET og politiet såvel som for forebyggelse af voldelige ekstremistiske handlinger. Endvidere er en forståelse for tendenser og dynamikker i disse netværk vigtige i forhold til en tidlig præventiv indsats. Som Tore Hamming viser, havde konflikten i Syrien og fremmedkrigernes afrejse en væsentlig indflydelse på rivaliseringen mellem forskellige fraktioner af jihadister i Danmark i forhold til propagandainsatser og særligt deres alliancer med diverse jihadistiske terrorgrupper i udlandet.

Sara Jul Jacobsen bidrager også med en vigtig påmindelse om kvinders aktive rolle inden for salafistiske og jihadi-salafistiske bevægelser. Det er afgørende at opnå en bedre forståelse for betydningen af køn såvel som den afgørende dimension af online-aktiviteter i disse subkulturers interaktioner på sociale medier og den dertil målrettede propaganda. Endelig understreger Lorenzo Vidino, at udviklingen af salafisme og jihadi-salafisme i hele Europa har fulgt lignende mønstre i de forskellige lande gennem årtier, og at salafisme som en udfordring for den demokratiske samfundsorden gradvist er ved at blive et vigtigt politisk anliggende i adskillige EU-lande efter en bølge af terrorangreb og en opprioritering på den politiske dagsorden af at kunne håndtere islamistisk separatisme.

Foruden spørgsmålet om jihadi-salafisme som et sikkerhedsanliggende er udfordringer relateret til salafisme et kompliceret spørgsmål i Danmark, der kræver evidensbaseret forskning og en tæt forbindelse mellem, hvad forskningen viser og dens praktiske implikationer. Gennem de seneste ti år er der blevet forsket meget lidt i salafisme og jihadi-salafisme. Endnu færre undersøgelser har undersøgt mulige tiltag i forhold til disse udfordringer. Hvad betyder denne undersøgelses bidrag og resultater for fagprofessionelle og praktikere, der arbejder med forebyggelse af kriminalitet og voldelig ekstremisme?

489 Magnus Ranstorp, "Extremist Offender Management in Denmark" i Rajan Basra and Peter R. Neumann, *Prisons and Terrorism: Extremist Offender Management in 10 European Countries* (London: ICSR, 2020).

490 <https://www.justitsministeriet.dk/pressemeddelelse/indsatsgruppe-klar-med-foerste-saet-anbefalinger-til-at-styrke-indsatsen-mod-radikaliserings-i-faengslerne/>.

10.2 Workshop og perspektiver fra fagprofessionelle

For bedre at kunne forstå og fortolke resultaterne af spørgeskemaundersøgelserne organiserede NCFE en workshop for fagprofessionelle for at diskutere og reflektere over resultaterne af undersøgelsen, både fra kapitlet om kommunerne og om Kriminalforsorgen. Workshoppen blev afholdt den 1. november 2021 og omfattede erfarne fagprofessionelle fra politiet, Kriminalforsorgen, kommuner og andre, hvis arbejde er tæt relateret til forebyggelse af ekstremisme. Diskussionerne indbefattede også de undersøgelser, der havde fundet sted i forbindelse med politikredsene og kapitlet om danske moskéers erfaringer med udfordringer relateret til salafisme og jihadi-salafisme. Det primære formål med workshoppen og det overordnede spørgsmål var i fællesskab at undersøge, hvordan spørgeskema- og interviewundersøgelsernes resultater fremstod for de fagprofessionelle, der i det daglige arbejder med forebyggelse af ekstremisme, herunder de forskellige opfattelser af problemer og udfordringer, som findes i forbindelse med jihadi-salafisme og salafisme i bredere forstand.

Til workshoppen blev der stillet flere forskellige spørgsmål, som blev diskuteret i mindre grupper og i plenum. Spørgsmålene lød som følger:

- Hvordan forstår/fortolker vi bedst resultaterne? Hvad er den overordnede læring?
- Hvem bør vide hvad? Hvordan kan forskellige praktikere få gavn af undersøgelsens resultater? Hvilke dele af undersøgelsen bør formidles til hvilke dele af det danske samfund – og hvordan gøres dette bedst?
- Giver undersøgelsen anledning til, at den lokale forebyggelsesindsats skal gøre noget anderledes end i dag?
- Giver undersøgelsen anledning til, at der skal gøres noget på tilstødende forebyggelsesområder – fx æresrelaterede konflikter, negativ social kontrol eller kriminalitet?

De fleste deltagere var ikke overraskede over resultaterne af undersøgelsen, da de var i overensstemmelse med deres egne erfaringer. Salafisme og jihadi-salafisme er *ikke* noget stort problem, der optager fagprofessionelle i deres daglige arbejde. Samtidig er det vigtigt at holde sig for øje, at det, denne rapport har undersøgt, er salafisme og jihadi-salafisme, hvilket ikke kan overføres til at gælde for militant islamisme eller andre bredere fænomener, da respondenterne i de to spørgeskemaundersøgelser har svaret specifikt i relation til salafisme og jihadi-salafisme og ikke noget andet.

Denne konklusion vil muligvis komme bag på nogle i offentligheden og politikerne i forhold til, hvor relativt få problemer relateret til salafisme og jihadi-salafisme, de fagprofessionelle oplever. En række forklaringer kan muligvis redegøre for denne uoverensstemmelse.

Som det blev nævnt tidligere, må resultaterne af denne rapport – f.eks. at fagprofessionelle oplever salafisme som et begrænset problem – ses i deres sammenhæng og forstås i relation til brugen af begrebet "salafisme". Det er sjældent, at salafister betegner sig selv som "salafister". Det er også svært at afgrænse skellet mellem salafisme og "konservativ islam". Nogle workshopdeltagere gav udtryk for, at det ikke er let at identificere såkaldte salafisters adfærd, når der ikke findes nogen klare adfærdsmæssige markører. Andre mente, at der findes redskaber til og måder, hvorpå man kan skelne mellem specifikke religiøse overbevisninger, men at det kræver erfaring, træning og specialisering. Præcision i brugen af begreber kan være en hjælp eller en hindring for forskellige fagprofessionelle afhængigt af deres arbejdsområde.

Det er vigtigt at gøre opmærksom på, at begreberne "salafisme" eller "jihadi-salafisme" aldrig eller sjældent bliver benyttet af forskellige myndigheder. For eksempel benytter politiet ikke begrebet jihadi-salafisme, men snarere militant islam. Andre offentlige institutioner, kommuner og fagprofessionelle vil muligvis vide, hvad salafisme indebærer,

men benytte andre begreber. Selv om det er vigtigt for forskellige statslige institutioner at udvikle en fælles forståelse for fænomener og terminologier, er forskellene i brugen af dem også et udtryk for de forskellige arbejdsområder, institutionerne eller kommunernes infohuse har. Ikke desto mindre har denne rapport om oplevede udfordringer relateret til salafisme og jihadi-salafisme tilvejebragt yderligere værktøjer til at forstærke fagfolkenes evne til at skelne salafisme og identificere specifikke grænser og potentielle udfordringer for den demokratiske retsorden.

En anden grund til, at salafisme synes at være et begrænset problem, kan være, at fænomenets præcise omfang er ukendt eller underrapporteret. Nogle vil argumentere for, at det kan sammenlignes med toppen af et isbjerg med transnationale forbindelser, mens andre måske mener, det er et marginalt fænomen, som det muslimske majoritetssamfund selv kan identificere og håndtere indefra. Det kan i bedste fald være svært at opnå tillid og væsentlig adgang til informationer inde fra de muslimske miljøer for at få en fornemmelse af forskellige religiøse retninger og fraktioner. Det er muligt, at indblanding udefra kan vise sig at være kontraproduktiv. Det er også vigtigt at fremme en kritisk dialog med alle religiøse miljøer og ikke kun med dem, der anses for at være problematiske eller at udgøre et sikkerhedsproblem. Som kapitlet om politiets erfaringer demonstrerer, er der positive dialogfora under opsejling hos politiet, PET og kommunerne.

Et af undersøgelsens ganske positive resultater er, at det er muligt at forbedre forholdet mellem trossamfund, kommuner og politiet. Et iboende problem er, at arbejde på området til tider kan blive kontraproduktivt, hvis det tilgås på en ufølsom måde, eller hvis fokus for dialogen med et trossamfund kun handler om sikkerhedshensyn. Det er også vigtigt at investere i viden om, hvordan man kan udvikle gode og effektive metoder til at kommunikere med trossamfund. Der hersker betydelige misforståelser omkring, hvilke former for dialog, man kan indgå i med trossamfund, når disse trossamfund oplever udfordringer relateret til salafisme. Det er vigtigt at forstå, at der er stor forskel på "partnerskab" og kritisk dialog med trossamfund. Det er tilmed vigtigt ikke kun at fokusere på de trossamfund, hvor der er visse problemer, men i stedet udvikle relationer baseret på tillid og respekt med alle trossamfund. Investeringer i tillidsskabende relationer skal være en strategisk investering og ikke kun en ad hoc-løsning, når der opstår sikkerhedsproblemer. Nogle deltagere i workshoppen var enige i, at spørgsmålet om dialog med trossamfund og mulige udfordringer hermed bedst adresseres lokalt, snarere end på nationalt plan. Denne rapport demonstrerer også, at det er vigtigt at studere religiøse samfund, da den sidste større undersøgelse af salafisme ligger næsten ti år tilbage i tiden (se indledningen).

Der er en særlig udfordring i forhold til, hvordan man skal håndtere de såkaldte "transportbåndgrupper" – ikkevoldelige salafistiske grupper, der benytter sig af provokationer og lovlige, demokratiske metoder til at mobilisere deres tilhængere og udnytte kontroversielle spørgsmål til at opnå polarisering. Der er behov for yderligere at analysere, hvordan man effektivt kan håndtere denne type grupperinger, der agerer inden for lovens rammer, men stadig undergraver den sociale sammenhængskraft. Det er også vigtigt at være på vagt over for transnationale forbindelser mellem "transportbåndgrupper" og ligesindede tilhængere i udlandet. Sådanne transnationale netværk har været en nøgle til radikaliserings, som det fremgår af deres faciliterende rolle for nogle af de fremmedkrigere, der tilsluttede sig terrororganisationer i Syrien og andre lande.

Nogle workshopdeltagere rejste spørgsmålet om væsentlige udfordringer med hensyn til, hvordan man skal arbejde med voksne (over 18 år), som er sårbare over for ekstremisme. Involvering af jobcentre, som møder denne målgruppe, er vigtig, idet de kan rejse bekymring om personer, der er sårbare eller involverede i problematisk social adfærd, som efterfølgende kan henvises til de kommunale infohuse til vurdering og

eventuelt skræddersyede, individuelle forløb. I forbindelse med salafisme er det vigtigt at spørge ind til udfordringens karakter – hvorvidt det handler om udfordringer imellem voksne, mellem voksne og børn eller imellem børn. Dette har en afgørende indflydelse på, hvordan kommunerne kan gribe det an og håndtere problemet, og hvorvidt det er kommunernes eller politiets ansvar at tage sig af de forskellige former for udfordringer. At finde frem til ressourcepersoner, som skal bruge de nødvendige oplysninger, er en afgørende forberedelse i det forebyggende arbejde.

Nogle af workshopdeltagerne anerkendte, at undersøgelsen kan være relevant for eksempelvis ansatte i jobcentre, på skoler og for politiet. Rapporten kan også være relevant for moskéer og trossamfund, særligt ved at fremhæve, at de gør en forskel gennem deres interne kontrol med moskéernes aktiviteter. Det kom som en overraskelse for nogle af workshoppens deltagere, at mange moskéer havde udviklet deres egne kontrolmekanismer for at modvirke jihadi-salafisme. Faktisk er moskéerne blevet mere åbne, transparente og opmærksomme på at bemærke og forhindre problematiske individer og grupper, der forsøger at benytte sig af deres lokaler og uddannelsesfaciliteter. Sådanne bestræbelser fra moskéernes side er stort set ikke blevet anerkendt i medierne. Samtidig er det vigtigt at indse, at moskéer og civilsamfundets organisationer kan spille en konstruktiv rolle i forebyggelsen af voldelig ekstremisme.

Et spørgsmål, der blev tillagt en del vægt, og som opstod under workshoppens diskussioner, er overlap mellem salafisme og æresrelaterede problemstillinger. I erkendelse af, at æresrelaterede problemstillinger skyldes en hel række kulturelle, religiøse og andre faktorer, var der hos nogle af deltagerne enighed om, at der er sammenfald mellem spørgsmålet om negativ social kontrol og radikaliserings. I betragtning af det centrale element i salafisme om at "sætte og kontrollere grænser" burde dette ikke være specielt overraskende, men spørgsmålet om negativ social kontrol og æresrelaterede problemer bør i højere grad indgå i det forebyggende arbejde. Negativ social kontrol gør sig ikke kun gældende i forhold til voksne over for deres børn, men også blandt jævnaldrende, hvor venner kan udøve negativ social kontrol i skolen og i sociale relationer. Religiøs kontrol inden for familier er også et område, der kan give tidlige advarselstegn om noget, som potentielt kan udvikle sig til ekstremisme. At udforske forholdet mellem æresrelaterede faktorer og salafisme bør blive prioriteret som et politisk anliggende, ikke blot for bedre at kunne forstå disse fænomener, men også fordi indsigter på dette område kan bane vejen for, hvordan man i fællesskab kan adressere disse udfordringer. At fokusere på æresrelaterede anliggender indebærer også at forholde sig til aspekter af negativ social kontrol inden for salafisme og omvendt. Nogle workshopdeltagere var fortalere for at udforske dette forhold og for at skabe værktøjer og evidensbaseret viden på tværs af fagområder og ekspertisegrupper. Disse kunne undersøge, hvordan forebyggende arbejde kan håndtere begge dele mere effektivt. Det er også tydeligt, at der er akut behov for en bredere forskningsindsats, der kan undersøge sammenhængen mellem disse to områder.

Nogle workshopdeltagere talte også om, at der er behov for at overveje nærmere, hvordan arbejde inden for områder som salafisme og negativ social kontrol kan integreres i praksis gennem infohusene. Nogle argumenterede for, at det er vigtigt, infohusene fokuserer på deres kerneopgave: at forhindre ekstremisme og radikaliserings. Andre argumenterede for, at negativ social kontrol kan indikere en forløber for ekstremisme, og at øget fokus på området kunne hjælpe kommunerne i dette spørgsmål. Det er også vigtigt at undersøge, hvilket syn forskellige trossamfund og friskoler har på negativ social kontrol, og hvordan man rent praktisk kan adressere disse udfordringer.

En anden udfordring, der viste sig under debatterne til workshoppen, vedrører de sociale mediers rolle, særligt hvordan man mest effektivt kan integrere forebyggende arbejde online og offline. Salafister er produktive med hensyn til at publicere propaganda på

de sociale medier, og et stort problem er at skelne hvilke typer af propaganda, der er problematiske, og hvordan man effektivt kan monitorere jihadi-salafisme og dens tilhængere på lukkede, krypterede platforme. Spørgsmålet om at arbejde online på forebyggelsesområdet er blevet mere presserende med COVID-19-situationen og erkendelsen af, at unge mennesker er tiltagende sårbare og i risiko for at blive mål for ekstremister online. Det afgørende spørgsmål er derfor, hvordan man mere effektivt kan arbejde online i forebyggelsesindsatsen og udvikle strategier og metoder til at komme på højde med nye sociale medieplatforme og propagandatiltag samt metoder til at kombinere online og offline intervention.

Spørgsmålet om psykiatri og dens rolle blev også rejst som en markant udfordring, da forskellige mentale sundhedsproblemer kan spille sammen med de meget sort-hvide elementer i jihadi-salafistiske og andre ekstremistiske ideologier. Der må udarbejdes mere helhedsorienterede planer med psykiatrien inden for de allerede eksisterende forebyggelsesstrukturer og -processer. Det at få involveret andre fagprofessionelle er afgørende for at forebygge ekstremisme så tidligt som muligt. Problemet har nemlig allerede udviklet sig meget alvorligt, når først PET bliver involveret. Dette er en prioritet, da der er en øget tendens til, at flere aktører handler alene inden for voldelig ekstremisme. Disse personer er svære for forebyggelses- og sikkerhedsindsatsen at få øje på.

Nogle workshopdeltagere rejste også spørgsmålet om asylansøgere, da der er indikationer på, at denne gruppe er sårbar i forhold til radikaliseringsforsøg. I forhold til udlændinge uden lovligt ophold i Danmark, såsom voksne asylansøgere, gives der ingen eller færre muligheder for at yde en forebyggende indsats. Samtidig er mulighederne dårligere for at sætte ind med en forebyggende indsats over for dem, der har en udrejse- og udlændingssed. Således udtrykker fagprofessionelle til tider bekymring over, at de har begrænsede muligheder for faktisk at agere, når der er tegn på at have grund til bekymring.

Denne liste af problemstillinger, der blev diskuteret under workshoppen, afslører, at der er flere problemer, som bør adresseres samlet i forhold til salafisme og jihadi-salafisme. Rapporten demonstrerer også, at den forebyggende indsats og samarbejdet på tværs fortsat virker og udvikler sig. Denne rapport udgør en del af en bestræbelse på at give sammenhæng til et komplekst og mangefacetteret fænomen, som både omfatter voldelige og ikkevoldelige dimensioner af salafismen. Hvert bidrag i dette bind giver ny, skarp viden om forskellige lag af salafisme og jihadi-salafisme som ideologi og bidrager med nye perspektiver på, hvordan man kan forstå de udfordringer, fagprofessionelle møder, samt mulige løsninger på specifikke problemer i forebyggelsen af voldelig ekstremisme. Der er behov for mere forskning på området for at øge vores forståelse af salafisme og jihadi-salafisme og for at udvikle den nødvendige værktøjskasse til at adressere sikkerhedsudfordringer og mere almene udfordringer for den demokratiske retsorden i Danmark.

10.3 Litteraturliste

Gustafsson, L. & M. Ranstorp. (2017). *Swedish Foreign Fighters in Syria and Iraq: An Analysis of open-source intelligence and statistical data*. Försvarshögskolan

Ranstorp, M. (2020). "Extremist Offender Management in Denmark". I R. Basra & P. R. Neumann *Prisons and Terrorism: Extremist Offender Management in 10 European Countries*. ICSR

Ranstorp, M., Filip Ahlin, Linda Ahlerup & Magnus Normark. (2021). *Gränslös Extremism: En studie om transnationella kopplingar till svenska radikala miljöer*. Försvarshögskolan

